Inspirat de o sfâșietoare poveste adevărată, un roman deopotrivă emoționant și captivant despre Al Doilea Război Mondial.

Moașa de la Auschwitz

ANNA STUART

TRADUCERE DE CARMEN ION

HISTORICAL FICTION



LEDA BAZAAR

ANNA STUART

MOAȘA DE LA AUSCHWITZ

ORIGINAL: THE MIDWIFE OF AUSCHWITZ (2022)

Traducere din limba engleză de Carmen Ion



LEDA BAZAAR

2023

Le dedic această carte Stanisławei Leszczyńka
și
tuturor acelora care, aidoma ei, s-au străduit să păstreze vie flacăra speranței în zilele cele mai întunecate ale Holocaustului.

PROLOG

APRILIE 1946

Oriunde întorci capul, dai de pătuțuri. Umplu sala cu podea din lemn și ecou puternic și, din fiecare dintre ele, un copilaș, numai ochi, ne urmărește cu atenție. În privirile lor nu citesc speranță, sunt prea mici pentru așa ceva, ci mai degrabă un soi de nevoie fierbinte, un dor aprig care îmi atinge nu doar corzile inimii, ci și ceva mai profund, până în pântec. A trecut mult de când înlăuntrul ființei mele nu s-a mai aflat un prunc, însă poate că sentimentul nu te părăsește niciodată. Poate că fiecare copil pe care l-am adus pe lume a lăsat în urmă o părticică din el, o fărâmă de cord ombilical care face ca orice pereche de ochi mari de copil să îmi înmoaie cu ușurință inima. Și poate că în același chip m-a afectat fiecare naștere la care am ajutat în cei 27 de ani de lucru ca moașă.

Fac câțiva pași înăuntru. Pătuțurile sunt grosolan construite și reci, dar curate și bine îngrijite. Într-unul dintre ele plânge un bebeluș, și aud o voce de femeie cum se înalță într-un cântec de leagăn dulce și alinător. Scâncetele se transformă în sughițuri și se opresc, și rămâne numai muzica. La fel ca toate celelalte lucruri din această încăpere mare, cântecul nu e deosebit ori interpretat cu talent, ci cu dragoste. Zâmbesc și mă rog ca acesta să fie locul pe care l-am căutat.

— Ești pregătită?

Mă răsucesc spre tânăra cu ochi la fel de mari ca ai orfanilor din sală, care stă în prag cu degetele încleștate de lemnul văruit al tocului ușii.

— Nu sunt sigură.

Întind mâna spre ea.

— Ce întrebare prostească! Nu vei fi pregătită niciodată, dar acum ești aici, și asta e de ajuns.

— Dar dacă nu e…?

— Atunci, vom continua căutările. Hai, vino!

O trag după mine în vreme ce o femeie vârstnică, toată numai zâmbete, își arată fața prietenoasă, croindu-și drum printre pătuțuri.

— Văd că ați ajuns. Mă bucur mult! Sper că nu ați avut o călătorie dificilă.

Nu-mi pot înăbuși râsul amar. Călătoria de azi-dimineață nu ne-a pus probleme, însă anii care au precedat-o au fost un amestec cumplit de răni și suferințe. Am străbătut, animate de din ce în ce mai puțină speranță, acel gen de drum întunecat și murdar pe care nimeni nu ar trebui să fie nevoit să-l parcurgă pentru a ajunge într-un astfel de loc dărăpănat. Călătoria ne-a secătuit de puteri pe amândouă, și, indiferent de ceea ce tocmai am spus, nu sunt sigură cât timp vom mai putea continua.

Femeia cea vârstnică pare să înțeleagă. Își pune mâna pe brațul meu și dă din cap.

— Anii cei grei s-au dus.

— Sper să ai dreptate.

— Cu toții am avut enorm de pierdut.

Mă uit după prietena mea dragă, care s-a furișat între timp spre pătuțul aflat cel mai aproape de fereastră. În el stă o fetiță cu smocuri de păr blond care îi încadrează fețișoara serioasă, luminată de soare. Când vede pe cineva apropiindu-se, copila se saltă clătinându-se, însă cu hotărâre, pe piciorușe. Tânăra mea prietenă străbate în grabă ultimii metri care o despart de pătuț și își așază mâna pe bară. Fetița întinde brațul spre ea și inima mi se frânge la vederea gestului, căci prea multe oprelişti, prea multe îngrădiri, prea multă segregare și divizare au fost.

— Ea e? bolborosesc.

— Are pe corp un semn care aduce cu cel descris de voi, zice și ridică din umeri, stânjenită, bătrâna.

„Aduce cu…” nu-i suficient. Mă întristez, și, dintr-odată, eu sunt cea care se simte nepregătită,

cea care își dorește brusc ca drumul cel întunecat și murdar să șerpuiască înainte, pentru că, atâta timp cât vom avea motiv pentru a călători, speranța va rămâne.

Încetează! Îmi vine să plâng, însă plânsul mi se oprește în gât, căci acum tânăra mea prietenă întinde brațele și o ridică pe fetiță din pătuț, iar dorul pe care îl citesc pe fața ei este mai sfâșietor decât cel al tuturor bieților orfani din sală la un loc.

A sosit timpul să aflăm adevărul. Să aflăm dacă inimile noastre pot fi vindecate.

PARTEA ÎNTÂI

ŁÓDŹ

UNU

1 SEPTEMBRIE 1939

ESTER

Când ceasul catedralei Sf. Stanislav bătu miezul zilei, Ester Abrams se lăsă să cadă cu recunoștință pe treptele de sub el și-și înaltă fața spre soare. Razele blânde îi încălzeau pielea, însă toamna își întindea deja tentaculele, așa că picioarele îi rămâneau reci. Cochetă preț de o clipă cu ideea de a-și scoate haina și a se așeza pe ea, dar haina era nouă și într-o culoare albastru pal aleasă cu nesăbuință, la îndemnul sorei ei mai mici, care o asigurase că avea să îi scoată în evidență nuanța ochilor, iar Ester nu voia să riște s-o păteze.

Se îmbujora la amintirea împrejurărilor în care cumpărase haina. Fusese un gest nechibzuit, dar, zău așa, Filip era întotdeauna bine îmbrăcat. Nu extravagant – un ucenic de croitor nu câștiga decât un pic mai mult decât o infirmieră în devenire – însă cu lucruri bine alese și purtate cu mândrie.

Asta fusese unul dintre primele amănunte care îi atrăseseră atenția asupra lui în ziua aceea de aprilie când el se așezase pentru întâia oară în capătul îndepărtat al scării și ea își simțise toate celulele din corp dând pe dinafară, la fel ca mugurii care se trezeau la viață în cireșul din apropiere. Sigur că-și ferise imediat privirea, coborând-o asupra piroștilor, cu toate că înghițise deja toate micile găluște fără să simtă gustul niciunei îmbucături din umplutura cea mai bună de ciuperci și *sauerkraut* făcută de mama ei.

Nu îndrăznise să se uite în sus până ce, într-un târziu, el se ridicase ca să plece, și abia atunci aruncase o privire furișă. Și își făcuse o primă impresie – bărbatul avea un trup înalt și slab,

aproape deșirat, dacă nu ar fi fost modul ferm în care pășea; jacheta pe care o purta era dintr-un material aspru, însă croită cu stil; kippa fixată pe ceafă era brodată pe margini cu un motiv complicat. Se delectase cu imaginea lui până ce, dintr-odată, el se întorsese și o privise, ochii li se înlănțuiseră, iar ea simțise cum nu doar fața, ci întreg corpul i se aprinde de ceva care ar fi trebuit să fie jenă, dar care semăna mai degrabă cu… o senzație de bucurie.

În ziua următoare se întorsese în același loc devreme, încordată de atâta nerăbdare. Ceasul bătuse miezul zilei, dar niciun tânăr nu se ivise, ci doar un bărbat în vârstă, cu o pălărie trasă prea mult peste ochi, care își târșâia picioarele urcând treptele sprijinit într-un baston. Ester se grăbise să-i sară în ajutor, pe de-o parte pentru că așa s-ar fi așteptat mama ei să procedeze, pe de altă parte cu speranța că la ieșirea din biserică avea să îl găsească pe tânăr așezat pe scară. Se lăsase să cadă pe treaptă cu bagheta în poală, ciugulind mânioasă din ea, de parcă biata pâine era cea vinovată, așa că abia după ce mâncase mai bine de jumătate din ea își dăduse seama că el se afla în exact același loc ca în ziua de dinainte. Își mânca în liniște propriul prânz, cufundat în lectura unui ziar, numai că, de fiecare dată când fata îi arunca o privire, îl surprindea părând mai degrabă să se zgâiască la foaia de hârtie decât să o citească.

Timp de șase zile lungi își luaseră prânzul în capetele opuse ale scării, cu locuitorii din Łódź înghesuindu-se și îmbrâncindu-se, și râzând mai jos, pe strada Piotrkowska. În fiecare zi, ea repeta în gând fraze care ajungeau să i se încâlcească în minte în noduri dureroase ori de câte ori încerca să le dea glas. Până ce, într-un final, o femeie pășise printre ei țâțâind zgomotos din buze. Nu au aflat ce anume o supărase, căci, atunci când își ridicaseră amândoi privirea, ea se făcuse deja nevăzută

înăuntrul bisericii, iar ei se pomeniseră holbându-se direct unul în ochii celuilalt.

Toate frazele istețe care se învârtiseră prin capul lui Ester rămăseseră blocate cu încăpățânare înăuntru, iar în cele din urmă, când el făcuse o remarcă neghioabă despre vreme, ea îi răspunsese cu alta și mai neghioabă, și apoi își zâmbiseră de parcă ar fi avut cel mai inteligent schimb de replici, așa că poate că și el își repetase frazele în gând. Odată ce acele prime cuvinte fuseseră slobozite, altele urmaseră cu mai multă ușurință, și curând se treziseră nu stând de vorbă, căci niciunul din ei nu se pricepea să întrețină conversații sclipitoare, ci schimbând cu simplitate mici informații despre ei înșiși.

— Îmi place kippa ta, reușise Ester să rostească. E așa drăguț brodată pe margini!

El își dusese mâna la cap cu timiditate.

— Mulțumesc! Eu am brodat-o.

— Serios?

El se împurpurase la față, și Ester observase că, deși băiatul avea părul închis la culoare, ochii lui erau la fel de albaștri ca ai ei.

— Sunt ucenic de croitor. Facem mai ales jachete, pantaloni și cămăși, dar cel mai mult îmi plac… Făcuse o pauză și se trăsese de marginile kippei, apoi adăugase: Tata le zice „farafastâcuri”. Nu este de acord cu ele. Zice că brodatul e treabă muierească.

— Dar se înșală, din moment ce ai brodat atât de bine.

El scosese un râset scurt, dar adânc.

— Mulțumesc! Eu sunt de părere că hainele trebuie să exprime ceva din ceea ce ești.

Ester trase de mâneca hainei ei albastru pal la amintirea acelui comentariu și a surprizei pe care i-o provocase. Fusese crescută să creadă că hainele trebuie să fie îngrijite, curate și modeste, și nu-i trecuse niciodată prin cap că ar putea să exprime altceva decât abilitățile de gospodină ale femeii.

— Mai povestește-mi despre tine! îl îmboldise, iar el o ascultase și îi vorbise în așa fel încât Ester ar fi putut să stea să îl asculte cu bucurie toată după-amiaza, numai că nu avea la dispoziție decât o jumătate de oră pentru masa de prânz, iar infirmiera-șefă era o scorpie.

Dacă întârziai chiar și un minut, riscai să fii trimisă să te ocupi de ploștile bolnavilor toată după-amiaza, și, deși ar fi meritat să stea cu tânărul croitor, părinții ei făcuseră mari sacrificii ca să-i plătească ucenicia, iar ea le datora să-și termine cu bine pregătirea. Îi fusese foarte greu să se smulgă de lângă Filip, și, având în vedere atenția cu care își îndeplinise apoi îndatoririle, la fel de bine ar fi putut să fie trimisă să se îngrijească de ploști. Însă tânărul se întorsese în același loc a doua zi, și în cea următoare, iar Ester ajunsese să prețuiască acele jumătăți de oră ca pe cele mai fine nestemate din minele rusești. Așadar, pe unde o fi umblând el astăzi?

Se uită tulburată în josul străzii Piotrkowska. Poate că fusese reținut la muncă sau poate că avusese loc cine știe ce incident. În dimineața asta, aerul părea ciudat de încărcat, oamenii erau mai agitați decât de obicei și magazinele, mai pline de clienți. Toți cei care treceau prin fața bisericii păreau încărcați cu sacoșe burdușite cu produse de băcănie, de parcă se temeau ca marfa să nu dispară în chip misterios de pe rafturi. Vânzătorii stradali de ziare strigau mai tare ca niciodată, însă Ester auzise deja acel amestec neplăcut de vorbe – naziști, Hitler, invazie, bombe – de prea multe ori în ultimele luni pentru a le mai acorda mare atenție. Era o zi de toamnă frumoasă, cu toate că treapta pe care stătea așezată era cam rece, dar sigur că nimeni nu avea să facă ceva îngrozitor cu un cer atât de albastru deasupra capului.

Iată-l, în sfârșit, croindu-și drum prin mulțimea din fața măcelăriei, pășind cu aplomb printre miile de oameni! Ester se ridică pe jumătate în picioare,

după care se forță să se așeze la loc. Trecuseră trei luni de când se întâlneau astfel și își mâncau prânzul stând din ce în ce mai aproape pe treptele de la catedrala Sf. Stanislav, iar în acest răstimp mugurii din cireș se transformaseră în fructe, iar frunzele se întunecaseră la culoare și începuseră să ruginească pe margini.

Discutaseră, devenind tot mai încrezători în sine pe măsură ce își împărtășeau informații. Ea îi aflase numele: Filip Pasternak. Și, evident, încercase să afle cum ar fi. Sunat prenumele ei alăturat celui de familie al lui – Ester Pasternak – însă atunci când Leah, sora ei mai mică, o imitase, o luase la rost, cerându-i să nu fie ridicolă. Filip își făcea ucenicia în atelierul cu bună reputație al tatălui său, unde nu se bucura de tratament special, lucru care nu îl deranja, declarase el (cu toate că Ester nu era tocmai sigură), și, prin urmare, nu se punea problema să se căsătorească prea curând, căci avea „multe de făcut”.

Odată cu această informație, conversația se împotmolise. Ester reușise să îngaime că Filip avea probabil talentul necesar pentru a duce mai departe afacerea familiei, iar el acceptase complimentul și zâmbise cu recunoștință, după care adăugase pe un ton neobișnuit de aspru că „tații nu au întotdeauna dreptate în toate privințele”. Și pe urmă amândoi se uitaseră în jur cu un aer vinovat, speriați că cineva ar fi putut auzi blasfemia, iar ceasul bătuse jumătatea de oră la momentul potrivit, făcându-i să se ridice în mare grabă de pe scară. În după-amiaza aceea, lui Ester i se repartizase curățirea ploștilor, însă abia dacă remarcase cu atâtea gânduri care i se învălmășeau prin minte.

Era aproape sigură că părinții ei aveau să o considere prea tânără pentru măritiș sau cel puțin prea ocupată cu ucenicia, și adevărul era că în ultimii doi ani le repetase în nenumărate rânduri că nu o interesau bărbații și că probabil nu aveau să o intereseze niciodată. Mama îi zâmbise cu

înțelepciune la auzul unor astfel de vorbe și zâmbetul ei o enervase pe Ester la acea vreme, însă acum i se părea alinător. Nu că Filip sau ea ar fi adus vreodată vorba de căsătorie, și nici măcar de o cină sau o plimbare prin parc, totul rămânând la faza prânzurilor luate împreună pe treptele catedralei Sf. Stanislav. Era ca un soi de ritual, o mică bulă rigidă pe care amândoi se temeau să nu o spargă ca nu cumva să descopere că nu se găsea nimic înăuntru.

— Ester!

Filip o strigă peste capetele mulțimii. Un tramvai se apropia și, preț de o clipă îngrozitoare, ea se sperie că băiatul avea să încerce să traverseze prin fața lui, însă, în ciuda privirii ciudate de om nebun, el se retrase și, după prea multe secunde chinuitoare, tramvaiul își văzu de drum huruind. Și pe urmă îl văzu sărind peste șine și strigându-i din nou numele:

— Ester!

Tânăra se săltă de pe scară.

— Filip! Ce faci? Ești bine?

— Nu! Adică da! Eu sunt bine. Dar lumea a luat-o razna. Și lucrurile nu stau deloc bine pentru Polonia.

— De ce? Ce s-a întâmplat?

— N-ai auzit?

Ester ridică din sprâncene și Filip se lovi cu palma peste frunte într-un mod atât de comic, încât ei aproape că îi veni să râdă, dar se stăpâni văzându-l atât de îngrijorat, încât cu siguranță nu ar fi apreciat un gest frivol.

— Sigur că n-ai auzit, continuă el, altfel nu m-ai fi. Întrebat. Scuze!

Stătea cu două trepte mai jos decât ea, și pentru prima oară privirile lor erau la același nivel. Ester se uită adânc în ochii lui, prea preocupată pentru a se jena.

— N-ai de ce să-ți ceri scuze. Spune-mi ce s-a întâmplat!

El oftă.

— Ne-a invadat Germania. Wehrmachtul a dat buzna peste granițe și acum nu mai e nimeni în siguranță.

— Asta înseamnă că va trebui să pleci la război?

— E posibil. Dacă mai apuc. Nemții se mișcă foarte repede. Se îndreaptă spre Cracovia și Varșovia.

— Și spre Łódź?

— Tot ce se poate. Łódź e un oraș frumos și cu o industrie dezvoltată. Iar nemților le plac fabricile.

— Dar nu și evreii.

— Nu, o aprobă Filip. Am auzit că unii evrei se pregătesc deja să fugă spre est, luând cu ei aurul pe care îl au.

— Dar familia ta?

Filip clătină din cap.

— Nu, tata nu și-ar părăsi atelierul pentru nimic în lume. Și, chiar dacă s-ar decide să o facă…

Se opri și o privi adânc în ochi.

— Dacă s-ar decide să o facă…? îl îmboldi ea.

Îl văzu cum își ridică bărbia și ochii i se întunecă de o hotărâre neașteptată.

— Chiar dacă s-ar decide să plece, eu nu l-aș însoți. Nu fără tine.

— Fără mine? icni Ester, însă în clipa următoare tânărul îi prinse mâinile și se așeză într-un genunchi în fața ei, păstrându-și cu greu echilibrul, cu picioarele lui lungi, pe treptele înguste.

— Ester Abrams, îmi faci marea onoare de a accepta să fii soția mea?

Ester clipi, uluită. Preț de o secundă, păru că întreaga suflare de pe strada Piotrkowska își încetă forfota panicată și-și răsuci fața către ei. Două bătrâne care târau după ele un cărucior plin cu pungi de cumpărături se opriră din mers ca să se zgâiască. Ester se uită lung la ele și una dintre femei îi făcu cu ochiul și dădu din cap, așa că fata

își mută privirea spre tânărul chipeș așezat într-un genunchi în fața ei.

— Eu…

— Pentru că de acum suntem în război, Ester; din clipa în care am auzit vestea și mi-am imaginat soldați, puști și dușmanul năvălind în oraș, un singur gând nu mi-a dat pace – că aș putea să te pierd. Și pe urmă mi-am zis ce prostie am făcut că în vara asta am pierdut zilnic 23 de ore și jumătate fără tine și că n-aș suporta să mai pierd nici o altă jumătate de oră. Așa că, ce zici, Ester?

— Mă întrebi dacă vreau să mă mărit cu tine?

— Da!

— Da!

Tot corpul lui Ester explodă când îl trase în sus pe Filip, iar el o luă în brațe și buzele lui le atinseră pe ale ei, și singurul ei gând fu că și ea irosise prea mult timp. Lumea se învolbură în jur de atâta bucurie și un zumzet puternic îi răsună în urechi, de parcă Dumnezeu le-ar fi poruncit tuturor îngerilor să cânte. Deși, dacă ar fi făcut-o, ar fi putut alege niște cântăreți mai buni, căci corul semăna mai mult cu un vaiet decât cu un cor divin, și abia când se retrase, în sfârșit, din îmbrățișare, își dădu seama că ceea ce auzea era urletul scos de o sirenă ce anunța un raid aerian dintr-unul dintre difuzoarele ruginite instalate pe stradă.

— Grăbește-te! o zori Filip luând-o de mână și trăgând-o în sus pe scări spre intrarea în catedrală în timp ce, deasupra capetelor lor, două avioane nemțești spintecau, întunecate și amenințătoare, cerul strălucitor de albastru, iar acum Ester nu mai știu dacă asta era cea mai fericită ori cea mai urâtă zi din viața ei.

Era o întrebare pe care avea să și-o pună la nesfârșit în anii tulburi ce aveau să vină.

DOI

19 NOIEMBRIE 1939

ANA

Ana Kaminski își prinse soțul de braț în timp ce mai întâi Filip, apoi Ester, îmbujorată, erau conduși de părinți spre *chuppah* și lăsați să stea față în față sub frumosul baldachin. Zâmbi la vederea celor doi care se priveau în ochi atât de fericiți în momentul unirii destinelor lor, încât inima Anei se liniști. Slavă Domnului că venise! Ezitase atunci când primise invitația. Poate că, la cei 55 de ani ai ei, devenise sentimentală, însă nu fusese sigură că Dumnezeu voia ca ea să asiste la o ceremonie evreiască. Numai că dragul de Bartek îi alungase temerile.

— Bineînțeles că Dumnezeu vrea să mergi ca să îi vezi pe tinerii aceia celebrându-și iubirea. Lumea e prea potopită de ură pentru a nu da curs oricărui eveniment de genul ăsta, indiferent de clădirea în care s-ar desfășura.

Bartek avusese, desigur, dreptate, iar Ana se rușinase că-și făcuse probleme. Evreii erau oameni cinstiți, amabili și respectuoși, lucru de apreciat mai ales acum, într-o lume unde a-i constrânge pe ceilalți să-ți facă pe plac părea să devină regula. Două luni și jumătate îngrozitoare se scurseseră de când naziștii cotropiseră Polonia și-și impuseseră regulile și ideologiile rigide asupra scumpei ei țări. Îi venea să se arunce furioasă asupra tuturor acelor soldați înfumurați care mărșăluiau prin orașul ei, schimbând denumirile străzilor sau elaborând noi legi, fără pic de respect pentru obiceiuri și tradiții și, din câte se părea, nici chiar pentru normele de bun-simț și decență.

Iisus o învățase să întoarcă și celălalt obraz, numai că naziștii îi pălmuiseră pe ambii, și o astfel de ofensă era greu de uitat, mai ales că fusese urmată de alte zeci. În momente de genul acela, Ana se simțea mai degrabă ca o creștină din Vechiul Testament, plină de mânie și dornică de răzbunare, decât ca una din Noul Testament, ceea ce era oarecum ironic, având în vedere locul în care se găsea acum.

Privi de jur împrejurul sinagogii în timp ce rabinul își începu incantația misterioasă, care răsuna cu ecou, lovindu-se de pereții pictați. La sosirea invitaților, trotuarul sclipea de chiciură, însă acum soarele lumina cerul, strecurându-se prin ferestrele înalte și poleind stâlpii și mobilierul, și făcând ca totul să strălucească. Nu era deloc diferit de propria ei îndrăgită catedrală Sf. Stanislav, trebuia să o recunoască, și îi strânse brațul lui Bartek, recunoscătoare pentru insistența cu care el pledase în favoarea participării la nuntă. Era cel mai plăcut și mai liniștitor moment de care avusese parte toată toamna.

O urmări cu atenție pe Leah, care o conducea pe Ester, sora mai mare, în cerc, de șapte ori în jurul mirelui, cu fața ei plăcută plină de solemnitate și ochii fixați în pământ, poate că mai puțin din cucernicie, cât din grija de a nu călca pe tivul rochiei lui Ester. Ana își amintea perfect sentimentul. Chiar dacă propria nuntă cu Bartek avusese loc în urmă cu 23 de ani, încă o păstra vie în memorie. Era în 1916, în mijlocul unui alt război: Marele Război, așa i se spusese, cel care avea să pună capăt tuturor războaielor, numai că nu așa se întâmplase. Totul se repeta acum, și puterile arogante aflate de o parte și de alta a Poloniei se înfruntau turbate în orașele și satele pașnice ale țării ei. De ce nu îi lăsau în pace? De secole, Rusia și Germania consideraseră patria-mamă a Anei drept o bucată de pământ ce trebuia împărțită între ele, însă, în 1919, Polonia își

recăpătase, în sfârșit, independența. Și acum vecinii o călcau iar în picioare, și de data aceasta cu tancuri și cu puști imense.

Ana se înfiora și încercă să se concentreze asupra ceremoniei vesele în timp ce Ester își termină ritualul și veni în fața lui Filip, iar el întinse brațul și îi trase cu blândețe vălul de pe ceafă peste cap și ochi ca simbol că îi prețuia nu numai corpul, ci și sufletul. Era un moment binecuvântat, o zi de iubire în mijlocul fricii și o amintire că, indiferent de miza pentru care puterile se războiau între ele, popoarele la a căror cârmă se găseau, din nefericire, nu voiau decât să își continue viața, așa cum era – să se căsătorească, să aibă copii, să-și întemeieze familii. Ce putea fi. Mai prețios de atât?

Mâna Anei zbură instinctiv spre documentele oficiale pe care le ținea întotdeauna într-o veche cutiuță de tablă pentru praf de dinți, vârâtă în buzunarul hainei. Nu se știa niciodată când puteai fi chemată, și era bine ca mamele aflate în chinurile facerii să știe că se pot baza pe tine. Lucra ca moașă în Łódź de douăzeci de ani, și nu de puține ori fusese sculată de la masă sau de la un pahar băut cu prietenii ori chiar din sala de teatru pentru a ajuta la o naștere. Dacă piesa era întreruptă brusc, se încorda în așteptarea anunțului iminent: „Moașa Kaminski este rugată să se prezinte în foaier.” Bartek ofta, dar o săruta pe frunte în timp ce ea își lua haina și mica geantă cu ustensilele meseriei pe care o căra peste tot, apoi dispărea în noapte.

O părticică din Ana plângea după finalul piesei pe care nu avea să-l vadă, însă în clipa când se adâncea în munca ei, drama scrisă, cu toate fleacurile ei lipsite de însemnătate, pălea în fața emoției faptelor reale. Avea o meserie extrem de privilegiată. De fiecare dată când ajuta la aducerea unei vieți pe lume, sufletul ei simțea că e martor, iar și iar, la nașterea pruncului Hristos, și toată

oboseala se risipea în fața acelui miracol. Ce putere puteau avea puștile și tancurile în fața acestei reînvieri atât de simple?

Ana o studie îndeaproape pe Ester, minunându-se la gândul trecerii timpului. Încântătoarea tânără care stătea azi în fața alesului inimii ei fusese unul dintre primii bebeluși aduși pe lume de Ana. Tocmai absolvise cursul de moașe la Varșovia și era încă îngrozită că de acum avea dreptul de a profesa de una singură. Chemată în zori de zi în casa curată și ordonată a lui Ruth, fusese întâmpinată de soțul acesteia, Mordecai, care stătea ghemuit pe prag, trăgând furios din pipă. Bărbatul sărise în picioare la vederea ei și o apucase de mâini.

— Slavă Domnului că ești aici! Are nevoie de tine.

Ruth a mea. O să ai grijă de ea, nu-i așa? Ca să nu pățească nimic?

Bărbatul bolborosea ca un copil, iar Ana simțea presiunea care-i fusese pusă pe umeri de dragostea lui pentru soție. Toată fericirea lui fusese în ziua aceea în mâinile ei, mâini care, își amintise Ana, fuseseră instruite cum să procedeze la cel mai bun colegiu pentru moașe din întreaga Polonie, așa încât înălțase în gând o rugăciune și se grăbise să intre în casa.

În fapt, dorința lui Mordecai fusese împlinită cu ușurință, căci Ruth era tânără și în putere, și avea ajutorul unei mame hotărâte, care o obligase să strângă din dinți și să asculte tot ce-i spunea Ana să facă. Mica Ester se născuse sănătoasă și în numai o oră de la sosirea moașei, iar Mordecai se grăbise s-o acopere cu laude. Ana îl asigurase că toată munca fusese făcută de Ruth, apoi se retrăsese cu un pas când el luase fața soției între mâini și o sărutase tandru înainte de a-și îmbrățișa copila de parcă era cel mai prețios lucru din lume. Iar acum, bebelușul acela devenise femeie.

Ana ascultă cu atenție jurămintele rostite cu voce clară și puternică de Ester pentru Filip. Ce cuplu tânăr și drăguț, amândoi timizi și serioși, convinși că-și aleseseră bine drumul împreună! Ana văzu ceva din ea însăși în Ester. Fata era în mod cert pasionată de munca ei de infirmieră, iar Anei nu îi rămânea decât să spere că avea să reușească să-și păstreze vocația și totodată să-și întemeieze o familie. Ochii i se întoarseră către Filip, înalt și rostindu-și mândru, la rândul său, jurămintele. Singurul lucru bun din faptul că se aflau sub ocupație străină era acela că bărbații tineri încă nu fuseseră chemați sub arme, își zise ea, așa că Filip putea sta acum alături de cavalerul său de onoare, Tomaz. Cine știe dacă voracele Reich urma să îi mobilizeze; totuși, nici măcar Hitler nu putea fi atât de nebun ca să le ceară dușmanilor să lupte pentru cauza lui, așa încât poate că Ester avea să se bucure de prezența soțului ei acasă.

Nu că acum bietul băiat avea de lucru. Zona Łódź fusese „onorată” cu includerea completă în Reich, iar cu două săptămâni înainte, comandantul german le interzise evreilor să muncească în industriile textilă și a pielăriei, o lege care lăsase, dintr-o lovitură, fără slujbă aproape 50 la sută din comunitatea din Łódź. Ucenicia lui Filip în croitorie se încheiase instantaneu, iar tatăl lui fusese forțat să-și cedeze mult iubitul atelier unui neamț cu degete groase și fără pic de talent.

Orașul avea să fie mai prost înveșmântat după această inițiativă lipsită de sens și, între timp, porcii care îl conduceau emiseseră un ordin de „muncă obligatorie” pentru sărmanii evrei și îi smulgeau din casele, magazinele și sediile lor de firme pentru a distruge monumentele poloneze, a mătura trotuarele și a schimba indicatoarele stradale. Mai zilele trecute, Ana văzuse doi bărbați care plângeau în hohote în timp ce erau târâți de-a lungul vechii și nobilei străzi Piotrkowska pentru a

înlocui denumirile de străzi cu indicatoare noi-nouțe și strălucitoare pe care stătea scris *Adolf-Hitler-Strasse.* Așa procedau naziștii cu fiecare stradă din oraș, mâzgălind cu aroganță pe deasupra indicatoarelor vechi nume nemțești noi. Numai polonezii buni de nimic aveau să folosească noile denumiri, dar oricum toată lumea era conștientă de prezența lor, un semn de batjocură.

Și pe urmă mai erau și banderolele. Ordinul venise cu numai câteva zile în urmă: toți evreii aveau să poarte o banderolă galbenă și lată de zece centimetri imediat sub subsuoară, un loc ales pentru maximum de disconfort. Parcă se întorseseră în Evul Mediu. De-a lungul secolelor, enorm de mulți conducători despotici le impuseseră evreilor purtarea de banderole cu scopul de a „preveni accidentele sau amestecurile etnice" – ca și cum ființele umane nu vorbeau între ele sau familiile nu se întâlneau unele cu altele ori nu aveau un trecut comun; ca și cum alegerea fiecărui individ a celui sau a celei cu care dorea să se unească în sfânta taină a căsătoriei era treaba statului.

Deunăzi, Ana se întâlnise pe stradă cu Ruth și Leah, care-și frângeau mâinile de îngrijorare pentru impactul pe care noile reglementări mizerabile îl puteau avea asupra ținutelor de nuntă atât de atent alese și se rugau ca legile să nu intre în vigoare până în ziua ceremoniei, dar nu, SS-ul – reprezentanții cei mai răi, cei mai sadici ai forțelor naziste – patrulase toată săptămâna pe străzi, amenințându-i cu puștile pe toți bieții evrei care nu purtau banderola galbenă… și uneori trăgând în ei. Bătrânul Elijah Aarons, cel mai bun brutar din oraș, nu avea să mai coacă *kołaczki* sau *szarlotka* spre deliciul miilor săi de clienți, căci fusese împușcat mortal în propria brutărie pentru că protestase că nu găsise încă suficient material galben pentru a-și înfășură bicepsul de o grosime considerabilă. Așa că iată-i acum, aproape toți

membri congregației, cu excepția Anei și a lui Bartek, cu brațele legate în fâșii de material de culoarea fierii! Până și biata Ester fusese nevoită să poarte banderola, însă cineva cu mintea isteață – Filip, aproape sigur – cususe în chip sfidător o bandă aurie strălucitoare pe fiecare braț al rochiei, astfel încât arăta mai mult ca o regină decât ca o proscrisă.

Ceremonia se apropia de final, iar Ana își alungă gândurile negre și își îndreptă atenția asupra momentului glorios pe care îl trăia acum, când vălul lui Ester era ridicat la loc peste cap și rabinul lua un pahar și li-l înmâna celor doi pentru a bea pe rând din el. Când paharul se goli, îl vârî într-o pungută de catifea pe care o strânse bine cu șnurul și o așeză pe jos, în fața lui Filip. Tânărul mire se uită la Ester, care-i zâmbi în chip de încurajare și îl luă de mână. Congregația se apropie pentru a nu rata momentul când Filip își ridică piciorul și îl abătu cu hotărâre peste pahar. Ana auzi primul sunet de pahar spart înainte de a fi înăbușit de uralele voioase de *Mazel tov,* cărora li se alătură, știind că, indiferent de limbă și de clădire, toate culturile se asemănau în privința urărilor de căsnicie fericită.

Se întoarse și-și sărută și ea soțul și văzu cum în jur toată lumea flecărea fericită, se îmbrățișa și se înghesuia pentru a-i ridica pe umeri pe mire și pe mireasă și a-i plimba prin sinagogă. Petrecerea, care urma să fie ținută în sala din spatele frumoasei clădiri, părea să fi început deja și ridicolele banderole galbene se roteau într-un vârtej auriu în jurul tinerei perechi. Ana o văzu pe Ester râzând tare în timp ce Tomaz îi smulgea mâna din a lui Filip și o împingea în sus către umeri care așteptau, iar el se pregăti să-l salte pe Filip pe propriii umeri.

Perechea era purtată într-o paradă glorioasă de jur împrejurul sinagogii, dar chiar în clipa când bătăile din palme ale invitaților se topiră într-una

singură, puternică și exuberantă, ușile fură date de perete și împușcături răsunară în jurul clădirii. Mulțimea îngheță când câțiva soldați SS năvăliră înăuntru urlând cu glasuri aspre în limba germană: *„Raus, raus!”* „Afară!”

Ana auzi cum râsetul lui Ester se transformă într-un țipăt de groază când soldații își întoarseră armele spre ea, așezată pe umerii mulțimii ca o rață clocitoare, și instinctiv făcu un pas în față.

— Vă rog, rosti Ana în germană, asta este o nuntă!

Ofițerul îi aruncă o privire surprinsă. Ana învățase limba în copilărie și o vorbea aproape fluent. De-a lungul anilor, îi fusese de ajutor, căci multe dintre cliente erau nemțoaice stabilite în Polonia, dar niciodată nu-și închipuise ca avea să o folosească în fața unor soldați.

— Nuntă?

Ofițerul ridică un braț pentru a-și opri oamenii, apoi privi în jur, fapt care măcar le permise invitaților să-i coboare pe Ester și pe Filip și să-i aducă în relativă siguranță în mijlocul mulțimii. Bărbatul scoase un hohot de râs neplăcut.

— O nuntă evreiască! zise el. Dar, doamnă, tocmai de aceea ne aflăm aici, ca să împiedicăm asemenea lucruri. Nu vom permite ca astfel de scursuri să se împreuneze și să se reproducă. Deja sunt prea mulți pe pământ. O măsură din cap până în picioare și-i remarcă haina de bună calitate, neacoperită pe braț de banderolă, apoi adăugă: Tu ce cauți aici?

— Am venit pentru a celebra iubirea, răspunse curajoasă Ana.

De data asta râsul bărbatului răsună și mai întunecat, mai amenințător. Cu coada ochiului, Ana îl văzu pe Tomaz, stând de pază, cu pieptul lui lat, în timp ce Ruth și Mordecai îi strecurau pe mire și mireasă afară pe ușa din spate. Se bucură că scăpaseră, însă restul congregației era în continuare în pericol. Benjamin și Sarah, părinții

lui Filip, încercau să-i calmeze pe ceilalți, însă panica începuse să se răspândească.

— Cu ce vă putem ajuta, domnule? întrebă Ana, silindu-se să rămână politicoasă, cu toate că vorbele păreau să-i iasă sugrumat din gât.

— Să mă ajutați? Ei bine, doamnă, nu aveți cu ce, suntem aici pentru a rade de pe fața pământului această clădire blestemată și a face să dispară toți ticăloșii de evrei din ea. Hei, tu! Rămâi pe loc!

Ochise ușa din spate pe care încercau să se furișeze și alți invitați. Se îndreptă spre ea și o trase înapoi pe domnișoara de onoare a lui Ester. Inima Anei se strânse. Leah, sora în vârstă de paisprezece ani a lui Ester, care păruse atât de matură când intrase în sinagogă mergând în spatele miresei, cu părul ei într-o nuanță neobișnuită de blond ridicat într-un coc înalt și cu o umbră de machiaj pe față, arăta acum ca un copil înspăimântat, ceea ce nu era deloc de mirare. Văzute de aproape, puștile erau extrem de mari, de puternice și de furioase. Dacă soldații se hotărau să apese pe trăgaci în acest spațiu închis, invitații lui Ruth și Mordecai nu aveau unde să se mai ascundă.

— Vă rog! imploră din nou Ana. Lăsați oamenii să plece! Sunt vârstnici printre ei, și copii.

— Copii evrei!

— Toți copiii sunt la fel…

Ofițerul o privi cu fața strâmbată de furie.

— Nu, nu sunt la fel! mârâi el. Evreii sunt o ciumă, și e de datoria noastră să-i eradicăm.

Ana simți că rămâne fără aer. Văzuse evrei puși să umple bălțile cu nisip, îi văzuse forțați să își închidă prăvăliile și să se ascundă în case, dar până în acest moment nu își dăduse seama de profunzimea urii revărsate asupra lor. Aici nu mai era vorba doar de batjocură și de dușmănie; era o manifestare a răului în stare pură. Icni, căutând să tragă aer în piept, și ochii i se încețoșară, însă în

clipa următoare simți brațul lui Bartek prinzând-o de mijloc, puternic și hotărât.

— Iar noi vă mulțumim pentru asta! rosti el calm într-o germană nu la fel de bună ca a ei, dar suficient de clară. Dar ce ordine ați primit pentru azi?

Anei îi veni să-l lovească în piept pentru întrebarea aparent complice, dar, pe măsură ce încerca să se calmeze, cizmele strălucitoare ale ofițerului începeau să se foiască. Ordine. Da, Bartek avea dreptate, ordinele erau singurul lucru la care reacționau roboții ăștia.

— Am primit ordin să aruncăm în aer toate sinagogile din Łódź.

— Dar nu și oamenii?

— Nu încă! scuipă neamțul vorbele, dar Ana îi ghici ezitarea din glas și se strânse și mai mult lângă Bartek.

— Atunci, spuse acesta, poate că îi veți lăsa deocamdată să iasă ca să vadă cum locașul lor sfânt e pus la pământ.

— Da! prinse din zbor sugestia ofițerul. O umilință și un avertisment asupra forței Reichului. *Raus!* strigă el, și subordonații îl imitară imediat. *Raus, raus, raus!*

Leah porni spre ușă în fruntea mulțimii care se înghesuia și împleticea în graba de a scăpa înainte ca templul să se prăbușească peste ea, așa cum se întâmplase de prea multe dăți în istorie. Bartek se ghemui sprijinit de o coloană și-și cuprinse capul în mâini, așa că acum veni rândul Anei să îl îmbrățișeze și să-l conducă spre ieșire, alături de ceilalți.

— Ce-am zis? suspină el. Ce oribil a fost! Absolut oribil!

— A fost foarte curajos și îndrăzneț din partea. Ai salvat nenumărate vieți, răspunse Ana.

— Da, pentru moment, rosti pe un ton întunecat Bartek în timp ce se îmbulzeau să iasă în strada Piotrkowska – Adolf-Hitler-Strasse – alături de

ceilalți participanți la nunta dată complet peste cap.

Invadatorii le cuceriseră orașul și acum se pregăteau să divizeze populația. Un nebun hotărâse că bebelușul gol și neprihănit adus pe lume de Ana în urmă cu optsprezece ani valora mai puțin decât ceilalți bebeluși și trebuia eliminat de pe pământ, la fel ca toți cei din neamul său. Nu mai era un război, ci sfârșitul civilizației, și în timp ce se îndrepta către casă, întreaga frumusețe a ceremoniei nupțiale se șterse din sufletul Anei, înlocuită de o teribilă presimțire rea. Nu putea decât să spere că Ester și Filip se vor putea bucura de câteva zile fericite împreună, căci săptămânile și lunile care urmau aveau să-i pună pe amândoi la grea încercare.

TREI

8 FEBRUARIE 1940

ESTER

— Filip, am sosit!

O, ce mult îi plăcea lui Ester să rostească aceste vorbe! Niciodată nu își imaginase că simplul gest de a păși peste un prag avea să îi aducă atâta fericire. Deși apartamentul era mic și mobilat sărăcăcios și se găsea la capătul unei îngrozitoare mulțimi de trepte, era al lor, iar ea îl prețuia ca pe cel mai sublim palat din lume.

— Cina e gata! îi răspunse Filip, iar Ester chicoti în timp ce își atârnă haina în cui și intră în bucătărioară, văzându-l lângă sobă, cu un șorțuleț înfășurat peste mijloc și fața frumoasă îmbujorată de la aburii ce se înălțau din oală.

— Miroase grozav! îi spuse, cuibărindu-se în brațele lui întinse și sărutându-l.

— E *bigos*[1], sau cel puțin asta am intenționat. Mi-a scris mama rețeta, dar n-am găsit toate ingredientele în prăvălii. Ar trebui să aibă șapte feluri de carne, dar n-are decât două, și, sincer să fiu, nici nu sunt sigur că vreuna dintre ele e carne adevărată.

Ester îl sărută din nou, ștergându-i o pată de sos de pe obraz.

— Filip, sunt convinsă că e perfectă. Îți mulțumesc!

Filip îi zâmbi recunoscător.

— A trebuit să stau ore în șir la coadă și, când am ajuns aproape în față, cineva m-a îmbrâncit.

— Și nu ai protestat?

— Cum, cu soldații SS pândind la fiecare colț de stradă? Nu pot decât să-mi imaginez cum mi-ar fi sărit ei în ajutor.

Ester se cutremură. Cu cât anul 1940 înainta, tot mai mulți prieteni și membri ai familiei erau pălmuiți, bătuți sau loviți cu piciorul de către naziștii care îi foloseau pe post de obiecte de joacă. Deunăzi, Maya, una dintre prietenele lui Ester, apăruse la ușa lor plângând și implorându-i să o ajute. Naziștii îi obligaseră tatăl vârstnic să care cărămizi cu mâinile goale de cealaltă parte a străzii toată dimineața, apoi îi ordonaseră să le ducă înapoi. Bietul om își zdrelise rău degetele, se frânsese de mijloc și coastele i se învinețiseră de la picioarele încasate în spate de fiecare dată când se prăbușea.

Ester făcuse tot ce-i stătea în putință ca să îi spele rănile și să le bandajeze, însă în dimineața următoare SS-iștii îi bătuseră omului la ușă, cerându-i să-și miște „oasele leneșe” și să iasă la muncă, iar coșmarul reîncepuse. Tatăl Mayei era acum internat în spital, și Maya îi jurase răzbunare, dar ce puteau face ei? Naziștii aveau puști și toată puterea care decurgea din asta. Restul lumii intrase în război de partea Poloniei, însă, din câte se părea, Poloniei nu îi rămăsese decât să se chircească la pământ și să se roage să fie salvată. Mulți tineri fugiseră în străinătate și se înrolaseră, și, deși Ester îi înțelegea, se ruga neîncetat ca Filip să-i rămână alături.

— Nu ai impresia că lumea s-a răsturnat cu susul în jos? o întrebă el. Tu mergi la muncă și eu țin casa.

— Îmi place așa cum e, răspunse ea rânjind. Sortul ăsta îți vine foarte bine!

Filip făcu în glumă o jumătate de reverență, și Ester chicoti din nou și-l trase mai aproape pentru un sărut mai lung și mai pasional. Nu îi venea să creadă că nu trecuse nici măcar un an de când tânărul chipeș de lângă ea se așezase pe treptele bisericii, iar acum erau căsătoriți și trăiau împreună. Nici nu își mai amintea cum arăta lumea

fără el și era convinsă că nu avea să se sature nicicând să se culcușească în brațele lui.

— E gata mâncarea? îl întrebă.

Filip gustă tocana groasă, încruntându-se concentrat.

— Cred că mai trebuie lăsată vreo jumătate de oră.

— Bun! zise ea luându-l de mână și conducându-l către dormitor.

— Doamnă Pasternak, nu cumva intenționezi să mă seduci?

— Ba da! consimți ea veselă.

Latura fizică a căsniciei lor nu avusese parte de un debut prea fericit, cu oroarea alungării din sinagogă chiar înainte să înceapă sărbătoarea nupțială. Familia lui Filip făcuse aranjamentele necesare pentru ca tinerii însurăței să stea câteva zile într-o fermecătoare cabană din pădurea Łagiewniki, însă amândoi fuseseră atât de suparăți în prima noapte petrecută împreună, încât nu făcuseră decât să se cuibărească unul în brațele celuilalt și să se uite la focul din vatră, abia așteptând să se întoarcă acasă pentru a se asigura că rudele lor sunt bine.

Obosiți și nesiguri pe ei, se vârâseră până la urmă în pat, însă noaptea petrecută dormind îmbrățișați îi calmase pe amândoi și a doua zi dimineață, în lumina zorilor ce se strecura printre copaci, își găsiseră drumul imul spre celălalt. Iar după aceea, lui Ester nu îi mai venea să se smulgă de lângă el. Înțelesese că nu avea de ce să se rușineze în prezența lui Filip. Avea încredere deplină în el și deci timiditatea nu-și avea rostul, și, în plus, amândoi intraseră în căsnicie la fel de inocenți, făcând împreună călătoria aceasta, care spera ea avea să continue încă mulți ani de acum încolo.

— Deci ce zici, mergem în pat? întrebă ridicând din sprâncene.

Văzu răspunsul în ochii lui, care se întunecară.

— Da, te rog! Dar mai întâi am ceva să-ți spun.

— Nu poate aștepta? Oh!

Trase cuvertura, pregătită să sară în pat, dar descoperi că salteaua era acoperită cu haine.

— Filip?

El adună lucrurile în grabă și le făcu ghem într-o pânză groasă de sac.

— Modificări. Toată lumea slăbește acum în ritm rapid și are nevoie să-i fie strâmtate hainele. Și s-a răspândit vestea cum că m-aș pricepe. O să fiu plătit în bani peșin sau cu mâncare, ceea ce ar fi și mai bine, dar…

— Dar trebuie să nu afle nimeni, îl completă Ester.

Simți furnicături pe piele la gândul a ceea ce riscau dacă erau prinși. Lucrul cu materialele textile, chiar și în propriul dormitor, era strict interzis.

— Pot să renunț, dacă așa vrei, spuse Filip, lipind-o de coapsa lui.

Ester clătină din cap. N-avea decât să facă glume pe seama șorțulețului lui, dar era conștientă că pentru el statul în casă cât era ziua de lungă era dificil, iar munca îl putea ajuta să-și păstreze sănătatea mintală. Și, în plus, oamenii aveau nevoie de el. Banderola galbenă fusese înlocuită cu steaua galbenă a lui David, care trebuia cusută pe piept și pe spatele fiecărui obiect de îmbrăcăminte. Cu conturile de economii ale evreilor înghețate și limite impuse la retragerile de numerar, devenise tot mai dificil să fii bine îmbrăcat, dar nimeni nu dorea să-și piardă demnitatea în fața SS-iștilor, cu uniformele lor imaculate. Dacă Filip și alți croitori ca el puteau contribui la obținerea acestei victorii minore, cu atât mai bine.

— Dar acum coși stele, nu-i așa? întrebă ea arătând spre mormanul de haine.

— Da, aprobă Filip.

Asta măcar era permis, iar unii dintre evreii mai bogați comandaseră variante elegante, în

încercarea de a crea o modă din nenorocirea lor, asta până ce nemții puseseră capăt practicii. Micimea stelelor îi adusese însă mai mult de lucru lui Filip, care înlocuia stelele extravagante cu fâșii aspre de material galben, preferatele dușmanului, iar dacă se întâmpla să tragă un tiv sau să brodeze o margine și să adauge un pliseu în timp ce însemna haina, cine avea să afle?

— Atunci, ce motiv au nemții să se plângă? Nu ne-au făcut deja destule necazuri, de ce s-ar lega acum de hainele noastre?

Filip se foi agitat în brațele ei.

— Am altceva să-ți spun.

Ester îl privi surprinsă.

— Nu despre haine era vorba?

— Nu!

— Oh! E ceva ce nu poate aștepta? repetă ea, cu toate că începuse să simtă că acel „ceva”, orice ar fi fost el, le stricase deja cheful. Hai, spune-mi!

— Nu, nu! Mai târziu. Vino aici!

Începu să-i desfacă nasturii uniformei de infirmieră, dar degetele îi tremurau și Ester îl opri cu blândețe.

— Cred că-i mai bine să-mi spui acum, Filip. Dacă ne împărtășim unul altuia problemele…

— Nu înseamnă că scăpăm de ele, o completă el pe un ton sumbru.

— Dar, atâta timp cât suntem împreună…

— Păi tocmai despre asta e vorba.

Lui Ester îi sări inima din piept.

— Ce e? Apartamentul? Proprietarul…?

— Nu, nu proprietarul… E… Oh, așteaptă o clipă!

Străbătu rapid bucătăria și reveni ținând strâns în mână ziarul *Lodscher Zeitung*. Îl despături încet și i-l dădu lui Ester. Pe prima pagină era tipărită o hartă a orașului și în jurul pieței Bałuty era o zonă înnegrită, iar dedesubt, cuvintele *Die Wohngebiet der Juden.*

— *Wohngebeit?* întrebă Ester.

— Zonă rezidențială, îi traduse el, adăugând pe un ton amar: Ghetou.

Ester se lăsă să cadă pe pat, conștientă doar pe jumătate de prezența lui Filip lângă ea, în timp ce se zbătea să înțeleagă sensul cuvintelor nemțești. Ordinul, elaborat în stilul imperios al ocupanților, îi denunța pe evrei drept o „rasă necurată” și vestea punerea în aplicare a unei măsuri imperios necesare pentru protejarea sănătății publice: separarea acestora înainte de a-i infecta pe „oamenii buni” din oraș. Ester citi și reciti cuvintele, fără să le priceapă decât pe jumătate.

— „Rasă necurată”? scuipă ea vorbele într-un târziu. Cum îndrăznesc?

Se uită în jur indignată la apartamentul lor puțin învechit, chiar sărăcăcios, însă imaculat.

— Nu e adevărat, Ester, spuse blând Filip.

— Știu! Și asta e și mai rău. Cum de-și permit să spună așa ceva despre noi? Nu există legi împotriva defăimării? De ce nu sunt împiedicați să ne ponegrească?

Filip își mușcă buzele.

— Nemții sunt cuceritorii, iubirea mea. Asta înseamnă că pot face ce vor.

— Inclusiv să ne închidă într-un ghetou?

Până și cuvântul suna rău scurt și mușcător, ca o insectă furioasă.

— Așa se pare.

— Când se va întâmpla?

Filip își înghiți nodul din gât.

— Avem la dispoziție trei zile.

Ester se holbă la el oripilată, apoi se sculă în picioare, deschise ușa dormitorului și merse în bucătăria ce servea și drept sufragerie. Haina ei era în cuiul în care o atârnase atunci când intrase țopăind de bucurie la mirosul de *bigos* și la vederea frumosului ei soț, încins cu un șorț peste mijloc. Îi veni să-l bată cu pumnii în piept pentru că o lăsase să-l ademenească în pat știind deja

toate acestea, și în clipa următoare își dori ca Filip să fi amânat dezvăluirea până… Până ce?

— Filip, ce ne facem?

Filip se apropie, o trase spre el prinzând-o de mijloc, iar ea se lăsă în brațele lui. Buzele lui o sărutară ușor pe gât.

— O să ne ținem unul de celălalt, iubirea mea. Cât vom putea noi de strâns. Și mie mi-e drag apartamentul ăsta, la fel ca și ție, dar acasă e pentru mine oriunde ești tu, iar dacă nemții își închipuie că ne vor despărți mutându-ne în altă parte în oraș, se înșală. Hai să ne mâncăm *bigosul,* să ne urcăm în patul nostru și mâine să mergem la rude și să ne facem un cămin nou, un cămin mai bun decât orice palat nemțesc simandicos pentru că va fi plin de dragoste, nu de ură!

Se străduiră. Din toate puterile, dar *bigosul* avea gust de rumeguș și le fu imposibil să doarmă știind că aceasta putea fi ultima noapte pe care o trăiau în micul lor cămin marital, așa că se simțeau amândoi ușurați când lumina zilei începu să strecoare, cenușie și umedă, printre draperii. Din stradă răzbăteau deja strigăte, și se cuibăriră unul în brațele celuilalt pentru a prelungi ultimele momente petrecute împreună în siguranță, însă un ciocănit în ușă anunță sosirea părinților și a surorii ei, așa că nu avură încotro și se sculară pentru a da piept cu coșmarul.

În stradă, toată lumea se grăbea de colo-colo, panicată. Din câte se părea, ghetoul urma să fie amenajat în zona din jurul marii piețe Bałuty, în partea de nord a orașului, locuită de mulți evrei, dar nici pe departe de toți. Nimeni nu părea să știe încotro avea să se îndrepte.

— Pe strada Południowa e un birou de repartizare a locuințelor, îi informă Tomaz, însă, când ajunseră acolo, dădură de o mulțime imensă.

— Cum rămâne cu școala? întrebă Leah, uitându-se curioasă în jur.

La cei paisprezece ani ai săi, era singura care privea întâmplarea ca pe o aventură.

— Școală? pufni un neamț aflat în trecere. La ce le-ar fi de folos școala acelora ca voi? Pierdere de vreme pentru profesorii buni!

Leah își așeză mâinile pe șoldurile care începuseră să capete rotunjimi.

— Află că sunt prima la învățătură în clasa mea.

— Nu zău? Ia vino tu încoa' ca să-ți arăt la ce fel de educație sunt bune cele de teapa ta!

Bărbatul făcu un gest obscen, primit cu ovații de camarazii lui. Furioasă, Leah dădu să facă un pas în față, dar Ester o trase înapoi.

— Nu-i băga în seamă, Leah! Nu merită.

— N-au dreptul să ne vorbească așa! strigă Leah peste umăr.

Ester îi aruncă un zâmbet trist. Ce ar fi putut să-i răspundă? Sora ei mai mică avea dreptate, dar adevărul, oricât de hidos suna, era că în Łódź ocupanții le puteau vorbi așa cum voiau ei.

— Hai să ne așezăm la coadă!

Așteptarea fu lungă și înfricoșată până le veni rândul. Birourile erau ocupate de funcționari epuizați, supravegheați de Chaim Rumkowski, numit cu o lună înainte „decanul de vârstă al evreilor” de către nemți, aparent pentru a conduce ghetoul. Bărbatul avea păr alb, moale, și un zâmbet încurajator pe chip, însă ochii lui bătrâni îi scrutau alert pe „ai săi”, și de o parte și de alta lui stăteau doi SS-iști. Ester se bucură când fură îndrumați spre o femeie tânără ce stătea la cel mai îndepărtat birou față de scaunul cu spătar înalt al lui Rumkowski.

— Avem nevoie de o locuință mică pentru mine și soțul meu și o alta pentru părinții și sora mea, spuse Ester.

Femeia își ridică privirea spre ea și dădu să izbucnească în râs, după care fața i se boți.

— Te simți bine? o întrebă Ester.

— Atât de bine pe cât se poate atunci când ești nevoită să le dai vești proaste tuturor, răspunse femeia pe un ton obosit. Va trebui să împărțiți casa.

— Toți?

Femeia oftă.

— Voi toți, plus alții.

— Vrei să locuim cu niște străini?

— Îmi pare rău, dar ghetoul nu dispune decât de jumătate din necesarul de locuințe. Și în majoritatea caselor de acolo deja locuiesc polonezi.

— Și ce se va întâmpla cu ei?

— Vor fi relocați.

Rosti cuvintele cu convingere, dar Ester nu reuși să-și ascundă temerile, căci nu găsea nimic liniștitor în situația în care se afla. Îl privi șocată pe Filip. Apartamentul lor fusese mic, dar le aparținuse în întregime. Acum aveau să împartă o casă cu familia, de parcă erau copii, și să trăiască, pe deasupra, și cu niște străini!

— Părinții mei, rosti deodată Filip. Ce-ar fi să-i aducem și pe ei?

— Atunci ați fi în total șapte? întrebă femeia de la birou, iar Ester și Filip confirmară.

Cele două perechi de părinți nu se întâlniseră decât de câteva ori, dar prezența copiilor lor avea, slavă Domnului, să-i unească.

— Am o casă aici, pe Kreuzstrasse, continuă femeia.

— Unde?

Femeia se aplecă spre ei.

— Pe fosta stradă Krzyżowa, șopti ea, ca și cum menționarea unui nume polonez ar fi fost o crimă. Are două dormitoare.

— Două?

— Și mansardă.

— O luăm, zise Filip, iar mâna lui o strânse pe a lui Ester în timp ce se apleca și îi șoptea la ureche: Mansardele sunt foarte romantice.

În clipa aceea, Ester îl iubi mai mult ca oricând pentru optimismul lui, dar, după ce cheia casei pe care urmau să o împartă cu părinții amândurora le fu înmânată, se gândi că nu auzise în viața ei ceva mai puțin romantic. Cine știe ce cuplu de intruși nemți avea să primească prețiosul lor apartament în timp ce ei erau alungați în ghetou! Inima i se frânse, și, în timp ce-și croiau cu greu drum afară din biroul de repartizare a locuințelor, se agăță atât de puternic de mâna lui Filip, încât încheieturile degetelor lui se albiră, căpătând o nuanță cadaverică.

PATRU

FEBRUARIE 1940

ANA

Bang, Bang, Bang!

Ana se trezi din somn fără pic de tragere de inimă și bâjbâi după uniforma pe care o ținea permanent la îndemână, agățată de spatele ușii de la dormitor. O rază de lumină se strecura prin spațiul dintre perdele, așa că își dădu seama că aproape se crăpase de ziuă, însă nu se simțea deloc pregătită să înfrunte zorii. Atât de mulți bebeluși se încăpățânau să vină pe lume noaptea! Cineva îi explicase o dată că în felul acesta corpul mamei dădea pruncul afară înainte de a fi nevoit să se ocupe de îndatoririle casnice de zi cu zi, și Ana considera că există ceva adevăr în spusele acelea. Uneori, oricât de tare Îl iubea pe Domnul, își dorea ca El să fi fost femeie, pentru ca momentul nașterii să fie unul mai bine organizat.

— Vin imediat! strigă în momentul când ciocănitul în ușă reîncepu.

Era limpede că o biată mamă intrase în chinurile facerii; parcurse în gând lista pacientelor cărora li se apropia sorocul. Nu se așteptase ca vreuna să nască în această săptămână, dar asta era treaba cu pruncii – soseau pe lume atunci când nu tu, ci ei erau pregătiți. Își puse cea mai groasă pereche de ciorapi, luptându-se să-i prindă de jartiere și întrebându-se dacă nu cumva era cazul să înceapă să poarte și ea pantaloni, așa cum o făceau moașele mai tinere. Pantalonii păreau mult mai practici, dar cumva ideea nu îi surâdea. Îmbătrânea, asta era problema, îmbătrânea și devenea tot mai apatică și mai lentă în mișcări atunci când trebuia să se trezească la primele ore ale zilei.

— Vin! strigă din nou.

Prevenea întotdeauna familiile că îi lua câteva minute pentru a ajunge la ușă dacă era trezită în toiul nopții, însă tații, intrați în panică, uitau deseori asta. Nu se gândeau decât la prețioasele lor soții și la copiii ce se grăbeau să vină pe lume, iar adevărul era că exact așa și trebuia să fie. Într-un final fu gata și se îndreptă spre scară. Bartek se foi în pat și îi trimise o bezea, iar ea îi răspunse la fel, numai că ochii lui se închideau deja, norocosul! Soțul ei mai avea două ore de somn până să se scoale pentru a merge la tipografia unde lucra ca zețar, o alegere profesională mult mai rezonabilă. Chiar și așa, Ana simți familiara emoție la gândul vieții noi pe care urma să o aducă pe lume; nu aveai parte de așa ceva așezând niște litere pe o placă.

Zâmbi în direcția ușii bine închise în spatele căreia se afla dormitorul fiilor lor. Bronislaw și Alekzander îi călcaseră pe urme în profesie: Bron era deja doctor în primul an de practică, în timp ce Zander studia medicina la facultate. Cel mai mic dintre fii, Jakub, ceruse să-i fie ucenic tatălui, iar Ana știa că Bartek se mândrea pe ascuns că unul dintre copii își alesese aceeași meserie ca el.

Aruncă o privire fotografiei de familie atârnate cu mândrie pe peretele de la baza scărilor. O, ce agitație se stârnise în ziua când fusese făcută, însă meritase efortul! Poate că arătau cu toții un pic cam țepeni, cam nefiresc, stând în picioare și holbându-se spre aparat în loc să se foiască, să râdă, să se tachineze și să se bată între ei, dar iată-i aici pe toți trei împreună, imortalizați – familia ei.

— Deschideți! se auzi un strigăt aspru prin ușă, și Ana șovăi.

Nu părea glasul unui viitor tată. Își luă totuși haina și trusa medicală și răsuci cheia în broască.

Ușa fu dată imediat de perete și Ana se grăbi să se retragă în clipa când doi bărbați intrară bocănind în hol. Inima Anei se opri în gât la vederea uniformelor SS, însă își zise că și

nemțoaicele fac copii – doar adusese mulți bebeluși germani pe lume – așa că se forță să-și păstreze cumpătul.

— Cu ce vă pot ajuta, domnilor?

Cei doi o priviră surprinși.

— Unde e soțul dumitale?

— Doarme.

— Și te lasă pe dumneata să deschizi ușa în toiul nopții? se priviră rânjind soldații. Polonezii ăștia!

— Cea care deschide întotdeauna ușa noaptea sunt eu pentru că numai pe mine mă caută lumea la ore târzii. Sunt moașă.

Bărbații făcură un pas în spate și o măsurară din priviri, remarcându-i abia acum uniforma. Cel mai vârstnic dintre ei făcu o mică plecăciune comică.

— Scuzele noastre, doamnă! Aveți o profesie nobilă.

— Mulțumesc!

Soldatul mai tânăr își privi curios camaradul.

— Mama mea e moașă, îl repezi vârstnicul. Dă-te înapoi!

Își târșâiră amândoi picioarele către ușa încă deschisă, care lăsa aerul înghețat de februarie să pătrundă în casa Anei.

— Ce pot face pentru dumneavoastră? insistă Ana, deși tulburată.

— A, da! Hmmm… Soldatul mai vârstnic părea să se fi fâstâcit, însă camaradul său făcu un pas în față, scoase o foaie de hârtie din buzunar și o flutură prin fața Anei, apoi adăugă: Veți fi relocați.

— Poftim?

— Veți fi mutați de aici. Nu puteți rămâne în această casă.

— De ce? E casa mea, o am de aproape treizeci de ani. E proprietatea mea și a soțului. Și este integral achitată.

— Reichul are nevoie de ea.

Ana simți cum corpul începe să-i tremure și se văzu nevoită să întindă brațul pentru a se sprijini de perete. Mâna îi întâlni portretul de familie,

împingându-l deoparte, apoi se forță să-și îndrepte spatele.

— În ce scop?

— Casa se află în zona care a fost desemnată să facă parte din cartierul rezidențial rezervat scursurilor de evrei.

— Nu se poate!

Ana citise despre ghetou cu o zi înainte. Ea și Bartek parcurseseră cu atenție ordinul tipărit în ziar, îngroziți de tonul dur, de eficiența sa nemiloasă și de întreaga idee a segregării ființelor umane pe baza unor decizii arbitrare referitoare la „puritatea rasială”. Inima Anei se frânsese – sau cel puțin așa își spusese cu sentimentalism – pentru evreii smulși din casele lor și târâți în zona din jurul pieței Bałuty, fără să-i treacă nicio clipă prin minte că și ea putea fi dată afară din propria casă. Câtă aroganță, câtă mulțumire de sine din partea ei! Nu, inima nu i se frânsese de mila evreilor; abia acum sosise vremea să-și plângă ei de milă.

— Vă rog! Ce putem face? E vorba de bani? Pentru că, dacă da, am putea să…

— Nu, doamnă, nu-i vorba de bani. Am primit ordine de sus. Casa dumitale se află în zona de relocare, așa că va trebui să vă mutați. Dar nu vă faceți griji! Veți primi altă casă. Poate chiar una mai bună. Unii evrei au trăit pe picior mare de pe urma profiturilor obținute din afacerile lor parazitare.

— Parazitare? Jumătate din orașul ăsta ar umbla dezbrăcată fără croitorii evrei.

Soldatul mai tânăr se hlizi și tovarășul său mai vârstnic se încruntă la el.

— Prostii! spuse el. Așa, croitorii nemți vor avea mai mult de lucru. Și cei polonezi, adăugă el ca pe o favoare.

Ana își simți sângele începând să-i clocotească în vene. Auzi, ușurată, cum ușile de la etaj se deschid brusc și bărbații casei ieșiră. Bartek coborî

într-un suflet, îmbrăcat în halat, și-și aruncă un braț protector în jurul umerilor ei, iar Ana se lipi recunoscătoare de el.

— Ce se întâmplă aici?

— Suntem „relocați”, îl informă Ana pe un ton amar.

— Unde?

— În cealaltă parte a orașului, răspunse neamțul, vizibil ușurat că i se poate adresa unui bărbat. Aveți două zile la dispoziție ca să vă împachetați lucrurile și să vă prezentați la biroul de repartizare a locuințelor, pe data de 12 februarie între orele – își consultă agenda legată în piele – 10 dimineața și amiază. Acolo veți preda cheile casei și veți primi un set nou la o casă din altă parte a orașului. Într-un loc curat.

— Și aici e curat.

— Dar nu va mai fi, cu toți acei evrei locuind în apropiere.

Ana se holbă la el incredulă.

— Chiar credeți asta? întrebă ea.

Soldatul se încruntă.

— E purul adevăr, doamnă. Marii noștri oameni de știință au făcut o mulțime de experimente.

— Experimente cu privire la curățenia pe care mamele evreice o tin în casă?

— Nu, sigur că nu! E vorba de studii mult mai aprofundate. Despre sânge și puritatea rasială. N-aveți cum să înțelegeți.

— De ce nu?

Ana simți mâna lui Bartek încordându-se pe umărul ei și își văzu fiii cum o privesc cu îngrijorare, dar nu se putea abține.

— Pentru că sunteți femeie.

Îl săgeta cu o privire mânioasă.

— Oi fi eu femeie, dar am pregătire medicală.

— Numai la moșit. Nu și în știința adevărată.

— Nu în știința… Știi ceva, tinere, fără ramura științei medicale pe care o practic eu, ai fi murit răsucit în uterul mamei tale înainte să apuci să

respiri. Sau te-ai fi. Născut cu cordonul ombilical înfășurat în jurul gâtului, sufocat și cu creierul afectat pe viață, deși, dacă stau bine să mă gândesc, poate că asta s-a și întâmplat, din moment ce crezi ca…

— Destul, Ana! îi șopti pe un ton imperios în ureche Bartek.

Ambii soldații se înroșiseră de furie și dădeau să-și apuce puștile. Bartek luă hârtia din mâna ei și o flutură ca pe un steag alb prin fața lor.

— Vă mulțumim pentru înștiințare! O vom citi cu atenție.

— Și vă veți supune instrucțiunilor, mârâi soldatul mai vârstnic, sau, dacă nu, veți suporta consecințele! E pentru binele vostru, chiar dacă – o fixă din ochi pe Ana – sunteți prea proști ca să vă dați singuri seama. O zi bună!

În clipa următoare, nemții ieșiră cu pași apăsați din casă și Ana se repezi să trântească ușa în urma lor și să se sprijine de ea, ca și cum corpul său îmbătrânit ar fi putut să-i țină la distanță pe agenții feroce ai nemilosului Reich.

— Cum se poate să ne facă așa ceva? începu ea să plângă. Cum să ne arunce afară din propria casă?

— Se pare că pot face tot ce le trece prin cap, comentă cu amărăciune Bartek. Haideți… mai întâi micul-dejun, apoi am face bine să ne apucăm de împachetat!

Urmară două zile oribile. Nu reușiră să-și ia liber de la muncă, așa încât Ana, Bartek și băieții petrecură mare parte din ultimele două nopți în prețiosul lor cămin împachetând haine, așternuturi, ustensile de bucătărie și mobilă. Reichul le punea la dispoziție o casă nouă, dar nu și banii necesari relocării, așa că fură nevoiți să cheltuiască o parte din micile lor economii pe închirierea unei căruțe la un preț exorbitant pentru o mutare nedorită de nici unul din ei.

Ana plânse în timp ce își împacheta porțelanurile primite cadou la nuntă în hârtii de ziar tipărite cu detestabilul anunț al înființării ghetoului. În teorie, urmau să fie mutați într-un „cartier rezidențial” polonez, însă vecinilor lor le fuseseră repartizate locuințe în alte părți din oraș, și deci cartierul se afla deocamdată doar în stadiu de promisiune. Cum aveau să se instaleze acolo cu amenințarea unei alte posibile mutări planând deasupra capetelor? O casă era cuibul în care familia se poate simți în siguranță, și se părea că naziștii le luau acum până și asta.

În ultima noapte petrecută acasă, au stat printre lăzile pline cu lucruri și au împărțit pâine, brânză și o sticlă de vin bun pusă deoparte de Bartek pentru o ocazie specială. Ana sperase că aveau să o bea pentru a sărbători ceva – poate logodna lui Bronislaw – însă Bartek îi anunță cu hotărâre că aveau ce celebra: familia, unitatea și forța lor.

— Vom avea mare nevoie de toate astea, spuse Ana pe un ton sumbru, însă băieții o tachinau, încercând să o înveselească, și rămaseră cu toții până târziu în noapte evocând amintirea unor vremuri mai bune și promițându-și unul altuia că altele vor urma după ce toată nebunia se va termina.

— Ultima oară i-am bătut pe nemți, anunțară băieții cu optimismul specific tinereții, și o vom face din nou.

Ultima oară nemții nu avuseseră tancuri așa de mari, îi venise Anei să le răspundă, însă se abținuse. Optimismul, oricât de nefondat, era singurul lucru de care se puteau agăța pe moment.

La ora stabilită, își luară căruța prea scump plătită și se prezentară la biroul de repartizare a locuințelor. O femeie ofițer SS cu fața de piatră le smulse cheile din mână fără a-i privi în ochi și le bifă cu satisfacție numele pe lista ei lungă. O compară cu o altă listă, scoase un alt set de chei și li-l înmâna.

— Ostpreussenstrasse, rosti ea scurt. Să faceți curățenie lună înainte de a vă muta! Colcăie de mizerie.

Bartek o trase brusc pe Ana deoparte înainte să apuce să o contrazică pe femeie, și toți cinci porniră să străbată orașul spre noua lor adresă. Pe celălalt trotuar al străzii, șiruri de evrei cu căruțe la fel de încărcate ca a lor și familii la fel de înspăimântate stăteau la coadă, așteptând să fie primite în ghetou. Ana îi privea, întrebându-se cui îi va reveni casa lor – ce cuplu avea să doarmă începând din noaptea aceea în patul ei și al lui Bartek, ce copii aveau să alerge prin bucătăria lor? Se rugă la Dumnezeu ca oricine ar fi, să fie fericiți acolo, însă deja era clar că mai mulți oameni se îndreptau spre nord, către cartierul evreiesc, decât spre sud, așa că, din păcate, micuții nu urmau să beneficieze probabil de prea mult spațiu de joacă. Deja începuseră recrutările forțate pentru ridicarea de garduri uriașe, și în timp ce înaintau cu greu pe drum, un camion mare, plin cu oribila sârmă ghimpată, trecu huruind pe lângă ei. Ana se opri și-și trase soțul de braț.

— Nu e corect ce facem, Bartek. N-ar trebui să ne plecăm în fața lor. Ce-ar fi să zicem „nu”? Să ne adunăm cu toții și să ne postăm în mijlocul străzii în loc să defilăm pe trotuare, supunându-ne unei ideologii abjecte care ne desparte? Doar noi, polonezii, suntem mult mai numeroși decât nemții.

Bartek se uită în jur gânditor, însă ochii îi fugiră spre șirurile de gărzi SS dispuse de-a lungul străzii, cu puștile pe umăr și cartușierele pline cu muniție atârnate peste piept.

— Nu avem arme, Ana. Cei mai mulți dintre noi și-ar găsi sfârșitul.

— Dar restul ar fi. Liberi.

— Până ce ar trimite întăriri, iar atunci cei rămași în viață ar fi și ei strămutați, și nemții ar avea tot orașul la dispoziție, exact așa cum își doresc.

— Și atunci, ce facem? Cedăm, pur și simplu?

Bartek se aplecă și o sărută ușor pe buze.

— Deocamdată. Însă există și alte căi de a opune rezistență, draga mea, căi care necesită mai mult timp și mai multă răbdare.

Ana oftă. Răbdarea nu se numărase niciodată printre calitățile ei. Era o persoană prea directă, era conștientă de asta, prea impetuoasă, prea grăbită să acționeze. În meseria ei, învățase să aibă răbdare, căci pruncii lucrau conform propriilor planuri, însă în rest îi venea greu să rămână pasivă.

Bronislaw se aplecă de cealaltă parte a ei.

— Deja am luat legătura cu niște oameni, mamă.

— Ce fel de oameni?

— Șșt! Mulți îți împărtășesc părerile. Supunerea noastră e doar un scut. Vom merge pe stradă cu capetele plecate, ca și cum le-am asculta ordinele ridicole, însă în clandestinitate…

Îi rânji, și Ana se simți copleșită de un val de emoții – mândrie, ușurare și imediat o senzație de spaimă care-i cuprinse ceafa.

— Va fi periculos.

Bronislaw ridică din umeri.

— Suntem în război, și războiul ăsta nu va fi purtat numai pe câmpurile de luptă. Bun, acum hai să mergem, mamă! ridică el vocea pentru a suna ferm în clipa când trecură prin fața a doi SS-iști încruntați. Să mergem la casa noastră nouă și minunată, oferită de bunii noștri stăpâni!

SS-iștii îi aruncară priviri suspicioase, însă Bronislaw le făcu o plecăciune adâncă și fu lăsat să plece fără să-l agreseze. Bartek îi zori, căci nu închiriaseră căruța decât pentru două ore, după care un alt amărât urma s-o preia, și mult prea curând ajunseră pe Ostpreussenstrasse, după numele mâzgălit cu negru peste originalul polonez, Bednarska, și pășiră peste pragul casei dragi a altcuiva. Cu adevărat lumea se răsturnase cu susul în jos.

CINCI

30 APRILIE 1940

ANA

Ana își luă voioasă la revedere de la o mamă voinică și de la noua adăugire la familia ei și așa numeroasă, apoi ieși din casa de pe Gartenstrasse pășind cu atenție, căci cerul primăverii începuse deja să capete o nuanță rozalie. Curând avea să se întunece și traversau o perioadă când nu era bine să te prindă noaptea pe stradă, indiferent ce profesie aveai. Iar seara aceea era mai periculoasă decât altele, căci era Walpurgisnacht, sărbătoarea întunericului, momentul în care, spunea legenda, duhurile rele se dezlănțuiau pe cer în zori, vestind sosirea primăverii. Ana nu credea în astfel de superstiții, însă tinerii germani, da. Ieșiseră pe străzi îmbrăcați în costume pătate de sânge, purtând cuțite și puști în miniatură, parodiindu-și tații naziști și căutând ceartă. Bartek urma să-și facă griji pentru ea, dar măcar ajutase la aducerea pe lume în deplină siguranță a unui copil. Își aminti momentul când așezase fiul nou-născut în brațele mamei și încercă să păstreze imaginea în minte cât mai mult timp posibil. Naziștii le luaseră multe, dar dragostea maternă nu le-o putuseră lua.

Se gândi la propriii copii, acum adulți, dar la fel de aproape de inima ei de parcă tocmai îi născuse, și grăbi pasul. Până la urmă, familia nu nimerise prea rău cu straniul schimb de locuințe. Apartamentul lor elegant avea tavane înalte și ferestre glisante lungi, cu vedere spre răsărit, prin care dimineața pătrundea soarele. Avea un șemineu mare, o bucătărie foarte bine utilată și chiar și un al treilea dormitor, pe care, încântat, Bronislaw se grăbise să-l revendice. Numai că nu era acasă, și Ana încă se simțea în fiecare zi ca și cum călca pe

amintirile unei alte familii, însă era un loc cald și sigur, și în întregime al lor, deci nu se compara nici pe departe cu înghesuiala din cartierul evreiesc.

Aruncă o privire peste drum, spre ghetou. Gartenstrasse era mărginită în față de o zonă verde, traversată de pârâul Lodka-bach, însă de cealaltă parte se afla gardul urât – stâlpi înalți din lemn cu sârmă ghimpată răsucită în vârf, păziți la intervale de circa douăzeci de metri din turnuri de observație grosolane de către SS-iști înarmați cu puști lungi. Colțul sud-vestic de lângă pârâu era slab luminat, iar turnurile de observație erau ceva mai distanțate, așa încât Ana se putu apropia fără a fi zărită și văzu cum două porți imense erau montate în capătul străzii. Icni, și o poloneză care mergea grăbită cu doi copii pe urme se opri și-i aruncă o privire.

— Îi închid înăuntru, sărmanii de ei.

— Complet?

Femeia încuviință dând din cap.

— Niciun evreu nu are voie să iasă de acolo. Până și străzile principale care trec prin ghetou au fost împrejmuite cu garduri și nu li se permite să le traverseze decât la ore prestabilite. Deunăzi, am auzit că naziștii îi obligă să construiască poduri ca să nu „întineze” bulevardele.

— Ce nebunie! murmură Ana.

— Nebunie și cruzime, o aprobă femeia, după care, cu o privire înspăimântată aruncată spre umbrele lăsate de turnurile de observație, își zori copiii să plece.

Ana rămase pe loc, holbându-se prin gard, în timp ce cerul se împurpura, la mulțimea care viermuia dincolo de împrejmuire. Se întrebă din nou cine locuia în casa ei și picioarele o purtară, din proprie voință, în josul străzii, către pârâu. Nivelul apei era încă scăzut, căci luna aprilie fusese una neobișnuit de săracă în ploi, așa încât nu-i trebui decât o săritură pentru a ajunge pe celălalt mal, de unde, la adăpostul și în umbra unor

tufișuri, se îndreptă direct spre gard. Întinse un braț și pipăi suprafața aspră a lemnului ieftin – un jalnic obstacol pentru sufletele chinuite, captive dincolo de el. Doi copii nemți înveșmântați în cape de diavoli trecură în fugă prin spatele ei și Ana tresări, dar rămase pe loc, încremenită la vederea răului în forma sa absolută ce i se desfășura în fața ochilor.

— Ana?

Vocea era moale și blândă, însă o făcu să tresară mai rău decât o făcuseră copiii. Se uită în jur înspăimântată și zări o siluetă desprinzându-se din mulțime.

— Ester? Tu ești?

— Da, veni confirmarea.

Ester se apropie de gard și întinse brațul spre ea. Ana își luă mâna fără regret de pe lemnul rugos și o înfășură în jurul degetelor tinerei.

— Ce faceți? Sunteți bine?

— Atât cât se poate. Eu și Filip împărțim casa cu părinții noștri și cu Leah, însă noi doi avem toată mansarda la dispoziție și e foarte… romantic.

Glasul i se frânse când rosti ultimul cuvânt și Ana se întrista.

— Nu sună prea romantic.

— Ba da, atâta timp cât Filip e cu mine, zise Ester pe un ton ferm de această dată.

Ana se uită în jos la liniile negre ale gardului.

— Vă închid înăuntru?

— Da, izolează ghetoul. De acum încolo, niciun evreu nu va mai murdări străzile din Litzmannstadt.

Amândouă femeile se înfiorară la rostirea cuvântului „Litzmannstadt”. Naziștii schimbaseră numele Łódź cu cel al unui erou militar neamț, înlăturând treptat din oraș orice urmă a limbii poloneze. Era neplăcut, dar nici pe departe la fel de terifiant ca înlăturarea oricăror urme ale locuitorilor evrei.

— Dar sunteți… în siguranță?

Degetele lui Ester tremurară fără voia ei, însă bravă.

— Ne-am amenajat propriul spital, așa că lucrez din nou ca infirmieră. Și Filip s-a întors la mașina de cusut, și asta e ceva bun. Rumkowski zice că trebuie să muncim pentru a supraviețui, pentru că nemții ne vor ține atâta timp cât vor avea nevoie de noi.

— Și după aia…?

Ester se cutremură. Ana își blestemă limba ascuțită și se grăbi să adauge:

— Sunt sigură că au mult de lucru să vă dea. Naziștilor le plac uniformele spilcuite, iar soțiile lor se dau în vânt după hainele elegante.

— Deci atâta timp cât le facem viețile ușoare ne vor lăsa să le trăim pe ale noastre? Foarte drăguț din partea stăpânilor noștri!

— O, Ester…

Anei îi displăcu asprimea pe care o detecta în vocea tinerei ei prietene. Ester era o fată extrem de bună și drăguță, dar locul acesta, ghetoul acesta, cu siguranță avea să scoată la suprafață duritatea chiar și din cel mai blând om.

— Cu ce vă pot ajuta? întrebă ea.

— Nu știu nici eu. Avem nevoie de…

— Hei, tu, evreico! Îndepărtează-te de gard!

Ester făcu un salt în spate, de parcă ar fi fost împușcată.

— Trebuie să plec. Ai grijă de tine, Ana!

Și plecă, întorcându-se la relativa siguranță conferită de mulțime.

— Iar tu, mârâi neamțul, să nu te mai apropii de gard dacă ții la viața ta!

Un glonț ricoșa din pământ la mai puțin de un metru distanță, și, cu inima bubuind în piept, Ana se răsuci pe călcâie și porni să alerge pe malul pârâului. Se împiedică și căzu în noroi. Se chinui să se ridice, iar paznicul scoase un hohot de râs și mai trase o dată undeva în spatele ei. Glezna Anei zvâcnea, dar asta nu era nimic prin comparație cu

durerea care-i urla în inimă pentru sărmanii oameni izolați în ghetou, la mila monștrilor.

ȘASE

IUNIE 1940

ESTER

— Noapte bună, soră Pasternak!

— Dar…

— Noapte bună! Du-te acasă! La familia ta. Culcă-te!

Ester lăsă să-i scape un oftat pe care nici nu-și dăduse seama că îl ținuse în piept și îi zâmbi recunoscătoare doctorului. Avusese o tură lungă și grea care le urmase multora la fel, și era atât de obosită, încât nu mai vedea bine, însă tot nu-i venea să plece. Dr. Stern era un bărbat destul de vârstnic, cu o claie de păr alb care se ițea de sub kippa, și ar fi trebuit să se bucure de o binemeritată pensie, numai că ghetoul ducea lipsă de personal medical, așa că fusese rechemat la datorie. Ester simți că îl lasă de izbeliște în timp ce-și lua haina și pleca acasă, dar dr. Stern o strânse blând de braț.

— Gândește-te la asta, soră… Dacă ai grijă de tine, vei putea să-i îngrijești mai bine pe ceilalți.

Arătă spre șirurile de oameni înghesuiți în salon și Ester îl aprobă dând din cap tristă. La început, în zilele fierbinți ale lui iunie 1940, vremea caldă păruse o binecuvântare pentru ghetou – o șansă de a ieși din casă, de a scăpa de aglomerația dinăuntru – însă pe urmă apăruseră păduchii și, odată cu ei, tifosul. Boala se răspândise peste tot, până ce una din două persoane ajunsese să se îndoaie de mijloc din cauza durerilor de stomac și să facă febră, pe care cadrele medicale nu reușeau s-o tină sub control în acele zile fierbinți ale lunii iunie din anul 1940.

La pompele de apă erau cozi permanente și unii locuitori ai ghetoului începuseră să-și sape propriile puțuri. Cele mai mari ravagii le făcea

diareea. Ghetoul nu avea sistem de canalizare. Excrementele erau cărate cu căruțele de oamenii care, bieții de ei, nu-și găsiseră altceva de lucru. Sistemul funcționase în parametri rezonabili până ce populația din zonă se dublase forțat și tifosul le atacase măruntaiele, însă acum devenise un adevărat dezastru. Totul putea, totul era murdar, și asta nu făcea decât să provoace alte și alte boli. Ester își instruise familia să spele, să frece și să dezinfecteze căsuța pe care o împărțeau, iar până acum scăpaseră de cele mai grave manifestări de boală, însă dezinfectantul era pe cale să se epuizeze și, cu stocurile de materiale admise în ghetou controlate centralizat de o comisie, nu aveau cum să facă rost de mai mult. Recent, li se interzisese să primească scrisori din afară și se introdusese o monedă cu circulație internă, „marca de ghetou" sau, mai pe scurt, „Rumki", după numele creatorului său, Rumkowski. Aceasta se putea cumpăra la rate de schimb copleșitoare. Condițiile de trai se degradau pe zi ce trece și nimănui nu părea să-i pese.

Ester își luă pălăria, rezistă impulsului de a-și scărpina nasul și se aventură afară. Era aproape nouă seara și toată lumea era deja înăuntru, ora de stingere fiind instituită de noua poliție evreiască a lui Rumkowski. Această forță internă avea menirea de a impune legea și ordinea într-o manieră mai blândă decât nemții, însă jumătate dintre noii ofițeri se îmbătaseră de la autoritatea conferită și-și exercitau puterile mărunte la fel de nemilos ca SS-iștii. Nu purtau arme, dar își manevrau brutal bastoanele și, cu tot cu rudele și prietenii din ghetou, erau mult mai susceptibili de a fi corupți. Se știa deja că o mare parte dintre cele mai bune mărfuri care intrau pe porțile ghetoului era rezervată unui grup restrâns, ales pe sprânceană, așa că resentimentele începuseră deja să apară.

Ester se uită în jur neliniștită, bucuroasă de uniforma de soră medicală care îi servea drept

permis pentru a circula după ora de stingere. Soarele coborâse pe cer și o lumină aurie cădea pieziș peste străzi, dându-le un aspect înșelător de plăcut. Se însufleți și privi în sus, spre cer, căutându-l pe Dumnezeu, tot mai greu de găsit în ultima vreme. Toate sinagogile fuseseră dărâmate și, deși Rumkowski obținuse permisiunea pentru deschiderea caselor de rugăciuni, puțini erau cei care asistau cu regularitate la slujbe – în îngrămădeala și mizeria în care trăiau, oamenilor le era mai teamă de păduchi decât de Dumnezeu. Și cine ar fi putut să-i învinovățească, din moment ce păreau că oricum ajunseseră în iad?

Ester se scutură, alungând gândurile negre, și se grăbi să dea colțul străzii și să se îndrepte spre casă înainte s-o oprească cineva. Mai zilele trecute, un tânăr se repezise afară din locuința lui și o prinsese de braț, implorând-o să-l ajute. Soția lui intrase în travaliu, însă singura moașă din ghetou fusese împușcată cu câteva zile înainte în cursul unei încăierări pentru cartofi, așa că bărbatul o rugase disperat să-i asiste nevasta la naștere.

— Nu am calificare de moașă, replicase Ester.

— Dar ești soră medicală, contracarase el și o privise atât de încrezător, încât Ester nu avusese puterea să-l refuze.

Din fericire, nu fusese o naștere dificilă. Pe parcurs, Ester aflase că mama soției tânărului murise de tifos cu o săptămână înainte și-și dăduse seama că marea problemă a fetei era propria teamă. După ce reușise s-o calmeze, nașterea decursese relativ lin și cuplul o copleșise apoi cu mulțumiri și, mai mult decât atât, îi vârâse în brațe o pâine proaspătă. Noul tătic lucra într-o brutărie și putea „extrage” uneori pâinici; altele își găsiseră apoi drumul până la ușa lui Ester. Tânăra era recunoscătoare, numai că zvonul despre abilitățile sale „strălucite” de moașă începuse să se răspândească și se temea să nu fie solicitată la o naștere mai dificilă. Îi trimisese un bilet Anei prin

intermediul unui băiat polonez care sfida puștile SS-iștilor de cealaltă parte a gardului și presta comisioane în schimbul banilor peșin (dintr-aceia reali, nu Rumki). În bilet, o rugase pe Ana să-i împrumute o carte sau măcar să-i ofere câteva sfaturi și noțiuni de bază despre nașteri, dar deocamdată nu primise nimic.

Imediat ce trecu pragul casei, se opri pentru a se liniști. Le auzi pe Ruth și Sarah ciorovăindu-se în bucătărie pe tema modului perfect de frăgezire a cărnii de vită – de parcă asta avea vreo importanță acum! – și se sprijini de peretele din vestibul pentru a se aduna.

— Ester! Filip coborî în fugă scara îngustă și o prinse în brațe, apoi adăugă: Ai venit!

Bucuria din vocea lui era atât de pură, încât Ester simți cum lacrimile îi înțeapă ochii obosiți. Filip întinse mâna și i le șterse cu blândețe.

— Nu plânge, frumoasa mea! Totul e bine, nu-i așa? Suntem cu toții împreună.

O lipi atât de strâns de el, că parcă ar fi fost o singură ființă! Ester se înfierbântă și-și aruncă brațele în jurul gâtului său, trăgându-l și mai aproape. Și acum îl dorea la fel de tare, în ciuda condițiilor restrictive în care trăiau. În fapt, dorința devenise și mai dulce, și mai aprigă, iar singura temere a lui Ester era aceea de a nu rămâne însărcinată, căci oricât de mult își dorea să poarte în pântec copilul lui Filip, ghetoul mizerabil nu era locul potrivit pentru așa ceva. Filip era de acord cu ea și cu o săptămână înainte venise de la slujba de la croitorie înarmat cu „protecție". Fusese un pic stingheritor la început, dar Ester îl iubise și mai mult pentru grija pe care i-o purta, și actul fusese cu atât mai satisfăcător pentru ea.

— Ce-ar fi să urcăm direct la mansardă? îi șopti ea.

Filip o sărută lung și pasional.

— Aș vrea eu, dar mamele noastre au așteptat toată seara să te întorci. Avem carne!

— Carne?

Lui Ester îi veni instantaneu apă în gură și abia acum înțelese miza ciorovăielii. Adoptă o expresie obraznică și se uită în sus la Filip.

— În cazul ăsta…

— Preferi o bucată de carne de vită în locul meu?

— Chiar și una singură e mai bună decât tine!

Filip își duse mâna la inimă.

— Ah, ce tare m-ai rănit!

Ester chicoti, dând uitării suferințele ghetoului.

— Ai noroc că sunt soră medicală și pot să te vindec.

— Nu zău?

— După cină!

Filip scoase un geamăt, dar îi dădu un sărut scurt și, luând-o de mână, o conduse spre bucătărie.

— Ester!

Fu primită cu un entuziasm neobișnuit, sosirea fiindu-i întâmpinată prin tragerea de pe sobă a oalei în care bolborosea ceva. Toată lumea se înghesui în jurul mesei, lovindu-se cu coatele, însă în seara asta nu se plânse nimeni. O urmăriră cu toții cu ochi mari pe Ruth cum scoate din oală tocana obișnuită din cartofi și napi, îmbogățită însă acum prin adăugarea unor bucăți suculente și ademenitoare de carne. Sarah împărți felii de pâine – se părea că tânărul tată recunoscător trecuse din nou pe la ei – și ochii lui Ester se umplură iar de lacrimi la vederea ospățului.

— Cum se face că avem carne? întrebă în timp ce-și cufundă lingura în sos și îi gustă savoarea dumnezeiască.

— Slujba surorii tale a început să dea roade, răspunse Ruth.

Ester se răsuci cu fața către Leah. Sora ei, care împlinise cincisprezece ani, reușise cu puțin timp în urmă să obțină o slujbă în birourile administrației din piața Bałuty. Toată familia își

făcuse griji din pricina ei, căci birourile erau înțesate de nemți, însă Leah se instalase cu bine și măcar lucra într-o clădire curată și ordonată, nu în condițiile aspre de muncă ale numeroaselor ateliere înființate de Rumkowski peste tot în ghetou.

— Ești plătită în… carne de vită?

— Nu, prostuțo! răsună râsul ca de clopoțel al lui Leah. Sunt plătită în nenorociții ăia de Rumki, la fel ca toată lumea.

— Ai grijă cum vorbești, Leah! o mustră Ruth, și Leah se înroși la față.

— Scuze, mamă! La birou înjură toată lumea.

— Tu nu te lua după ei! Trebuie să ne menținem standardele înalte.

Leah îi aruncă o privire piezișă lui Ester și aceasta își înăbuși chicotitul, amintindu-și de o după-amiază când se ascunseseră amândouă în dulapul de la spălătorie (o încăpere aproape la fel de mare ca dormitorul în care erau nevoiți să se înghesuie acum bieții lor părinți) și repetaseră toate înjurăturile pe care le știau. Nu fuseseră prea multe, dar se simțiseră încântător de obraznice schimbând între ele șoapte la câțiva metri de scrupuloasa lor mamă.

— Atunci, dacă nu ești plătită cu carne, cum ai făcut rost de ea? insistă Ester.

Castronul i se golea oribil de repede și se forță să înghită mai rar. Tatăl ei terminase de mâncat și se uita la vasul din fața lui de parcă nu-și dorea nimic mai mult pe lume decât să-l ia de pe masă și să-l lingă. Avea însă „standarde” de apărat. Filip savura fiecare îmbucătură, iar părinții lui fugăreau cu colțuri de pâine ultimele fărâme de carne din farfurie, aruncând priviri pline de speranțe spre oala de acum goală. Leah își strecură în gură ultima bucățică delicioasă în gură și zâmbi.

— Mi-a dat-o Hans.

Ester îngheță.

— Hans?

— Lucrează în același birou cu mine. De fapt, el e șeful. O fi el neamț, dar e un om destul de drăguț. Adică nu la fel de nesuferit ca toți ceilalți.

Ester se uită înspre mama ei, dar Ruth își feri privirea.

— Câți ani are Hans ăsta, Leah?

— O, e bătrân! Pe puțin treizeci. Sarah, care mesteca pâine, se înecă, însă Leah adăugă: Nu-ți face griji, nu s-a dat la mine! Doar a spus că muncesc din greu și merit o mică recompensă.

— Așa e? Muncești din greu?

— Da! răspunse Leah indignată. Să știi că pot să muncesc din greu, Ester. Sunt la fel de capabilă ca tine.

— Știu, știu. Mă bucur mult pentru tine, Leah!

— Îți mulțumesc!

Leah se umflă în pene, iar Ester o privi cu atenție, văzând cât de frumoasă se făcuse sora ei. Avea trăsături delicate și plăcute, și păr chiar mai blond decât al ei. Mama lor îi explicase că nuanța blondă era moștenire de la un bunic danez, însă, în timp ce părul lui Ester era de culoare paielor murdare, al lui Leah strălucea precum aurul. Lui Ester îi era clar de ce Hans ăla își revărsa favorurile asupra surorii ei.

— Și cu ce anume l-ai impresionat așa de tare pe Hans?

Simți cum toată lumea din jurul mesei se încordează la auzul întrebării, dar Leah nu băgă de seamă nimic.

— Zice că bat foarte bine la mașină și că îi place să mă urmărească atunci când îndosariez.

— Serios?

— Și mai zice că mă îmbrac cel mai bine din birou, deși nu-i adevărat, pentru că unele dintre femei poartă haine foarte frumoase, iar eu port zilnic aceleași lucruri, dar oricum, e drăguț din partea lui să zică așa ceva, nu crezi?

Ester îi aruncă din nou o privire mamei. Ruth își drese glasul.

— Da, e foarte drăguț. Totuși, nu uita că e neamț – fă bine și păstrează distanța!

— De ce? întrebă Leah. Ar fi o prostie din partea mea. Dacă ne poate da carne, atunci ar trebui să mă port drăguț cu el. Nu-i așa că v-a plăcut cina? De ce să nu o repetăm?

Ruth își frânse mâinile, dar tăcu; nu își găsea cuvintele.

— Fiindcă la mijloc e o chestiune de preț, Leah, rosti prudentă Ester.

— Nu mi-a cerut niciun ban.

— Nu deocamdată, dădu să riposteze Ester, însă Leah se înfurie vizibil și toată lumea răsuflă ușurată când cineva bătu la ușă.

Și pe urmă se instala teama.

— Cine Dumnezeului ar putea fi la ora asta? întrebă Mordecai ridicându-se.

Benjamin se săltă și el de pe scaun, însă Filip fu cel care ajunse primul la ușă. Ceilalți se priviră neliniștiți, până ce Filip reveni însoțit de un băiat care ducea cu el un mic pachet.

— E pentru Ester, explică Filip. De la Ana.

Ester sări în picioare, luă pachetul și îi oferi băiatului ultimul coltuc de pâine în semn de mulțumire. Băiatul îl înșfăca și-l înfulecă pe loc, dornic să termine de mâncat înainte de a se întoarce în umbrele ghetoului, la prietenii lui. Ester desfăcu pachetul pentru a descoperi cu încântare înăuntru un mic volum intitulat *Ghid practic de moșit.* Era însoțit de un bilet și, după ce îl parcurse în grabă, se uită la ceasul de pe perete.

— Ana mi-a scris că va fi de cealaltă parte a gardului la ora zece.

— Dar s-a dat deja stingerea, protestă Ruth, iar Ester arătă spre uniforma pe care nu apucase s-o dezbrace, însă mama clătină din cap. N-ai fi în siguranță.

— Nici femeile n-ar fi dacă ar naște fără moașă, ripostă Ester. Am nevoie de sfaturi dacă e să ajut mamele din ghetou.

— Dar nu e treaba ta.

— A cuiva trebuie să fie, așa că de ce nu a mea? în plus, dacă vom atrage de partea noastră mai mulți tați recunoscători, poate că vom avea nevoie de mai puțini nemți recunoscători.

Ruth păru jignită, dar, după ce aruncă o privire spre Leah, dădu din cap aprobator.

— Vin cu tine, spuse Filip.

— Dar tu nu ai permis, protestă Ester.

— Iar tu nu ai escortă. Vin cu tine.

Ester îi zâmbi recunoscător, căci acum cerul se întunecase complet, iar ghetoul era plin de umbre. Îl luă de braț, îi mulțumi familiei pentru cina delicioasă și ieși pe ușă.

— Oare vom apuca să ajungem sus, la mansardă, în noaptea asta? întrebă ea tristă.

Picioarele aproape că i se împleticeau de oboseală și ochii o usturau de nevoia de a se închide, dar măcar își umpluse stomacul. Își adună forțele și o luă cu Filip spre sud, către locul unde o întâlnise pe Ana. Uniforma ei căpătase o nuanță pală în lumina lunii și acceptă bucuroasă haina pe care Filip o smulsese din cui înaintea plecării pentru a o feri de atențiile paznicilor.

Când ajunseră la locul stabilit, Ester văzu mai mulți SS-iști stând în cel mai apropiat turn de observație în jurul unei torțe pâlpâitoare, cu o sticlă de votcă și un pachet de cărți de joc, din fericire mult prea absorbiți de treburile lor pentru a-și bate capul cu cele două surori medicale care se întâlneau în întuneric undeva, mai jos de ei.

— Ana? șopti Ester prin gard.

— Ester?

Femeia mai vârstnică ieși din spatele unui tufiș și întinse un braț. Degetele lor se întâlniră pentru câteva clipe.

— Spune-mi, ai primit cartea?

— Da! Mulțumesc mult!

— Îți voi explica noțiunile de bază, dar ține minte: moșitul e în mare parte o chestiune de

simțire. Trebuie s-o citești pe mamă, să o faci să-și păstreze calmul și să știi cum să procedezi când intră într-un nou stadiu.

— Un nou stadiu? repetă Ester, simțindu-se deja pe jumătate pierdută.

Filip stătea de pază la câțiva metri distanță, dar prea mult timp nu aveau la dispoziție. Cum să învețe o meserie cu ajutorul câtorva fraze prinse din zbor printr-un gard, când unor femei dedicate instruirea le lua doi ani?

— De obicei, mama devine foarte agitată și resimte cele mai mari dureri exact în momentul când trebuie să nască. Atunci trebuie să verifici poziția capului fătului dacă se zărește. Dacă da, îi spui mamei să împingă. Nu o lăsa să împingă decât atunci când simte contracții! între contracții, trebuie să se odihnească. Toată treaba durează de la cinci minute la cinci ore – în mod uzual, ceva între aceste extreme. Cheia reușitei este „fără panică”.

— Din partea mamei sau a mea?

— A amândurora, chicoti ușor Ana. Dacă bebelușul întârzie să iasă, îl poți ajuta cu propriile mâini, însă ai grijă să faci mișcări cât mai blânde și fii atentă la cordonul ombilical să nu se înfășoare în jurul gâtului copilului!

— Ca să nu…

— Îl sugrume.

Ester își înghiți nodul din gât.

— Ana, nu sunt sigură că sunt în stare să fac asta. Dar, dacă voi fi nevoită, aș da orice ca să lucrez cu tine. Nu sunt moașă. Dacă nu fac decât să înrăutățesc lucrurile?

Mâna femeii mai vârstnice, caldă și liniștitoare, o prinse pe a ei.

— Nu ai cum să înrăutățești lucrurile, Ester. Dacă va fi să existe probleme, ele ar apărea oricum, iar tu vei putea să le ușurezi. Copiii știu cum să se nască și fiecare naștere e un miracol binecuvântat.

Ester înghiți în sec.
— Dacă nașterea e un asemenea miracol, asta înseamnă că pierderea unei sarcini e cea mai mare tragedie care se poate întâmpla.
Ana zâmbi în întuneric.
— Nu lăsa gândurile negre să te întoarcă din drum, copilă! Ceea ce vrei să faci este un lucru bun și curajos, și Dumnezeu te va binecuvânta pentru asta.
— Al cui Dumnezeu? Al tău sau al meu?
Din nou un chicotit.
— Ambii. Este același, numai că noi îl auzim și ascultăm în moduri diferite.
Paznicii SS scoaseră un hohot de râs zgomotos, probabil după o mână câștigată de unul dintre ei la cărți, și amândouă făcură un pas în spate.
— Ar trebui să pleci, îi spuse Ester Anei. Nu ești în siguranță stând așa de aproape de noi.
— Ba nu, ripostă prietena ei. Nu sunt în siguranță în apropierea lor.
Se uită încruntată în direcția paznicilor, însă se retrase, și Ester se simți copleșită de supărare. Aveau atât de multe să-și spună, iar ea avea atât de multe de învățat! Rămase holbându-se la spațiul lăsat gol de moașă, dar Filip o luă de braț și se grăbi să o tragă în spatele clădirilor din capătul ghetoului în clipa când un paznic trecu pe lângă ei clătinându-se pe picioare. Cu inima bubuindu-i în piept, Ester se lipi recunoscătoare de el și, împreună, așteptară să se golească strada.
— Te iubesc! îi spuse ea ridicându-și ochii spre fața lui blândă și atât de dragă.
— Și eu te iubesc! Bun… și acum, ce ziceai de mansardă?
Ester dădu din cap cu însuflețire și porniră amândoi înapoi spre casă. Tânăra se gândi la prunci și își dori să i se dăruiască în întregime soțului său, însă momentul nu era potrivit pentru aducerea pe lume a unui copil, iar deocamdată trebuiau să se mulțumească să fie împreună.

ȘAPTE

AJUNUL CRĂCIUNULUI, 1940

ANA

– *Stille nacht, heilige nacht.*

Colindul ce se înălța din stradă de sub apartamentul Anei era cântat în germană, dar suna totuși frumos. Ana se apropie de fereastră și se uită în jos la cântăreții ale căror răsuflări albe făceau ca muzica să pară că prinde formă în aerul înghețat. Oftă. Păreau atât de inocenți, cu fețele ridicate spre bradul de Crăciun gigantic din capătul străzii! Oamenii aceștia nu erau naziști, ci nemți obișnuiți care își făuriseră o viață liniștită în Łódź înainte ca soldații să intre mărșăluind în oraș și să le spună că neamul lor e superior tuturor celorlalte. Cui nu i-ar fi plăcut să audă așa ceva?

Asta nu însemna însă că îi putea ierta. Chiar dacă nu ei schimbaseră numele orașului, nu elaboraseră noile legi și nu îi aruncaseră pe cei diferiți de ei în spatele sârmei ghimpate, nici nu le luaseră în vreun fel apărarea. Nu spuseseră „Nu, e greșit ce faceți, nu e creștinesc!” A, nu! Cântau cântece de pace, dar în același timp se bucurau să se afle în tabăra potrivită în războiul care avea să-i facă stăpânii lumii, indiferent de prețul plătit de ceilalți. Ana scrâșni din dinți, le întoarse spatele ipocriților și reveni la familia ei.

Inima i se strânse la vederea mesei încărcate. Postiseră toată ziua, dar acum venise vremea ospățului tradițional. Sub fața de masă fusese așternut un strat subțire de fân, menit să simbolizeze grajdul. Douăsprezece farfurii, reprezentându-i pe cei doisprezece apostoli, fuseseră așezate pe masă, și Ana simți că-i plouă în gură la vederea supei de sfeclă roșie, a delicatelor piroști, a heringilor cu sos de smântână și mai ales

a clasicului crap prăjit care trona în mijloc. Peștele special fusese greu de găsit anul acesta, dar cu o zi înainte Jakub venise acasă în fugă, anunțând că un prieten al tatălui prietenului său vindea crap dintr-un butoi în spatele străzii Karolew (acum denumită oficial Karlshof), iar Bartek plecase într-acolo în goană. Se bucuraseră cu toții nespus noaptea trecută la vederea „capturii" ce înota în cada de baie și care acum ocupa, aurie și delicioasă, centrul mesei.

Băieții îmbrăcați în haine de duminică arătau atât de chipeși și de puternici, încât Ana nu rezistă tentației și îi îmbrățișa pe rând, în ciuda protestelor lui Jakub că îi ciufulea părul. Devenise vanitos de când lucra în tipografie, poate din cauza dactilografelor, și Ana spera să-l vadă făcându-i curte uneia dintre ele. Nu era momentul ideal pentru o nuntă – bieții Ester și Filip erau dovada cea mai grăitoare – însă trebuia să te bucuri de fiecare clipă, așa că-l sărută din nou pe cel mai mic dintre fii. Băiatul se lăsă îmbrățișat cu destulă curtoazie, după care se apropie de masă.

— Arată minunat, mamă!

— Arată ca o masă cu multă mâncare.

Masa părea într-adevăr aproape ridicol de opulentă după privațiunile din anul ce se încheia. Hrana fusese raționalizată și polonezii trebuiau să se așeze întotdeauna ultimii la coadă, în spatele nemților care îi împingeau mereu deoparte, așa încât mesele lor fuseseră destul de sărăcăcioase. Chiar și așa, Ana știa din scurtele conversații furate cu Ester că situația în ghetou era cu mult mai grea. Acolo evreii trăiau cu cartofi putreziți și cu legume pe care Reichul le considera nedemne de a fi expuse în piețe.

Hrana se împuținase după ce temperaturile scăzuseră mult sub zero grade, dar și dacă s-ar fi găsit, penuria cumplită de combustibil făcea imposibilă gătirea unor mese calde, așa încât lumea era nevoită să mănânce legume crude.

Copiii erau trimiși la Marysin, spațiul deschis aflat în nordul ghetoului, pentru a săpa în pământ în căutare de bucăți răzlețe de cărbune, iar oamenii erau atât de disperați după căldură, încât își dădeau foc la mobilă. Ana aruncă o privire stânjenită crapului de pe masă.

— Este Crăciunul, mamă, spuse Jakub. Și n-am mâncat nimic toată ziua.

— Adevărat, îl aprobă Ana în încercarea de a nu strica momentul.

Făcuse atât de mari eforturi pentru această cină, că ar fi fost păcat să o învăluie în regrete. Totuși…

— Măcar am avut ce mânca toată săptămâna.

Jakub încremeni, pe jumătate așezat deja pe scaun.

— Te gândești la evrei?

Ana dădu din cap în semn de încuviințare și Alekzander, cel mai serios dintre fii, se apropie de ea.

— Îi văd din tramvai când trece pe lângă ghetou, spuse el.

De curând, naziștii aduseseră un contingent de studenți nemți în spitale, iar lui Zander i se pusese în vedere că nu putea lucra acolo decât trei zile pe săptămână, așa că-și luase o a doua slujbă ca încasator de bilete pe tramvai. Bartek bombănise că e o slujbă sub demnitatea lui, însă Zander replicase că „îl ține în priză”. Ana bănuia că are prieteni în Rezistență și era mândră de el, dar nu îndrăznea să-i pună întrebări.

— Cum sunt condițiile de trai acolo? Atât de proaste pe cât se aude? îl întrebă Bartek pe fiul mijlociu.

— Mai proaste chiar. Străzile sunt permanent murdare și, dacă se încearcă să fie curățate, apa îngheață și numai cei mai solizi pot păși pe ea. Și prea puțini oameni mai sunt în putere. Văd ce hrană le e livrată – căruțe cu legume atât de împuțite, că nu le-ai da nici la vaci, însă bieții oameni se bulucesc când sosesc și-și smulg rațiile

din ele înainte să fie descărcate. Tifosul a dispărut odată cu venirea vremii reci, dar acum bântuie tuberculoza. Străzile răsună de o tuse cumplită. Și mai rău decât atât… Zander aruncă o privire furișă în jur, cu toate că erau singuri în casă, și completă: Am auzit zvonuri cum că au de gând să-i trimită pe o parte din evrei la moarte.

— Vor să-i ucidă? icni Jakub.

— Da, să-i gazeze. Mă înfurie groaznic faptul că eu, doctor fiind – în fine, doctor în devenire – sunt nevoit să le vând bilete unor nemți care umblă cu nasul pe sus și se plimbă cu tramvaiul între garduri, ținându-i pe evrei ca pe animale, închiși în cușcă, în loc să fiu în mijlocul lor și să-i ajut. E o cruzime ceea ce se întâmplă… Ba nu, e mai rău, e o barbarie.

Ana îi strânse brațul. Era greșeala ei. Ea fusese cea care adusese vorba de ghetou, iar acum toată lumea stătea în picioare, simțindu-se vinovată, în jurul frumoasei mese de Crăciun.

— Ce-ar fi să ne așezăm? propuse ea.

O ascultară, dar până și Jakub se așeză încet și toți se uitară stingheriți către al șaselea scaun, lăsat gol în mod tradițional la masa de Crăciun pentru orice călător străin aflat la nevoie.

— Ar trebui să ne oferim ajutorul, rosti Bronislaw. Pot să scot medicamente din spital, numai să găsim o cale de a le introduce în ghetou.

— Am putea apela la Ester, spuse Ana. Dacă nu e prea periculos.

— Cum adică prea periculos? întrebă Zander.

Ana înghiți în gol.

— Crezi că ar împușca-o dacă ar fi prinsă?

— E posibil, zise Zander și își mușcă buza. Dar nu și dacă are mare grijă. Cunosc niște oameni.

Vorbise atât de încet, încât Anei i se păru că nu auzise bine.

— Oameni din ghetou?

— Dinăuntru și din afară. Oameni buni, dispuși să ajute.

— Și să-și arate degetul nenorociților de naziști, adăugă Jakub.

— Jakub! îl dojeni Bartek.

— Ce? Tu nu li l-ai arăta?

Ana își văzu soțul foindu-se pe scaunul din celălalt capăt al mesei și îl urmări cu atenție. Conversația alunecase într-o direcție riscantă și dintr-odată cina lor în familie părea să fi. Căpătat semnificații mult mai ample.

— Nu numai că „mi-aș arăta degetul”, spuse Bartek, ci… i-aș bate de să le meargă fulgii.

Ana icni, surprinsă; rareori îi fusese dat să-și audă soțul, om pașnic de felul lui, vorbind cu atâta vehemență. El o privi cu ochi tulburi de emoțiile care îl frământau – teamă și, poate, mândrie și nevoia de aprobare. Ana îi zâmbi.

— Sau măcar de i-am bate cât să lase Polonia în pace.

Bartek prinse din zbor ideea:

— Exact, draga mea. Să-i batem și să-i scoatem afară din Polonia, și din Germania, și din oricare alt loc unde oamenii buni încearcă să-și ducă traiul modest. N-avem nevoie de toate astea… Nu ne trebuie această ură. Nu Domnul nostru e Cel care a spus: „Iubește-ți aproapele?” Nu El ne-a îndemnat să urmăm exemplul bunului samaritean și să îi ajutăm pe cei aflați în dificultate, indiferent de credința lor? Nu pentru a aduce pacea pe pământ S-a născut El?

Se priviră unul pe altul. Pe masă, în fața lor, supa sclipea rubinie, iar crapul strălucea ca aurul. Atât de multe bogății pe masă, când la doar câteva străzi distantă alții mureau de foame! Jakub sări în picioare.

— Of, ce Dumnezeu – știm cu toții ce avem de făcut!

Își ridicară ochii către el, voinicul de optsprezece ani, care, cu numai câteva clipe înainte, își frecase mâinile de bucurie la vederea ospățului.

— Ce? întrebă Ana uluită.

— Trebuie să împachetăm mâncarea și să o ducem la ghetou. Este Crăciunul, momentul din an când dăruim, și nu știu pe nimeni care să aibă mai mare nevoie de ajutor. În plus, adăugă în timp ce restul se holbau la el cuprinși de admirație, acum nu aș putea să mă mai bucur de tot acest festin.

Bartek sări și el de pe scaun și-și îmbrățișa fiul cel mai mic.

— Ești un băiat bun! Voi toți sunteți băieți buni!

Să mergem… Este Ajunul Crăciunului și nici măcar SS-iștii nu vor îndrăzni să ne împuște.

Se dovedi că Bartek avusese dreptate. Numărul de paznici fusese redus la minimum în turnurile de observație, iar cei aflați la datorie, înduioșați poate de colindele care continuau să răsune pe străzile din Litzmannstadt, se uitară în altă parte când ei se apropiară de gard cu pachetele cu mâncare în mâini. Făcuseră cât de multe pachete putuseră și combinaseră în fiecare dintre ele toate felurile de mâncare. La supă fuseseră nevoiți să renunțe, însă deschiseseră cutia cu bomboane de ciocolată trimisă de părinții lui Bartek și adăugaseră câte una în fiecare pachet, în total douăsprezece. Într-un fel, era un gest oarecum prostesc, având în vedere că evreii nu recunoșteau sărbătoarea și tradițiile de Crăciun, însă simțiseră că e ceva important. După ce terminaseră de făcut pachetele, se așezaseră cu toții în cerc și Bartek le binecuvântase, după care plecaseră neliniștiți în noapte.

Nu erau singuri. Mulți alții se îndreptau către aceleași garduri din sârmă ghimpată încărcați cu pachete similare, și inima Anei se încălzi de la iubirea pe care o simțea emanând din grupul format la ieșirea din ghetou. Acesta era cu adevărat spiritul Crăciunului, și se bucură că prețiosul lor crap avea să ajungă în burți mai înfometate decât ale lor. Observă că Alekzander se salută cu mai mulți oameni și îi urmări cu atenție, însă, când se

apropiară de gard, lumea aflată de cealaltă parte se înghesui, lipindu-și mâinile cu disperare de el, și trebui să se concentreze la distribuirea pachetelor. Care dispărură mult prea iute.

— Ana! Ester veni în fugă la gard și spuse: Mă bucur mult să te văd! Tocmai am ajutat la o naștere, una dificilă. Fătul era poziționat spate în spate cu mama.

Ana se înfiora, înțelegătoare.

— Dar am reușit să îl răsucesc și totul s-a terminat cu bine.

— Grozav!

Ester radia.

— Un miracol de Crăciun, spuse ea. Sau de Hanukkah, cum zicem noi, cei de pe partea cealaltă a gardului, asta dacă am avea lumânări cu care să marcăm sărbătoarea. În schimb, acum avem mâncare și Dumnezeu va zâmbi la vederea ei. Vă mulțumim!

Făcu semn spre oamenii care alergau spre casele lor cu pachetele cu mâncare, și Ana se simți îngrozitor.

— O, Ester, îmi pare foarte rău! Nu mi-a mai rămas niciun pachet.

Ester flutură din mână, respingând ideea.

— Nu-ți face griji, avem niște rezerve! Leah și-a făcut… contacte în birourile administrației și ne aduce suficientă hrană acasă cât să ne descurcăm.

— Contacte?

Ester se înroși la față.

— Un ofițer neamț a pus ochii pe ea. Nu-mi place ce se întâmplă, dar până acum tipul s-a mărginit în a-i face cadouri în mâncare, și, sinceră să fiu, dacă Leah i-ar refuza avansurile, foarte probabil situația s-ar înrăutăți. Nu putem decât să ne rugăm ca Dumnezeu să vegheze asupra ei.

Își înălță privirea spre cerul înstelat și Ana îi luă mâinile în mâinile ei.

— O să mă rog pentru voi.

— Mulțumesc!

Ester zâmbi, însă de data asta, oricât de mult se încredea ea în Domnul, Ana simți că rugăciunile ei nu sunt de ajuns. Îl zări pe Zander discutând cu însuflețire cu alti trei tineri și trase aer adânc în piept.

— O să vă ajutăm.

— Cum?

Ana înghiți în gol.

— Încă nu știu. Am putea încerca să vă scoatem pe tine și pe Filip din ghetou. Ce zici?

Ester clătină din cap.

— E nevoie de mine la spital, și Filip se descurcă bine la atelierul de croitorie și are grijă de tatăl lui, care lucrează cu el. Nu putem să ne părăsim părinții și pe Leah.

Ana dădu din cap. Îi înțelegea atitudinea, dar asta nu însemna că o și aproba.

— O să facem tot ce putem pentru voi. Îți promit! Să stai cu ochii pe băiatul meu! I-l arătă pe Zander și adăugă: Lucrează ca încasator pe tramvai și are posibilitatea să aducă în ghetou diverse lucruri. Mâncare, combustibil, medicamente.

Ochii lui Ester se luminară de parcă auzise enumerate cele mai bune mărfuri ale creștinătății, și un fulger de vinovăție o traversă pe Ana – dacă făcuse promisiuni pe care nu le putea respecta?

— Ne-ar fi de folos și am aprecia orice ajutor, spuse Ester. Dar n-ar fi prea periculos?

— Cum adică, prea periculos? repetă Ana vorbele fiului ei, și, de parcă ar fi auzit-o, paznicii SS părură să decidă brusc că fuseseră suficient de înțelegători și-și luară puștile în mâini.

Gloanțele zburară în aer, însă mulțimea se împrăștie, adăpostindu-se, și, cu o strângere de mână ușoară, Ester se făcu și ea nevăzută. Iar Ana luă o hotărâre.

Mai târziu în seara aceea se așezară să mănânce supa de sfeclă roșie la o cină în familie mai

liniștită, mai solemnă.

— Vreau să-ți cunosc prietenii, Zander, spuse Ana.

— Și eu, interveni Bartek.

— Și eu.

— Și eu.

Se priviră în ochi. Ana întinse brațele și ceilalți răspunseră imediat, întinzându-le și ei și înlănțuindu-le în cerc.

— Trebuie să ne gândim bine la ceea ce vrem să facem, rosti Ana. Dacă ne alăturăm Rezistenței, riscăm să ne pierdem viața.

— Iar dacă nu o facem, riscăm să ne pierdem sufletele, comentă Bartek.

Alegerea era clară. Își plecară capetele în rugăciune și jurară să lupte din toate puterile împotriva răului.

OPT

OCTOMBRIE 1941

ESTER

— Faceți loc, îndepărtați-vă, vă rog! Femeia asta naște!

Ester își folosi tonul cel mai autoritar (un lucru la care părea că se pricepe din ce în ce mai bine) și lumea aflată în casă se retrase. Nu suficient, dar adevărul era că spațiul nici nu permitea mai mult. Ester bătu din picior.

— O parte din voi trebuie să iasă. N-aveți cum să rămâneți cu toții aici, și trebuie să vă miscați cât mai iute.

Nou-veniții o priviră, însă ochii le erau încețoșați de oboseală, și Ester își dădu seama că nu înțelegeau pe deplin situația. Erau oameni bine îmbrăcați, care țineau în mâini valize elegante și nu pricepeau în ce privațiuni se trăia în ghetoul din Litzmannstadt, chiar dacă se aflau în mijlocul lui. Se fâțâiau de colo-colo reclamând să le fie respectate drepturile și așteptând ca o persoană amabilă, cu o mapă în mână, să se ocupe de ei. Toată acea primă săptămână din octombrie 1941 decursese așa. Rumkowski anunțase că urmau „câteva noi sosiri” din ghetourile mai mici din est, care aveau să fie desființate, dar cele „câteva” se dovediseră a fi mii.

Bieții oameni fuseseră împinși afară din trenurile supraaglomerate în cartierul Marysin și mânați pe jos până în centrul ghetoului, unde biroul de repartizare a locuințelor era arhiplin și majorității li se spunea să-și caute singuri unde să stea. Evident, se îndreptau cu toții către casele cele mai frumoase, ca aceasta în care sărmana femeie încerca să nască, pentru a le găsi ca pe toate, de altfel, dând pe dinafară de locatari. Locatari care

nu erau câtuși de puțin dispuși să-și cedeze micul spațiu, motiv pentru care se iscaseră multe bătăi.

Ester și Filip fuseseră obligați să-și înghesuie părinții în prețioasa lor mansardă, și, cu toate că Filip atârnase o perdea despărțitoare veche, era oribil de stânjenitor să doarmă atât de aproape unii de alții. Necesitatea protecției dispăruse, căci cu socrii care-ți auzeau orice respirație, nu mai puteau face dragoste noaptea.

În spatele ei, femeia aflată în travaliu scoase un țipăt de durere. Ester își pierdu răbdarea:

— Uite cum facem! Voi cinci luați camera aceea de acolo! Voi doi, care ați locuit în ea, vă veți muta la etaj! Da, știu, dar deocamdată n-avem încotro, toată lumea împarte locuința. Restul, ieșiți și căutați-vă iute o casă, înainte să pună alții mâna pe ea! Haideți odată! Ieșiți de aici!

Făcu mici gesturi de ușuire cu mâinile, ca pentru a mâna de la spate o turmă de oi recalcitrante, și oamenii porniră să-și târșâiască picioarele către ușă și să iasă din casă pentru a se ciorovăi cu alți rezidenți.

— Bun!

Ester le întoarse spatele oilor rătăcite și se concentra asupra muncii ei. Sărmana mamă era în travaliu de peste o zi și dădea semne de slăbiciune, însă pruncul se încăpățâna să nu iasă.

— Stați așa, așteptați o clipă!

Ester se repezi spre ultimii oameni aflați încă în încăpere și o înșfăca de braț pe o femeie care ținea de fiecare mână câte un copil.

— Ai mâncare la tine?

— Nu.

Femeia încercă să-și smulgă brațul din strânsoare, dar Ester nu-i dădu drumul.

— Ba ai. Nicio mamă nu pleacă de acasă cu copiii fără mâncare la ea.

— Dar ne trebuie mâncarea.

— La fel de mult ca ei?

Ester arătă spre viitoarea mamă întinsă pe pat, cu burta uriașă în contrast grotesc cu restul corpului emaciat. Femeia oftă.

— Nu, nu la fel de mult ca ei.

Își deschise geanta și scoase dinăuntru o prăjitură. Se turtise, dar altfel era bună.

— Mulțumesc! spuse Ester. Mulțumesc mult!

Femeia se foi pe picioare.

— Ai nevoie de ajutor?

— Ești moașă?

Răspunsul fu o ridicare neputincioasă de brațe.

— Nu, din păcate, dar am adus pe lume nepoate și nepoți de surori și frați de le-am pierdut șirul.

— Atunci, da, am nevoie de ajutor! strigă Ester. Chiar te rog!

— Bine, atunci, să trecem la treabă! Apropo, numele meu e Martha.

— Eu sunt Ester. Mă bucur foarte mult să te cunosc!

Martha îi scutură mâna, apoi strigă după soțul ei, ieșit între timp pe stradă:

— Noah, adu bebelușul înapoi! Avem o treabă de făcut aici.

Noah păru ușor descumpănit pentru moment, însă, obișnuit fiind să-și asculte soția, se conformă supus. Era un bărbat chipeș, lat în umeri, cu părul numai bucle negre, și, rânjind spre viitorul tată speriat, îl luă după el în bucătărie, împreună cu cei trei copii.

— Nu-ți face griji, flăcăule! îl auzi Ester rostind cu voce groasă. Femeile se pricep la chestii dintr-astea.

Ai bere în casă? Cum? Niciun pic? Cum așa, nici pic de bere în toată casa?

Ester nu știa dacă să râdă sau să plângă de naivitatea bărbatului. Berea era ultima lor grijă în ghetou. Auziseră că urmau să primească pe rație cărți, ceea ce era o glumă, având în vedere penuria de mâncare sau haine, pături sau combustibil. Numai mulțumită Anei și familiei ei Ester reușise

să aprovizioneze spitalul cu medicamente, căci naziștii nu aveau niciun interes să le acorde asistentă medicală evreilor.

Puseseră la punct un sistem prin care Ana și fiul ei, Bronislaw, obțineau medicamente de la doctorii cu suflet bun din spitalele din afara ghetoului, iar Zander arunca din tramvai pachetele copiilor postați pe poduri. Dacă un paznic mai vigilent stătea cu ochii pe el, Zander n-avea ce face; unii copii erau nevoiți să îl aștepte cu orele până să prindă un moment sigur sau cât de cât mai sigur. Ester era conștientă de riscul pe care familia Kaminski și-l asuma ajutându-i pe cei închiși în ghetou și le era profund recunoscătoare. Fără ei și fără alții la fel, oamenii din ghetou ar fi suferit și mai mult, mai ales acum, când se apropia iarna.

Deocamdată însă trebuia să se concentreze la treaba pe care o avea de făcut, așa încât, rugându-se în gând ca Noah să aibă dreptate în comentariul său despre priceperea femeilor, o hrăni pe viitoarea mamă, bucată cu bucată, din prăjitura Marthei. Zahărul păru să-și facă imediat efectul și tânăra se ridică în șezut în pat și se holbă la ele cu ochi mari.

— Scoateți nenorocirea asta din mine, doamnelor!

Se însuflețise, însă corpul îi era în continuare slăbit. Împinse și capul pruncului ieși, iar Ester și Martha scoaseră un strigăt triumfător, numai că efortul păru să o fi epuizat pe tânără, care se lăsă să cadă înapoi în pat, aparent fără simțire.

— Cordonul! strigă Martha. Cordonul e înfășurat în jurul gâtului!

Ester își aminti sfaturile Anei, rostite de pe partea cealaltă a gardului, și știu că trebuia să acționeze cu repeziciune. Îngenunche, lăsând pe seama Marthei sarcina îmbărbătării mamei, și, cu grijă și infinită delicatețe, își coborî mâinile pe corpul alunecos al bebelușului. Din fericire, pruncul era mic, așa că reuși, cu ceva eforturi, să-i deznoade cordonul ombilical din jurul gâtului. Mai

rămânea însă ca pruncul să fie scos din pântecul mamei.

— Împinge! strigă ea când văzu pântecul pulsând. Acum! O singură dată, și-ți vei ține pruncul în brațe!

Mama scoase un urlet puternic și împinse. Ester trase cât de tare îndrăzni de corpul fragil, rugându-se să nu fie prea târziu, și acesta ieși până la urmă odată cu un val de fluid.

— E fată! Ai o fetiță frumoasă.

Mama scoase un hohot de plâns fericit, însă Ester văzu cu oroare că bebelușul se albăstrise și era inert și deloc frumos.

— Lasă-mă pe mine!

Martha apăru lângă ea într-o clipă. Luă copilul, îl răsturnă cu capul în jos și îi trase trei palme zdravene peste fund. Ester icni șocată, gândindu-se că femeia își pierduse mințile, dar, ca prin magie, micuța creatură trase aer în piept și scoase un urlet lung și minunat de puternic.

— Ai reușit!

Ester se holbă la Martha, care legăna copilul în brațe.

— Da, confirmă Martha, care părea la fel de uluită ca și ea.

— Nu știai dinainte că avea să funcționeze?

Martha ridică din umeri.

— Am văzut o moașă cum a procedat la nașterea fiului mijlociu al Johannei, dar până acum n-am făcut asta niciodată. Mi-am dat seama însă că nu aveam de ales. Acum, în ce înfășăm bebelușul?

Cu o privire de scuză, Ester îi dădu o cămașă veche. Martha se încruntă, dar o înfășa cu pricepere în ea pe nou-născuta care plângea și o puse în brațele mamei. Pruncul căută cu gurița sânul mamei și, spre uimirea lui Ester, îl găsi și începu să sugă. Ester oftă ușurată; capacitatea de rezistența a corpului femeiesc nu înceta să o mire.

— Mulțumesc mult! îi spuse noului ei ajutor după ce terminară. Te-ai ales cu o slujbă.

— Dar nu și cu o locuință, veni replica Marthei.

Ester oftă.

— Vino cu mine!

Mai aveau o cameră de zi la ei în casă, și cum ar fi putut să se lăfăiască în acel spațiu când alții erau nevoiți să doarmă în stradă?

În timp ce traversau orașul, trecură prin piața Bałuty, iar Ester observă mulțimea strânsă în spațiul imens. În față fusese ridicată o platformă și îl zări pe Chaim Rumkowski urcând pe ea, pregătit să ia cuvântul. Câțiva oameni începură să facă glume pe seama lui, alții îl ovaționară, dar majoritatea rămase fără reacție, așteptând amorțită să audă noul anunț. Ester îl urmări cu atenție pe decanul de vârstă al evreilor, încercând să deslușească ce fel de om era. La suprafață, Rumkowski părea un bătrânel drăguț, însă era greu să nu-i remarci hainele imaculate și obrajii suficient de umflați pentru a concluziona că nu avea parte de aceleași privațiuni precum ceilalți.

Rumkowski se ocupase să deschidă tot mai multe ateliere, repetând neîncetat că munca înseamnă viață. Părea să aibă dreptate, căci nou-sosiții, mai leneși, fuseseră alungați din ghetourile lor mai puțin eficiente, pe când cel din Litzmannstadt rezistase. În ciuda condițiilor grele, Ester era recunoscătoare că Filip se bucura să lucreze în continuare cu acul. Adevărat, îl folosea pentru a croi uniforme ale Wehrmachtului călduroase și frumoase, în timp ce hainele lor se uzau pe zi ce trece, însă era un croitor priceput și fusese promovat, împreună cu bunul său prieten, Tomaz, la rangul de „lucrător special”, ceea ce îi conferea dreptul la cel mai vital dintre privilegii – supă în plus la prânz. Ceea ce însemna că Filip putea renunța la cină în favoarea mamelor lor, care, casnice fiind, nu beneficiau decât de rațiile oficiale, cu care abia dacă puteai hrăni un șoarece.

Tatăl lui Filip, care lucra alături de fiul său, brava, declarând că munca în fostul său atelier îi amintea de vremurile când fusese și el ucenic. Mordecai obținuse o slujbă mult râvnită și curăța ț u țț legume în bucătăria unei fabrici, de unde reușea să mai scoată pe ascuns câte ceva de mâncare; împreună cu cadourile primite de Leah de la Hans cel grijuliu, acestea ajutau familia să se mențină pe linia de plutire. Alții fuseseră mai puțin norocoși, așa că vederea conducătorului lor spilcuit și bine hrănit nu avea cum să îi mulțumească. Ester încercă ț să-și facă loc în față, dar o opri Martha.

— Ce spune?

— Nu știu, dar nu pot fi vești bune. Niciodată nu sunt.

Mulțimea era însă prea numeroasă și Ester se trezi forțată să se oprească în timp ce Rumkowski își dregea glasul, plin de importanță, în microfon.

— Doamnelor și domnilor… am vești bune pentru voi.

— Vezi? îi dădu un cot Martha lui Ester.

— Eu, decanul de vârstă al evreilor, am văzut cum vă luptați cu lipsa de spațiu de aici și mă bucur să vă informez că am găsit o soluție. Foarte curând vor fi oportunități pentru oamenii din Litzmannstadt să se mute în ferme, la țară. Nemții mi-au povestit despre una dintre ele, pe nume Auschwitz, unde există spațiu suficient, aerul e mai proaspăt și sunt multe munci care pot fi prestate afară.

Oamenii ascultară confuzi, se priviră unii pe alții nedumeriți și începură să șușotească între ei.

Rumkowski își ridică vocea:

— Și va fi mai multă hrană.

Fraza din urmă atrase, în fine, atenția publicului.

— Cu cât mai multă? întrebă cineva.

— Mult mai multă. Veți munci în ferme, așa că mâncarea va proveni direct de pe câmp.

— Nu va fi putrezită și călcată în picioare ca asta de aici?

Rumkowski zâmbi scurt.

— Categoric nu! Primele trenuri vor pleca peste două zile. Prezentați-vă mâine la birourile centrale pentru a vă rezerva locurile în tren! Primul venit, primul servit!

— De ce nu am merge chiar acum? se auzi o voce, urmată de altele.

Mulțimea începu să se împingă în față și Ester prinse ocazia și se depărta de piață.

— Sună bine, nu crezi? își întrebă Martha soțul.

Noah nu părea la fel de convins.

— Am auzit de lagărele astea de muncă, spuse el trecându-și mâna prin buclele negre, și am înțeles că ar fi niște locuri întunecate și pline de primejdii. De muncă acolo e mai mult la construcția de drumuri și la sfărâmat pietre decât la cultivarea de legume drăguțe – asta dacă ai noroc. Eu zic să mai așteptăm.

Ester îi dădu dreptate. Oricât de aglomerat și slab aprovizionat era ghetoul, măcar era un loc sigur – cel puțin deocamdată.

— Am ajuns acasă! rosti ea veselă, conducând-o pe Martha pe strada lor.

Cuvântul nu era cel mai potrivit, având în vedere că o familie de străini se mutase deja în camera părinților lui Filip și acum o alta urma să i se alăture. Fețele ocupanților casei se lungiră când intră urmată de cei cinci noi locatari, dar se însuflețiră imediat ce Noah deschise o valiză și scoase dinăuntru mai multe conserve de fasole, plus – fapt incredibil – un baton de ciocolată.

— Ce mai ospăț! exclamă Filip în timp ce le făcea semn să intre, iar Ester îl aprecie pentru primirea caldă.

— Martha m-a ajutat azi la o naștere grea, îi explică ea, și toți ceilalți se agitară, foindu-se pentru a le face loc nou-veniților. Mă temeam că pruncul avea să moară, dar pe urmă ea…

Vorbele i se stinseră pe buze când Leah năvăli în cameră cu părul răvășit și ochii roșii. Ruth se grăbi spre ea.

— Leah, ce e? Ce s-a întâmplat?

— Ha… Ha… Hans, bâigui Leah.

Tatăl lor se ridică imediat în picioare, cu pumnii încleștați.

— Ce ți-a făcut?

Leah trase aer în piept cu putere, ca și cum nu se mai sătura de prospețimea lui.

— A încercat să mă sărute. Mi-a spus că a fost transferat la Berlin și că-i va fi dor de mine. M-a întrebat dacă și mie îmi va fi dor de el, și eu i-am răspuns, bineînțeles, că da, pentru că trebuia să fiu politicoasă. Dar pe urmă m-a împins în rafturile dulapului cu papetărie și a încercat să mă sărute. L-am împins deoparte. Nu știu cum de am reușit, fiindcă e mult mai solid decât mine, dar presupun că l-am luat prin surprindere. Cred că și-a închipuit că voi fi ono… onorată că mă dorește. Dar nu am fost.

Am fost doar înspăimântată, așa că l-am împins și mai tare în spate, iar el s-a împleticit și a căzut. Și s-a lovit tare. S-a înfuriat. A sărit în picioare și a dat să mă prindă, dar l-am ocolit și am fugit înapoi pe coridor spre biroul cel mare înainte să mă înșface.

Se holbară la ea oripilați.

— Hans ăsta e ofițer superior? întrebă Benjamin.

— Ce importanță are? tună Mordecai. Superior sau nu, o să-i mut fălcile din loc.

— Ba nu, îl contrazise Ruth scurt și tăios, altfel atunci cine știe ce am păți cu toții.

— Dar ai zis că urmează să plece la Berlin, interveni Ester, încercând să-și păstreze cumpătul. Așa ai zis, nu-i așa, Leah? N-ai spus tu că a fost transferat la Berlin?

Leah încuviință dând din cap.

— Ba da. Pleacă la noapte.

— Atunci, e totul în regulă.
— Deocamdată.
— Ce vrei să zici?

Toți ochii se ațintiră asupra lui Leah. Biata Martha părea mai uluită decât toți, iar copiii ei făcuseră ochii mari și se uitau în jur de parcă ar fi aterizat în mijlocul unei grădini zoologice.

— Ce vrei să zici? repetă Ester întrebarea.

Leah înghiți în gol.

— M-a prins din nou la înghesuială când plecam la sfârșitul zilei de lucru. Am încercat să ies împreună cu celelalte fete, dar m-a oprit; a zis că are să-mi spună „o vorbă” și n-am avut încotro, a trebuit să merg cu el.

— Ce ți-a făcut? mârâi Mordecai.

— Nimic, se grăbi să răspundă Leah. Nu mi-a făcut nimic, tată, jur! Nu l-am lăsat.

— Nu-i vina ta, Leah, spuse Ruth mângâind-o pe păr. Tu n-ai greșit cu nimic.

Era adevărat, își spuse Ester cu un sentiment de vinovăție. Leah era prea tânără pentru a înțelege ce se întâmpla, dar ea ghicise de la început ce urmărea acel Hans. Atât ea, cât și Ruth știuseră, la fel și tatăl ei, probabil, însă cu toții fuseseră prea preocupați să înfulece din carnea de vită oferită de neamț pentru a o preveni pe Leah.

— Ce ți-a spus? o întrebă Filip pe un ton blând.

Leah îl privi. Buzele îi tremurau.

— Mi-a zis că sunt o „mironosiță obraznică” și o… o…

Se înroși la față.

— Nu contează, o întrerupse Ester. Indiferent ce ți-a spus, nu e adevărat.

Leah îi aruncă o privire recunoscătoare.

— Dar pe urmă… pe urmă mi-a zis să aștept până se va întoarce de la Berlin, după Anul Nou. Mi-a zis că atunci va fi ofițer superior și că mă va „germaniza”. Ce înseamnă asta, Ester? Și cum ar putea să o facă?

Ester o prinse într-o îmbrățișare strânsă, căutând din ochi un răspuns din partea celorlalți. Sarah fu cea care dădu glas rugăminții ei tăcute:

— Probabil că va dori să-ți schimbe numele, Leah, așa cum au făcut cu cel al Łódźului.

Leah se uită lung la ea, apoi clătină din cap.

— Nu. M-a ținut strâns la piept. Lam simțit răsuflarea. E mai mult decât atât. O privi pe Ester și adăugă: Nu-i așa?

Ester o îmbrățișa și mai strâns.

— Da, e mai mult decât atât, confirmă ea, înțelegând din nou cât de oribil de repede crescuse sora ei.

Astăzi avusese noroc să scape, dar, dacă Hans se întorcea în oraș, numai un miracol o putea salva.

— Cred că ar trebui să te scoatem de aici.

— Transporturile cu trenul la ferme? sugeră cu timiditate Martha.

Ester o privi gânditoare. Oricât de mult ar fi vrut să creadă în promisiunile de spațiu generos, aer curat și mâncare bună făcute de Rumkowski, ceva i se părea în neregulă.

— Avem timp să chibzuim, spuse ea. Să așteptăm și să-l rugăm pe Bronislaw să afle mai multe despre lagărele astea de muncă, și abia apoi să decidem! Da?

— Da, se arătară de acord cu toții.

— Dar nu vreau să plec nicăieri fără voi, se smiorcăi Leah agățându-se de Ester. Nu vreau să merg în niciun lagăr.

— Nimeni nu o să meargă în lagăr, o liniști Ester. Acum, hai să mâncăm!

Martha luă conservele de fasole și dădu să le așeze pe masă, dar, pentru prima oară de când ghetoul fusese închis, nimănui nu-i ardea de mâncare.

NOUĂ

IANUARIE 1942

ANA

Ana ieși din casa splendidă aflată pe o stradă laterală din Piotrkowska (n-avea să-i spună niciodată Adolf-Hitler-Strasse) ținând strâns în mână teancul de mărci primite drept bacșiș și încercând să se concentreze la frumusețea a ceea ce fusese realmente o naștere foarte ușoară – gemene sănătoase și o femeie tânără și puternică, deja mama unui băietei de doi ani. Tancul năvălise în cameră imediat ce totul se terminase și era atât de fascinat de perechea de surori identice, încât nimeni n-ar fi putut rămâne nepăsător la vederea acelei imagini înduioșătoare. N-ar fi trebuit să conteze deloc faptul că familia era germană, nou sosită din Austria, și că dobândise casa pentru că proaspătul tată era un eminent profesor de chimie.

Și totuși, conta.

Ana își ridică ochii spre ferestrele luminate cald ce sclipeau în amurgul în care ninsoarea se pregătea să cadă. Nu cu mult timp în urmă, casa aceasta fusese căminul iubit al unor evrei, oameni de treabă și muncitori, care acum se înghesuiau, umiliți, în ghetou, poate chiar în casa Anei. Era greu să nu privești cu amărăciune la numeroasele familii germane care se jucau în parcurile nou amenajate, se revărsau din teatrele nou finanțate și umpleau școlile recent extinse. Uneori, în ciuda celor 56 de ani ai săi, Anei îi venea să se arunce pe jos în mijlocul nenorocitei de „Adolf-Hitler-Strasse”, să se bată cu pumnii în piept ca un copilaș și să țipe din toți rărunchii „Nu e drept!”

Mama pe care o ajutase să nască astăzi fusese încântătoare. În casă, mai nimic în afara obișnuitei fotografii cu Fuhrerul cu față de nevăstuică nu

dovedea cine știe ce afinități naziste puternice, iar soțul ei se comportase ca un gentleman, calm și grav. Fuseseră plăcut surprinși că Ana vorbea fluent limba germană, ba chiar îi puseseră întrebări despre istoria noului lor oraș în pauzele dintre contracții. Nu erau decât o familie care avusese noroc, însă Ana se îndoia că ajunseseră vreodată în nord pentru a vedea suferințele poporului care le oferise, în cel mai dur mod cu putință, viața lipsită de griji pe care o duceau. Îi stătuse pe limbă să-i întrebe dacă li se părea drept ca unii să sufere în timp ce alții trăiau în lux, dar oare nu era genul de întrebare pe care oamenii și-o puneau din cele mai vechi timpuri?

Și totuși, niciodată ca acum.

Niciodată linia despărțitoare dintre cei avuți și cei săraci nu fusese mai pronunțată. Bogățiile adunate de evrei erau sistematic furate în numele Reichului și acum începuseră să circule zvonuri că și viețile le erau luate. Ana se înfioră și-și trase haina mai strâns pe lângă corp în timp ce începu să ningă. Zăpada se așternuse deja într-un strat gros de câteva săptămâni. Nemții marcaseră intrarea în noul an 1942 mâncând gogoși și bând vin fiert, *gluhwein,* în albeața „drăguță" de afară înainte de a se grăbi să intre în casele lor la focul mare din șemineu și la mesele calde. Între timp, în ghetou, evreii își ardeau paturile ca să nu le înghețe oasele. Ignoranța nu era o scuză.

Ana se simți cuprinsă de un sentiment de ură copleșitor, care aproape că o dărâmă din picioare. Un cuplu se apropia, femeia fiind înfofolită într-o haină de blană mare, iar bărbatul, într-o uniformă SS. În timp ce treceau pe lângă ea, bărbatul spuse ceva ce o făcu pe femeie să izbucnească într-un hohot de râs încântat, și Ana se simți săgetată de un impuls brusc, disperat, de a se arunca asupra spinării lui late, a-l trage zdravăn de părul blond și a-i țipa în față să-și deschidă ochii albaștri ca să se uite în jur și să vadă cât rău îi făcea lumii.

Respira sacadat și greu, azvârlind nori alburii în aerul înghețat, și-și duse o mână la brâu, unde își ținea rozariul. Pipăi mărgelele și murmură un „Ave Maria” cu răsuflarea tăiată. De data asta, rugăciunea familiară nu îi aduse alinarea dorită. Dumnezeu s-o ierte, dar era plină de ură.

Dezorientată, aruncă priviri disperate în jur și, spre ușurarea ei, văzu lumini colorate care se revărsau primitoare pe zăpadă, la numai câțiva metri în fața ei. Catedrala Sf. Stanislav! Închise ochii, își domoli respirația și înălță o rugăciune către Domnul, care îi văzuse deznădejdea și îi venise în ajutor. Cu trusa medicală strânsă în mână, urcă în grabă treptele, amintindu-și de locul unde Ester și Filip obișnuiau să ia prânzul cu an înainte. Îi zărise de câteva ori când trecuse pe acolo cu treburi și urmărise progresul timid al idilei lor în timp ce cei doi se apropiau atât de încet unul de celălalt. Deveneau pe zi ce trece tineri de treabă, și Ana nu putea decât să spere că ambii aveau să continue să aprovizioneze ghetoul până ce toată nebunia urma să se termine.

Biserica era cufundată în liniște și Ana, recunoscătoare, făcu mătănii și se strecură într-o strană pentru a se ruga. Un călugăr intona Psalmul 36, iar ea, cu capul plecat, lăsă muzica să o învăluie. Călugărul ajunse la versetul 11: *„Dar cei blânzi vor moșteni pământul și se vor desfăța întru belșug și pace!”*[2]

— O, Preacurată Maică a Domnului, ajută-mă, fă ca rugăciunile mele să se împlinească! murmură Ana. Primește-i la tine pe cei ce ajută, pe cei care nu încearcă să-și impună părerile pervertite, crude, haine asupra lumii…

Se opri, încercând să se concentreze la cei blânzi și binecuvântați, nu la opresorii cei cruzi, însă îi era tare greu. Deschise ochii și privi altarul, cu intenția de a se inspira din liniștea frumoasei Case a lui Dumnezeu. Aici măcar nu erau soldați, căci naziștii nu credeau decât în blestematul lor de

Führer. Religia lor se reducea la ei înșiși; venerau propriul simț de superioritate, atât de deplasat. Ei…

— Cei blânzi…, rosti Ana, fără să vrea, cu voce tare și se înroși când cineva din strana de alături se încruntă.

Pentru numele lui Dumnezeu, probabil că arăta ca o babă care mormăie de una singură. Trebuia să fie atentă, altfel risca să fie internată într-o instituție unde naziștii să o „eutanasieze”, un cuvânt ales cu băgare de seamă pentru a ascunde sub poleiala grijii față de oameni o culme a cruzimii.

— Cum îndrăznesc ei să…?

Iat-o bombănind din nou! Ar fi trebuit să meargă acasă, dar de fapt aceea nu era casa ei, nu-i așa? Se ridică agitată din strană și se îndreptă cu pași înceți spre altar, uitându-se în sus la imaginile ce evocau patimile Mântuitorului. Hristos își dăduse viața pentru oameni și oamenii se transformaseră acum în monștri? Cât de dezamăgit era probabil Domnul! Cu inima frântă, se răsuci pe călcâie și porni înapoi, furioasă pe ea însăși pentru că nu-și găsise pacea pe care Dumnezeu i-o indicase cu atâta claritate atunci când își aruncase strălucirea asupra zăpezii de afară. Și abia în clipa aceea remarcă micul grup.

Stăteau în picioare în Capela Sfintei Fecioare, murmurând între ei cu mânie, exact așa cum făcuse și ea cu o clipă înainte și ținând în mâini un ziar. Ana își miji ochii în lumina lumânărilor și desluși denumirea publicației: *Gazeta poloneză bilunară,* un ziar clandestin. Se grăbi să se apropie. Membrii grupului își ridicară privirile vinovate, însă un tânăr pe care Ana îl recunoscu drept unul dintre prietenii lui Zander păși în față și îi zâmbi.

— Bine ați venit, doamnă Kaminski!

Ceilalți o întâmpinară și ei cu murmure de bun-venit, dar ziarul dispăruse, fără îndoială ascuns în spatele cuiva. Ana se apropie.

— Pot să mă uit și eu?

— Poftim?

— Pot să văd și eu ziarul?

— Ce…?

— Vă rog, arătați-mi-l! Vreau să știu ce se întâmplă în lume, ce se întâmplă cu adevărat. Adică nu numai ce vor naziștii să ne spună.

Tinerii se priviră și prietenul lui Zander ridică din umeri.

— Putem avea încredere în ea. Colaborează cu grupul din ghetou.

Ana se îmbujora ușor de mândrie, apoi se dojeni în gând. Aici nu era vorba de ea, ci de oamenii pe care încercau să-i ajute.

— Nu e ceva prea plăcut, ca să știți, o preveni o tânără, privind-o îngrijorată.

Ana își încrucișa brațele la piept.

— Domnișoară, scot zilnic prunci lipicioși și acoperiți de sânge din mamele lor. „Neplăcutul” nu mă deranjează.

Tânăra clipi mărunt, apoi scoase un hohot de râs reținut și îi întinse ziarul interzis. Ana îl luă și unul dintre membrii grupului se postă de pază în fața intrării în capelă.

„Camioane cu gaz la Chełmno”, titra ziarul cu litere mari, descriind apoi, cu ajutorul poveștilor martorilor oculari și al unor fotografii granulate, cum evreii erau scoși din Litzmannstadt și transportați în camioane sigilate, unde erau gazați cu monoxid de carbon emis de motoare. Aceste camere de gazare erau duse după aceea adânc în pădure, iar cadavrele erau aruncate în gropi și arse până se făceau scrum, care era împrăștiat apoi pe râu. Vieți omenești azvârlite în apă în mai puțin de o oră. Ceva atât de hidos, încât era aproape de neconceput.

— Chiar e adevărat? icni Ana, privind în jur.

Tinerii păreau la fel de increduli ca ea, însă relatarea nu îi aparținea unei singure persoane amatoare de scandal. În satul Chełmno, folosit pe

post de centru pentru aceste operațiuni barbare, unii localnici erau ținuți la respect de naziștii care le pătrundeau în case înarmați, în timp ce alții îndrăzniseră să fugă și să povestească ce se întâmplă. Și toate relatările coincideau: grupuri de evrei aduși cu trenul, ținuți în hambare și transportați apoi în camioane – în camioanele morții.

— Îi extermină, șopti tânăra. În mod eficient și sistematic, și la fel se petrec lucrurile și într-un alt loc pe nume Auschwitz. Lagărele de muncă nu există, doamnă Kaminski. Sau, dacă există, oamenii din Łódź nu sunt trimiși acolo. Sunt trimiși la moarte.

Ana își făcu cruce și se uită în spate, la imaginea lui Hristos pătimind pe cruce. Deci de asta o adusese Dumnezeu în această sfântă catedrală – nu pentru a-și găsi pacea, ci cu un scop anume. Se gândi la evreii din ghetou care își ridicau mâinile, oferindu-se să meargă să lucreze în ferme pentru Reich, pentru a fi în fapt mânați ca niște vite spre moarte. Ceea ce se întâmpla nu putea fi cu niciun chip descris drept nedrept, și nici crud, barbar sau funest. Pentru ceea ce se întâmpla nu existau cuvinte.

În mintea Anei răsări figura lui Ester. Prietena ei slăbise din cauza lipsei de mâncare și a prea multor griji, dar ochii încă îi străluceau, căci muncea în folosul oamenilor. Ana încercase de mai multe ori să o convingă să se lase ajutată de cei din Rezistență pentru a fugi din ghetou, dar Ester era de neclintit, susținând că avea o treabă de făcut acolo. Ana era sigură că tânăra avea dreptate; bieții oamenii aveau într-adevăr nevoie de suflete vajnice și bune ca al lui Ester pentru a-și putea duce traiul. Dar cât o costa pe Ester toată acea muncă?

Măcar acum luau în considerare ideea de a o scoate pe Leah din ghetou. Ana își aminti că Ester îi povestise ceva despre transporturi cu trenul și un

ofițer SS care îi amenințase sora mai mică. Atunci Ana fusese prea preocupată să se concentreze la întrebările despre moșit puse de Ester, însă acum discuția îi reveni în minte. Trebuia neapărat să-i trimită vorbă prietenei ei. Să o avertizeze să nu-și lase, cu niciun chip, sora să urce în trenurile acelea, iar între timp să se gândească la un alt mod de a o scoate pe Leah din ghetou, cu orice risc.

— Mulțumesc! le spuse ea tinerilor lucrători din Rezistență, luându-le mâinile pe rând. Vă mulțumesc pentru munca voastră! Este vitală, vitală. Naziștii ăștia își închipuie că au câștigat deja războiul cu tancurile, puștile și ura lor insidioasă, dar îi vom sabota cu răbdare și putere, cu calm și mare grijă. Dumnezeu să vă binecuvânteze pe toți!

Apoi ieși din catedrală, nu înainte de a face, recunoscătoare, o ultimă mătanie către Domnul, și se întoarse acasă la Bartek și băieții ei ca să stabilească împreună cu ei un plan de a-i ține pe evrei departe de cei care îi persecutau.

ZECE

FEBRUARIE 1942

ESTER

— Ați primit un pachet, soră.

— Dar eu nu am…

Ester își curmă vorba la vedere privirii insistente a infirmierei și îl luă. Cu un aer nepăsător, străbătu cu pas energic coridorul spre magazie, unde, după ce încuie ușa în urma ei, desfăcu pachetul în siguranță, înăuntru se aflau medicamentele obișnuite, dar și o scrisoare într-un plic mare. Îl deschise, răsuci coala de hârtie aspră, nefamiliară, citi titlul și icni oripilată.

„Certificat de deces” stătea scris în partea de sus a foii și, imediat dedesubt, de mâna fermă a unui doctor și aproape neinteligibil, apărea un nume: Leah Kaminski.

— Leah, gâfâi Ester, încercând cu disperare să înțeleagă.

În dimineața aceea își văzuse sora pregătindu-se să plece la serviciu. În ultimele zile fusese foarte neliniștită la gândul întoarcerii lui Hans, dar deocamdată nu se întâmplase nimic. Pe parcursul iernii, mii de evrei părăsiseră ghetoul în trenuri, și, la fiecare transport, familia se gândise dacă n-ar fi trebuit ca Leah să-i însoțească, însă de fiecare dată căzuseră de acord că era mai bine să rămână împreună. Se rugaseră la Dumnezeu ca draga lor fată să fie în siguranță, și El le ascultase până acum rugăciunile, însă cum anul începuse de ceva vreme și dacă era ca Hans să se întoarcă în Łódź, atunci nu mai aveau mult timp la dispoziție. Ester reciti cuvintele hidoase, ținând scrisoarea cu mâini tremurânde. Totuși, nici măcar naziștii nu aveau cum să ucidă pe cineva și să emită certificatul de deces în numai două ore, nu-i așa?

Încercă să-și revină și extrase din plic restul scrisorii. Era un text cu majuscule groase, dar alcătuit din cuvinte pline de înțeles:

ACEST CERTIFICAT ESTE BILETUL DE IEȘIRE DIN GHETOU AL SURORII TALE. NU CUMVA SĂ PLECE CU TRENURILE ÎN CARE SUNT TRANSPORTAT! CEILALȚI, CĂCI NU SUNT DELOC CE PAR A FI. VA FI AJUTATĂ.

PESTE DOUĂ ZILE, O CĂRUȚĂ ESTE AȘTEPTATĂ SĂ SOSEASCĂ LA ATELIERUL SOȚULUI TĂU PENTRU A RIDICA O COMANDĂ MARE DE UNIFORME PENTRU WEHRMACHT. DACĂ O VEȚI ASCUNDE PE SORA TA SUB GRĂMADA DE UNIFORME, VIZITIUL O VA SCOATE PE PORȚILE GHETOULUI. VEȚI PREZENTA ACEST CERTIFICAT AUTORITĂȚILOR ȘI O VEȚI JELI, DAR MĂ VOI RUGA CA INIMILE VOASTRE SĂ FIE UȘOARE, CĂCI NE VOM ÎNGRIJI PERSONAL CA EA SĂ FIE ÎN SIGURANȚĂ, SĂ PRIMEASCĂ O NOUĂ IDENTITATE ȘI O ALTĂ CARIERĂ, PÂNĂ CE VEȚI PUTEA, MULȚUMITĂ DOMNULUI, SĂ VĂ REUNIȚI CU EA ÎN PACE ȘI ÎN SIGURANȚĂ. DUMNEZEU SĂ VĂ AIBĂ ÎN PAZA LUI!

Ester reciti scrisoarea de mai multe ori. Să o ascundă pe Leah sub uniforme. Să prezinte certificatul de deces autorităților. Să tină doliu. Oare erau în stare să facă toate acestea? „Inimile voastre să fie ușoare.” Da, sigur că puteau.

Nu se gândi decât la toate acestea cât timp își îndeplini sarcinile de serviciu, până ce găsi o scuză să plece din spital, și alergă cât o ținură picioarele acasă, unde dădu de mama ei.

— Putem să o scoatem pe Leah de aici. Peste două zile. Trebuie să-i trimitem vorbă urgent. Să-i spunem să se prefacă bolnavă și să vină acasă. Și trebuie să vorbim cu Filip.

Mama ei o ascultă derutată și speriată. Ester o înțelegea, dar li se oferise un colac de salvare de care trebuiau să se agațe cu amândouă mâinile. O îndemnă pe Ruth să se așeze și îi citi scrisoarea cât de răbdător putu, după care o rupse în bucăți mici și o îngropa în cenușa focului pe care îl aprindeau o singură dată pe săptămână, apoi ascunse certificatul de deces sus de tot, deasupra unei grinzi din mansardă. Două zile! Nu aveau la dispoziție decât două zile. Inima îi bubuia în piept și se temea ca bătăile să nu se oprească până să apuce să vadă căruța ieșind pe porțile ghetoului cu sora ei ascunsă înăuntru.

În noaptea aceea făcură planuri. Ruth reușise să trimită vorbă la biroul lui Leah că trebuie să înceapă să tușească, și cum fata surprinsese doi SS-iști discutând despre întoarcerea iminentă a prietenului lor, Hans, „boala” fu doar pe jumătate o prefăcătorie. Șeful ei o trimise acasă mai devreme – un ordin aproape nemaiauzit – iritat de tușea ei cumplită, iar acum Leah stătea înfășurată într-un pled uzat și arătând atât de palidă, încât Ester se temu pentru o clipă că era cu adevărat pe moarte.

— Trebuie să fii curajoasă, Leah. Curajoasă și calmă. Foarte, foarte calmă. Poți să o faci?

Sora ei își ridică ochii cenușii, mari de spaimă, însă dădu din cap în semn de încuviințare.

— Da, Ester, pot. O să fiu singură?

— Doar pentru puțin timp, scumpa mea. De cum vei fi afară din ghetou, Ana va avea grijă de tine.

Leah dădu din nou din cap.

— Afară, repetă ea într-o șoaptă înspăimântată.

— Numai dacă vom proceda așa cum trebuie, îi avertiză Mordecai, frângându-și mâinile.

— Vom reuși, îi asigură calm Filip. Vom reuși.

Era totuși greu. Două zile mai târziu, cu căruța așteptată să sosească din clipă în clipă, Ruth și

Ester o conduseră pe Leah în spatele atelierului de croitorie, ținând-o strâns de mâini.

— Trebuie să stai nemișcată, îi spuse Ester. Abia dacă să respiri.

— Abia, repetă Ruth. Dar să nu-ți ții respirația, Leah! Continuă să respiri în fiecare zi din acest război hidos!

Leah se agăță de mama ei.

— Vino cu mine! De ce să nu fugim amândouă? Am putea fi. Fericite împreună.

Ruth clătină din cap.

— O fată slăbuță, așa, ca tine, va trece neobservată pe sub hainele alea mari, dar pentru două persoane ar fi prea riscant. Dacă o să te știu în siguranță, voi fi mulțumită să rămân aici, Leah. Și, când toate astea se vor termina, când îi vom înfrânge pe monștrii aceștia, te vom găsi și vom trăi fericiți cu toții împreună.

Leah dădu din cap, cu ochii în lacrimi, și Ester le zori. Nu trebuiau să atragă atenția asupra lor, când se presupunea că Leah era pe moarte acasă.

— Am ajuns.

Ușa atelierul fusese lăsată întredeschisă un pic de către Filip.

— Asta e! O prinse de braț pe Leah și adăugă: Ai înțeles ce ai de făcut?

— Să mă strecor înăuntru și să mă ascund în spatele celei de-a treia uși de pe partea stângă până ce va veni cineva după mine.

— Bun!

În spatele lor, dinspre drumul plin de hârtoape, se auzi un hurducăit, și se întoarseră pentru a da cu ochii de o căruță mare ce se îndrepta către atelier. Calea de scăpare din ghetou a lui Leah. Ester o trase pe sora sa mai mică mai aproape, încercând să stoarcă într-o singură îmbrățișare toată dragostea pe care o simțea pentru ea, însă timpul le presa, așa încât o împinse aproape cu brutalitate înspre ușă. Lacrimi porniră să curgă pe obrajii lui Leah.

— Te iubesc! spuse ea.

— Și eu te iubesc! Acum, du-te!

Și Leah se duse. Se strecură prin deschizătura ușii, apoi o închise în urma ei cât de silențios putu. Ester și Ruth rămaseră acolo, în zăpada ce începuse să se topească, zgâindu-se la dreptunghiul metalic gol. Ele două își făcuseră treaba și de acum încolo totul depindea de Filip. Ruth căzu în genunchi, cu mâinile împreunate și ochii îndreptați spre ceruri, dar nu era momentul potrivit nici măcar pentru rugăciuni, așa că Ester o săltă cu forța în picioare și o trase deoparte.

— Lasă-mă să mă uit! o imploră Ruth. S-o văd cu ochii mei. Te rog, lasă-mă să văd că iese cu bine din ghetou!

Ester își privi mama. Și ea voia să vadă, însă nu-și permiteau să pună planul în pericol. În joc nu erau numai viețile lor.

— Nu plânge, mamă! Trebuie să fii puternică și calmă.

— Da, știu.

Ruth se îndreptă de spate, își șterse lacrimile de pe față și-și așeză mai bine broboada pe cap.

— Știu.

Cu cupoanele de rație în mâini, se așezară la coadă la brutăria cea mai apropiată de poarta principală a ghetoului, bucuroase de această dată de lentoarea îngrozitoare cu care se înainta. Toată atenția le era îndreptată spre drumul care pleca de la atelier, și într-un final, căruța ieși hurducându-se, plină de uniforme împăturite cu grijă. Ruth o strânse de braț pe Ester, dar se abținu să facă alte mișcări vizibile, iar Ester o strânse la rândul ei de braț. Inima îi bătea atât de tare, că ar fi. Putut să jure că paznicii o auzeau de la douăzeci de metri depărtare.

Căruța se îndreptă spre porți și patru SS-iști se apropiară. Vizitiul le înmâna documentele, iar unul dintre paznici le răsfoi în timp ce restul dădeau ocol căruței. Unul dintre ei împunse pachetele puse

deasupra, ridicând alene câteva din ele. Lui Ester i se opri respirația în gât. Paznicul-șef îi dădu documentele înapoi vizitiului și le făcu semn bărbaților care manevrau porțile. Acum porțile se deschideau. Aveau să reușească! însă în clipa când vizitiul luă hățurile în mâini, Ester zări o mișcare în căruță.

— Nu! șopti ea.

Unul dintre paznici observase și el.

— *Halt!*

Vizitiul se opri, așa cum i se ordonase, și Ester observă cum i se încordează umerii. Al doilea paznic își luă pușca de pe umăr și fixă cu calm baioneta pe țeava. Ester și-o imagină pe Leah undeva, în mijlocul mormanului de uniforme. Cât de adânc se ascunsese? Cât de adânc putea străpunge baioneta? Cât pe-aici să reușească, iar acum…

Un strigăt venit din spate, de la oamenii așezați la coadă, o făcu să tresară:

— Vai, biata ta mamă! Ajutați-o!

Ruth căzuse pe jos și se zvârcolea spasmodic în noroi. Alți oameni aflați la coadă arătau spre ea și țipau, iar Ester se lăsă să cadă în genunchi lângă Ruth.

— Fă zgomot! îi șuieră Ruth. Fă larmă cât poți de tare! Naiba să-i ia pe nemți!

Era pentru prima oară când Ester își auzea mama înjurând și asta o puse în mișcare.

— Ajutor! strigă ea, sărind în picioare și alergând către paznici. Mama mea are o criză… Ajutați-ne!

— O criză?

Paznicul care își fixase baioneta pe țeava puștii se uită în jur rânjind dezgustat.

— Nenorociți de evrei jegoși! Dacă nu tușesc sau aleargă ca să nu facă pe ei de la diaree, îi apucă nu știu ce crize.

Își flutură pușca spre camaradul său și se îndreptă cu pași mari, roșu la față de furie, către

Ester și Ruth.

— Știi ce ajută la crize? mârâi el.

Ester clătină din cap neputincioasă, dar ceilalți paznici, mai interesați de drama ce se desfășura sub ochii lor decât de un banal transport de uniforme, îi făcură semn căruței să treacă. Ester o privi hurducându-se pe drum, îndepărtându-se de atelier și de ghetou, cu sora ei ascunsă în siguranță înăuntru.

— O bătaie zdravănă, asta ajută.

— Nu!

Ester se aruncă în fața mamei în clipa când cizma paznicului se balansa cu forță în aer pentru a-și lua avânt. Lovitura îi atinse brațul și o durere cumplită o săgeta, dar intervenția nu făcu decât să-l întărâte și mai tare pe ofițer. O înșfăca de brațul îndurerat și o azvârli deoparte, și de data asta cizma își găsi calea spre Ruth. Femeia se încovrigă, iar oamenii aflați la coadă se retraseră, cu mâinile la gură de spaimă și incapabili să pună capăt torturii. Cizma lovi iar și iar în silueta plăpândă a lui Ruth, până ce, într-un târziu, paznicul se opri și, cu un hohot de râs aspru, se retrase. Ruth rămase întinsă pe jos, nemișcată.

— Ați văzut? le aruncă paznicul vorbele peste umăr. Gata cu criza!

Camarazii săi îl ovaționară în chip grotesc, după care dispărură cu toții înapoi la posturile lor din fața porților, lăsând-o pe Ruth, rănită, în noroi. Ester alergă spre ea, o luă în brațe și o legănă.

— Mamă?

Ochii lui Ruth erau încețoșați de durere, dar încă mai respira.

— A scăpat? îngăimă ea. Leah a reușit să scape?

— Da, îi răspunse Ester îndepărtându-i cu blândețe părul de pe față.

— Atunci, a meritat, rosti Ruth cu cel mai dulce zâmbet în timp ce-și dădea ochii peste cap și trupul îi rămânea moale în brațele lui Ester.

ANA

În capătul celălalt al orașului, Ana alergă spre căruța care intrase pe o străduță laterală întunecată.

— Leah! șuieră ea. Leah, ești acolo?

Niciun răspuns.

— Leah, sunt eu, Ana. Gata, acum ești în siguranță! Poți ieși.

În jurul ei, Bartek și băieții începură să mute pachetele din căruță. Erau multe și păreau grele. Dacă o zdrobiseră pe Leah? Dacă o sufocaseră? Daca…?

— Ana?

— Leah!

Băieții se opintiră și dădură la o parte alte pachete, iar Leah se cățăra, în sfârșit, afară, tremurând, dar nevătămată. Se uită în jur de parcă aterizase pe un tărâm fantastic.

— Ana, chiar am scăpat? Chiar am ieșit din ghetou?

— Da, ai reușit, o asigură femeia mai vârstnică. O să te scoatem imediat din oraș. Poftim! Îi înmâna un nou set de documente de identitate, proaspăt scoase de sub presa de tipărit deșteaptă a lui Bartek, și adăugă: De acum încolo vei fi Lena Kaminski, o verișoară de-a doua de-a mea, și o ajuți pe mătușa noastră, Krystyna, cu treburile casnice la ferma ei de la țară pentru a putea produce cât mai multe legume pentru onorabilul Reich.

Leah – Lena – cercetă iute din ochi hârtiile, clipind mărunt în încercarea de a înțelege tot ce i se întâmplă.

— Când plecăm?

— Acum.

Băieții reîncărcaseră deja căruța, care plecase între timp spre gară, de unde uniformele urmau să ajungă cu trenul pe front. Nemții luaseră prin surprindere lumea întreagă cu o vară înainte, când invadaseră Rusia, și acum bieții soldați aveau nevoie de uniforme groase cu care să țină piept gerului sovietic. Preț de o clipă, Ana fu tentată să

dea foc întregului lot de haine și să le arunce în apa înghețată a râului, așa cum făceau naziștii cu trupurile carbonizate ale evreilor, însă trebuia să respecte planurile făcute de cei din Rezistență, iar asta implica răbdare, putere, calm și atenție. Renunță la idee și o conduse pe Leah la o altă căruță, cu mult mai mică.

— Ai dus legume la gară ca parte a cotei stabilite de consiliul local și acum te întorci acasă împreună cu verișorul tău, Alekzander.

Leah îi aruncă o privire neliniștită lui Zander, îmbrăcat în haine țărănești grosolane, așezat cu spatele său înalt spre ele și cu hățurile pregătite în mână. Ana se aplecă spre ea.

— Să știi că nu-i așa de dur pe cât pare. Alekzander e fiul meu. E doctor.

— Doctor?

Ana zâmbi.

— În ultima vreme, nimeni nu mai e ce pare.

Scoase apoi din buzunar o pereche de foarfeci curate, descusu firele care țineau prinsă detestabila stea galbenă pe haina lui Leah și o smulse. Fata privi în jos, spre pieptul ei, cu un soi de uluire, iar Ana o sărută.

— Acum pleacă, draga mea! Ești liberă și în siguranță. Fii fericită și încearcă să nu-ți faci griji pentru familia ta! Ei îi vor mulțumi Domnului în fiecare zi pentru că ai scăpat.

Leah dădu din cap și, cu ochii în lacrimi, dar plină de curaj, urcă în căruță lângă Zander. Tânărul îi oferi o pătură cu care să se apere împotriva frigului și, cu toate că nu era decât o vechitură, Ana observă cum Leah își trece palma mângâietor peste țesătură, minunându-se, și îi urî și mai tare pe naziști pentru ceea ce le făceau bietelor ființe nevinovate. „Cei blânzi vor moșteni pământul” își spuse din nou, însă acum știa că asta nu avea să se întâmple decât cu ajutor. Cu ajutorul *ei.* Astăzi o scoseseră pe Leah din ghetou, și asta era o victorie demnă de a fi sărbătorită, însă prea mulți oameni

continuau să stea închiși acolo sub amenințarea permanentă a camerelor de gazare, și deci momentul mulțumirii de sine nu sosise încă. Mai aveau multe, foarte multe de făcut.

UNSPREZECE

1 SEPTEMBRIE 1942

ESTER

Ester desfăcu atentă ultima copcă de pe piciorul bătrânului domn Becker și admiră, plină de mândrie, cicatricea minusculă.

— Se vindecă frumos, domnule Becker.

— Mulțumită cusăturilor tale, soră.

— Și aței aduse de cei din Rezistentă.

Bărbatul îi făcu cu ochiul.

— Niciodată să nu încerci să faci fărâme un evreu, este? Pentru că nimeni pe lumea asta nu se pricepe mai bine ca noi să lucreze cu acul. Oricât s-ar strădui cineva să ne distrugă, ne facem repede bine la loc.

Ester zâmbi și dădu din cap. Ce mult își dorea ca domnul Becker să aibă dreptate! Dar adevărul era că abia dacă reușeau să salveze unu din douăzeci de evrei care cădeau răpuși de frig, de malnutriție ori, ca domnul Becker aici de față, de o mamă de bătaie cruntă, administrată cu nepăsare de un ofițer SS plictisit. În plus, mai era și chestiunea transporturilor…

La puțin timp după fuga dramatică din ghetou a lui Leah, primiseră vești că fata ajunsese cu bine la țară și locuia cu verișoara Anei, Krystyna, iar de atunci înălțaseră cu toții zilnic rugăciuni Domnului pentru asta. Măcar unul dintre ei avea șansa de a apuca sfârșitul războiului, însă ostilitățile nu dăduseră semne de încetare pe tot parcursul verii lui 1942, și cum nemții păreau pe cale să cucerească Stalingradul, era posibil să iasă câștigători. Dacă naziștii preluau puterea peste lume, asta însemna, fără îndoială, sfârșitul nației evreiești.

În fiecare zi soseau alte și alte zvonuri despre „ferma” de la Auschwitz a lui Rumkowski, cu

aerul ei proaspăt și abundența de hrană. Poate că o mică parte dintre evreii mai în putere erau trimiși la muncă acolo, însă majoritatea sfârșeau direct în camerele de gazare. Nimeni nu se mai oferea să plece voluntar la Auschwitz, însă cum mulți o făcuseră deja, în ghetou se crease mai mult spațiu. Martha, Noah și cei trei copii ai lor încă locuiau în camera de zi a casei, însă cealaltă familie se mutase din dormitorul lui Benjamin și Sarah, iar acum Ester și Filip aveau din nou la dispoziție toată mansarda.

În seara aceea se împlineau trei ani din ziua când Filip o ceruse în căsătorie și plănuiseră o mică petrecere. Făcuseră economii și troc cu alimente timp de două săptămâni pentru a putea găti din nou *bigos* și a savura mâncarea împreună în camera lor. Făcuseră rost de un corn proaspăt și aveau până și o jumătate de sticlă de vin primită cadou de la un tată recunoscător, deținător al unei pivnițe bine ascunse. Ester abia aștepta.

— Gata, domnule Becker! spuse ea curățind găurile lăsate de cusături cu un tampon îmbibat cu puțin din antisepticul atât de prețios. Acum sunteți ca nou.

— Ești un înger! Nu mulți s-ar osteni să trateze un bătrân tocmai bun de trimis la gazare, așa, ca mine.

— Nu vorbiți așa, domnule Becker!

Bătrânul ridică din umeri.

— E purul adevăr. Dacă nu mă întorc la muncă, data viitoare când vor veni soldații, mă vor sălta cu siguranță.

— Prostii! se grăbi Ester să-l contrazică, mai mult pentru sine decât de dragul pacientului ei.

Pe dinafară, biata sa mamă se recuperase după bătaia încasată în ianuarie, însă Ester se temea că pe dinăuntru vătămările persistau, perfide, căci Ruth respira cu greutatea și pofta de mâncare îi lipsea.

— Faptul că nu mi-e foame e o binecuvântare, spunea ea cu voioșie în timp ce-și împingea bucata de pâine în farfuria lui Filip, numai că toți știau că nu era adevărat.

Pielea lui Ruth devenise cenușie și îi cădea părul. Doar ascunzându-se în dormitor scăpase de tifos în vara ce trecuse, însă cu iarna ce se pregătea să sufle vânt rece peste ghetou, lui Ester îi era teamă să nu piară de tuberculoză. Sarah se ținea un pic mai bine, deși și ea părea obosită și mult mai vârstnică decât cei cincizeci de ani pe care îi avea. Filip îi obținuse o slujbă la „fabrica de saltele" amenajată într-o biserică veche, însă fulgii și rumegușul folosite la umplerea așternuturilor aspre ale soldaților pătrundeau în fiecare crăpătură din plămânii muncitorilor, iar femeii îi era foarte greu.

În timp, dezvoltaseră un sistem: atunci când poliția evreiască venea ca să ridice „voluntari" pentru transportul următor, bătrânii și bolnavii erau duși la câteva străzi distanță și mutați de colo-colo cu ajutorul copiilor care stăteau de pază pe la colțuri, până ce se puteau întoarce în siguranță în casele lor deja percheziționate. Nu era cea mai sigură dintre manevre și prea mulți erau încă luați pe sus, dar deocamdată Ruth și Sarah scăpaseră de deportare. Chiar și așa, în zilele acelea nimeni nu mai mergea la culcare sau ieșea din casă fără a-și lua la revedere de la cei dragi, pentru cazul în care nu aveau să îi mai vadă vreodată.

Ester își ridică ochii spre ceasul de pe perete, dar nu era nici măcar miezul zilei – mai avea câteva ore bune până să se poată cuibări cu soțul ei în mansardă. Mâinile ei curățară stația de lucru în chip mecanic în timp ce cu ochii minții îl vedea pe Filip așezat de cealaltă parte a mesei meșterite de el dintr-o ladă metalică „subtilizată" din atelier, pe care ea o acoperise cu un cearșaf uzat ale cărui margini le cususe împreună. Ester nu avea niciun cadou să-i ofere decât propriul trup, dar cu

intimitatea recâștigată, era convinsă că asta avea să fie mai mult decât de ajuns pentru amândoi.

— Soră!

Doamna Gelb era cea care o striga din patul aflat în capătul îndepărtat al salonului. Biata de ea, avea mai mult ca sigur nevoie să se ușureze din nou! Ester trase oblonul peste visele cu ochii deschiși, convinsă că peste numai câteva ore urmau să devină realitate, și se întoarse la îndatoririle sale. Dar doamna Gelb nu avea nevoie să meargă la latrină. Stătea așezată în fund pe pat și arăta cu degetul, agitată, spre fereastra deschisă. Ester nu apucă s-o întrebe ce o deranja, căci auzi strigăte: *„Raus! Raus!”* De jos, de la etajul principal al spitalului, răsunară zgomote de uși trântite și inconfundabilul și înfricoșătorul bocănit de cizme nemțești pășind iute pe podeaua pardosită cu plăci de teracotă.

— Sus! Toată lumea afară! E momentul să plecați!

— Unde să plecăm? întrebă doamna Gelb.

Nimeni nu se oferi să-i dea răspunsul, deși îl cunoșteau cu toții. Până atunci, spitalele beneficiaseră de imunitate în privința selecției pentru transporturi, însă se părea că acum i se punea capăt acestei favori. Ester rămase pe loc, înghețată de spaimă, în timp ce pașii bocăneau în sus pe scări, și patru ofițeri SS dădură buzna în salon.

— *Raus! Raus!*

Dr. Stern făcu un pas în față, trecându-și agitat mâna prin părul alb. Kippa i se strâmbă pe cap.

— Ce se întâmplă aici, domnule ofițer? Ce treabă aveți cu acești bolnavi?

Ofițerul cel mai înalt în grad se aplecă atât de mult spre doctor, încât îl împroșcă pe față cu salivă.

— Vrem să scăpăm de ei!

— Dar sunt oameni suferinzi.

— Exact! Asta e un lagăr de muncă, un ghetou numai pentru oameni capabili să muncească.

Dr. Stern își îndreptă umerii, plin de curaj.

— Vor munci când se vor simți mai bine.

— Și cam când crezi că se va întâmpla asta? Ratele voastre de vindecare sunt îngrozitoare, doctore.

— Pentru că nu avem echipamente, nici medicamente, nici…

Ofițerul îi tăie vorba pălmuindu-l cu forță, iar doctorul se împletici în spate.

— Bun, așa e mai bine! Acum, ce mai așteptați? Hai, sculare! Toată lumea afară!

O parte din pacienți începură să se salte tremurând din paturi. SS-iștii se fâțâiau de colo-colo prin salon, împungându-i în spinări ca pe vite și împingându-i spre scări. O sărmană femeie se împiedică și fu săltată cu forța în picioare. O alta, care încerca să șchiopăteze pe un picior rupt, fu pur și simplu împinsă și se rostogoli în jos pe scări, unde se lovi de perete și rămase nemișcată.

— Vă rog! se grăbi Ester să iasă în față. Lăsați-ne să vă ajutăm! Va fi mai… Căută un cuvânt cât mai convingător: Mai eficient.

Ideea funcționa. Ofițerul cu gradul cel mai înalt încuviință din cap, și Ester, împreună cu ceilalți membri ai personalului medical, alergară ca să-i sprijine pe invalizi să coboare scările. Senzația că îi conduceau către o moarte sigură era îngrozitoare, dar măcar pacienții puteau părăsi spitalul cu un pic de demnitate.

— Hei, tu! auzi Ester o voce nemțească tăioasă în spatele ei. Tu, da, tu! în picioare!

Ester se uită înapoi și-l văzu pe domnul Becker întins pe pat, cu brațele încrucișate la piept și o expresie sfidătoare întipărită pe față.

— Nu.

— Nu?

Neamțul părea surprins.

— Nu, ce?

— Nu merg cu voi. Nu vreau să mor în chinuri, zgâriind pereții unei camere de gazare. Prefer să mă împușcați aici, în pat.

— Să te împușcăm? râse neamțul. Pentru nimic în lume n-aș irosi un glonț pe tine, evreule. Hai, scoală-te!

— Nu.

Ester urmări scena, înmărmurită de admirație pentru curajul domnului Becker, însă ofițerul se îndreptă cu pași mari spre bătrân, îl prinse de subțiori și-l zgâlțâi zdravăn, trăgându-l jos din pat.

— Și zici că nu vrei să cobori scările?

— Nu, repetă domnul Becker, dar cu o voce răgușită.

— Bine! Atunci vei ieși pe fereastră.

Acestea fiind zise, îl săltă pe domnul Becker, se apropie de fereastră și, fără ca măcar să se întrerupă din mers, îl aruncă afară. Ester închise ochii, îngrozită, dar nu avu cum să nu audă trosnetul oaselor bătrâne la impactul cu trotuarul, și se rugă ca moartea să fi survenit instantaneu.

— Ce faci, soră, de ce ai încremenit aici? Vrei să o iei pe urma lui?

Ester clătină din cap, se răsuci pe călcâie și alergă în jos pe scări. Afară, în stradă, domnea haosul. Nu doar pacienții spitalului, ci toate persoanele vârstnice din ghetou erau înconjurate de SS-iști și mânate să străbată orașul până la calea ferată din vecinătatea cartierului Marysin. În aer se înălțau gemete și urlete care cerșeau milă, dar nu erau decât reflexe, căci toată lumea știa că naziștii n-aveau milă. Lui Ester îi fugi imediat gândul la mama ei și coti în goană pe o străduță lăturalnică pentru a scurta drumul către casă. Fu oprită chiar în fața locuinței de Delilah, o femeie drăguță, cândva rotundă ca o gogoașă cu zahăr, dar a cărei piele atârna acum ca niște fâșii bizare prinse de trupul emaciat.

— Mă duc să le ascund.

— Poftim?

— Sarah și Ruth. Mamele voastre. Le ascund împreună cu mamele noastre. Ișmael al meu e tâmplar și avem în casă un panou fals. Le-am ascuns în spatele lui și sper să le fie bine acolo, numai că nu trebuie să atragem atenția asupra casei.

— Sigur că da, ai dreptate, o strânse Ester de mână. Mulțumesc mult!

— Trebuie să rămânem uniți, Ester. E singura modalitate ca să supraviețuim.

Delilah plecă, întorcându-se în casă pentru a le ascunde pe Sarah și Ruth. Ester se rugă ca tații lor să fie la muncă împreună cu Filip și-și aminti de Leah cu un sentiment cald de ușurare, însă în clipa următoare Martha ieși în fugă din casă cu toți cei trei copii agățați de poalele rochiei. Ester se grăbi spre ei.

— Unde mergi?

— Rumkowski o să țină un discurs ca să ne explice ce se întâmplă. Doamne, Dumnezeule, Ester, oare ce are să ne zică?

Ester își aminti cu câtă naivitate îl ascultase Martha pe decanul de vârstă al evreilor în ziua când o ajutase să aducă pe lume primul prunc. De atunci urmaseră multe alte nașteri și Ester se bucurase de ajutorul stoic al Marthei, însă astăzi panica și o senzație de leșin îi apăsau stomacul în timp ce-și repeta în gând cuvintele spuse de ofițerul SS: „Asta e un lagăr de muncă, un ghetou numai pentru oameni capabili să muncească.” Și cine erau cei incapabili să muncească? Bineînțeles, copiii.

Nu, imposibil! se dojeni singură Ester, însă chiar în momentul când își spunea asta, îl văzu cu ochii minții pe ofițerul SS cum îl arunca pe domnul Becker pe fereastră ca pe un lighean cu apă murdară. Nimic nu era imposibil pentru oamenii aceștia. Îl luă de mână pe cel mai mic dintre copiii Marthei și porniră cu toții către piață.

Aproape toți locuitorii ghetoului se înghesuiseră acolo. Se uită în jur după Filip, dar n-aveai cum să găsești pe cineva într-o mulțime atât de mare, și oricum, Rumkowski urca deja pe platformă spre pupitru și-și dregea glasul în microfon. De data aceasta părea îmbătrânit și obosit, și Ester se trezi că-l mângâie pe cap în neștire pe micul Zillah în timp ce aștepta discursul.

Rumkowski ridică un braț și în piață se lăsă tăcerea.

— Astăzi, rosti el pe un ton grav, ghetoul nostru a primit o lovitură grea. Se uită în mulțime agățându-se de pupitru, ca și cum avea nevoie de sprijin pentru a nu se prăbuși, și continuă: Ni s-a cerut să îi dăm pe cei mai dragi oameni ai noștri: copiii și bătrânii.

— Nu! urlă Martha de lângă Ester, și același strigăt teribil răsună ca un ecou în rândurile întregii mulțimi.

Ester căută cuvinte de alinare pentru prietena ei, dar nu le găsi. Nu, era de neconceput să li se ceară să își dea copiii. Încercă să se concentreze asupra cuvintelor rostite de decanul de vârstă al evreilor, cuvinte pe care însă niciun bărbat și nicio femeie nu ar fi trebuit să le audă vreodată în viață.

— La vârsta mea, n-am încotro decât să întind mâinile spre voi și să vă cer: Frați și surori, dați-mi copiii! Tați și mame, dați-mi-i pe copiii voștri…

Martha căzu în genunchi, trăgându-și cei doi copii aproape și bâjbâind aproape orbește după cel mai mic dintre ei, Zillah. Ester se aplecă s-o ajute, ascultând doar pe jumătate discursul lui Rumkowski, cel care perora despre ordinul pe care îl primise de a trimite peste douăzeci de mii de evrei și despre felul în care el și consiliul de conducere din ghetou luaseră teribila decizie în privința celor care urmau a fi sacrificați.

— Nu ne-am gândit „Câți oameni vom pierde?”, ci „Câți putem salva?”, își ridică bătrânul vocea pentru a acoperi urletul teribil. Azi nu vă pot aduce

nicio alinare. Vin la voi ca un hoț ca să vă iau ceea ce iubiți cel mai mult. Trebuie să duc la bun sfârșit această operațiune dificilă și sângeroasă, trebuie să tai mădularele pentru a salva corpul. Trebuie să vă iau copiii, altfel vor fi luați alții.

Continuă să vorbească, să-și pledeze cauza, să explice cât de mult se străduise să-i facă pe naziști să se răzgândească, dar nu-l mai asculta nimeni. În capetele tuturor vuia continuu, ca o sirenă din infern, un singur refren: „Dați-mi copiii, dați-mi copiii, dați-mi copiii!”

DOISPREZECE

12 SEPTEMBRIE 1942

ESTER

O liniște stranie se abătuse asupra ghetoului.

Era sfânta sărbătoare de Rosh Hashana, dar nu o celebra nimeni. Familiile nu se mai așezaseră în jurul meselor și toată pofta de mâncare pierise. Niciun copil nu alerga vesel pe stradă, nu sărea coarda și nu juca șotronul. Nicio femeie vârstnică nu ședea pe treptele casei pentru a-i supraveghea pe cei mici și a curăța legumele luate pe rație pentru cina tradițională. Niciun prunc nu plângea și singurele lacrimi erau cele vărsate de mamele din ale căror brațe fuseseră smulși.

Poliția evreiască și stăpânii ei SS-iști terorizaseră toată săptămâna ghetoul, mânându-i la muncă pe toți cei neînregistrați. Goliseră casele, bifaseră nume pe liste, îi scoseseră pe copii din poduri, pe țâncii care abia începuseră să meargă din butoaie și pe prunci din sertare și fântâni, și din oricare alte locuri unde adulții încercaseră să îi ascundă. Își înfipseseră baionetele în fiecare saltea și canapea, găuriseră pereții cu gloanțe și îi vânaseră pe fugari cu ajutorul unor câini răi, trimiși să scotocească prin beciuri și șoproane. Străzile care duceau către piața Marysin se umpluseră de copii derutați, agățați de mâinile bunicilor, oameni bătrâni care se clătinau pe picioare, și în fiecare din aceste zile negre trenurile veneau unul după altul și îi răpeau fără milă.

Acum singurul sunet care se mai înălța în aerul toamnei era uruitul mașinilor de cusut, al matrițelor de presat pielea și al războaielor de țesut. Viața revenea în ghetou, o viață pe care însă nimeni nu mai era sigur că vrea să o ducă. Pentru că ce era viața fără o generație care să deschidă

calea și o alta care să vină din urmă? Pentru ce și cine să muncești? Doar pentru a mai câștiga câteva zile din această nonexistentă mizeră?

Unii supraviețuiseră. Ruth și Sarah ieșiseră cu o zi în urmă din ascunzătoare și se întorseseră acasă, însă Martha refuzase să-și lase copiii singuri și plecase cu ei, iar Noah se refugiase într-un colț și-și smulgea buclele din cap plângând. Încercase să-și urmeze familia, însă fusese îmbrâncit cu forța deoparte de lângă trenurile de vite ticsite cu oameni, căci umerii lui lăți erau prea valoroși pentru naziști pentru a fi lăsat să plece.

Familia Pasternak-Abrams se strânse în jurul mesei, dar nimeni nu îndrăznea să mănânce.

— Data viitoare ne vor prinde, rosti Ruth cu o voce tremurătoare, dar fermă.

— Data viitoare, repetă Sarah cu ochii ațintiți în jos. Ester, ar trebui să fugi din ghetou. Și tu, și Filip, așa cum a făcut Leah. Mi-aș da viața să vă văd plecați.

— Și eu, o aprobă Ruth. De o mie de ori.

Soții lor le îmbrățișară pe după umeri și dădură solemn din cap în semn de încuviințare.

— Noi ne-am trăit viața, spuse Mordecai. Ne-am trăit tinerețea, am făcut copii, am avut parte de bucurii mulți ani, dar voi… voi sunteți tineri. Ester, ia legătura cu Ana și cu Bartek! Fugiți de aici și trăiți-vă viața, și faceți-o pentru voi înșivă, dar și pentru noi și pentru copiii care vor duce moștenirea ambelor familii mai departe! își întinse mâinile peste masă și adăugă: Vă rog! rosti, și vocea i se frânse. Trebuie să încercați, de dragul nostru!

Ester se uită la Filip. De mult timp rezista tentației de a fugi, convinsă fiind că oamenii din ghetou aveau nevoie de ea, dar la ce folosea o soră medicală în lipsă de pacienți? O moașă care nu avea pe cine moși? Și totuși, se simțea vinovată numai la gândul de a fugi. Filip își așeză brațul cald și ferm în jurul ei și o sărută pe buze.

— A venit vremea, spuse el. Nu-i așa, Ester?

Ea clătină din cap și ochii i se umplură de lacrimi, dar adevărul era că n-avea nicio idee ce altceva putea face, iar toți ceilalți păreau foarte siguri pe ei.

— Da, a venit vremea, își aprobă ea soțul.

TREISPREZECE

FEBRUARIE 1943

ANA

Ana despături cu grijă bucata delicată de carton pentru a verifica detaliile poate pentru a suta oară. Fața lui Ester o privea solemn de deasupra unui nume polonez clasic: „Emilia Novak”, o bună catolică născută în Łęczyca, acum soră medicală în Varșovia. Ana avea contacte în spitalul de acolo din perioada când urmase cursurile facultății de moașe și obținuse o slujbă pentru Ester/Emilia pentru momentul când ea și „Filip Novak” aveau să ajungă în capitală. Având în vedere că majoritatea lucrătorilor textili din Łódź erau evrei, deliberaseră îndelung dacă să scrie în documentele lui Filip că acesta era croitor, însă cum bărbatul avea nevoie de un loc de muncă și în capitală existau mai multe ateliere care făceau haine la comandă, îl transformaseră într-un nativ din Varșovia aflat în călătorie la Łódź în scop de aprovizionare. Amprentele erau singurul lucru care lipsea din cărțile de identitate ale celor doi, și de acestea urmau să se ocupe ei înșiși după ce ieșeau din ghetou – dacă reușeau să o facă.

Ana împături înapoi bucata de carton și o așeză cu un oftat într-o cutie pentru mărunțiș. Era a patra oară când puneau la cale un plan de fugă pentru tânăra pereche, și dăduseră greș din nou. Un dulgher priceput, membru al Rezistenței, meșterise un fund fals la una dintre căruțele care transportau mărfuri în ghetou și afară din el, iar în ultimele două luni mai mulți oameni reușiseră să scape în acest fel, însă nu era deloc ușor. De obicei, căruțele intrau în ghetou încărcate cu legume și ieșeau cu mărfuri produse în ateliere, însă după numeroasele evadări din primele două luni ale anului 1943,

poliția evreiască și ofițerii SS stăteau cu ochii pe ele, așa încât de multe ori era imposibil de găsit un moment prielnic în care fugarii să se poată strecura înăuntru.

De patru ori așteptase neliniștită Ana să intre căruța pe strada laterală convenită, și de patru ori vizitiul clătinase trist din cap la vederea ei. Începuse să creadă că nu aveau să reușească niciodată să ducă misiunea la bun sfârșit, iar situația devenea din ce în ce mai disperată. În rândurile Rezistenței circula zvonul că execuțiile urmau să înceteze la Chełmno. La început păruse o veste bună, dar apoi auziseră de o activitate suspectă a naziștilor în lagărele de concentrare, în special în cel de la Auschwitz. Se părea că nemții construiau crematorii gigantice, ceea ce nu putea însemna decât un singur lucru – că nu mai intenționau să-i „închidă" pe evrei, ci să-i elimine pe scară largă. Micile ghetouri de pe întreg cuprinsul Poloniei erau desființate și nu peste mult timp aveau să urmeze și cele mari, oricât de mult se străduiau Ana și prietenii ei să îi ajute pe evrei. Ester și Filip trebuiau să plece, și cât mai repede.

— Poate că, din moment ce nemții supraveghează atât de îndeaproape căruțele, ar fi bine să căutăm o altă cale, spuse Alekzander.

— Ca de pildă?

— Cunosc o fată care activează într-un grup ce lucrează la săparea unui tunel dintr-o veche pivniță de vinuri. Tunelul trebuie să fie lung cât să depășească perimetrul ghetoului, dar, dacă ar reuși să-l termine, ar putea fi o cale sigură de evadare pentru mulți oameni. O să încerc să aflu mai multe despre treaba asta.

Anei îi sări inima din piept. Fiul ei mijlociu părea extrem de hotărât, și îl iubea pentru asta, dar în același timp se temea pentru el.

— Zander, sper că vei fi cu băgare de seamă.

— Sigur că da, mamă. Nu-ți face griji pentru mine! Jakub se descurcă de minune cu

documentele de identitate și treaba mea e să-i eliberez pe oamenii care să le folosească.

Jakub radie de încântare. Devenise, într-adevăr, expert în falsificarea actelor cu ajutorul presei de tipărit, făcând copii după documente reale și înlocuind apoi datele și semnăturile cu unele false, scrise cu îndemânare și cu cea mai mare atenție la detalii. Crease personal o copie aproape perfectă a ștampilei oficiale. Problema rămânea însă scoaterea oamenilor din ghetou.

— Nu-ți face griji, mamă, repetă el vorbele rostite de fratele mai mare, îi vom scoate curând pe Ester și pe Filip de aici și-i vom trimite la Varșovia ca să aștepte acolo sfârșitul acestui război nenorocit. Rușii ripostează puternic și i-au pus pe fugă pe naziști. Roata se va întoarce, sunt sigur. Peste un an o să îl vizităm pe Filip „Novak" la Varșovia ca să ne facem costume la comandă pentru a sărbători cu toții victoria Aliaților.

Ana le zâmbi amândurora.

— Sunteți băieți buni și Dumnezeu vă iubește și vă binecuvântează. Eu și tatăl vostru suntem foarte mândri de voi. Bun, acum hai să ascundem hârtiile astea, ca să fie pregătite pentru data viitoare!

Alekzander se săltă în picioare și ridică scândura din podea intenționat dezlipită, dar, în timp ce Ana se apleca pentru a vârî cutia de mărunțiș sub ea, în siguranță, un ciocănit puternic zgâlțâi ușa de la intrare.

— Grăbește-te! o zori Jakub.

— Deschideți! strigă o voce cu inconfundabil accent nemțesc. Deschideți imediat!

Ana împinse cutia în gaură.

— Vin acum, răspunse ea, după care bocăni zgomotos spre ușă, bâjbâind la zăvor pentru a le acorda băieților mai mult răgaz ca să pună scândura la loc.

Ușa se zdruncină și mai tare de la atâta ciocănit, și, într-un final, Ana o deschise.

— Vă cer scuze! Degetele mele nu mai sunt așa de agile ca pe vremuri, rosti ea într-o germană fluentă.

Nemții fură luați prin surprindere și cel din față chiar își scoase casca în semn de salut, însă în spatele său mai erau alți trei camarazi și respirația Anei se acceleră la vederea lor. Patru SS-iști însemnau că vizita era una realmente importantă.

— Vă pot ajuta cu ceva, domnilor?

Un ofițer mai în vârstă păși în față.

— Da, *Frau* Kaminski, credem că da. Credem că sunteți în contact cu membri ai Rezistentei. Credem că familia dumneavoastră – ochii bărbatului fugiră spre Zander și Jakub, care între timp se apropiaseră și stăteau de o parte și de alta a Anei – e implicată într-o operațiune de falsificare care este atât ilegală potrivit legislației poloneze, cât și un act deliberat de sabotaj îndreptat împotriva celui de-Al Treilea Reich.

— Falsificare? întrebă Ana încercând să-și ascundă tremurul din voce. Eu?

— Familia dumneavoastră, răspunse ofițerul, împingându-i pentru a-și face loc să intre. Percheziționați casa! le comandă subordonaților.

Ceilalți trei SS-iști dădură buzna tropăind și începură să răstoarne mobilele și să smulgă tablourile de pe pereți cu o desconsiderare grosolană. Ana se cutremură. Apartamentul elegant în care locuiau nu era în fapt căminul lor, însă în ultimii doi ani îl făcuseră să fie și detesta să-l vadă distrus acum de bestiile SS-iste. Se simți cuprinsă de un nou val de ură față de opresori și asta îi dădu tăria de a-i înfrunta:

— Nimeni nu-i trădător în casa asta. Nu suntem decât niște oameni simpli, care ne câștigăm existența prin muncă.

— Muncă? Ce fel de muncă? Actele la control!

Studie documentele Anei și pe cele ale lui Zander, dar zăbovi asupra celor ale lui Jakub.

— Lucrezi la tipografie?

— Da.
— Și ce anume tipăriți acolo?
— Diverse. Cărți, ziare…
— Cărți de identitate?
— Da, am tipărit și așa ceva, dacă ni s-a comandat de către Reich.
SS-istul îl prinse de guler și îl lipi de perete.
— Sau de către rețelele clandestine.
— Nu, domnule, gâfâi gâtuit Jakub. Numai de către Reich.
Cu coada ochiului, Ana văzu că unul dintre soldați ajunsese să stea pe scândura din podea sub care erau ascunse cărțile de identitate. Se forță să-și mute privirea, să nu atragă în niciun fel atenția asupra locului. Dacă găseau fotografiile lui Ester și Filip, aveau să-i vâneze și să-i ucidă fără ezitare, încercările lor de a-i salva urmau să-i trimită cu siguranță la moarte și tot ce-i mai rămânea de făcut era să se roage ca Zander să fi avut suficient timp pentru a așeza scândura la loc în deplină siguranță.
Ofițerul îi dădu drumul din strânsoare lui Jakub la fel de brusc precum îl prinsese.
— Ați găsit ceva? își întrebă oamenii.
Soldații clătinară din cap și Ana remarcă ușurată că soldatul se îndepărtase de scândura extrem de importantă. Merseră apoi să răscolească dormitoarele, și, cu toate că ideea scotocirii printre obiectele personale îi repugna, era preferabilă găsirii probei incriminatorii.
— Nu contează, spuse ofițerul cu gradul cel mai înalt în timp ce le dădea ocol ca un motan mare. Avem informații cu privire la implicarea acestei familii în mișcarea de Rezistentă și asta e de ajuns.
— De unde aveți informațiile? întrebă Zander.
— De la o sursă. Una foarte îndatoritoare.
— Și foarte bătută, ripostă Zander.
Ana întinse brațul spre el ca să-l potolească, dar ofițerul se mulțumi să-i arunce un zâmbet fals.
— E uimitor ce mărturisiri sunt oamenii dispuși să facă… ajutați de câteva mici mijloace de

persuasiune, completă el, vârându-și fața în cea a lui Zander. Așa cum vei afla și tu.

Ana îl văzu pe Jakub aruncând o privire spre ușă și își dori ca fiul ei cel mic să se repeadă înspre ea. Cei trei SS-iști se aflau în dormitoare și sigur ofițerul lor n-avea să-i lase pe ea și pe Zander de capul lor pentru a-l urmări pe Jakub. Era o șansă să scape. Dar, ca și cum i-ar fi. Citit gândurile, ofițerul o prinse brusc de braț și i-l răsuci la spate, iar durerea o săgetă, făcând-o să geamă zgomotos.

— La orice mișcare bruscă, mama voastră moare.

Scoase un pistol din tocul de la brâu și i-l puse la cap. Ana îi simți sărutarea înghețată și se cutremură de spaimă. Dar pe urmă își zise: *Și ce dacă?* Era dispusă să accepte moartea în schimbul vieții fiilor ei. Numai că ceilalți SS-iști se întorceau deja și ocazia trecuse. Nu putea decât să fie recunoscătoare că Bartek și Bronislaw nu se aflau acasă.

— Ați găsit ceva? lătră ofițerul către subordonați.

— Doar astea, domnule… Niște instrumente scârboase.

Unul din ei scoase din trusa medicală a Anei forcepsul și îl agită în aer.

— Instrumentele astea sunt pentru scoaterea pruncului din mamă, spuse Ana, căreia aproape că-i veni să izbucnească în râs când îl văzu pe soldat cum lasă trusa să-i cadă de mâini de parcă l-ar fi opărit. Iar acela, continuă ea arătând cu capul spre cuțit, este pentru tăierea cordonului ombilical și eliberarea fluidelor de după naștere, pentru ca pruncul să poată fi înfășat.

Toți cei patru SS-iști se strâmbară dezgustați, și Ana îi urî și mai mult pentru asta.

— Vi s-a întâmplat și vouă atunci când ați venit pe lume, niște nou-născuți frumoși și nevinovați, când…

— Ajunge!

Ofițerul o trase iar de braț în sus atât de tare, încât Ana avu senzația că i-l dislocase din umăr.

— Ave Maria, Maica lui Dumnezeu! începu ea să intoneze, încercând să-și adune puterile, însă rugăciunea nu-i aduse decât o lovitură de picior în gambă.

— Termină cu tâmpeniile astea religioase! Acum ești locuitor al Reichului – aici nu-i loc de superstiții prostești. Afară!

O îmbrânci spre ușă și, în ciuda urii care o copleșea, Ana se simți dintr-odată slăbită de spaimă.

— Unde mă duceți?

— La închisoare. Poate că o noapte sau două oferite cu amabilitate de Gestapo te vor face mai cooperantă.

— Dar n-a făcut nimic rău! protestă Jakub. Luați-ne pe noi și pe ea lăsați-o în pace! Nu e decât o femeie bătrână, o moașă nevinovată.

— Atunci, n-are motive să se teamă, răspunse răutăcios ofițerul. Haide! Afară!

O împinse pe Ana în jos pe scări și un val de aer rece o izbi în față.

— Haina, spuse ea. Pot să-mi iau haina?

Ofițerul mârâi în timp ce unul dintre soldați luă haina Anei din cuier și o pipăi. Scoase victorios din buzunar o cutiuță metalică pe care i-o înmâna superiorului său.

— Aha! Ce-i asta?

Spre marea ei ușurare, ofițerul îi eliberă brațul pentru a bâjbâi la capacul cutiei de praf de dinți.

— Înăuntru sunt documentele mele medicale, îi explică Ana. Le țin în cutie ca să le păstrez uscate.

— Ce poveste convenabilă! mârâi ofițerul, dar, când deschise capacul, găsi, așa cum îl prevenise Ana, documentele care atestau calificarea ei ca moașă.

Îi căzu fața, vârî cutia înapoi în buzunarul hainei și i-o dădu.

— Afară! lătră el iar, și de data asta nu mai exista niciun motiv de întârziere.

Ana se trezi împinsă în jos pe scară și îmbrâncită într-o dubă de culoare închisă împreună cu cei doi fii. Vecinii ieșiră cu prudență în praguri ca să-i privească, iar Ana se rugă în gând să îi anunțe cineva pe Bartek și Bronislaw, ca nu cumva să se întoarcă acasă și să cadă în capcana întinsă de SS-iști. În timp ce portierele erau trântite în spatele lor, se întrebă dacă avea să-și mai vadă vreodată soțul drag.

Singurul lucru bun, o adevărată binecuvântare, era acela că naziștii nu descoperiseră cutia de mărunțiș de sub podea chiar dacă ea, Zander și Jakub fuseseră prinși, Ester și Filip nu fuseseră trădați. Totuși, nu reușiseră să scape din ghetou, iar cu amenințarea lagărelor de exterminare planând deasupra capetelor lor, eșecul o împungea pe Ana la fel de dureros precum se aștepta să se întâmple și în temutele celule de detenție ale Gestapoului.

PARTEA A DOUA

AUSCHWITZ-BIRKENAU

PAISPREZECE

APRILIE 1943

ESTER

— Hai, mamă, uite, bea, te rog, asta! O să te facă să te simți mai în putere!

Ester ridică bolul cu supă la buzele mamei, încercând să o facă să guste măcar. Ruth se strădui, dar era prea slăbită și părea că acum până și efortul de a înghiți era prea mare pentru ea. Ester se rugă să-i de Domnul răbdare. Ar fi. Trebuit să fie la spital, însă acest pacient era prea prețios pentru a fi lăsat de izbeliște.

— Foarte bine! Așa, mamă, câte o înghițitură pe rând!

Ochii lui Ruth o urmăreau cu o expresie de scuză întipărită pe fața îngrozitor de slabă. Ester o văzu cum se concentrează asupra supei, forțându-se să mai înghită un pic, și îi zâmbi.

— Bine! Foarte bine!

Încă un pic de lichid curse pe gâtul lui Ruth și Ester își permise să spere puțin. Fusese o iarnă lungă și grea, cu tuberculoza stând la pândă în întreg ghetoul și răpindu-i pe cei mai neglijenți. La începutul lui ianuarie o pierduseră pe biata Sarah din cauza unor crize distrugătoare de tuse, o suferință la care îi făcuse pe toți părtași noapte după noapte, așa încât fusese aproape o binecuvântare atunci când Domnul Se îndurase și o luase la El ca să se odihnească. Ester o jelise pe soacra pe care nu o cunoscuse decât în mijlocul greutăților și al suferințelor și se străduise să-l aline pe Filip ținându-l noaptea în brațe sub pături și lăsându-l să plângă în întuneric. Ruth, în schimb, reușise cumva să se agate de viață, și cum primăvara se apropia, Ester era sigură că avea să-și revină, dar numai dacă reușea să mănânce.

Singurul lux de care nu dispuneau era timpul. Iarna, transporturile în afara ghetoului încetaseră – poate că sărmanilor soldați nemți nu le făcea plăcere să-i mâne pe evrei la moarte prin zăpadă și ger – însă reîncepuseră cu o săptămână în urmă și toți cei care nu lucrau erau în pericol. O slujbă foarte bună o aștepta pe Ruth la brutăria din ghetou, un favor făcut lui Ester de bunica recunoscătoare a unui băiat născut în prima zi a sărbătorii de Hannukah – așa că, dacă izbutea să se dea jos din pat, totul avea să fie bine.

— Te rog, mănâncă și restul, mamă!

Ruth își dădu ochii peste cap, dar mai sorbi un pic din supă.

— Nu știu de ce-ți bați capul cu mine, draga mea.

— Pentru că te iubesc, mamă.

O lacrimă sclipi în ochii lui Ruth, care își întinse brațul slab și o îmbrățișa cu o forță surprinzătoare.

— Ești o fată bună, Ester. Îmi doresc să te văd plecată de aici.

— Iar eu mă bucur că nu am plecat, mamă, altfel n-aș fi putut să am grijă de tine.

Asta era adevărat, dar Ester trebuia să recunoască în sinea ei că o durea inima când se gândea cât de aproape fuseseră ea și Filip să scape din iadul ghetoului. De patru ori se ghemuiseră în fundul atelierului lui Filip în așteptarea momentului potrivit pentru a sări în căruță, și de fiecare dată ticăloșii de polițiști evrei se fâțâiseră prin preajmă, țanțoși și plini de importanță, nelăsându-i tânărului cuplu nicio secundă liberă. Și după aceea venea mesajul îngrozitor: „Renunțăm la plan!”

Ester nu știa ce se întâmplase, doar că de atunci nu mai primise vești de la Ana, iar fiul ei, Zander, nu mai fusese văzut în tramvai. În fiecare noapte, îngenunchea în mansardă lângă Filip și se rugau amândoi pentru siguranța familiei Kaminski, însă Ester se temea de tot ce era mai rău. Dacă

Gestapoul aflase că îi ajutau pe evrei și îi prinsese asupra faptului, nu aveau să aibă parte de clemență, iar pe Ester o chinuia teribil gândul că oamenii aceia buni la suflet ar fi putut muri din pricina ei.

— Dacă e așa, atunci cu atât mai mult trebuie să trăim, ca să le onorăm memoria, îi spuse Filip.

Și asta și încercară, făcând eforturi mari, cu toate că le era greu când viața se redusese la truda zilnică pentru supraviețuire.

Singurul loc unde mai găseau bucurie în zilele acelea era în mansardă, cuibăriți împreună sub pături, și Ester se îmbujora acum la amintirea felului cum o mângâiase Filip cu o noapte înainte.

— Tu, Ester, ești sărbătoarea vieții mele, murmurase el cu buzele lipite de pielea ei. Ești muzica mea, fericirea mea de zi cu zi. Ești tot ce am nevoie.

— Și tu ești la fel pentru mine, răspunsese Ester, arcuindu-se spre el.

— Ester!

Tresări și se smulse din reveria plăcută la sunetul numelui ei sâsâit de undeva de sus. O luă la fugă și în capul scărilor dădu cu ochii de Delilah, vecina lor, care se holba la ea cu ochi plini de spaimă.

— Vin! Vin polițiștii și au o listă cu ei.

Ester îngheță.

— Unde sunt?

— În fața casei mele, dar se mișcă repede. N-avem timp s-o ascundem pe Ruth în spatele panoului. Nu poți s-o duci în altă parte? Vera are beci la casă, stă pe strada Marynarska. Și ar putea să… Oh!

Ester văzu cu oroare cum un polițist o înșfacă neceremonios de braț pe Delilah și o împinge deoparte.

— Ester Pasternak? întrebă el.

Ester dădu din cap cu un aer tâmp.

— Bun! Am aici o listă cu persoane care secătuiesc Reichul.

— Poftim?

Spre cinstea lui, tânărul evreu se înroși, însă, după ce o măsură din priviri, reveni la sarcina lui abjectă:

— Persoane care secătuiesc de puteri Reichul. Germania nu-și permite să țină în ghetou oameni care nu contribuie la viabilitatea economică a comunității.

— Poftim?

— Avem nevoie de muncitori. Știi asta. Te rog, nu îngreuna și mai mult lucrurile!

— Pentru cine să nu le îngreunez? întrebă Ester. Pentru tine? Să înțeleg că te doare că trimiți la moarte oameni lipsiți de apărare? Poate te mustră conștiința? Sau te pomenești că doar te deranjează că treaba asta te face să pierzi timp și să întârzii să ajungi la casa ta bine încălzită și la tocana care îți va umple stomacul, toate oferite cu bunăvoință de naziștii în fața cărora faci sluj.

— Ester! încercă Delilah să o avertizeze din spatele bărbatului, însă Ester părea incapabilă să se oprească.

— De ce? spuse ea coborând scara pentru a-l înfrunta pe tânăr. De ce faci asta? De ce îți vinzi poporul dușmanilor noștri?

— Germania nu ne e dușman, răspunse înțepat polițistul. Patria-mamă ne protejează.

— Asta vi se spune? Și, mă rog frumos, cum îi protejează pe cei din neamul nostru, îi urcă în camioane pline cu gaz?

Tânărul se foia de pe un picior pe celălalt.

— Uneori individul trebuie sacrificat pentru binele suprem.

— Sacrificiu? Asta ne învață credința noastră?

Asta ne spune Tora?

— Păi…

— O să-ți reproduc exact ce ne învață Tora: „înaintea celui cărunt să te scoli, să cinstești fața

bătrânului." Leviticul 19:32. Așa că, spune-mi, cum îi respecți tu pe vârstnici, îi târăști afară din paturile în care bolesc și-i expediezi cu trenul spre locuri de unde nu se vor mai întoarce?

O văzu pe Delilah făcând un pas în spate pentru a nu fi asociată cu ea, dar nu se opri; cum putea să-și trimită mama la moarte fără a opune rezistență?

— Uite ce-i, reluă Ester, forțându-se să nu ridice vocea. Mama a căpătat o slujbă la o brutărie. Trebuie să înceapă lucrul săptămâna viitoare și n-are nevoie decât de câteva zile ca să mai prindă putere. Era o minciună, și amândoi o știau, dar polițistul păru că șovăie și Ester se aruncă în genunchi în fața lui, spunând: Te implor! Sunt soră medicală, știu cum să o pun pe picioare. Acordă-ne o săptămână! Dacă până atunci nu va fi în stare să-și ia slujba în primire, poți să o pui din nou pe listă.

Polițistul se uită în jos la agenda din mână, apoi își căută creionul, și preț de o clipă victorioasă Ester crezu că avea să șteargă de pe listă numele mamei, însă în momentul următor un ofițer SS apăru de după colț, iar polițistul evreu luă poziția de drepți și-și vârî creionul înapoi în buzunar.

— Totul e în regulă, soldat? întrebă neamțul.

— Totul în regulă. Tocmai îi spuneam acestei tinere să o aducă pe mama ei pentru a fi. Transportată.

— Excelent! Nazistul își aținti ochii albaștri pătrunzători asupra lui Ester și-și duse mâna amenințător la pușcă, adăugând: Grăbește-te! N-avem toată ziua la dispoziție.

Ester se încruntă la el, însă o voce moale se auzi de undeva din spate:

— Aici sunt, domnule ofițer. Sunt pregătită să merg.

Ester se răsuci și o văzu pe Ruth coborând greoi scara, sprijinindu-se cu toată forța de balustradă.

— Mamă! strigă Ester și alergă să o ajute. Nu pot să te las să pleci, sâsâi ea. Nu pot să…

— Nu ne permitem să-ți punem viața în primejdie, rosti calm Ruth. Spune-i tatei că-l iubesc și ai grijă de el, scumpa mea, până ce ne vom reîntâlni în viața de apoi!

— Mamă, nu!

— Grăbiți-vă, vă rog! le tăie vorba polițistul după ce aruncă o privire în direcția comandantului SS. E timpul să mergeți.

O mulțime dezordonată mărșăluia pe stradă, mânată de la spate de naziști înarmați cu bâte mari, și polițistul o împinse pe Ruth spre oameni. Femeia se împiedică de o piatră desprinsă din treaptă și zbură de pe scară, prăbușindu-se la pământ.

— Ridică-te! lătra ofițerul SS și o lovi cu piciorul.

Ester văzu roșu în fața ochilor.

— Las-o în pace! strigă ea împingându-l pentru a-și face loc și a veni în ajutorul mamei sale. Nu-i de ajuns că o trimiteți la moarte, de ce n-o lăsați să plece cu demnitate?

— Oooh… Ia uite la ea, a luat foc! spuse comandantul. O pisică sălbatică evreică în toată puterea cuvântului.

— O îmblânzesc eu, domnule, rosti rânjind unul dintre slugoii care manevrau bâtele, iar Ester se făcu mică și o strânse pe Ruth la pieptul ei.

Comandantul surâse în bătaie de joc.

— Nu-ți mânji mâinile cu ea, soldat! Nu merită. Cât despre tine – o împunse el cu pușca pe Ester – dacă vrei ca mama ta să meargă demnă la moarte, n-ai decât să o însoțești.

— Nu! țipă Ruth. Nu, Ester, nu! Cere-ți scuze! Pleacă de aici! Intră în casă! Nu trebuie să vii cu mine. Te rog… nu veni!

— Prea târziu! mârâi comandantul. Hai, intră în rând!

— Dar…

— Intră în rând când îți zic!

O împunse în spinare cu pușca și-și plimbă degetul pe trăgaci. Ester se grăbi să se alăture mulțimii, trăgând-o pe Ruth după ea.

— Bravo, pisicuțo! Călătorie plăcută!

Își flutură batjocoritor mâna în chip de rămas-bun și cele două porniră alături de mulțimea de evrei către Marysin.

— Nu te îngrijora! îi șopti Ester lui Ruth. O să te las la gară și mă întorc. O să le spun că te-am condus la tren. Vor vedea că port uniformă. Și mă vor lăsa să plec.

Dar chiar în timp ce se îmbulzeau pe drum, îl văzu pe polițistul evreu cum își scoate iar creionul, și în loc să taie numele lui Ruth de pe listă, îl scrie pe al ei. Acum era și ea pe listă și trebuia să facă tot posibilul să evite să fie urcată în tren.

La gară domnea debandada, și Ester își dădu seama cu oroare că în afară de bătrâni și infirmi erau și oameni mai tineri. Nu recunoscu pe nimeni și bănui că erau evrei din alte ghetouri, aflați în tranzit, însă prezența lor însemna că a ei nu avea să fie remarcată, așa cum sperase, și o gheară începu să-i strângă inima ca într-o menghină. După ce văzuse de atâtea ori oameni mânați spre camioanele din lemn goale pentru transportul vitelor, acum înțelese cu infinită spaimă că se număra printre ei.

— Filip! strigă.

Nu putea să îl părăsească; nu putea să moară. Își imagină fața lui la întoarcerea acasă, când avea să îi descopere absența, și se urî pentru răul pe care i-l făcea. Cu doar o noapte în urmă stătuseră atât de strânși unul în altul, încât păreau una și aceeași ființă, iar acum prostia ei îi despărțea. De ce nu-și ținuse gura, așa cum o rugase Ruth? De ce o apucase furia tocmai astăzi? Îi fu însă de ajuns să arunce o privire alături, spre mama ei, slăbită și înspăimântată, pentru a găsi răspunsul. Nu fusese în stare să o lase pe Ruth singură cu acei monștri.

— Unde mergem? îl întrebă pe unul dintre polițiștii care îi mâna spre vagoane.

Era un tânăr cu ochi închiși la culoare care sorbea lacom dintr-o sticluță, poate pentru a-și amorți durerea. Ester nu îl compătimea deloc, dar încercă să-i exploateze slăbiciunea.

— La Chełmno?

— Nu, nu la Chełmno.

— Atunci, unde?

Tânărul o privi cu ochi încețoșați.

— Un loc pe nume Auschwitz. O tabără.

— O tabără? se agăță Ester de vorbele lui. Ce fel de tabără?

Bărbatul ridică din umeri și dădu să se îndepărteze, însă Ruth îl prinse de braț.

— Fiica mea a fost adusă aici din greșeală. E soră medicală și n-are ce căuta printre noi. E foarte pricepută în meserie și are un rol important în spital.

Tânărul scoase un hohot de râs amar.

— Nu contează, femeie. E evreică. Și în ochii ăstora, niciun evreu nu este important.

— Dar n-am putea să…?

Bărbatul plecase însă și între timp se apropiaseră de trenuri. Vagoanele pentru vite erau înalte, cam la un metru de pământ, și n-aveau scări. Doi SS-iști, bărbați puternici, stăteau de o parte și de alta a ușii și îi trăgeau în sus pe oameni, și, din instinct, Ester o săltă pe Ruth pentru a o cruța de atențiile lor nedorite. Ruth rămase o clipă pe marginea vagonului, clătinându-se pe picioare ca un țânc, și inima lui Ester se umplu de iubire pentru femeia atât de bună la suflet care o adusese pe lume. Dar deja mama ei era împinsă tot mai adânc în vagon în timp ce alții se îmbulzeau înăuntru.

— Du-te! îi strigă Ruth. Pleacă! Întoarce-te la Filip!

Ester dădu din cap în semn de încuviințare și încercă să-și croiască drum înapoi. Inima i se

frânse la gândul că-și părăsea mama, dar ce altceva putea face decât să se retragă pentru a fi în siguranță? își înfipse ferm picioarele în pământul noroios, lăsându-i pe alții înaintea ei și rugându-se ca trenul să se umple până la refuz pentru a avea răgazul necesar ca să-și pledeze cauza. Mama ei era în ultimul vagon și locomotiva porni brusc să pufăie, iar impiegatul suflă voios din fluier. Paznicii începură să strige și să împingă și mai tare oamenii în vagoane, dar era clar că nu toată lumea avea să încapă în tren.

— Pleacă! strigă iar Ruth înainte de a fi înghițită cu totul de mulțimea dinăuntru.

Ester dădu din cap, cu șiroaie de lacrimi curgându-i pe față, însă în clipa următoare zări în ușă o figură familiară care era împinsă în față de oamenii care se buluceau înăuntru.

— Ana?

Nu se putea, se înșelase. Femeia semăna cu vechea ei prietenă, dar era mult mai slabă, iar fața plină de vânătăi și cicatrice o făcea de nerecunoscut. N-avea cum să fie ea, își zise Ester. Ce să caute Ana într-un tren plin de evrei?

— Ester?

Ochii li se întâlniră, și, în secunda când Ester îi văzu privirea fermă și îngrijorată din spatele pleoapelor obosite, fu sigură că era moașa.

— Ce e cu tine aici? strigă ea.

Paznicii încercau să o împingă pe Ana din ușă pentru a face loc și a închide ușa imensă, iar Ester păși instinctiv în față când își auzi prietena cum scoate un urlet de durere. În clipa următoare se trezi prinsă de mijloc, ridicată pe sus și împinsă în vagon.

— Nu! țipă ea lovind cu picioarele, însă ușa se închidea deja și se pomeni lipită de celelalte trupuri cufundate în întunecimea spațiului fetid, înspăimântător.

Panica o cuprinse și-și simți inima bubuind în coaste în timp ce încerca să tragă aer în piept. Se

gândi la Filip și corpul i se încovoie ca înjunghiat. S-ar fi prăbușit la podea dacă nu ar fi fost ținută în picioare în mod dureros de celelalte amărâte de suflete înghesuite în jur.

— Îmi pare rău, iubirea mea! icni ea tare. Îmi pare atât de rău!

Lacrimile care îi curgeau de pe obraji în gură amenințau să îi sufoce căile respiratorii și așa pe jumătate blocate și capul porni să i se învârtă de greață. Dar un braț o prinse brusc, de data asta nu ca s-o împingă, ci ca să o tragă în siguranță înspre posesoarea lui.

— Te țin eu, Ester, se auzi în întuneric vocea Anei. Te țin eu, și, indiferent unde ne vor duce, n-o să-ți dau drumul!

CINCISPREZECE

APRILIE 1943

ANA

— Hai, Ester!

Ana întinse mâinile spre tânăra care încerca să coboare din tren ținând încă în brațe trupul mamei ei. Ruth Pasternak murise în timpul nopții, și singura binecuvântare fusese aceea că-și găsise sfârșitul în siguranță, în brațele fiicei sale. Imediat ce trenul plecase din Łódź, lumea începuse să se foiască în spațiul aglomerat. Cineva reușise să smulgă o scândură pe jumătate desprinsă din partea laterală a vagonului pentru vite, lăsând din fericire aerul proaspăt și ceva lumină să pătrundă înăuntru, așa încât putuseră să o găsească pe Ruth în mulțime. Era însă evident că femeia se stingea, și Ana rămăsese în picioare, rugându-se în tăcere, în timp ce Ester își alinase mama și o ajutase să treacă în pace la odihna veșnică. Totuși, chiar înainte de a muri, Ruth întinsese mâna ca să atingă ușor, dar ferm brațul Anei.

— O să ai grijă de ea? implorase muribunda. Îmi promiți că vei avea grijă de fata mea?

— Firește! o asigurase Ana. Cu mare bucurie!

Ruth dăduse din cap.

— De acum încolo, ea va fi fiica ta.

După care o sărutase pe obraz pe Ester și renunțase la luptă. Ester plânsese în hohote tăcute, înfrânate, însă disconfortul călătoriei lungi îi oferise măcar timp pentru a jeli. Acum se părea că și acest episod se încheiase.

— Pune-o jos! se răsti la Ester un ofițer SS, făcând semn cu dispreț spre cadavrul lui Ruth.

— Dar trebuie să o înmormântez, domnule.

— S-o înmormântezi! lătră bărbatul batjocoritor. Unde s-o înmormântezi în Birkenau? Las-o jos și o s-o aruncăm în groapă lângă ceilalți!

— Ceilalți? întrebă Ester, uitându-se în jur la oamenii care se chinuiau să coboare din tren.

— Nu întreba! o îndemnă Ana. Îmi pare rău, Ester, dar va trebui s-o lăsăm aici! Trebuie să nu rămânem în urmă.

Din câte se părea, trenul se oprise în mijlocul pustietății, iar acum deportații erau mânați pe un drum plin de gropi, în timp ce niște câini răi se repezeau să-i muște de picioare. Deja atrăseseră prea multă atenție asupra lor, așa că Ana luă cu blândețe trupul lui Ruth din brațele tinerei și îl întinse pe pământ. Ruth murise cu ochii închiși, fiind astfel cruțată de vederea locului deprimant în care fusese adusă fiica sa. Ana îi acoperi fața cu propriul șal, apoi o luă de braț pe Ester și o trase în grabă după ea. „De acum încolo, ea va fi fiica ta.” Ei bine, oricât de mult își iubea ea fiii, dintotdeauna își dorise o fiică, și, chiar dacă acesta nu era locul ideal în care să o capete, asta era situația și trebuia să fie recunoscătoare. Încurcate erau căile Domnului!

Gândul la cei trei fii amenința să o afunde în disperare, așa că Ana se agăță de Ester atât ca să se sprijine de ea, cât și pentru a o ajuta să înainteze.

Nu știa ce se întâmplase cu Bartek și Bronislaw și nu putea decât să spere că reușiseră să fugă din Łódź. În timpul cinelor, discutaseră uneori în șoaptă în familie despre ceea ce aveau să facă în caz că erau prinși, iar Bartek contactase celule ale Rezistenței din Varșovia care îi puteau lua în grija lor dacă aveau nevoie de ajutor. Anei îi plăcea să și-i imagineze pe cei doi în capitală, în vechea școală de moașe ale cărei cursuri le urmase. Era conștientă că e o prostie din partea ei, însă acela era cartierul din oraș pe care îl cunoștea cel mai bine și în felul acesta le păstra cumva amintirea vie în inima ei.

N-avea idee unde fuseseră dusi Zander și Jakub.

în cursul interogatoriilor, SS-iștii încercaseră să o șantajeze cu ei de nenumărate ori. „Spune-ne tot ce știi, altfel băieții tăi vor avea de suferit!" La cinele acelea șoptite, conveniseră însă să nu spună nimic dacă erau prinși și mai ales să nu divulge nume. În fapt, Ana nu fusese convinsă că avea să fie suficient de puternică pentru a rezista brutalității naziste, dar Dumnezeu fusese de partea ei în sala aceea ce deborda de ură, iar lumina Lui se pogorâse asupra sa, ajutând-o. În cele din urmă, torționarii ei își pierduseră răbdarea și îi spuseseră că e o hoașcă proastă și neștiutoare și că urmau să o ducă într-o tabără ca să „învețe să se comporte ca o bună nemțoaică". Iar acum era aici.

Drumul denivelat se întindea în fața lor și străbătea un teren mlăștinos, oprindu-se după trecerea printr-o arcadă în fața unei clădiri mari din cărămidă încadrată de garduri imense, duble. Cumplitele sârme ghimpate erau susținute de stâlpi înalți din beton și păzite la intervale regulate de uriașe turnuri de observație din lemn. Indicatoare mari avertizau asupra pericolului electrocutării în perioadele când luminile erau aprinse, iar acest tip de hotar făcea ca gardul ghetoului din Łódź să semene cu o construcție ridicată de o mână de

copil. Ana se înfiora la gândul că urma să fie ținută captivă înăuntrul incintei.

— Deci asta este tabăra? întrebă Ester ridicându-și, în fine, capul. Birkenau? Credeam că mergem la Auschwitz.

— Auschwitz-Birkenau, rânji la ea un paznic aflat în apropiere. Un lagăr nou-nouț, bun la toate și super eficient.

Scoase un hohot de râs malefic și le forță să intre în rând alături de alte trei femei. Ana observă că în vederea marșului inexorabil către gardurile din sârmă se formaseră două coloane, una de femei, cealaltă de bărbați, alcătuite din rânduri de câte cinci persoane. Încercă să rămână în urmă, să nu cedeze, însă nemții impuseseră un ritm susținut și îi loveau pe toți cei care se împiedicau. Ceea ce era dificil de evitat, căci în tren nu avuseseră nimic de mâncare și, încă și mai rău, nici apă de băut, iar Ana se simțea periculos de amețită. Preț de o clipă, aproape că o invidie pe Ruth fiindcă se sustrăsese infernului, apoi se dojeni singură pentru slăbiciunea de care dădea dovadă. Se afla aici pentru un motiv anume, pe care Dumnezeu încă nu i-l revelase.

Drumul pe care înaintau era în mod clar săpat pentru construcția unei noi linii ferate și lucrătorii care munceau la ea erau trași deoparte pentru a le face loc, formând un soi de comitet de primire straniu, așa cum stăteau cu lopețile sprijinite pe umerii lor slabi. Ana îi privi și, remarcând siluetele emaciate și privirile hăituite, îi veni să-și proptească tălpile în pământ și să oprească marșul forțat prin porțile acelea întunecate. De ce se lăsau cu toții căleați în picioare atât de supuși? De ce le permiteau naziștilor să-i împingă în ghetourile și lagărele lor bolnave? Prizonierii le erau cu mult superiori numeric paznicilor; dacă luau cu toții atitudine, puteau pune capăt situației.

După o singură privire aruncată înspre armele nemților, Anei îi fu de ajuns să priceapă

inexactitatea ideii. Naziștii i-ar fi împușcat pur și simplu și i-ar fi aruncat în gropi cu Ruth și „ceilalți”, și ce ar fi câștigat evreii răsculându-se? Supraviețuirea era acum singura armă pe care o mai aveau la dispoziție. Când coloana demnă de milă se opri în fața porților, Ana își încrucișa privirea cu cea a unui prizonier. Bărbatul făcu un mic pas în față.

— Uită-te bine în jur! sâsâi el, iar Ana tresări nedumerită. Trebuie să te uiți bine. Mai ales tu, insistă omul.

Arătă spre steaua galbenă de pe haina lui Ester, iar Ana observă un triunghi galben cusut grosolan pe uniforma lui, alături de un număr. Aruncă un ochi la oamenii din coloană și văzu că majoritatea purtau aceleași însemne, însă erau câțiva și cu triunghiuri roșii și verzi. Toți erau oribil de slabi și erau îmbrăcați în uniforme vărgate ciudate, mult prea subțiri pentru vremea rece.

— Dacă nu, ce? întrebă ea.

Bărbatul răspunse făcând semn spre porțile care se deschideau în partea din spate a lagărului, unde cinci coșuri mari se înălțau printre copaci. Ana icni, dându-și seama brusc ce voise paznicul să spună când descrisese tabăra ca fiind „supereficientă”. Își aminti de zvonurile care circulau în rețeaua clandestină despre crematoriile care se construiau în lagărul de la Auschwitz, de „soluția finală” găsită de naziști la așa-zisa „problemă evreiască”. Fusese unul dintre motivele pentru care își intensificase eforturile de a o scoate pe Ester din ghetou și iată cum, printr-o întunecată întorsătură a destinului, acum se aflau amândouă aici, în lagărul morții.

„De acum încolo, ea va fi fiica ta.”

Ana se uită în spate, copleșită brusc de impulsul de a alerga înapoi la Ruth și a o zgâlțâi pentru a o readuce la viață și a-i spune că nu putea face asta, că nu-și putea ține promisiunea de a o proteja pe Ester, dar firește că ar fi fost o prostie. Porțile

fuseseră deschise cu un zornăit puternic și batjocoritor și acum erau împinși înăuntru. Ana privi în jur, curiozitatea prevalând pentru o clipă asupra spaimei. Lagărul era mare. În fața lor, drumul pe care veniseră se intersecta cu cartiere rezidențiale, iar în zona aceea erau montate șinele de cale ferată; în mod cert, nemții se pregăteau pentru multe alte sosiri.

În stânga, șiruri lungi de barăci erau poziționate paralel cu drumul, în spatele altor garduri din sârmă. Păreau să aibă un metru optzeci adâncime, primele trei șiruri fiind formate din barăci de lemn, iar cele din spatele lor, din cărămidă, fiecare putând găzdui probabil în jur de cincizeci de oameni. Ana încercă să calculeze întreaga populație din acel infern, numai că nu putea vedea cât de departe în spate, spre liziera de copaci și linia orizontului, se întindeau clădirile grosolane din cărămidă și pierdu rapid șirul.

În dreapta, lagărul era de cel puțin cinci ori mai întins. Aici, barăcile erau poziționate perpendicular pe drum în secțiuni îngrădite care se prelungeau dincolo de raza ei vizuală. Pământul dintre ele fusese călcat mult în picioare și era amestecat cu noroi, însă locul era straniu de gol. Își privi ceasul medical de la mână și văzu că e nouă dimineața. Poate că ocupanții barăcilor erau la muncă? Gândul îi dădu ceva speranță, dar imediat își aminti vorbele sâsâite ale bărbatului – „uită-te bine în jur” – și ochii îi fugiră în sus dinspre barăci, către capătul îndepărtat al lagărului, acolo unde pomi verzi se înălțau în chip absurd de strălucitor deasupra liniilor clar delimitate ale gardului. Cele cinci coșuri mari scoteau fum gros, cenușiu, și simți în nări miros de carne arsă.

— Dumnezeu să ne aibă în pază! murmură ea și o prinse și mai strâns de braț pe Ester. Stai dreaptă, Ester! Ca să pari sănătoasă și puternică.

— Poftim?

În mod evident, fata se afla încă sub imperiul suferinței și o privi derutată.

— Fă cum îți spun! o repezi Ana.

Acum ajunseseră în față și Ana zări un bărbat îmbrăcat în uniformă SS decorată cu panglici împletite. Pe măsură ce prizonierii înaintau, el îi măsura din ochi, după care gesticula cu un băț spre stânga ori spre dreapta. Ana ghici dintr-o singură privire că aceia aflați în dreapta erau considerați inapți pentru muncă. Se uită din nou la coșurile fumegânde și se forță să-și tragă umerii în spate și să stea dreaptă. La fel ca în ghetou, naziștii nu intenționau să-i păstreze decât pe cei care le erau de folos.

— Tu!

Inima îi bubui în piept în timp ce era împinsă în față. Bărbatul o privi curios, remarcându-i vânătăile de pe față.

— Pare cam bătrână, *Herr Doktor,* se auzi o voce în spatele Anei, și ea își dădu seama cu o claritate arzătoare că traversa un moment critic.

— Bătrână, dar în putere, replică, bucuroasă că vocea nu-i tremura. Sunt soră medicală, domnule, și pe deasupra moașă.

— Moașă!

Slugoiul din spatele ei chicoti, însă doctorul o studie cu un oarecare interes.

— Îți poți dovedi calificarea?

Cu inima bătându-i tare în piept, Ana scoase din buzunar cutiuța de tablă pentru praf de dinți și încercă să o deschidă cu mâini tremurânde. Doctorul pocni din degete și slugoiul îi smulse cutiuța din mâini și o deschise. Documentele căzură dinăuntru, iar doctorul le luă, le despături și, după ce le parcurse, dădu scurt din cap.

— Foarte bine! Stânga, spuse el uitându-se la asistentul său. Blocul 17.

— Dar, *Herr Doktor…*

— Blocul 17! urlă doctorul, iar asistentul se făcu mic.

— Da, *Herr Doktor.*

Ana își adună tot curajul și îl privi mai cu atenție pe doctor. Observă că mâinile îi tremurau ușor, iar ochii îi erau acoperiți de o peliculă de ceață specifică bețivilor. Fiind atât de devreme dimineața, Ana era sigură că sarcina pe care o îndeplinea el acum îl dezgusta, așa că își încrucișa degetele la spate, cerându-I ajutorul Domnului, și îndrăzni să vorbească din nou:

— Tânăra aceea este asistenta mea.

— Cine? Asta?

Doctorul flutură din mână și Ester fu împinsă în față.

— Dar e foarte mică și slabă.

— Și foarte talentată.

— Foarte bine! Stânga!

Slugoiul se înroși la față de nervi.

— *Herr Doktor…*

— Taci! lătra doctorul. Am primit noi directive de care tu nu ai habar, prostule. Vezi-ți de treaba ta și lasă-mă să-mi fac datoria!

Slugoiul se învinețise de furie, dar pentru Ana asta nu conta. O prinse de braț pe Ester și se grăbi să intre în coloana din stânga, supărată că nu putea face nimic pentru bieții oameni care se chinuiau să stea în picioare în dreapta, dar luând drept o mică victorie faptul că rămăseseră amândouă în viață. Singura întrebare care se punea acum era ce se întâmpla în Blocul 17.

— Voi două… Da, moașele, haideți, intrați aici!

Femeia ofițer SS le dădu un brânci puternic amândurora și scoase un hohot de râs ca un croncănit.

— Chestia asta cu moșitul e o vocație nobilă, nu-i așa, Klara?

O femeie solidă, cu antebrațe de mărimea unor dovleci și față pătată și plină de furie, intră cu pași mari și se postă în fața lor.

— Foarte nobilă, *Aufseherin*[3] Grese, aprobă ea cu un surâs batjocoritor. Viața e sfântă și așa mai departe.

Ana încercă să vadă ce se afla în baraca din lemn din spatele femeii, însă aceasta ocupase cu statura ei impunătoare tot cadrul ușii și-i fu imposibil.

— Ea e *Schwester*[4] Klara, le informă Grese. Și e moașă, la fel ca voi. Sau, mai bine zis, a fost.

— Mi s-a ridicat licența, rosti pe un ton mândru Klara. Pentru infanticid.

Ana simți cum îi îngheață sângele în vene.

— Infanticid? șopti ea.

— Avorturi, le explică Klara nepăsătoare. E considerată crimă, deși nu a fost așa în cazul femeilor pe care le-am tratat eu. De ce să-ți strici viața pentru un țânc smiorcăit?

— Corect! o aprobă Grese cu un zâmbet șiret în direcția Anei și a lui Ester. Sora Klara și-a perfecționat arta aici, la Auschwitz-Birkenau.

— Așa e, se împăuna Klara. Acum sunt capabilă să scap orice femeie de un copil.

Ana îi aruncă o privire lui Ester, dar își păstrară amândouă expresiile neutre. Deja începuseră să înțeleagă cum funcționau treburile în lagăr. „Procesarea" informațiilor fusese un proces ce implicase umilințe crunte. Fuseseră împinse în interiorul unei clădiri mari, aflate în partea din spate a lagărului, imediat după cele două construcții lungi cu coșuri, și li se ordonase să se dezbrace până la piele. Ofițerii, în majoritate bărbați, nu ezitaseră să le încurajeze să se miște mai repede cu ajutorul unor bice din piele, așa încât nu avuseseră de ales și își scoseseră hainele, rămânând complet goale.

Trecuseră chinuitor de încet prin fața naziștilor care le priveau pofticios și alți prizonieri le tăiaseră părul de pe cap și de pe alte părți ale corpului cu niște foarfeci mari, după care, cu ajutorul unor lame groaznic de tocite, le răseseră pe cap și pe

restul corpului expus. Ana, care născuse trei copii, își închisese pur și simplu ochii și îndurase cu stoicism, însă sesizase stinghereala furioasă din ochii tineri ai lui Ester și îi simțise ura care clocotea aproape de suprafață, gata să explodeze în orice clipă. Din fericire, totul decursese rapid și imediat după aceea se treziseră în fața unui prizonier, un bărbat scund, înarmat cu un ac.

— Brațul!

— Poftim? întrebase Ana, mirată.

— Dă-mi brațul!

Bărbatul îi apucase brațul cu o delicatețe surprinzătoare, dar ferm, și îi săpase în piele un număr: 41401. Așadar, își spusese ea, peste patruzeci de mii de femei fuseseră mânate prin porțile întunecate ale lagărului înaintea ei. Oare câte mai erau în viață?

întrebarea o făcuse să vrea să smulgă acul oribil și să se zbată, dar înainte de a-și aduna curajul fuseseră conduse într-o încăpere întunecoasă pentru a face „duș”. Potrivit zvonurilor care circulau în Łódź, camerele de gazare funcționau ca niște băi cu dușuri, și Ana și Ester stătuseră agățate una de cealaltă în timp ce ușile erau închise și țevile porniseră să zdrăngănească. Ana nu se simțise niciodată mai ușurată ca în momentul când apa – rece, dar binecuvântat de curată – începuse să curgă peste ele.

După ce terminaseră și cu asta, se întorseseră la coadă pentru a primi bluze vărgate și fuste care nu le veneau bine. A lui Ester era mult prea mare pentru silueta ei micuță și nu i se permisese să se încingă cu o curea sau orice altceva, așa că în final Ana îi făcuse un nod grosolan la spate pentru a împiedica fusta să-i cadă mereu peste glezne. Nu primiseră lenjerie de corp sau ciorapi – doar niște saboți rudimentari care o rodeau deja după marșul până la Blocul 17 – și acum, colac peste pupăză, avea de-a face și cu o moașă criminală.

— Eu mi-am ales profesiunea ca să salvez viețile pruncilor și ale mamelor, îndrăzni Ana să protesteze.

Sora Klara îi aruncă o privire chiorâșă.

— Ce drăguț! Fața i se înăspri când adăugă: E momentul să te reprofilezi, *blöde Kühe.*

Ana tresări, dar la viața ei avusese parte de jigniri mai grave decât „vacă proastă” și nu era dispusă să o lase pe femeia aceea acră să o intimideze.

— Atunci, ai face bine să ne arăți locul!

— Nu o să dureze prea mult.

Klara se retrase în fine și, cu o plecăciune exagerată, le invită să intre în baracă. Ana făcu prudentă câțiva pași înăuntru și se grăbi să se tragă înapoi, îngrozită. În baracă mirosea oribil a sânge amestecat cu transpirație, excremente și duhoare de corpuri nespălate. Ceva fojgăi la picioarele ei și din spate Ester scoase un țipăt.

— Un șobolan!

Klara îl lovi cu picioarele încălțate, după cum remarcă Ana, în cizme mari, comode, puțin purtate.

— Dăunătorilor le place grozav aici, spuse ea pe un ton aproape drăgăstos. Au ce mânca din belșug.

Gesticula spre un șir de paturi suspendate și, pe măsură ce ochii Anei se obișnuiau cu întunericul dinăuntru, înțelese că se uita la circa o sută de femei înghesuite poate câte cinci sau șase într-un pat dublu. Majoritatea se aflau într-un stadiu avansat al sarcinii și burțile lor umflate arătau precum niște protuberanțe obscene pe trupurile emaciate. Se apropie și văzu că una dintre ele țipa de durere din cauza contracțiilor.

— Femeia asta a intrat în travaliu! icni Ana.

— Se mai întâmplă, o aprobă Klara, examinându-și murdăria de sub unghii.

— Luați-o de acolo! o repezi Ana.

— De ce?

— Pentru că trebuie să se mişte ca să se mai atenueze durerile, desigur. Ester!

Tânăra se apropie în fugă şi, împreună, o ajutară pe sărmana femeie să coboare din pat. Celelalte femei îşi ridicară ochii spre ele, doar pe jumătate interesate, iar Ana detestă letargia neajutorată pe care o desluşi în ei.

— Vino! o îndemnă ea pe femeia aflată în chinurile facerii. Vino să mergi cu mine! în felul ăsta vei suporta mai uşor contracţiile.

Femeia o privi nedumerită, dar se sprijini recunoscătoare de braţul oferit şi porni să meargă. Coridorul dintre paturile suprapuse înghesuite era îngust, iar baraca nu avea decât vreo patruzeci de paşi lungime, dar până ce ajunseră în capătul său îndepărtat, femeia se deplasa deja cu mai mare uşurinţă.

— Unde nasc femeile aici? o întrebă Ana pe Klara, care stătea sprijinită de perete şi le privea cu un soi de amuzament.

— Oriunde se nimereşte să se prăbuşească.

Ana îşi muscă buza şi se uită în jur. Nu văzu decât un scaun grosolan pe care se tolănise o femeie. Uniforma ei era surprinzător de strânsă pe corp şi cu decolteu adânc, care dădea la iveală o pereche de sâni mari, dar cam lăsaţi. Părul lung şi des îi ieşea în evidenţă, în primul rând din cauza existenţei printre celelalte capete rase, şi în al doilea rând datorită culorii de un roşu intens. Triunghiul negru o identifica drept „anti-socială” – prostituată.

— Vă rog frumos să vă ridicaţi! i se adresă Ana. Avem nevoie de scaun.

— Pentru ce? rosti tărăgănat femeia.

— Pentru femeia aceasta, biata de ea, care va naşte curând.

— Pentru o biată evreică în chinurile facerii, o corectă femeia cu faţa strâmbată de ură.

— Nu are nicio importanţă că este evreică.

— Așa crezi? zise femeia și se legănă pe scaun, azvârlindu-și în chip dramatic părul roșu pe spate.

Ai auzit-o, Klara? Cică nu are importanță. Cine-s idioatele astea?

Ana rămase fermă pe poziție.

— Scaunul, te rog!

Klara scoase un oftat exagerat.

— Dă-i scaunul idioatei, Pfani, și hai să vedem ce va face cu el!

Pfani se ridică ostentativ de lent, luă scaunul și îl trânti în fața Anei.

— Mulțumesc! spuse Ana întorcându-se cu spatele la ea.

O conduse pe viitoarea mamă la scaun și îi arătă cum să se aplece în față pentru a slăbi presiunea din spinare. Contracțiile se îndesiseră între timp și de acum era limpede că femeia mai avea puțin până să nască. Ana îngenunche în fața ei.

— Inspiră adânc! o îndemnă. Uite, așa!

Îi demonstra cum să respire pentru a ușura durerea și văzu o mică flacără de speranță în ochii femeii, care o asculta supusă.

— Bun! E foarte bine! Cum te cheamă?

— Elizabet, gâfâi femeia.

— Minunat! Acum, Elizabet, când durerile se vor mai domoli puțin, voi verifica în ce stadiu ești.

— Mulțumesc! icni femeia. Au!

Ester veni lângă Ana, care îi cedă recunoscătoare locul și se mută pentru a o trage pe femeie pe marginea scaunului și a-i ridica fusta.

— Pruncul e pe cale să iasă, spuse ea emoționată la vederea creștetului său.

Baraca murdară se estompă în ochii ei, foșnetul uniformei largi se stinse și, ignorând durerea de picioare cauzată de saboții din lemn, se concentra asupra muncii ei.

— Elizabet, când îți spun eu, să împingi! Trei, doi, unu… împinge!

Sprijinită de Ester, Elizabet își adună puterile și, cu un urlet, împinse cât putu de tare. În jur,

celelalte femei se ridicaseră în șezut pe paturi și ofereau încurajări slabe.

— Fantastic! o încuraja Ana. Capul a ieșit. Aproape că s-a terminat, scumpo. Odihnește-te o clipă, apoi reluăm! Trei, doi, unu… împinge!

Elizabet se săltă pe jumătate, sprijinită de Ester, și împinse iar cu toate forțele.

— Vine! strigă Ana. Vine bebelușul! O singură dată mai trebuie să împingi, Elizabet, și pe urmă îți vei ține copilul în brațe.

Le auzi pe Pfani și Klara râzând în bătaie de joc în spatele ei, dar apoi Klara îi ordonă lui Pfani să „aducă găleata”, așa că își spuse că poate se pregăteau să le vină în ajutor. Se concentra asupra mamei.

— Împinge! Ultima oară.

Elizabet scoase un alt urlet, și bebelușul se născu, mic, dar perfect.

— E o fetiță! exclamă Ana, uitându-se în jur după un prosop.

Nu găsi și îl șterse pe nou-născut cu propria fustă.

— O fetiță superbă.

Elizabet se lăsă să cadă înapoi pe scaun și surâse.

— Mulțumesc! gâfâi ea. Mulțumesc mult!

Întinse brațele și Ana căută în jur o foarfecă pentru a tăia cordonul ombilical. Pfani îi oferi un cuțit. Era tocit și ruginise puțin, însă, în lipsă de altceva, Ana îl șterse de fustă pentru a încerca să scoată mizeria de pe el, apoi, scrâșnind din dinți, tăie cordonul.

— Foarte bine, moașo! zise Klara. Foarte… instructiv! Acum, să-ți arăt și eu ceva.

Întinse brațele și smulse pruncul de la Ana, aruncându-l neceremonios într-o găleată.

— Ai grijă, o imploră Ana. Rănești fetița! Oprește-te, Klara!

Sări în picioare și o prinse pe Klara de unul din antebrațele cărnoase, în timp ce Ester se agățase de

celălalt, însă femeia era puternică și reuși fără prea mare efort să țină nou-născutul scufundat în apă. Ana se simțea de parcă propriii plămâni se umpleau. O auzi țipând în spatele ei pe mamă în timp ce ochii îngroziți ai celorlalte femei priveau totul de sus, de pe paturile suprapuse, și în centrul scenei se afla Klara, care împingea trupul frumos al pruncului tot mai adânc în găleata metalică jegoasă, până ce bulele de aer dispărură și totul rămase nemișcat. Pe vecie.

Ana își desprinse brațul de pe cel al Klarei și se rezemă de un pat, gâfâind.

— Ți-am spus eu, rosti tărăgănat Klara. Reprofilare, despre asta e vorba aici.

Scoase apoi corpul micuț din apă, făcu cinci pași mari până la ușă și-l aruncă în noroi. Îl auziră căzând cu o bufnitură surdă și Ana căută bâjbâind mâna lui Ester. Totul porni să se învârtă în jur. Se temuse că avea să găsească iadul la Auschwitz, dar nu bănuise că putea fi atât de adânc sau atât de deznădăjduitor de inuman.

Elizabet plângea, iar Ana văzu cu oroare mâini întinse spre ea care o trăgeau spre un pat, unde rămase întinsă în brațele celorlalte femei într-o suferință și mai mare în resemnarea ei profundă. Ana nu-i oferise decât un moment dureros de speranță, pierdut odată cu viața fragilă a bebelușului.

— Nu!

Strigătul veni de undeva din adâncul ființei ei și nu putu să-l oprească, tot așa cum nu se putuse împotrivi venirii pe lume a pruncului a cărui soartă fusese pecetluită înainte de naștere.

— Nu? o imită Klara pe un ton amenințător, postându-se în fața ei cu brațele cărnoase încrucișate la piept.

— Nu, repetă Ana. Nu poți face asta. Ești moașă. Nu poți să ne trădezi profesia. Ni s-a acordat autoritatea de a aduce viață pe lume, nu de a o distruge.

— Când o să înțelegi ce se întâmplă aici, proasto? Auschwitz-Birkenau e o lume aparte. Trebuie să joci după regulile ei, altfel mori.

— Nu.

— Așa, deci?

Klara pocni din degete și Pfani se grăbi să se apropie.

— Uite, Pfani, avem o rebelă în bloc. Rebelii provoacă tulburări în comunitate și nu ne dorim așa ceva, nu?

— Sigur că nu, Klara, răspunse Pfani, frecându-și mâinile. Trebuie s-o învățăm să se poarte.

— Nu!

Cea care strigă acum fu Ester, care se aruncă în fața Anei, însă Klara nu făcu decât să întindă brațul, s-o prindă de încheietura mâinii cu degetele ei groase și să o răsucească până ce fata se prăbuși la pământ, încovrigată de durere. Klara o împinse apoi deoparte.

Degetele Anei bâjbâiră după rozariu, însă îi fusese luat împreună cu toate celelalte lucruri de către gardiene, iar acum se afla la mila neîndurătoarei șefe a blocului.

— O, Preacurată Maică a Domnului, ajută-mă! murmură ea.

Klara chicoti.

— Dumnezeu nu îți va fi de niciun ajutor aici. Acum…

Ridică pumnul, însă în clipa următoare ușa fu dată de perete și auziră tropăit de bocanci pe podeaua de pământ.

— Ce se întâmplă aici? întrebă o voce joasă, iar Klara se răsuci spre ea și făcu, surprinzător, o reverență.

— Insolentă, *Doktor* Rohde.

Era bărbatul pe care îl cunoscuseră în timp ce mărșăluiau spre acest loc, cel care le repartizase pe ea și pe Ester în coloana din partea stângă. Ana aproape că-și dori să nu se fi obosit; dacă n-ar fi fost el, poate că acum s-ar fi aflat la jumătatea

drumului spre rai, învăluită într-un nor de fum negru și cruțată de ororile din Blocul 17. Poate că tot la crematoriu avea să ajungă în cele din urmă, însă măcar nu avea să părăsească lumea aceasta fără a vorbi în numele dreptății. Făcu un pas în față.

— *Herr Doktor,* rosti ea într-o germană clară, cursivă. Tocmai am ajutat o mamă să nască, și această… *femeie*… (cuvântul era un eufemism, dar se forță să-l pronunțe) a înecat pruncul sub ochii noștri. Este o abatere gravă de la îndatoririle noastre de moașe, de la jurământul lui Hipocrat, care și noi ne-am angajat să-l respectăm, la fel ca dumneavoastră.

Doctorul Rohde clipi mărunt.

— Jurământul lui Hipocrat? spuse el șovăitor, de parcă i se amintise de ceva din trecutul îndepărtat.

— De ce aici sunt omorâți pruncii? întrebă Ana.

Femeile așezate pe paturi icniră la auzul cuvintelor, însă doctorul căzu pe gânduri.

— Aici e un lagăr de muncă, răspunse el. Prin urmare, oamenii care sunt aduși aici trebuie să muncească. O mamă cu copil mic nu poate munci.

— Ba da. Multe femei lucrează la câmp cu copilul legat pe spinare.

Observația îl făcu să tresară pe doctor.

— Adevărat, îi dădu el dreptate fără tragere de inimă. În tinerețea mea am văzut și eu cazuri dintr-astea.

Vorbele lui păreau din nou rostite cu nostalgie, ca și cum se refereau la lucruri petrecute cu mult timp în urmă, cu toate că, judecând după înfățișare, Ana i-ar fi dat mai puțin de patruzeci de ani. Acum doctorul scutură din cap, ca pentru a-și limpezi gândurile.

— Dar aici nu e vorba doar de recoltat cerealele. Ci și de construcția de drumuri și de căi ferate, de ferme de pește și de păsări. Auschwitz nu e un loc potrivit pentru prunci.

Ana era de acord cu asta, însă uciderea și aruncarea nou-născuților în noroi era cu totul altceva, un lucru inacceptabil.

— Dacă s-ar înființa o creșă…

Cuvântul fu înăbușit de chicotitul Klarei și al lui Pfani. Doctorul Rohde se încruntă la ele.

— Ajunge! le repezi el, și râsetele se opriră instantaneu. Întâmplător, continuă el, am primit noi directive din partea lui *Herr* Himmler însuși. Programul de eutanasiere va fi aplicat de acum încolo numai persoanelor cu deficiențe mintale. Reichul are nevoie de forță de muncă și nu ne mai permitem să pierdem femeile însărcinate. Deci începând de acum, nici ele și nici odraslele lor nu vor mai fi… îndepărtate.

Klara îl privi furioasă.

— Deci copiii trebuie lăsați să trăiască? întrebă ea pe un ton întunecat, incredul.

— Copiii nu mai trebuie omorâți, o corectă doctorul Rohde.

Aruncă priviri de jur împrejurul barăcii murdare și până și Ana, care nu petrecuse decât câteva ore înăuntru, băgă de seamă că niciun nou-născut nu avea șanse mari de a supraviețui în asemenea condiții. Simți însă mâna lui Ester strecurându-se în a ei și strângând-o, și știu că era totuși un început.

— Mulțumesc, *Herr Doktor,* spuse ea.

Bărbatul dădu scurt din cap.

— Îți poți practica în continuare meseria, moașo. Iar tu, adăugă uitându-se la Klara, o vei modifica pe a ta.

Klara o privi dușmănos pe Ana, dar nu prea avea ce să facă.

— Da, *Herr Doktor.*

Ana simți un licăr de triumf. Deci de asta se afla aici. Asta era misiunea pe care i-o încredințase Domnul, iar ea trebuia să o accepte cu dragă inimă, începând din ziua aceasta, avea să se bată cu orice preț pentru viețile tuturor copiilor născuți

la Auschwitz-Birkenau. O privi pe Ester, lipită strâns de ea, și își permise să-i arunce un mic zâmbet. Aveau să-și îndeplinească misiunea împreună.

Dar Klara nu-și spusese ultimul cuvânt:

— Dar directiva nu se referă și la copiii evrei, nu-i așa, *Herr Doktor?* întrebă ea șireată în timp ce superiorul său se apropia de ușă.

Doctorul Rohde se uită în jur.

— A, nu, rosti el fără să ezite. Copiii evrei trebuie să moară.

ȘAISPREZECE

IUNIE 1943

ESTER

— Sus! Sus! Scularea, *dumme kühe*[5]*!*

Ester se forță să se trezească în timp ce Klara își trecea neprețuitul baston de-a lungul paturilor pentru a scula pe toată lumea din somnul chinuit la o realitate și mai chinuitoare. Era ora 4 dimineața și chiar în miezul verii fiind, soarele însă nu se ivise la orizont, așa că Blocul 17 era cufundat în întuneric.

Ester se frecă tare la ochi pentru a opri lacrimile să țâșnească: nu-și permitea să piardă umezeala lor.

— O, Preacurată Maică a Domnului! o auzi pe Ana murmurând în beznă și, preț de o clipă, se simți alinată de vorbele rugăciunii ce-i deveniseră familiare.

La început i se păruseră ciudate, însă cu timpul ajunsese să se adape din dulceața lor, ca și cum îl asculta pe rabin intonând imnuri în sinagogă. Biata ei minte obosită nu mai știa dacă Dumnezeu veghea de acolo, de sus, asupra Birkenaului, dar era sigură că, dacă o făcea, plângea de mila lor. Se foi lângă femeile cu care împărțea patul gol din lemn și își simți, ca de fiecare dată, corpul tânjind după atingerea mângâietoare a lui Filip. Oare avea să-l revadă vreodată?

— Haideți odată, curve jegoase… Scularea!

Ester își smulse gândurile de la soțul ei și se forță să coboare din pat. Klara ura sculatul din zori și se răzbuna pentru disconfortul regimului de lagăr pe cele care, din nefericire, îi erau subordonate. Deoarece purta, ca prizonieră,

numărul 827, unul foarte mic, era, cel puțin din câte știau ele, cea mai veche deținută încă în viață. Expediată în 1942 dintr-o închisoare germană direct în nou construitul lagăr de la Birkenau, fusese remarcată a fi suficient de sadică pentru un lider de bloc și, în calitate de *kapo,* primise o cămăruță doar pentru ea, imediat la intrare, cu saltea și cuvertură de pat – un adevărat lux. Nu că toate aceste cadouri i-ar fi îndulcit temperamentul.

— Azi e o zi specială, anunță ea în timp ce pocnea la întâmplare femeile ce încercau să coboare din paturile suprapuse pe trei niveluri.

— E ziua ta de naștere, nu-i așa, Klara? întrebă una dintre femeile mai vârstnice, care fu imediat cadorisită cu o lovitura pe spatele coapsei.

— Ce păcat că nu a înecat-o cineva pe ea în găleată, auzi Ester un murmur care o făcu să zâmbească pe furiș.

— Sau nu a încercat să o trateze cu bunătate, sugeră Ana, dar se rușina imediat.

Prietena ei avea dreptate și era practic imposibil ca cineva cu excepția ei înseși să trateze oamenii cu bunătate în atare condiții.

Imposibil, totodată, să ghicești despre ce fel de „zi specială” putea fi vorba, având în vedere că toată lumea trăia în lagăr într-o rutină învăluită în ceață – apelul de dimineață, apa de vase numită pompos cafea, muncă, supă acrită, muncă din nou, al doilea apel și o crustă de pâine menită să servească și de cină, și de mic-dejun. Serile ofereau distracții precum statul la coadă la gropile săpate pe post de latrine, scărmănatul părului din cap în căutare de păduchi și lupta pentru ocuparea unei jumătăți de spațiu pe un pat tare din lemn. Măcar Ester fusese cruțată de mărșăluitul în afara lagărului pentru a munci într-una dintre numeroasele ferme din vecinătate, căci femeile obligate să îndeplinească astfel de sarcini se întorceau în fiecare seară frânte de oboseală și nu căpătau nimic de mâncare. Munca ei de moașă,

deși nu foarte solicitantă fizic, era în schimb distrugătoare din punct de vedere emoțional. Ea și Ana lucrau în cele patru blocuri desemnate drept spitale, și, cu tuberculoza care făcea ravagii printre femei și în cvasiabsența medicamentelor, a dezinfectanților sau chiar a apei, încercările de a ajuta le tulburau sufletele. Și exact asta urmăreau naziștii.

Tot ce făceau torționarii lor, începând cu rasul pe cap și uniformele identice și sfârșind cu utilizarea numerelor în locul numelor, avea menirea de a le transforma din ființe umane în însemnări pe un răboj. Dacă o femeie murea în timpul nopții, camaradele ei erau nevoite să o care afară pentru apelul de dimineață ca să fie identificată și numărată, pentru a fi apoi azvârlită în mormanele de cadavre ce așteptau să fie transportate în căruțe la crematorii. Ester jura că SS-iștii le lăsau să trăiască mai mult decât era necesar doar pentru a le aminti nou-veniților cât de aproape se aflau de neant și învățase repede că, pentru a rezista, trebuia să lupte cu fiecare fibră rămasă din vechiul ei eu.

În timp ce se împleticea în primele tentacule ale zorilor cețoși pentru a se prezenta la apel, se zbătu să nu cedeze greței care părea să-i tulbure continuu bietul stomac gol și încercă să-și adune puterile. Își târșâi picioarele spre locul ei de la coadă și închise ochii pentru a nu mai vedea șirurile de femei pe jumătate moarte de foame, SS-iștii care le dădeau târcoale cu câinii lor furioși și cadavrele care erau scoase pentru a fi identificate la apel. Își puse la lucru fiecare celulă din creier și se transportă cu mintea pe treptele catedralei Sf. Stanislav, și dintr-odată soarele îi încălzi creștetul în timp ce scara o necăjea cu răceala care îi învăluia coapsele. În jur, oamenii se îmbulzeau pe strada Piotrkowska, făceau cumpărături pentru cina în familie, luau prânzul cu prietenii sau admirau pantofii superbi din vitrine.

Se gândi la prânzul care o aștepta. Brânză de casă făcută de mama ei și un covrig simplu, dar oh, atât de delicios, stăteau în punga de hârtie în care Ruth le învelise cu dragoste în dimineața aceea, și putea să o deschidă încet ca să ia o îmbucătură. Zăbovi puțin, ignorând strigătele, gemetele și urletele care amenințau să-i strice visul perfect cu ochii deschiși și își lăsă celălalt eu să savureze gustul brânzei pe limbă înainte de a se bucura de cea mai satisfăcătoare senzație – aceea de a-și ridica privirea și a-l vedea pe el, pe Filip, țopăind spre ea cu părul ciufulit, traista bălăbănindu-se și lovindu-se de picioarele lui lungi și un zâmbet larg întipărit pe fața blândă și deschisă.

— Filip, șopti ea, ridicându-și pe jumătate mâna, de parcă îi putea atinge degetele prin marele abis al timpului și spațiului săpat între ei de către opresori.

În schimb, se alese cu o lovitură puternică de cot în coaste.

— Ester!

Clipi și deschise ochii pentru a o vedea pe Ana holbându-se la ea implorator.

— Numărul 41400.

— Aici! se grăbi ea să răspundă.

Gardiana își miji ochii și, în timp ce se îndreptă spre ea, Ester observă cu groază că ofițerul SS era *Aufseherin* Irma Grese, o femeie a cărei frumusețe ariană perfectă nu era egalată decât de cruzimea ei.

— Ești sigură, 41400? întrebă Grese cu o strâmbătură a buzei ei superioare în forma arcului lui Cupidon. Fiindcă pari cu mintea în altă parte.

— Sunt aici, *Aufseherin,* răspunse Ester, forțându-se să stea cât mai dreaptă.

Supraveghetoarea Grese ura slăbiciunea. Singurul lucru pe care îl ura și mai mult, potrivit bârfelor șoptite prin lagăr, era atractivitatea, care, considera ea, îi putea pune în umbră perfecta siluetă de clepsidră. Se știa că jupuise sânii unei femei frumoase într-un acces de invidie, și din

acest motiv Ester se bucura că cele trei luni de foamete și spaimă aproape că o deposedase de orice urmă de feminitate. Din fericire, în dimineața asta Grese era distrasă, așa că se mulțumi doar cu o palmă aplicată peste obrazul lui Ester. Purta un inel greu cu pecete care îi zgârie obrazul, dar Ester se abținu să reacționeze, și Grese se îndepărtă în cele din urmă mârâind ușor.

— Bine… pentru că astăzi va trebui să fii ageră. Fiindcă vă veți deplasa.

— Ne vom deplasa?

Întrebarea veni din partea unei femei aflate undeva în spate. Grese își miji și mai mult ochii și, cu un urlet aproape animalic, se năpusti asupra ei.

— Cum îndrăznești să-mi pui la îndoială afirmațiile?

Bățul se abătu asupra spinării femeii iar și iar și celelalte prizoniere se făcură mici și se îndepărtară în timp ce SS-iștii asistau imperturbabili la scenă. Ester căută mâna Anei, conștientă că oasele ei ar fi putut la fel de bine să fie cele care să se sfarme acum în furia irațională a sadicei supraveghetoare. Cât ar fi dat să poată reveni cu gândul la catedrala Sf. Stanislav, acolo unde Filip tocmai sosea, dar nu îndrăzni să meargă cu mintea atât de departe! Avea nevoie să se concentreze.

Într-un târziu, Grese obosi și reveni cu pași mari în rândurile camaradelor ei, lăsând-o pe biata femeie căzută grămadă. Fiecare fibră din corpul lui Ester țipa de dorința de a se apleca pentru a o ajuta, dar nu avea curaj; până și omenia dispăruse, acesta fiind efectul pe care Birkenau îl avea asupra tuturor. Așa cum Ana îi repetase în nenumărate rânduri, singura lor armă era acum supraviețuirea. Bunătatea devenise o chestiune clandestină.

Ofițerul superior al lui Grese, *Lagerführerin* Maria Mandel, făcu un pas în față și întreg lagărul luă poziția de drepți, fiecare dintre prizoniere străduindu-se din răsputeri să stea cât mai țeapănă.

— Astăzi, rosti Mandel în germana ei rigidă, va avea loc o reorganizare.

Femeile înțepeniră, înspăimântate că termenul era un nou eufemism pentru selectare. Periodic, SS-iștii, fie la ordin, fie cu scopul de a reduce efectivul ori pentru propriul amuzament, chemau prizonierii la apel pentru a-i „selecta” pe cei care urmau să fie expediați către înspăimântătoarele crematorii. Dacă în vastele cuptoare nu era suficient spațiu, erau împinși în temutul Bloc 21, „anticamera crematoriului”, unde erau ținuți fără mâncare și apă până ce se adunau destui pentru a forma o „șarjă completă”.

Norocoșii mureau înainte de a face drumul spre acel loc din spatele lagărului, așa că nimeni nu știa cu exactitate ce se întâmpla acolo. Din când în când, bărbații erau transportați la crematoriile numite *Sonderkommando* – unitate de muncă – însă erau ținuți complet separat de restul prizonierilor, la care nu ajungeau, prin urmare, decât informații trunchiate. Unii spuneau că gazul otrăvitor era livrat de ambulanțe ale Crucii Roșii, furate în acest scop, alții susțineau că naziștii îi împingeau pur și simplu pe oameni în cuptoare și îi ardeau de vii. Nou-veniții „norocoși” expediați direct acolo erau ademeniți cu promisiunea unui duș, dar deținuții vechi nu beneficiau de acest lux. Moartea plutea deasupra lagărului în nori cu o prezență fizică indubitabilă ce umplea aerul pe care îl respirau cu un miros pestilențial care o făcea pe Ester să se simtă și mai rău decât de obicei.

— Astăzi, continuă Mandel, smulgând-o pe Ester din gândurile despre durerile de burtă, bărbații vor trece dincolo de șinele de cale ferată, așa că vom avea de două ori mai mult spațiu la dispoziție pentru femei.

Un mic murmur, aproape entuziast, se înălță la auzul cuvintelor „de două ori mai mult spațiu”.

— Femeile capabile să muncească se vor muta la B1b.

Gesticula în stânga, spre capătul din spate al lagărului, unde, când priviră, femeile văzură bărbați mărșăluind afară din barăci și îndepărtându-se peste drum.

— Scursurile Reichului care au nevoie de timp pentru a redeveni utile vor rămâne aici, în B1a. Șefele de blocuri vă vor da mai multe detalii. Faceți așa cum vă spun ele și mișcați-vă repede! Nu veți primi niciun fel de rații până ce nu se termină deplasarea. Porniți!

Femeile se holbară nedumerite una la alta.

— Întoarceți-vă la blocurile voastre, *Schweinedreck*[6] ce sunteți, și acolo veți fi redistribuite!

Toată lumea se îmbulzi. De acum soarele începuse să se înalțe, aruncând sclipiri de un roz înșelător de plăcut peste gardurile din sârmă ghimpată. Uitându-se în sus, Ester nu văzu natura radiind, ci setea pe care o zi de deplasare sub soarele fierbinte avea cu siguranță s-o provoace. Buzele îi erau deja crăpate, iar limba i se lipise dureros de cerul gurii, și fără măcar cana cu așa-zisa cafea care le era servită în mod normal după apelul de dimineață, ziua se anunța un adevărat iad.

— Strângeți-vă lucrurile! lătra Klara un ordin (probabil în glumă, căci nimeni nu poseda altceva decât cota parte dintr-o pătură jegoasă). Mergem la Blocul 24.

— La spital? întrebă Ana.

— Da, la unul dintre ele. Am fost desemnată *kapo* peste toate și tu vei căpăta o secție de maternitate.

— Serios?

Ester văzu cum Ana se luminează la față, și Klara observă și ea.

— O, da! Una ultramodernă. Cu podele curate, paturi de naștere acoperite cu saltele groase,

ustensile sterilizate…

Chicoti ca o nebună în timp ce fața Anei se întunecă. Ester se întrista văzându-i decepția. A acorda asistentă medicală în astfel de condiții semăna cu a-i cere unui om să sape un drum cu mâinile goale. Deși adevărul era că n-ar fi mirat-o dacă naziștii ar fi făcut așa ceva – totul era gândit în lagăr pentru a-i face pe prizonieri să dea mereu greș, iar ei erau obligați să lupte din răsputeri pentru a-și îndeplini corvezile. Prietena ei moașă nu le putea oferi pacientelor decât pături jegoase, infestate de păduchi, apă murdară și o pereche de foarfeci ruginite pentru unghii. Fiecare prunc născut în lagăr însemna o mică victorie – o gură de aer proaspăt în cloaca în care trăiau – și, chiar dacă totul se sfârșea cu smulgerea bebelușului din brațele mamei frânte de durere, măcar avuseseră parte de un moment de bucurie.

— Mâinile tale sunt tot ce îi trebuie oricărei femei în travaliu, îi șopti ea Anei. Haide să mergem să vedem noul nostru salon!

Blocul 24 era plin de femei. Unele zăceau neajutorate pe paturi, arzând din pricina tuberculozei, altele fuseseră aparent aduse aici pentru a ajuta la „subțierea efectivului”, după cum se exprimase Klara. Se dovedi că treizeci de paturi din capătul îndepărtat urmau să fie golite pentru a fi transformate în secție de maternitate, însă mutarea bietelor femei care se luptau să rămână în viață avea să ia ceva timp. Cineva, fără îndoială Klara, decisese să-i repartizeze Anei zona ocupată de femeile cele mai suferinde, prea slăbite pentru a face altceva decât să zacă în fluidele corporale proprii și ale celorlalte. În partea aceasta a clădirii, paturile erau acoperite de un soi de saltele, dar cu o umplutură atât de subțire, încât era ca și inexistentă, în timp ce țesătura abia dacă absorbea murdăria.

— Avem nevoie de apă, spuse Ester, și Klara o trimise râzând pe Pfani să aducă o găleată cu ceva care conținea mai mult noroi decât apă și, în plus, mai era și crăpată, astfel încât, chiar dacă încercau să folosească lichidul murdar, acesta se scurgea pe podeaua de pământ.

Ana se lăsă să cadă în genunchi, ca și cum forța din ea se scurgea odată cu apa murdară din găleată, și Ester, neștiind ce să facă, începu să o maseze pe spate.

— Ce rost are? spuse Ana, ridicându-și ochii căprui spre cei ai lui Ester. Ce rost are să ne zbatem atâta?

— Pentru că, dacă nu ne zbatem, ei vor învinge, îi răspunse Ester ghemuindu-se lângă ea.

Ana își lipi fruntea de a ei.

— Au învins deja, șopti ea.

— Nu încă, o contrazise vehement Ester, care, atâta timp cât încă și-l mai putea imagina pe Filip, avea ceva pentru care merita să lupte, și nu intenționa să renunțe la cea mai mică șansă de a-l revedea. Hai, Ana!

O ajută să se ridice și între timp spre ele se îndrepta o femeie îmbrăcată într-o bluză albă aproape curată, lucru rar, și încă și mai rar, purtând un zâmbet pe față.

— Ana Kaminski? îi întinse mâna și îi vorbi în polonă: Sunt onorată să te cunosc! Am auzit multe despre talentele tale.

— Chiar așa? se bâlbâi Ana, adresându-i-se tot în limba lor maternă.

— Sigur că da. În locul ăsta rareori găsești pe cineva care dă viață în loc să o ia, și te admir pentru asta. Sunt dr. Węgierska Janina. Am lucrat ca medic generalist în Varșovia în urmă cu secole, sau așa mi se pare. Am fost trimisă aici pentru „crima” de a-i trata pe evrei, un lucru pe care sunt hotărâtă să-l continui! încerc să fac ceva ordine în barăcile de spital. Ce zici, ești dispusă să mă ajuți?

Ana îi aruncă o privire lui Ester, care observă ușurată cum spinarea îmbătrânită a prietenei ei se îndreaptă din nou.

— Ne-ar face mare plăcere!

Munciră toată dimineața, spălând paturile cu apa de care Janina reuși, ca printr-un miracol, să facă rost, mutând pacientele pentru a le face încet-încet loc, astfel încât bietele femei să aibă spațiu să se miște și un pic de aer care să le răcorească trupurile înfierbântate și să le aducă puțin confort în lupta cu păduchii. SS-iștii păstrară distanța, speriați de posibile infectări, și pentru întâia oară de la sosirea la Birkenau, Ester se simți aproape ca într-un spital adevărat. Pe la prânz ajunseră la paturile din centrul salonului, unde găsiră o mulțime de femei îndurerate strânse la un loc.

— Suntem aici ca să vă ajutăm, spuse Ester, întinzându-le o mână.

Femeile se dădură înapoi de parcă se așteptau să fie lovite, și Ester le privi curioasă. Aveau pielea înnegrită de soare, ochii de culoarea măslinelor negre și bălmăjeau între ele într-o limbă pe care Ester nu o mai auzise niciodată.

— De unde sunteți? întrebă ea șovăitor în germană.

Niciun răspuns. Repetă întrebarea în polonă, cu același rezultat.

— Nu sunt nepoliticoase, se auzi din spate o voce într-o polonă cu accent puternic. Pur și simplu nu înțeleg ce le spui. Sunt grecoaice.

Ester se răsuci și se trezi față în față cu o tânără cu chip în formă de inimă, ochi verzi izbitori și un început de bucle ce răzbăteau deja cu încăpățânare prin țeasta rasă.

— Naomi, se prezentă fata, punând jos două găleți cu apă și întinzându-i mâna. Numărul 39882, se strâmbă ea la numărul de pe braț. Și eu sunt grecoaică, dar mama era poloneză, așa că am un avantaj față de bietele mele prietene. Am mers

des la bunicii din Cracovia, deci clima de aici nu a fost un șoc așa de mare pentru mine.

Ester se uită pe geam spre soarele care dogorea nemilos, și Naomi izbucni în râs. Era un sunet atât de neobișnuit în lagăr, încât Ester râse și ea și i se păru că gâlgâitul pe care îl simțea în gât avea gust de șampanie din cea mai fină.

— Astăzi e o zi bună, recunoscu Naomi, dar în ziua când am sosit am fost foarte șocate. Suntem din Salonic și nu văzuserăm în viața noastră căzând atâta ploaie.

— Vă invidiez.

Naomi rânji.

— Atunci, va trebui să vii să vizitezi Salonicul când toate astea se vor termina.

Ester se holbă la ea, surprinsă de optimismul viguros pe care îl afișa.

— Chiar crezi că se va întâmpla?

— Sigur că da, într-un fel sau altul, și atunci ce rost ar avea să ne gândim la tot ce poate fi mai rău?

Ester îi strânse mâinile.

— Fii binecuvântată, Naomi! Ai dreptate!

— Îmi pare rău că nu pot să-i spun asta și mamei. Zâmbetul dispăru pentru o clipă de pe fața lui Naomi în timp ce-și arunca privirea spre crematorii, dar apoi și-l readuse pe chip cu hotărâre și adăugă: Mama îmi spunea că sunt cam nătângă, și presupun că avea dreptate, deși uneori e mai bine să fii prost.

— Naomi! Eu n-am deloc impresia că ai fi proastă.

— O, crede-mă că mă străduiesc din greu să fiu, pentru că, dacă-ți permiți până și pentru o clipă să gândești rațional în privința locului acestuia, îți vei pierde mințile cu siguranță!

— Adevărat! o aprobă Ester. Eu, una, încerc mereu să mă smulg de aici și să plec în altă parte.

— În altă parte? făcu ochii mari Naomi. Cum așa?

Ester se înroși.
— A, nu în realitate, doar în mintea mea.
— Și unde pleci?
Interesul lui Naomi era atât de autentic, încât Ester se pomeni că-i face confidențe:
— Pe scara unei catedrale din orașul meu natal.
— O catedrală? își miji ochii Naomi. Dar nu ești evreică?
Ester arătă spre triunghiul galben cusut pe uniforma mult prea largă.
— Ba da, însă catedrala e aproape de spitalul unde lucram și pe treptele ei mă așezam ca să-mi mănânc prânzul și să mă uit la lumea care trecea pe strada Piotrkowska. Și, într-o zi, un tânăr s-a așezat și el acolo ca să mănânce de prânz.
— Și ați început să discutați și v-ați îndrăgostit!
Zâmbetul se lăți pe fața lui Ester și-i arcui buzele crăpate.
— În fine, a durat ceva mai mult – eram destul de timizi amândoi – dar da.
— Oh, e o poveste așa de romantică! Cum îl cheamă?
— Filip.
Rostirea numelui cu voce tare o bucură așa de ț mult, încât aproape că-i dădură lacrimile.
— E și el… aici?
Ester clătină din cap.
— Nu. Adică nu știu sigur. Nu mai sunt sigură de nimic. Mi-l imaginez tot timpul și îmi spun că, atâta timp cât îl pot vedea cu ochii minții, el e în viață. Dar asta-i o prostie, nu-i așa?
— Ba deloc. Dacă sunteți suflete-pereche, vă chemați unul pe celălalt.
— Așa crezi?
— Știu că așa e, răspunse hotărât Naomi, dar dacă vrei mai multe amănunte, pot vorbi cu Mala.
— Mala?
— Mala Zimetbaum. Nu o cunoști?
Ester clătină din cap.
— O, Mala e formidabilă!

Naomi aruncă o privire furișă în jur, însă SS-iștii se țineau în continuare la distantă și până și Klara ieșise afară împreună cu Pfani și stătea la soare, supraveghind în mod ostentativ procesul de curățare a păturilor.

— Mala e evreică poloneză, dar trăiește în Belgia aproape dintotdeauna și știe multe limbi străine, explică Naomi. E o tipa foarte sofisticată, așa că nemții o folosesc pe post de interpret și curier. Asta înseamnă, își coborî Naomi și mai mult vocea, că are mereu treabă la oficiile poștale, așa că poate… rezolva problema cu scrisorile.

— Scrisori?

Cuvântul îi sună în urechi lui Ester precum cea mai minunată promisiune de pe lume.

Naomi confirmă dând din cap energic.

— Deunăzi mi-a adus o scrisoare cu o fotografie a familiei. Nu și cu mama… Aceeași umbră îi traversă fața și fu la fel de repede alungată în timp ce adăuga: Dar cu tata și cu surorile mele. Când ne-au invadat naziștii, ei au reușit să fugă. Eu lucram într-o fabrică, așa că pe mine m-au prins, însă tata a avut timp să fugă pe dealuri cu surorile mele. Acum sunt cu toții în siguranță în Elveția.

— Uimitor! Și vrei să zici că ți-au scris? Și scrisoarea ți-a parvenit? Aici?

— Da. Toate scrisorile ne parvin. Nemților le convine pentru că oamenii de afară trimit bani și mâncare pe care le rețin ei. Le lasă nonevreilor ce primesc – sau măcar o parte – dar nu și nouă. Însă Mala găsește scrisorile. Cum te cheamă?

— Ester Pasternak. Asta e numele meu după căsătorie. Numele de familie al lui Filip.

— Ester, dacă Filip ți-a scris, Mala îți va găsi scrisorile. O să vorbesc cu ea mâine, îți promit!

— Îți mulțumesc, e foarte drăguț din partea ta!

— Mă dau în vânt după poveștile de amor. Tare aș vrea să mă îndrăgostesc și eu!

Ester se uită în jur la baraca plină de femei bolnave.

— Teamă mi-e că va trebui să mai aștepți un pic pentru asta.

— Mda, așa se pare. Singurii bărbați de aici sunt naziști, deși unii dintre ei arată bine.

Ester se holbă la ea oripilată.

— Nu se poate, Naomi… Naziștii sunt oameni groaznici.

— Unii dintre cei tineri n-arată așa de rău!

— Care tineri? Unde i-ai văzut?

Naomi ridică din umeri.

— Eu lucrez în Kanada și unii dintre ei pot fi câteodată drăguți, mai ales atunci când văd că ai găsit ceva interesant. Deunăzi, unul m-a lăsat să păstrez un ruj. Uite!

Își țuguie buzele în mod caraghios și Ester observă într-adevăr pe ele urme de un roz-închis strălucitor. Auzise de oameni care lucrau în „Kanada”, șirul mare de blocuri de lângă crematorii unde erau sortate hainele și bunurile nou-sosiților. Era o slujbă de invidiat, desfășurată sub un acoperiș și cu infinite posibilități de a „face rost” de diverse lucruri, cu condiția să ai tupeul de a le subtiliza. Naomi părea genul cu mult tupeu, dar, privind-o cu mai mare atenție, Ester își dădu seama cât de tânără era fata.

— Câți ani ai, Naomi?

— Șaisprezece, răspunse ea, împingându-și bărbia înainte într-un fel care îi sugeră lui Ester că putea fi mai mică în realitate.

Nu insistă însă. Ceva din felul de-a fi al lui Naomi îi amintea de Leah și simți imboldul de a o proteja.

— Nu vorbi cu SS-iștii, Naomi, oricât de drăguți îți par! Ăștia sunt oamenii care te țin prizonieră împotriva voinței tale, nu-ți dau mai nimic de mâncare și îți ucid prietenii și rudele.

Naomi se întunecă la față.

— Presupun că nu fac decât să respecte ordinele primite, se aventură ea să rostească încet.

— Ba nu! ripostă Ester pe un ton ferm. Toți cei de aici sunt SS-iști sau gestapoviști – membri plătiți ai partidului nazist. Mulțumită celor ca ei a ajuns Hitler la putere. Mulțumită sprijinului acordat de cei ca ei ideilor lui bolnave despre puritatea rasială, tu și cei ca tine sunt considerați „inferiori” și tratați ca niște animale. Mulțumită lor…

— Am priceput!

Naomi își ridică mâinile în chip de capitulare și Ester se opri.

— Scuze! M-am cam înfuriat.

— Toți ne înfuriem câteodată.

Naomi își aruncă brațele în jurul gâtului lui Ester și o îmbrățișa atât de spontan și de pur, încât lui Ester îi dădură lacrimile.

— O… nu plânge, te rog!

Ester se șterse pe față.

— Se pare că nu mă pot abține. Plâng tot timpul. Nu sunt plângăcioasă din fire, doar am mereu grețuri.

— E din cauza locului, o asigură Naomi îmbrățișând-o din nou.

Ester simți însă o altă prezență în jur, așa că se răsuci pe călcâie și dădu cu ochii, ușurată, de Ana.

— Ana, trebuie să faci cunoștință cu Naomi. A cărat apă pentru noi.

— Da, văd. Mulțumim, Naomi!

Ana aruncă o jumătate de zâmbet în direcția tinerei, dar ochii îi rămaseră ațintiți asupra lui Ester.

— Deci zici că ai grețuri și-ți vine să plângi mereu? întrebă ea.

Ester dădu din cap în semn de încuviințare.

— E de la foame și oboseală, Ana. Nu-i așa? întrebă Ester la vederea expresiei de pe chipul Anei.

— Desigur, se grăbi Ana să confirme. Asta trebuie să fie. Acum, ce-ar fi să frecăm patul ăsta?

Făcu semn spre un pat proaspăt eliberat și Ester veni să ajute, însă remarcase ezitarea prietenei ei și-și lipi pe ascuns mâna de frunte. Oare se îmbolnăvise și ea de tuberculoză? N-ar fi fost de mirare, înconjurată zi și noapte de paciente bolnave, dar până acum scăpase. Le privi pe bietele femei încovrigate de durere care umpleau baraca și se rugă la Dumnezeul ei, la Dumnezeul Anei, la orice posibil Dumnezeu care ar fi putut să îi audă vocea pe deasupra gemetelor să o țină sănătoasă.

Optimismul lui Naomi, purtând parcă nuanța unui ruj strălucitor, îi trezise speranța în suflet și, în timp ce se înarma cu o perie veche pentru a porni la treabă, imaginea lui Filip i se înfățișă mai vie ca nicicând în minte. Trupul i se umplu de iubire și împinse cu putere greața cât mai adânc și mai departe în ea. Avea să rămână sănătoasă, să rămână în viață și să scape, într-un fel sau altul, din acest infern.

ȘAPTESPREZECE

IUNIE 1943

ANA

— E încă în viață. Ce interesant!

Noul doctor făcu cu grijă o însemnare în mica lui agendă îmbrăcată în piele și Ana își înăbuși imboldul de a-i smulge din mână stiloul scump și a i-l înfige în ochii ăia de nazist. Subiectul „interesant” era un bebeluș mic, născut cu patru zile înainte de doamna Haim, o evreică ce își pierduse cei trei copii mai mari în camerele de gazare la sosirea în lagăr. Fiind o femeie solidă, își ascunsese bine sarcina, până ce, după cinci luni de muncă dură la dragarea fermei de pește, slăbise atât de mult, încât burta proeminentă îi ieșise în evidență. În lagăr circulaseră bârfe terifiante despre faptul că ar fi fost dusă la doctorul Nierzwicki, cel care făcea experimente oribile legate de avort și de sterilizarea femeilor, însă noul doctor o luase la ochi și doamna Haim fusese aleasă pentru un alt fel de studiu, dar la fel de crud.

Doctorul Josef Mengele, medicul-șef al lagărului de țigani de dincolo de șinele de cale ferată, voia să afle cât poate rezista un nou-născut fără mâncare și în timpul său liber îl monitorizase pe fiul sărmanei Rebekah Haim din clipa când sosise în acest capăt întunecat al lumii. Era perioada când toți copiii născuți de femei nonevreice erau înregistrați drept deținuți ai lagărului și primeau un număr, la fel ca adulții, care le era tatuat pe coapsă de către Pfani, care îndeplinea cu o plăcere stranie această îndatorire. Din câte își dădea seama Ana, plăcerea aceasta era derivată nu atât din ideea de a le provoca durere nou-născuților, ci avea de-a face cu arta.

Câteodată, în momentele când nu avea altceva de făcut, Pfani obișnuia să schițeze imagini pe propria piele sau pe cea a oricui suficient de nebun, încât să o lase, și, deși grosolane, desenele nu erau lipsite de un anumit stil. „Artă tip Auschwitz”, așa o numea prostituata și asta spunea tot.

Nu că numerele tatuate de Pfani îi ajutau pe prunci. Puține mame le puteau asigura supraviețuirea pentru mai mult de o săptămână sau două, deși până și asta depășea speranțele de viață ale bieților copii evrei. Klara și Pfani încă aveau permisiunea sau mai degrabă ordinul de a-i ucide pe toți nou-născuții evrei și dădeau târcoale Blocului 24 de fiecare dată când aflau că unei femei evreice i se apropia sorocul. Uneori Ana reușea să țină secretă nașterea, mai ales dacă se întâmpla pe timpul nopții, când perechea despotică sforăia în camera sa privată, dar numai pentru o zi sau două, căci Klara și Pfani erau în stare să miroasă un prunc așa cum șobolanii iau urma cărnii stricate.

Numai fiul lui Rebekah fusese „cruțat” pentru studiul malefic al lui Mengele; și, mai rău decât atât, subiectul cercetărilor sale părea să beneficieze, spre deosebire de majoritatea mamelor epuizate din lagăr, de suficient lapte. Mengele observase și îi legase femeii sânii așa de strâns, încât era un adevărat miracol că inima nefericitei încă mai bătea sub ei, și în fapt ar fi fost o binecuvântare dacă s-ar fi oprit, numai că trecuseră patru zile și atât mama, cât și pruncul erau încă în viață.

Mengele își lăsă capul pe un umăr, își lovi ușurel dinții perfecți cu stiloul, după care rosti:

— De ajuns! Blocul 25.

Ana își înghiți nodul din gât la menționarea „anticamerei crematoriilor”.

— Poftim, *Herr Doktor!* îndrăzni ea să întrebe.

Doctorul îi aruncă o privire încruntată.

— Am spus să fie trimisă la Blocul 25, soră.

— Eu sunt moașă, *Herr Doktor.*

Bărbatul își înclină capul pe celălalt umăr.

— Serios? Foarte curios! îi studie uniforma și remarcă triunghiul verde care o identifica drept „infractoare”, apoi adăugă: Să înțeleg că nu ești evreică?

— Nu, *Herr Doktor.* Sunt creștină, dar cred că viața oricărei ființe e sfântă.

— Nu zău? Ce prostie! Chiar crezi că un șobolan valorează la fel de mult ca un cal?

Ana clipi mărunt, dându-și seama pe loc de capcana care îi era întinsă. Caii erau creaturi frumoase și nobile, iar șobolanii, niște mâncători dezgustători de excremente. În fiecare zi era nevoită să alunge de pe paciente bestiile umflate care căutau bucăți gustoase de ronțăit, fără să le pese dacă victimele neajutorate erau vii sau moarte. Dar nu despre asta era vorba acum.

— Presupun că alți șobolani ar sări în apărarea „drepturilor” semenilor, rosti ea prudentă.

Mengele lăsă să-i scape un hohot de râs.

— Foarte bine, moașă! Care e numele tău?

— Ana Kaminski, domnule, se bâlbâi Ana, neobișnuită să se prezinte altfel decât cu numărul desemnat.

— Și pentru ce motiv te afli aici?

— Am fost acuzată că am opus rezistență, domnule.

— Înțeleg. Ei bine, asta dovedește că ai ceva curaj în tine. O măsură din cap până în picioare, apoi îi aruncă un zâmbet șiret și completă: Presupun că dumneata ești cea care a oprit-o pe sora Klara să mai înece nou-născuții.

— Da, confirmă Ana, cu toate că era numai în parte adevărat.

De fiecare dată când anunța nașterea unui prunc evreu, inima i se strângea. Nouă luni era un timp îndelungat pentru a purta în pântec sămânța unei vieți noi care avea să-ți fie smulsă de la sân în chiar clipa când înflorea. Și mai avea un motiv de

îngrijorare. Ester nu arăta deloc bine în ultima vreme, iar Ana văzuse semnele de prea multe ori pentru a le ignora, oricât de mult își dorea. Trebuia făcut ceva.

Își înghiți spaima, își încrucișa mâinile în față și spuse:

— Jurământul lui Hipocrat interzice luarea vieții, *Herr Doktor.*

— Adevărat, doamnă Kaminski.

Altă înclinare a capului, dar foarte scurtă de această dată.

— Dar Jurământul lui Hipocrat nu zice nici că șobolanii trebuie salvați. Tu… Blocul 25!

Se răsuci pe călcâie și se îndepărtă de Ana pentru a se apropia de Rebekah Haim, care se săltă în șezut pe pat, cu copilul ținut strâns la pieptul legat, apoi se îndreptă spre ușă. Ana întinse mâna și o atinse pe femeie pe braț.

— Dumnezeu să te aibă în pază, Rebekah!

Femeia o privi cu ochi triști.

— Îmi pare rău, Ana, dar cred că Dumnezeu și-a întors fața de la noi acum mult timp!

— Dar…

— E în regulă! îl voi duce pe cel mic departe, foarte departe de acești diavoli, ca să-și cunoască frații.

Și, cu asta, scuipă pe bocancii bine lustruiți ai lui Mengele și ieși șontâcăind spre Blocul 25. Mengele scoase o înjurătură și ieși și el cu pași mari, iar în clipa când dispăru, Ana se grăbi să meargă la fereastra cea mai îndepărtată, care dădea spre curtea temutului bloc. Dacă în Birkenau existau cercuri ale vieții, atunci Blocul 25 era cel mai jos dintre toate. Câteodată erau văzute pe acolo femei care sugeau firele de iarbă ce creșteau răzleț în noroi, încercând să-și potolească setea în timp ce erau lăsate să aștepte zi după zi să se adune suficienți oameni care să li se alăture pentru a completa „șarja”. Rebekah urma să aibă „noroc”, căci atât clădirea, cât și curtea erau pline acum de

nefericiți pe care camioanele aveau cu siguranță să-i ia cât de curând.

Ana evita de obicei să se uite pe fereastra aceea, însă astăzi ochii îi rămaseră lipiți de Rebekah, care se așeză la soare, cu pruncul în poală, și cu mișcări lente, dar pline de furie, își desfăcu legăturile din țesătură aspră care îi apăsau sânii. Eliberându-i, în fine, ridică pruncul și îl puse la sfârc. Capul micuțului se legănă la început, corpul fiindu-i prea slăbit pentru a putea suge, și Rebekah stoarse câteva picături de lapte cu care îi atinse blând buzele, până ce, ca prin minune, pruncul găsi puterea de a apuca sfârcul. Urmau să aibă consolarea acestei legături finale, însă pierderea celor două vieți prețioase era aproape prea greu de îndurat pentru Ana, care se lăsă să alunece în jos, rezemată de perete, și începu să plângă.

— Doamne, se rugă ea printre lacrimi. Fă ca Ester să nu fie însărcinată!

Îi era greu să o vadă pe Rebekah mergând la moarte, dar, dacă în locul ei ar fi fost Ester, chiar nu ar fi putut suporta. „De acum încolo, ea va fi fiica ta”, așa îi spusese Ruth în acea noapte îngrozitoare în drum spre iad, și Ana trebuia să facă tot ce îi stătea în putere pentru a o proteja pe Ester.

Problema era dacă ceea ce îi stătea în putere nu era de ajuns?

Își luă capul în mâini și se gândi cu dor la Bartek. De atâtea ori pe parcursul lungii lor căsnicii îi povestise despre încercările cu care se confruntase în slujba de moașă, iar el o ascultase cu calm, o mângâiase pe păr și rostise vorbe pline de înțelepciune care o făcuseră să vadă lucrurile cu claritate. Se sili să-și dea seama ce i-ar spune Bartek dacă s-ar afla acolo sau, și mai bine, dacă ea ar fi cu el undeva, oriunde. Degetele îi bâjbâiră în talia fustei și găsiră cu ușurare un rozariu cu mărgele vechi. Naomi, binecuvântată fie ea, îl „organizase”, argoul din lagăr care desemna

procurarea pe sub mână din Kanada, și Ana îl ținea ascuns sub fustă, unde atingerea mărgelelor, frumos lustruite după ani de folosință în rugăciuni de altcineva, o liniștea. Rosti și ea cu voce scăzută o „Ave Maria”, spunându-și că soțul ei drag era încă în viață.

Pachetul magic sosise în urmă cu câteva zile. O prizonieră înaltă, cu trăsături aspre și triunghiul verde de infractor cusut pe uniformă, pătrunsese călcând apăsat în bloc strigând „poșta pentru Ana Kaminski”. Toate femeile din salon crezuseră că e un soi de glumă crudă, însă când Ana se arătase la față, femeia scosese la iveală un pachet – sau ceea ce mai rămăsese din el – cu numele moașei notat pe el cu un scris atât de familiar, încât aceasta aproape că leșinase.

— Mulțumesc! icnise, întinzând mâna ca să ia pachetul, însă femeia îl ridicase cu brațul întins în sus.

— Va trebui să plătești o taxă.

Ana își desfăcu brațele în lături.

— Nu am nimic de oferit.

— Ba da, ai.

Începuse să desfacă pachetul, deja rupt, cu conținutul probabil cercetat și prăduit de tot ceea ce nemții de la oficiul poștal găsiseră a fi pe placul lor, și scotoci prin ceea ce mai rămăsese înăuntru.

— O să iau eu asta.

Ana și toate celelalte femei din Blocul 24 se holbaseră cu invidie în timp ce extrăgea din pachet o bucată de ciocolată mică, dar disperat de prețioasă, și o vârâse în buzunar. Apoi îi aruncase, în final, pachetul Anei și se îndreptase spre ieșire tropăind, cu premiul ținut strâns în mână.

— De ce *ea* a primit un pachet și eu nu? întrebase cineva cu glas iritat de undeva de sus, de pe un pat, și „poștărița” se oprise din mers pentru a-i arunca o privire urâtă.

— Pentru că nu e evreică, de aia, *Sauhund*[7].

Pe urmă plecase și toți ochii se ațintiseră spre Ana. Preț de o clipă se simțise precum un șoarece în ghearele unui vultur și în același timp recunoscătoare că se afla într-un salon de spital cu femei prea slăbite pentru a se putea năpusti asupra ei.

— O să împart mâncarea cu voi, le asigurase ea, cu toate că numai Dumnezeu știa cât de puțin rămăsese.

Dar oricum, nu-i păsa. Nu carnea uscată era cea care o interesase, ci scrisoarea. Care fusese cenzurată la greu, mâzgălită pe deasupra cu un pix negru, gros, care acoperise prea multe dintre prețioasele cuvinte așternute de soțul ei pe hârtie, însă reușise să descifreze „Varșovia" și „Bron și cu mine" și „în siguranță", iar asta îi fusese suficient. Mai mult decât suficient. Bartek și Bron erau în viață și în siguranță, și fără îndoială luptau pentru libertate, iar gândul acesta îi umpluse inima de bucurie.

Totuși, în timp ce o urmărea pe Rebekah Haim așteptând să moară, Varșovia i se părea foarte, foarte departe. Până și satul Oświęcim, care aproape că se zărea din lagăr, i se părea imposibil de îndepărtat, ca și cum gardurile din sârmă, care bâzâiau noaptea, pline de electricitate, marcau marginile lumii cunoscute. Dincolo de ele se putea întâmpla orice fără știința lor. Viața lor se redusese la trenurile care soseau într-un capăt al acelei lumi înguste și la fumul care ieșea pe coșuri în celălalt capăt al ei; tot ce se afla între aceste extremități era pur și simplu o închisoare a iadului.

— În picioare… toată lumea!

Sora Klara se întorsese de pe unde lâncezise și, judecând după sunetului vocii ei, părea în plină formă. Asta nu prevestea nimic bun și o spaimă rece o cuprinse pe Ana în timp ce se forța să se ridice, ascunzând rozariul sub pliurile fustei.

— A, *Schwester* Ana.

Ana clipi mărunt – până acum, Klara nu se învrednicise niciodată să i se adreseze altfel decât cu titlul de *alte Kuh* – „vacă bătrână”.

— Acești ofițeri sunt aici ca să-i onoreze pe unii dintre pruncii noștri.

— Să-i onoreze?

Ester, care traversase blocul dinspre salonul principal, unde se dusese să-i vadă pe nou-sosiți, o privi pe Ana la fel de pierdută. Klara era însoțită de doi ofițeri, un bărbat și o femeie, ambii în uniforme SS decorate cu suficiente panglici și insigne pentru a le indica rangul superior, ceea ce explica purtarea lingușitoare a Klarei.

— Sunt aici pentru a selecta nou-născuți pentru programul Lebensborn.

— Lebensborn? se miră Ana.

Cuvântul, din câte știa ea, însemna „izvorul vieții”, dar asta nu-i spunea mare lucru.

Femeia ofițer, înaltă și încălțată în cizme cu tocuri, se uită în jos la ea.

— E un program instituit de-Al Treilea Reich pentru a permite creșterea în siguranță, în cămine iubitoare de Führer, a tuturor copiilor cu descendentă valoroasă.

Ana tot nu înțelegea.

— Vreți să duceți mamele și pruncii în Germania?

Părea prea frumos ca să fie adevărat. Dacă era să vadă o singură mamă scăpând din lagăr și ieșind în libertate, avea să-și recapete speranța.

— Suntem aici, explică femeia pe un ton aspru, pentru a-i lua și duce pe copii în Germania.

Chiar era prea frumos ca să fie adevărat.

— Dar mamele…

— Noi vom rămâne aici și vom lucra, așa cum s-a și intenționat inițial cu procesul de deportare. Nu-ți face griji, soră, în Reich sunt multe familii viguroase, capabile să crească prunci! Și în condiții cu mult mai bune decât le-ar putea asigura femeile acestea.

SS-ista încreți din nas privind în jur la secția de maternitate. Ana, Ester și doctorița Węgierska făcuseră tot ce putuseră pentru a îmbunătăți noul „salon”. Femeile însărcinate erau despărțite de pacientele aflate în spitalul propriu-zis printr-o „perdea” făcută din cearșafuri vechi de pat provenite din Kanada, și cum dispuneau de treizeci de paturi, de obicei numai două sau trei femei trebuiau să împartă un pat dublu. Saltelele erau atât de subțiri, încât bietele de ele ar fi putut la fel de bine să doarmă pe scânduri, însă Anei i se acordase permisiunea de a aduce apă ori de câte ori era necesar, așa încât în general reușeau să le țină curate și în mare parte lipsite de păduchi, plus că femeile se puteau hidrata după pofta inimii.

Dar lucrul cel mai bun pe care îl făcuseră era amenajarea „camerei de născut” cu ajutorul unei sobe de cărămidă întinse pe toată lungimea blocului și alimentate cu foc la ambele capete. Focul nu era niciodată aprins vara, însă zona era lungă, accesibilă din ambele capete și înălțată de la pământ, o îmbunătățire semnificativă comparativ cu singurul scaun pe care îl folosiseră în Blocul 17. Chiar și așa, scena nu putea decât să-i inspire silă unui nou-venit, și Ana se gândi, cuprinsă brusc de un val de speranță, că ofițerii le puteau fi de folos din moment ce doreau să ducă pruncii în Germania.

— Condițiile sunt foarte aspre pentru mame, spuse ea.

Femeia ofițer dădu scurt din cap.

— Tocmai de aceea copiii valoroși trebuie mutați cât mai curând posibil. Vom efectua vizite în mod regulat, iar sora Klara m-a asigurat că toți pruncii promițători vor fi salvați.

— Pruncii promițători? întrebă Ana.

— Blonzi, răspunse scurt femeia.

Ana aruncă o privire spre Ester, care-și dusese instinctiv mâna la părul de o nuanță neobișnuită de

blond ce reîncepuse să crească în smocuri aurii. Oare Dumnezeu îi ascultase totuși rugăciunile?

— Veți lua toți copiii blonzi? Chiar și pe evrei?

— Nu fi ridicolă, Ana! o repezi Klara. De ce ar lua și…?

Ofițerul bărbat ridică brusc o mână, iar Klara se bâlbâi și în cele din urmă tăcu încurcată.

— Dacă pruncii sunt blonzi, pronunță ofițerul pe un ton imperativ, atunci n-au cum să fie evrei.

Era o logică strâmbă, dar Ana nu-l contrazise.

— Dar mamele lor? îndrăzni ea să întrebe, la care ofițerul clătină din cap dezgustat.

— A, nu… nu și mamele. Cândva poate că a existat o brumă de speranță și pentru ele, dar după ce s-au aflat prea mult sub influența evreiască nefastă, nu vor fi libere niciodată. Suntem aici ca să întrerupem acest cerc vicios, adăugă el uitându-se arogant în jur. Sunt sigur că orice mamă evreică va fi încântată să-și vadă copilul trăind ca un bun german în libertatea asigurată de Reich.

Mamele evreice care stăteau în picioare în fața paturilor și nu numai ele, ci și compatrioatele lor poloneze, rusoaice și grecoaice, se făcură mici, retrăgându-se, pentru a se dezice de aceste vorbe, însă bărbatul nu păru să observe.

— Bun, acum hai să vedem copiii! reluă el cu entuziasm. Și să-i alegem pe cei care ne trebuie!

Femeile se priviră neliniștite, dar Klara începuse deja să împartă pumni în dreapta și în stânga, împingându-le înapoi pe paturi pe cele cu feții încă în siguranță în pântece și forțându-le pe cele cu prunci în brațe să-i ridice ca să li-i arate celor doi ofițeri SS ce veneau în spatele ei ca niște inspectori care verificau o linie de producție. Ana o simți pe Ester cum se încordează lângă ea în timp ce urmăreau împreună procesiunea, înghețate de oroare.

— Acela! arătă bărbatul spre un băiețel polonez de patru zile cu puf de culoarea paiului pe cap.

Klara smulse copilul din brațele mamei și porni cu el în spatele ofițerului în timp ce biata femeie se prăbuși în brațele unei prietene.

— Și acesta.

O fetiță rusoaică. De data aceasta, mama fusese prevenită și încercă să opună rezistență, dar Klara ar fi fost mai degrabă dispusă să smulgă un mădular din copil decât să-l înapoieze mamei, așa încât femeia fu nevoită să renunțe la luptă.

— A, și acesta, firește.

Ofițerul luă el însuși bebelușul, tot o fetiță, născută în ziua aceea la primele ore ale dimineții, cu păr atât de blond, încât părea aproape alb. Mama era evreică, iar copila supraviețuise până la acel moment numai datorită obsesiei pentru statul la soare a Klarei. Acum se părea că avea să fie luată nu pentru a muri azvârlită într-o găleată, ci pentru a trăi într-o familie nazistă. Ana nu era sigură care alternativă era mai bună. Ofițerul se uită în jos la prunc cu ceva asemănător cu tandrețea, apoi o studie curios pe mamă, o fată brunetă, însă slăbită după travaliul îndelungat, care tremura în fața lui.

— Cum de ai produs tu așa ceva? întrebă pe un ton aspru ofițerul.

— Soțul… soțul meu e norvegian, bălmăji femeia.

— Ah! O corcitură. Bună treabă! Nu-ți face griji… Va ajunge într-un cămin bun! zise el și o bătu ușurel pe cap de parcă nu i-ar fi răpit decât o bagatelă, după care porni din nou de-a lungul cozii. Nu, nu, categoric nu! Hmmm…

Se apropie de capătul cozii, vizibil nemulțumit de recolta sub așteptările sale. Împunse cu degetul un bebeluș cu părul de culoarea nisipului umed și se încruntă.

— De ăsta ce zici, *Aufseherin* Wolf?

Femeia ofițer trase de părul pruncului ca pentru a verifica dacă este real, apoi ridică din umeri.

— Merge, *Hauptsturmführer* Meyer. Poate că, după ce va fi despăducheat, părul va arăta mai strălucitor, și Himmler e disperat acum, că nenorociții de Roșii ne omoară băieții, așa că oficialii de la centru nu o să se uite cu prea mare atenție. Îl luăm.

Acestea fiind zise, înșfăca pruncul ținându-l în față la un braț distantă, ca și cum se temea să nu o murdărească, ceea ce era în fapt foarte posibil, având în vedere că secția de maternitate nu era dotată cu scutece. Copilul nu reacționa, însă mama se aruncă spre Wolf, apucând-o strâns de picioare și aproape dezechilibrând-o.

— Vă rog! imploră ea. Vă rog, nu-mi luați copilul!

— Vrei să îl ții aici? întrebă Wolf cu o strâmbătură în timp ce se uita de jur împrejurul salonului rece și umed.

— Vreau să îl țin cu mine, răspunse mama. Copilul îmi aparține.

Wolf ridică din umeri.

— Iar tu, teamă mi-e că-mi aparții mie. Și nu te mai agăța de mine, altfel o să pun să fii luată pe sus!

Dar biata femeie refuză să o lase în pace, și cum Klara era îngreunată de primii doi copii pe care îi ținea în brațe, nu era nimeni altcineva care să o forțeze.

— *Mein Gott!* exclamă Meyer, după care scoase un pistol din tocul prins în cureaua pantalonilor și o împușcă pe mamă în cap.

Femeia se prăbuși la picioarele colegei sale și *Aufseherin* Wolf pufni pe nas, apoi își desfăcu piciorul încălțat în cizme cu toc din încâlceala brațelor inerte ale mamei și se îndepărtă fără a arunca vreo privire în urmă.

— O să ne întoarcem, anunță ea în clipa când ajunse în pragul ușii, o siluetă întunecată profilată în lumina soarelui. Ai grijă și pune-i deoparte pe cei buni pentru noi!

— Sigur că da, răspunse Klara făcând o plecăciune. Va fi o onoare pentru mine.

— Cred și eu, o aprobă Wolf, după care dispăru împreună cu ofițerul Meyer.

O tăcere grea se așternu în jurul cadavrului sărmanei mame, care nu comisese nicio altă crimă decât să încerce să-și păstreze propriul copil.

— Ce-i cu voi? lătra Klara. Ar trebui să fiți mulțumite cu toate, măcar pruncii voștri vor fi în siguranță.

— În siguranță? plânse mama rusoaică. Și cum adică vor fi în siguranță dacă vor ajunge să fie crescuți de niște naziști nebuni? Dacă o transformă pe fetița mea într-o sadică, la fel ca ei? Dacă îi bagă în cap ideile lor bolnave și o folosesc pe post de armă împotriva propriului popor? Asta numești tu „siguranță”?

Se repezi spre ușă și toate femeile din salon se buluciră în urma ei, însă SS-iștii plecaseră deja în mașina lor elegantă, luând cu ei cei patru bebeluși nefericiți. Masina se intersecta cu trei camioane mari care tocmai opreau în fața Blocului 25. O urmăriră pe Rebekah Haim urcând calmă în primul dintre ele, cu pruncul ținut strâns la piept.

— Măcar ea va muri în pace împreună cu copilul ei! strigă rusoaica, și celelalte mame cărora le fuseseră luați pruncii se strânseră lângă ea.

Ester o luă de braț pe Ana.

— În ce lume trăim dacă asta a ajuns să fie cea mai bună opțiune? întrebă ea.

Ana nu avea alt răspuns decât să clatine din cap. De fiecare dată când credea că atinseseră treapta cea mai de jos a infernului de la Birkenau, o nouă groapă părea să se caște. Se rezemă tremurând de peretele barăcii, dar fu trasă de braț de Ester, care o văzuse pe Irma Grese îndreptându-se cu pași mari spre grupul de mame care jeleau neconsolate.

— Hai să intrăm, Ana! Acum nu vreau să stau în calea lui Grese. Cred că gustările alea aduse de Naomi din Kanada mi s-au depus pe sâni. Uită-te!

Se bătu nervoasă peste pieptul care începuse într-adevăr să se umfle, și Ana se grăbi să o ajungă din urmă cu inima îndurerată în timp ce groapa li se adâncea inexorabil sub picioare.

OPTSPREZECE

IULIE 1943

ESTER

Ester stătea întinsă în pat și mângâia foaia de hârtie subțire, dar infinit de prețioasă, pe care o lipise de piept.

„Scumpa mea soțioară, comoara vieții mele.”

Era un miracol. Filip reușise într-un fel sau altul să descopere unde se afla ea și să scoată pe furiș scrisoarea din ghetou; scrisoarea ajunsese într-un fel sau altul la Birkenau și în posesia ei. Avea să o binecuvânteze în fiecare zi din viață pe Mala Zimetbaum pentru bucuria pe care i-o făcuse.

Fusese o zi urâtă, cu o ploaie de vară care căzuse neîntrerupt din nori amenințători, iar ea și Ana lucraseră încercând să scape barăcile de păduchii extrem de agresivi din luna aceea umedă și caldă. Când șobolanii nu mușcau pacientele, păduchii erau cei care săpau în pielea lor cuprinsă de febră, și nimeni, oricât de sănătos ar fi fost, nu putea dormi fără să se scarpine neîncetat pentru a alunga corpurile mici și scârboase. Naomi „organizase” niște dezinfectant și încercaseră să curețe paturile unul câte unul, însă era o sarcină imposibilă. Cu o zi înainte, Ester își lipise neajutorată fruntea de pereții rugoși din lemn plângând pentru că nu erau în stare să învingă nici măcar niște creaturi mai mici ca unghia, însă în clipa următoare își auzise numele strigat:

— Ester Pasternak! E cineva aici cu numele ăsta?

Era o voce blândă și cultivată, iar când se răsucise pe călcâie, dăduse cu ochii în pragul ușii de o femeie înaltă, îmbrăcată în haine bine croite, o nălucă apărută ca din cu totul alt timp și spațiu. Era slabă, dar nu emaciată precum celelalte femei,

și avea păr negru, bogat, care i se unduia pe umeri într-o tunsoare bob. Lui Ester îi venise să întindă mâna ca să-l mângâie. Dar lucrul cel mai bun era acela că femeia ținea un plic mic în mână.

— Eu, rostise ea cu respirația întretăiată. Eu sunt Ester.

Femeia zâmbise și traversase baraca în direcția ei.

— Bună! Eu sunt Mala. Naomi mi-a spus că ai vrea să primești vești de la soțul tău.

— Da, Dumnezeule mare, sigur că aș vrea!

Răspunsese bolborosit într-un hohot de plâns jenant, dar Mala se mulțumise să-i îndese scrisoarea în mână și să-i zâmbească.

— Atunci, sper ca asta să-ți aducă alinare.

— Mulțumesc! Mulțumesc mult! Ești un înger.

Mala zâmbise din nou și-și aruncase, aproape fără să-și dea seama, părul strălucitor pe spate.

— Nu sunt înger, Ester, doar o femeie obișnuită care face ce poate ca să supraviețuim cu toate nebuniei ăsteia până ce lumea va reveni la normal. Tine ascunsă scrisoarea!

— Sigur că da. Mulțumesc! N-ai idee ce mult înseamnă pentru mine!

— O, ba da, am! îi răspunsese Mala. Toate trebuie să avem pe cineva sau ceva pentru care să merite să trăim.

Și pe urmă se făcuse nevăzută, la fel de iute și tăcut așa cum apăruse, iar Ester se târâse până în capătul cel mai îndepărtat al patului, fără să ia seama la păduchi și șobolani, rupsese plicul și devorase cuvintele lui Filip după trei luni nesfârșite de tăcere.

Scumpa mea soțioară, comoara vieții mele,

N-am idee dacă scrisoarea îți va parveni și nici măcar dacă mai ești în viață, dar, dacă e ca rugăciunile să ajute așa după cum cred că se întâmplă, atunci află că muncesc zi și noapte ca să

te știu în siguranță. Mă rog la Dumnezeu să vegheze asupra ta atunci când mănânc, când lucrez, când mă îndrept spre casă, chiar și în somn. Tu, frumoasa mea Ester, ești cel mai minunat lucru care mi s-a întâmplat vreodată, și refuz să cred că universul mi te-a luat. Nu suntem împreună acum, dar asta nu va dura o veșnicie. Mă voi lupta să rămân în viață, iar tu, iubita mea, trebuie să faci la fel. În vremurile astea negre, supraviețuirea trebuie să fie țelul nostru, căci, dacă vom rămâne în viață, atunci ne vom regăsi și vom trăi din nou cu adevărat în dragoste, bucurie și grijă unul față de celălalt.

Nu mă pot întinde prea mult cu scrisul, căci hârtia e greu de găsit și oameni dispuși să livreze scrisorile, încă și mai greu, dar nu te nelinişti, te rog, căci eu sunt bine, la fel și tații noștri, iar lui Leah îi merge bine. Deunăzi am aflat că e curtată de un bărbat de nădejde, un tânăr fermier, așa că ne putem bucura amândoi că cineva drag nouă trăiește în pace. Și așa vom trăi și noi, Ester. O iubire atât de puternică precum a noastră e menită să reziste pe vecie, și singurul lucru de care îmi pare rău acum e că nu m-am așezat într-un genunchi ca să te cer de soție în ziua în care te-am cunoscut, căci am știut încă de atunci, Ester, am știut cu maximă certitudine că îmi erai menită, și în fiecare zi mă blestem pentru timiditatea prostească ce m-a văduvit de până și cea mai scurtă clipă de fericire în brațele tale. Dar vor veni altele, sunt sigur. Rezistă, draga mea Ester, rezistă cu toate puterile tale, căci te iubesc cu fiecare fibră a mea și, orice s-ar întâmpla, voi fi aici și te voi aștepta atunci când toată nebunia se va încheia!

Soțul tău iubitor,
Filip

Oh, ce mult plânsese atunci când citise pentru întâia oară scrisoarea, și la fel de tare ori de câte ori o recitise, însă fuseseră lacrimi de fericire și de speranță. Filip era în siguranță, la fel și ceilalți, și el credea în viața de după acest infern. Asta o făcuse să se simtă bucuroasă, dar și rușinată. Pentru că, în timp ce el petrecuse fiecare clipă rugându-se pentru ea, ea își pierduse vremea plângându-și de milă și de disperare. Dar de acum, gata cu astea!

În săptămâna de după ce Mala îi îndesase prețioasa scrisoare în mâini, Ester începuse să-și spună rugăciunile cu o energie înnoită și din toată inima, murmurându-le în șoaptă, iar uneori chiar cântându-le cu voce tare. Se simțea revigorată. Grețurile dispăruseră în cele din urmă și își simțea corpul mai molatic și mai puțin obosit. Ba chiar făcuse un pic de burtică, deși poate că nu era decât o umflare falsă datorată foamei, așa cum observase și la alte femei. Nu se afla în lagăr decât de trei luni, însă avusese senzația că toată viața o trăise doar acolo. Veștile de la Filip îi amintiseră că există o lume dincolo de gardurile din sârmă și acum nu și-l mai imagina pe treptele catedralei Sf. Stanislav, ci în mansarda lor, în atelierul lui, stând la masă cu tații lor, într-un cuvânt trăind, așa cum intenționa și ea sa facă.

— Sculare a! Hai, sus!

Cârâitul oribil al Klarei nu o trezi din somn, căci se odihnise mult mai bine în tovărășia vorbelor lui Filip, dar tot fără tragere de inimă se dădu jos din pat. Naomi le organizase un balot de fân în baracă și umpluseră cu el saltelele roase până la fir din secția de maternitate pentru un minimum de confort. Fânul le oferea, desigur, păduchilor mai mult spațiu de hârjoneală, dar merita dacă voiai ca scândurile goale să nu-ți sape noaptea în șoldurile descărnate, așa că toată lumea rămase veșnic recunoscătoare micii grecoaice. Ester putea să jure că fata devenea tot mai șireată pe zi ce trece cu

procurarea de lucruri, fapt care îi amintea din ce în ce mai mult de sora ei, Leah. Totuși, purtarea naiv de prietenoasă a lui Leah față de Hans nu sfârșise bine; nu-i rămânea decât să spere că Naomi era mai grijulie.

— Toată lumea afară! urlă o voce de dincolo de pereții subțiri ai barăcii. Astăzi doctorii ne-au pregătit o surpriză!

Ester simți furnicături pe piele, și nu numai din cauza păduchilor, în timp ce ascundea scrisoarea de la Filip într-o cută a saltelei, după care coborî din pat și li se alătură celorlalte femei care se aliniaseră afară pentru apelul de dimineață. Cum iulie se apropia de sfârșit, soarele nu-și trimitea acum decât primele raze peste orizontul brăzdat de culori, însă lumina era suficient de puternică pentru a vedea căzile mari din fața fiecărei barăci. Mirosul pătrunzător de dezinfectant umplea aerul cețos, iar paznicii SS, cu câinii care se repezeau înverșunați la comenzile lor, patrulau în jur.

Doktor Rohde era și el prezent.

— Dezbrăcați-vă! le ordonă el, adăugând, surprinzător: Vă rog!

Ester îl privi recunoscătoare pentru micul gest de amabilitate, dar imediat își aminti cum Naomi îi spusese că unii dintre SS-iști erau drăguți și cum o certase ea pentru prostia de a fi confundat rujul furat de la o femeie ucisă cu un „cadou" și o dovadă de bunătate. În lagăr, standardele erau atât de joase, încât un simplu „vă rog" adăugat unui ordin umilitor era în stare să-i câștige recunoștința, așa că se dojeni pentru momentul de slăbiciune și începu să se dezbrace. Ura să fie văzută așa, despuiată de orice.

Nu chiar de orice, își spuse însă, căci dragostea nu i-o puteau înlătura din inimă, și rosti în gând o rugăciune pentru Filip în timp ce hainele îi cădeau grămadă la pământ. Cu o săptămână înainte fuseseră rase pe cap din nou într-o încercare inutilă de a ține păduchii la distanță, însă din fericire

Naomi le „organizase” două lame și femeile se putuseră ocupa fiecare de zonele mai intime. Expresia de pe fețele gardienelor fusese aproape comică în clipa când le văzuseră corpurile lipsite de păr, și Ester se pomenise întrebându-se dacă vreunul dintre „doctorii” ce foloseau lagărul drept propriul laborator malefic nu pregătea spre publicare la Berlin un studiu erudit, dar total deplasat, pe tema creșterii părului la persoanele malnutrite.

— Aliniați-vă! ordonă doctorul Rohde. Când vă veți auzi strigat numele, veți intra în cadă prin partea aceasta, vă veți scufunda în întregime în ea timp de treizeci de secunde, apoi veți ieși pe partea cealaltă!

Eficiență tipic germană, dar nescutită de dureri. Janina Węgierska fu prima care intră în cadă și Ester văzu cum buna doctoriță se înfioară la contactul cu dezinfectantul puternic pe pielea jupuită și mâncată de păduchi. Ochii îi lăcrimau la ieșirea din cadă, dar se abținu să plângă. De ce să adauge vânătăi la celelalte suferințe?

— Crezi că va avea efect? o întrebă ea pe Ana.

— S-ar putea să ne scape de păduchii de pe noi, răspunse aceasta, numai că mulți alții sunt adânc îngropați în saltele și haine, așa că nu le va lua mult până să reapară.

Ester se gândi la scrisoarea lui Filip, cuibărită printre păduchi, și se rugă ca micile scârboșenii să nu prindă gustul hârtiei. Acum îi venise și ei rândul și, în timp ce se cocoța în cadă, își mușcă buzele ca să nu urle de durere. Fiecare părticică din corp părea cuprinsă de flăcări, și șovăi, incapabilă să-și scufunde fața în apa înspumată de la mulțimea păduchilor muribunzi. O mână i se așeză pe creștet și îi împinse capul adânc în apă înainte de a apuca să respire. Acum nu focul de pe piele, ci cel din plămâni era cel care o chinuia.

„Rezistă, draga mea Ester!”

Vorbele lui Filip îi veniră în minte și se forță să nu se zbată în timp ce era ținută cu forța în apă, căci știa prea bine că nimic nu-i făcea mai mare plăcere unui SS-ist decât să-și impună dominația. Capul i se bălăngăni și fu conștientă că peste numai o clipă avea să fie nevoită să deschidă gura și să lase fluidul alcalin murdar să-i pătrundă în plămâni, și cu asta urma să piardă totul.

„Rezistă, draga mea Ester!”

Mâna îi eliberă capul și Ester țâșni la suprafața apei, trăgând aer cu putere în piept.

— Ieși!

Se împletici spre celălalt capăt al căzii, dar era atât de amețită, încât nu reuși să se sprijine și numai datorită Anei, care îndrăzni să vină să o ajute, nu se prăbuși la pământ precum un pește mort. Se aleseră amândouă cu câte o lovitură de baston, dar Ana se scufundă imediat în apă, iar Ester se înapoie la coada de femei ude și tremurânde, și SS-ista își pierdu interesul.

Scufundările continuară până ce fiecare din cele o sută de femei înghesuite în Blocul 24 fu obligată să ia contact cu fluidul urât mirositor și să se așeze apoi în linie în zori de zi. Soarele își croia drum pe cer, însă puterea sa era încă blocată de copacii din partea din spate a lagărului și nu reușea să usuce umezeala de pe pieile jupuite. Bolnavele de TBC abia dacă se puteau ține pe picioare, însă, cum cele care cădeau erau imediat târâte de gardienele SS la temutul Bloc 25, se forțară cu toate să rămână drepte.

Ester închise ochii și se rugă pentru Filip. Și-l imagină trezindu-se în mansarda lor, mâncând o coajă de pâine în bucătărioară, apoi străbătând ghetoul spre atelierul de croitorie. Cât de mult urase ea acea parte îngrădită din Łódź care acum însă, privită din iadul de la Birkenau, i se părea de-a dreptul idilică. Măcar în Łódź fusese cu familia, cu soțul ei. Măcar în Łódź fusese sub conducerea altor evrei și o, dacă ar fi știut ei cum arată

adevărata opresiune, nu s-ar fi plâns niciodată de Rumkowski!

„Dacă vom rămâne în viață, atunci ne vom regăsi și vom trăi din nou cu adevărat în dragoste, bucurie și grijă unul față de celălalt.”

Oare avea dreptate Filip? Chiar era posibil așa ceva? Degetele îi fremătau deja, tânjind după atingerea scrisorii soțului, după fiecare trăsătură de condei.

O bufnitură puternică o smulse din visul cu ochii deschiși. Se uită și, spre oroarea ei, văzu prizonieri bărbați ieșind din blocul lor și cărându-le saltelele.

Le lăsară să cadă pe jos într-un șir lung, apoi luară căni, le cufundară în cada jegoasă și începură să împrăștie dezinfectantul peste suprafața saltelelor.

— Nu! strigă Ester, și numai brațele Anei o opriră să nu alerge și să se arunce în fața bărbaților.

O licărire de nebunie îi sclipi în ochi.

— Ana, nu pot să-i las. O să ude saltelele.

— Dar o să se usuce repede, Ester. Soarele se va înălța în curând și…

— Scrisoarea mea! șuieră Ester, și o umbră traversă fața Anei în clipa când pricepu.

— Ai ascuns-o în…?

Ester dădu furioasă din cap și privi în jos spre șirul de saltele. Erau identice și n-avea cum ști care dintre ele îi ascundea comoara, dar oricum nu mai conta, căci toate erau acum înmuiate și vorbele dragi ale lui Filip aveau să se transforme într-o pastă.

— Nu are importanță, îi șopti Ana la ureche în timp ce o ținea în continuare strâns de braț. Știi scrisoarea pe dinafară, Ester. O poți păstra în inimă.

Ester abia dacă auzi cuvintele de mângâiere ale prietenei ei. Lumea plutea în jur, la fel ca atunci când capul îi fusese ținut forțat sub suprafața

lichidului care îi înghițea acum mica și unica rază de speranță ce îi fusese oferită în acest iad, și se clătină pe picioare.

— Ester! șuieră Ana pe un ton mai imperios de această dată. Ester, uită-te la mine! Te rog, uită-te la mine! Trebuie să stai dreaptă, altfel te vor trimite la Blocul 25. E doar o scrisoare și atât. Filip e în viață. Și vrea ca și tu să fii, să rămâi în viață de dragul lui.

— Da, reuși Ester să îngaime, însă era ca și cum vorbele îi erau pompate afară din cap, ca și din amărâta de saltea din fața ei.

Nu putea sta dreaptă, nu-și putea forța picioarele să o susțină.

— Ester! Vocea Anei părea să vină de la mare depărtare: Ester, crezi că e posibil să fi rămas însărcinată?

Ester clipi mărunt. Fărâme din lume părură să se lege din nou și se agăță de Ana.

— Însărcinată?

Ana privi îngrijorată în jur, însă, când ochii lui Ester se limpeziră, văzu că paznicii nu le acordau nicio atenție, prea ocupați să-i bată pe sărmanii bărbați care adunau de pe jos hainele femeilor. Își duse o mână la pântec și pipăi mica umflătură pe care o pusese pe seama inaniției, apoi sânii. Nu mai semănau cu movilele delicate și desăvârșite care fuseseră cândva, dar erau acolo și poate pregătiți pentru a hrăni un prunc.

— Este posibil? insistă Ana. Suntem de trei luni aici. Este posibil? Ai făcut dragoste cu Filip înaintea plecării?

Ester privi cu ochii minții în urmă, la mansarda înghesuită, patul moale și nopțile întunecate în care își găsise mereu alinarea în brațele soțului ei. Își aminti cum se împreunaseră chiar în noaptea de dinainte ca poliția să vină să îi ia mama și ea să se trezească suită într-o căruță pentru transportul vitelor și expediată la Birkenau. Vocea joasă și dulce a lui Filip îi răsună în cap: „Tu, Ester, ești

sărbătoarea vieții mele. Ești muzica mea, fericirea mea de zi cu zi.”

— Da, e posibil, recunoscu ea, cu toate că ideea legăturii dintre patul lor plin de iubire și ororile de la Birkenau i se părea o nebunie – o nebunie minunată.

Bărbații plecau acum, luând cu ei hainele femeilor. Saltelele începură să scoată aburi pe măsură ce soarele se strecura pe deasupra copacilor, iar picăturile de dezinfectant se evaporau și ele de pe pielea nefericitelor, însă Ester nu se mai putea gândi decât la viața nouă dinlăuntrul ei. Pierduse scrisoarea de la Filip, dar avea copilul lui. Copilul lor. O privi pe Ana, minunându-se.

— O să am un copil?

— Așa cred.

Era un moment de fericire absolută, însă în clipa următoare o femeie de lângă Ester se prăbuși și un câine fu eliberat ca să-i înșface glezna cu botul lui plin de bale și s-o târască către Blocul 25, și soarta care o aștepta pe Ester se ivi în toată oroarea ei. Era o evreică într-un lagăr unde o infractoare nebună și asistenta ei, o prostituată, înecau pruncii evrei într-o găleată murdară în clipa când respirau pentru întâia oară. Chiar dacă o avea alături pe cea mai bună moașă care să o ajute, tot restul acelei parodii întunecate de lume îi stătea împotrivă. Copilul lui Filip nu era numai o bucurie, ci și cel mai mare pericol pentru viața lui Ester.

NOUĂSPREZECE

SEPTEMBRIE 1943

ANA

Muzica răsuna plăcut, ca un cântec de leagăn, așa că Ana închise ochii și uită pentru o clipă că se afla la Birkenau, printre bolnavi și muribunzi, și se imagină în propriul living, în urmă cu mult timp, pe vremea când guvernarea nazistă și ghetourile nu existau și ei își vedeau cu toții de viață cât de bine puteau. Astăzi era Rosh Hashana – sărbătoarea evreiască a Anului Nou – și Alma Rose, dirijoarea orchestrei din Birkenau, propusese ca, în locul prăjiturilor tradiționale sau al merelor cu glazură de miere de care bieții deținuți nu puteau avea parte, măcar să li se ofere dulceața unor instrumente muzicale. Ana nu știa nimic despre modul cum se desfășura de obicei ceremonia, însă cu siguranță aprecia muzica.

În timp ce notele perfecte ale unei viori se înălțau prin Blocul 23, și-l aminti pe Bartek cântând la vechea lui scripcă. Soțul ei nu avea talentul Almei Rose, o muziciană austriacă prizonieră acum și ea, la fel ca restul orchestrei (sângele evreiesc fiind, se pare, mai important pentru naziști decât talentul), însă cânta din toată inima. Ana își imagină zâmbetul de pe fața soțului ei în timp ce își trecea arcușul peste strune din ce în ce mai iute atunci când interpreta melodia săltăreață preferată în timp ce fiii lor se străduiau să țină pasul cu ritmul impus de el.

Fuseseră cu toții talentați. Sunt talentați, se corectă ea. Trecuseră opt luni îngrozitoare de când își văzuse frumoșii ei fii pentru ultima oară și refuza să creadă că pieriseră, așa că acum se gândi la ei cu dor. Degetele lungi ale lui Bron fuseseră la fel de potrivite pentru clapele pianului ca și pentru

bisturiul de chirurg, Zander își iubea flautul, iar micul Jakub învățase singur să cânte la chitară pe una veche, lăsată moștenire lui Bartek de către tatăl lui. Ana se dojeni în gând. Jakub nu mai era „mic”, și slavă Domnului pentru asta, căci urma să aibă nevoie de toată puterea unui adult pentru a supraviețui acestui război.

Odată cu sosirea unui lot nou de prizonieri ruși, în lagăr se răspândise vestea că nemții luau bătaie în est. Ultima scrisoare de la Bartek fusese cenzurată mai rău ca oricând și doar o mână de cuvinte de legătură lipsite de înțeles scăpaseră atacului creionului gros, însă Bartek ascunsese un mesaj într-o mică prăjitură. Prăjitura mucegăise până să îi parvină, dar asta o salvase de ghearele lacome ale femeii de la poștă, iar înăuntru Ana descoperise cea mai dulce delicatesă – un bilețel cu vorbe de iubire și speranță: *Rezistă, scumpa mea, suntem pe cale să învingem!*

Ana nu știa dacă să plece sau nu urechea la zvonurile care circulau tot timpul prin lagăr, însă în Bartek știa că poate avea încredere. Și oricum, dovezile începuseră să se adune chiar și sub ochii lor. Sovieticii trimiși în lagăre de naziști în toamna lui 1943 fuseseră luați prizonieri în timpul retragerilor, nu al ofensivelor germane, și mii de soldați ai Wehrmachtului erau uciși zilnic. Ana fusese copleșită de bucurie la aflarea veștilor, apoi se certase singură: niciun bun creștin nu trebuia să exulte la uciderea nimănui, indiferent de originea victimei. Chiar și așa, era greu să nu primești cu satisfacție vești despre înfrângerile suferite de naziști, căci asta era singura cale de eliberare din lagărul de la Birkenau.

Vioara își reluă cântatul și notele sale se înălțară limpede și pline de încredere peste instrumentele care o acompaniau. Orchestra se înființase la puțin timp după sosirea primei femei în lagăr, dar Alma Rose nu preluase conducerea decât cu o lună în urmă, iar rezultatul fusese creșterea grupului atât

în număr, cât și în talent. SS-iștii adorau să participe la concertele de duminică după-amiaza și unii dintre prizonieri îi detestau pe muzicienii care le făceau pe plac. O violistă iugoslavă care născuse cu o săptămână înainte îi mărturisise Anei că fusese bătută, scuipată și lovită cu picioarele de alte deținute pentru că acceptase să cânte pentru nemți, dar numai așa își salvase viața și, prin urmare, și pe cea a copilului nenăscut. Se întorsese la baraca ocupată de muziciene cu pruncul ascuns în cutia violei sale, și Ana nu putea decât să spere că privilegiile acordate artiștilor urmau să îi permită să-și țină copilul în viață. Avea însă serioase îndoieli.

— O, Preacurată Maică a lui Dumnezeu, ascultă-mi rugăciunea, ține-mi fiii în siguranță, oriunde ar fi!

Degetele îi orbecăiră după mărgelele din rozariu, însă nu întâlniră decât cutele murdare ale fustei. Pierduse rozariul în cursul operațiunii de despăduchere, și, cu toate că Naomi o asigurase că urma să-i facă negreșit rost de un altul, încă nu reușise. Îi aruncă o privire fetei, înghesuite pe pat între ea și Ester. Era seară și-și terminase treaba în Kanada, după care se furișase în Blocul 24, așa cum proceda adesea. Grecoaicele evreice fuseseră mutate în Blocurile 20 și 21 împreună cu rusoaicele, dar aproape toate compatrioatele lui Naomi muriseră de tuberculoză, inaniție sau doar copleșite de disperare, iar fata ura să meargă la barăcile ocupate de ele. Mala încerca să o mute, însă astfel de lucruri necesitau timp, așa că Naomi venea la Ana și Ester ori de câte ori putea. Câteodată li se alătura și Mala ca să pălăvrăgească veselă cu ele în germană sau poloneză, ba chiar și puțin în greacă, limba maternă a lui Naomi, pe care începuse s-o învețe. Mala avea o fascinație înnăscută atât pentru limbi străine, cât și pentru popoare, dar zvonurile dădeau drept și mai sigură atracția ei față de un tânăr pe nume Edek Galiński,

un mecanic priceput care lucra în birourile din lagăr.

— Este adevărat, Mala? o tot întreba în șoaptă Naomi. E adevărat că e ceva între voi?

La care Mala țâțâia din buze și-i răspundea:

— De parcă așa ceva ar fi posibil aici, la Birkenau.

Dar toată lumea își dădea seama după roșeața din obrajii ei frumoși că așa ceva chiar era posibil, și se bucura pentru ea.

În ultima vreme însă, Naomi se arătase mai puțin interesată de „idila" Malei, așa că Ana o privi neliniștită. Părea apatică și își pierduse o parte din energia ei plăcută, în concluzie, Ana se bucură s-o vadă ascultând pierdută muzica. Întinse mâna spre ea și Naomi i-o prinse cu atâta forță, încât Ana se temu pentru bătrânele ei articulații.

— Te simți bine, Naomi? șopti.

Fata îi eliberă mâna din strânsoare.

— Mama cânta la vioară.

— La fel și soțul meu. Mă rog, la scripcă.

— Îi simți lipsa?

— În fiecare zi.

— Presupun că e ceva foarte drăguț. Ana se încruntă la ea, iar Naomi ridică din umeri și adăugă: E drăguț să ai un soț de care să-ți fie dor.

Ana zâmbi fără să vrea; grecoaica avea un fel neobișnuit de a privi lucrurile.

— Mda, probabil. O să ai și tu pe cineva cândva, Naomi.

— Așa e, fu de acord fata, însă ochii îi alunecară spre podea.

Ana ar fi vrut să insiste, însă orchestra se pregătea de finalul uverturii și părea nepoliticos să acopere muzica frumoasă cu vorbele ei. Se relaxa, lăsându-se învăluită iar de melodie, fiecare notă părând o evadare din lagăr ce trebuia primită cu ambele mâini, iar după ce uvertura se termină, se alătură celorlalte aplauze spontane, aproape surprinsă că mâinile ei încă știau cum să exprime

admirația. Se uită spre violistă, care îi surprinse privirea și dădu o singură dată scurt din cap. Copilul era încă în viață, și asta era ceva bun.

— În picioare în fața paturilor!

Tresăriră toate și priviră cu neliniște spre ușă. De obicei, SS-iștii se refugiau serile în barăcile lor încălzite și confortabile ca să se îmbete cu alcool furat, și până și Klara se delectase ascultând muzica. Se grăbi să-i întâmpine pe nou-veniți, în care Ana îi recunoscu cu spaimă pe Wolf și Meyer, cei doi ofițeri SS care veniseră cu ceva timp în urmă să ia prunci pentru programul cu ridicolul nume de „Lebensborn". De atunci nu îi mai văzuse și îndrăznise să spere că își pierduseră interesul, dar acum iată-i, plecați din nou la vânătoare!

O văzu pe violistă furișându-se afară pe ușă și observă încă cel puțin o altă mamă vicleană târându-se spre capătul îndepărtat al patului pentru a-și proteja bebelușul. Pentru femeile care stăteau cel mai aproape de ușă nu exista însă nicio cale de scăpare, iar Klara și Pfani le făcură să se ridice iute în picioare cu pruncii ținuți în față ca pe niște trofee ce așteptau să fie înșfăcate.

— Par cam bolnavi, își încreți buza Meyer.

— Și de ce te miri? îl repezi cineva, iar Ana se răsuci și o văzu pe Ester pășind în față cu mâinile în solduri.

O lumină stranie, translucidă, strălucea în ochii lui Ester, iar liniile corpului ei slăbănog păreau să se unduiască din cauza furiei. Sarcina era de acum vizibilă și noaptea o auzea cum își legăna pântecul și-i murmura în beznă promisiuni care îi frângeau inima Anei: „O să am grijă de tine, micuțule"; „O să te duc la tatăl tău"; „îți voi dărui lumea. Nu lumea asta, ci una mai bună și mai cuviincioasă." Ana nu o întreba niciodată cum avea de gând să-și țină promisiunile, ci doar se mulțumea să o ia strâns în brațe, să o mângâie pe frunte și să se roage pentru un miracol. Numai că acum nu era

întuneric și nu era momentul ca Ester să vorbească.

— Ester! șuieră ea, însă era despărțită de fată de cei doi SS-iști și nu putea să o atingă fără a atrage și mai mult atenția asupra amândurora.

Ester părea să-și fi pierdut mințile.

— Nu au nici haine, nici scutece, și mor de foame dacă mamele n-au lapte, ceea ce se întâmplă foarte des, căci și-au dat rațiile pe așternuturi și săpun ca să nu-și găsească sfârșitul pe masa de naștere.

Hauptsturmführer Meyer abia dacă se obosi să îi arunce o privire.

— Atunci e bine că ne aflăm aici ca să îi luăm. Sunt sigur că pruncii vor câștiga rapid în greutate când bunele mame nemțoaice îi vor lua în grija lor. Scrută femeile aliniate în fața paturilor și declară: îi luăm pe toți, cu excepția aceluia.

Arătă spre un bebeluș rus cu pielea de culoare închisă, a cărui mamă aproape că leșină de ușurare, înainte să apuce celelalte mame să reacționeze, Klara, Pfani și Wolf le smulseră copiii din brațe ca să îi care afară la mașină, și totul se termină cât ai clipi. Una dintre sărmanele femei, care încă nu își revenise după nașterea dificilă, rămase în picioare, uitându-se confuză la brațele ei goale. O alta se rezemă de pat și începu să-și smulgă lent și sistematic părul din cap, în timp ce o a treia se lăsă să cadă în genunchi, implorând într-o germană rudimentară să-i fie înapoiat copilul:

— *Bitte! Meine kleine infant. Meine baby.*

— *Meine baby*, o corectă Meyer cu o veselie întunecată, la care Ester traversă în goană baraca și se năpusti spre spinarea lui, șuierând, scuipând și țipându-i în ureche.

Ana îl urmări cu oroare pe ofițerul care se uită în spate, mai întâi ușor amuzat, apoi mânios.

— Luați această *blöde Hündin*[8] de pe mine! *Mein Gott,* aici e ca într-o grădină zoologică. Hai!

Cu cât le exterminăm mai iute pe creaturile astea, cu atât mai bine! Dă-te naibii jos de pe mine!

Klara îi făcu favoarea de a se întoarce în baracă și a o smulge pe Ester de lângă el cu brațele ei cărnoase.

— O să am eu grijă să fie pedepsită, *Herr Hauptsturm-führer,* îl asigură ea încântată de noua sarcina asumată.

— Așa să faci! Femeile astea n-au idee ce e bine pentru ele.

— Nu să le iei copiii, asta-i sigur! țipă Ester, zbătându-se în continuare în strânsoarea Klarei.

Pfani făcu un pas în față și o plesni cu putere. Ana văzu cum sângele țâșnește din gura lui Ester, care îl scuipă înapoi, iar picăturile stacojii aterizară în părul roșcat al lui Pfani, unde străluciră ca niște nestemate. Meyer le aruncă o privire dezgustată, cu degetele zvâcnind pe tocul pistolului, însă în clipa următoare unul dintre bebeluși începu să plângă în mașina de afară, iar ofițerul clipi mărunt, pocni din degete spre Wolf și ieși cu pași mari din baracă.

— Vă rog! spuse Ana interpunându-se între Ester și Pfani. Haideți să ne calmăm cu toate!

Auzi huruitul mașinii SS-iștilor, care tocmai pornise, însă, judecând după lumina din ochii mijiți ai Klarei, Ester era în continuare în pericol. *Schwester* Klara le urase pe amândouă din momentul când o opriseră să mai înece nou-născuții și acum prinsese ocazia să se răzbune.

— O, dar eu sunt foarte calmă! rosti Klara cu o voce care clocotea de răutate. Sunt foarte calmă și am primit ordine pe care trebuie să le execut. Numărul 41400 va fi pedepsită. Pfani, îmi trebuie w biciul. Ala mare.

Ana văzu cum ochii lui Ester se limpezesc. Și cum se zbate în strânsoarea Klarei, însă fără folos, căci nemțoaica, bine hrănită cu rații de *kapo,* era puternică și nu-i lăsa nicio șansă. Pfani îi aduse biciul, unul lung, cu cinci împletituri grele din

piele prinse la capete. Ana nu văzuse pe nimeni supraviețuind unei biciuiri.

— Klara, te rog! Noi toate ar trebui să fim unite.

— O, dar suntem! îi aruncă ea peste umăr, după care dădu din cap spre Pfani. Dezbrac-o și leag-o de pat!

Pfani îi rupse bluza lui Ester, trăgând de nasturi, care zburară în toate părțile înspre femeile ce urmăreau terifiate scena de pe paturile lor. Ana observă cum Klara își mijește ochii la vederea pântecului umflat al lui Ester și o spaimă de gheață o cuprinse.

— Klara, dădu ea să o implore, însă supraveghetoarea nici măcar nu o învrednici cu o privire.

— Leag-o, Pfani! Nu, nu așa! O înșfăca pe Ester și o răsuci cu fața spre ea, adăugând: Uite așa! Cred că în obrăznicătura asta mare de evreică e o altă obrăznicătură mai mică, și asta o face să se poarte atât de nerespectuos cu superiorii. E timpul să-l scoatem afară pe micul evreu.

— Nu! urlă Ester, încercând să-și acopere pântecul cu mâinile, însă Pfani îi ținea strâns încheieturile cu brațele ei osoase și i le legă de unul dintre paturi cu o sfoară subțire.

Ester se zbătu, crestându-și pielea, dar Pfani o legă și mai strâns.

— Văd că ți-ai mai pierdut din tupeu, evreico.

— Te rog, Pfani! Gândește-te cum ar fi să-ți fie ție luat copilul!

Un nor traversă preț de o clipă ochii prostituatei, dar îndepărtă încețoșarea ștergându-se pe față cu mâna, apoi îi dădu o palmă lui Ester, ca să fie totul și mai limpede.

— Tacă-ți fleanca! Ne pui pe toate în pericol cu prostiile tale și trebuie să fii pusă la punct.

Se retrase, iar Klara ridică biciul, mângâind cele cinci împletituri ca pe niște șerpi aduși în casă pe post de animale de companie.

— O să doară, să știi, ugui ea.

— Nu! Ana se aruncă în fața lui Ester, implorând-o: Oprește-te, Klara, e nebunie curată!

— Nebunia e, moașo, că am fost obligată să vă ascult pe voi prea mult timp. Dă-te la o parte, altfel o să te biciuiesc și pe tine!

Își duse mâna la spate cu o mișcare smucită bine antrenată și pielea biciului o șfichiui puternic pe Ana peste braț, îi sfâșie uniforma și îi pătrunse în piele. Ana scoase un urlet de durere și se prăbuși la podea. Klara râse și ridică din nou biciul.

— Ajunge!

De data asta, cea care sări în apărarea Anei și a lui Ester pășind curajos în față fu Naomi.

— Tu cine ești? lătră Klara.

— Nu contează cine sunt, *Kapo,* ci ceea ce am.

— Poftim?

Naomi își ridică uniforma vărgată, dând la iveală bluza din mătase moale pe care o purta pe dedesubt. Rulă încet manșeta, așa încât să fie bine văzută, și-și trecu o unghie peste cusături. Klara privi cu lăcomie cum Naomi face o gaură în cusătură și un obiect mic și tare se rostogolește din manșetă și îi cade în palmă. Stând cât mai departe de *kapo,* fata își desfăcu pumnul în care se odihnea un diamant care sclipi în ultimele raze de soare ce se strecurau oblic prin ferestrele murdare. Klara se linse pe buze.

— E autentic, spuse Naomi. L-am găsit în Kanada, îl păstram pentru o situație specială, dar Ester *este* specială, așa că, dacă o lași în pace, diamantul e al tău, Klara.

Aceasta din urmă își plimbă privirea de la Ester la Pfani și la diamant. Ana ghici că făcea calcule în creierul ei mizerabil și se forță să se ridice în picioare, venind lângă Naomi. Alte câteva femei coborâră din paturi și li se alăturară, formând un cerc de pază în jurul prețioasei bijuterii. Klara pufni pe nas și dădu din mână a lehamite.

— Bine! Oricum sunt foarte obosită. Dă-mi-l!

Naomi clătină din cap.

— Nu înainte s-o eliberezi pe Ester.

Klara mârâi, dar dădu din cap către Pfani, care scoase un oftat puternic și începu să tragă de nodurile din sfoară. Le strânsese bine și pauza până la eliberarea lui Ester fu lungă și chinuitoare, dar în cele din urmă se termină totul. Pfani o împinse pe Ester spre Naomi, care o prinse în brațe, după care aruncă diamantul la picioarele Klarei.

— Tâmpenia ta de piatră nu face nici a zecea parte din cât valorează femeia asta minunată, spuse ea în timp ce Klara se aplecă să-și culeagă premiul, după care se retraseră toate în secția de maternitate și se înghesuiră pe un pat.

Pe Ana o durea brațul, însă Ester era acum în siguranță și asta era tot ce conta.

— Ai fost extraordinară, Naomi, spuse ea, strângând-o la piept pe tânăra grecoaică.

Naomi se zvârcoli ca să se îndepărteze.

— Nu e nimic extraordinar în a da mită.

— Ba da, pentru mine este, o contrazise Ester. Mi-ai salvat viața. Mi-ai salvat copilul.

Naomi continua să se foiască.

— Nu mai fi așa de melodramatică, Ester! Poate că într-o zi vei face același lucru pentru mine.

— Ce anume? Să-ți salvez viața?

— Sau pe cea a copilului meu, dacă se va întâmpla să fac unul.

— Cum? Ce tot vorbești?

Ana și Ester se holbară la tânără, care-și mușcă buzele date în mod vizibil cu ruj, arătând acum ca un copil, ceea ce și era.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Ana, însă Ester i-o luă înainte:

— Neamțul ăla despre care ai spus că e un bărbat drăguț, el a fost, nu-i așa?

Naomi dădu încet din cap în semn de încuviințare.

— Ce-a făcut? Te-a violat?

— El… el mi-a spus că o să merite dacă îl las. Și a meritat, nu-i așa? Gândește-te la câte lucruri am obținut: dezinfectantul, fânul pentru saltele, diamantul.

Ana se uită la Ester și-și văzu propria oroare oglindită în ochii tinerei sale prietene.

— Ai făcut-o pentru noi?

Naomi ridică din umeri.

— Ți-am spus, nu-i cazul să faci din țânțar armăsar. Oricum nu prea am avut de ales, așa că am încercat să trag toate foloasele. Și să știi că nici nu e așa îngrozitor, la urma urmei. E un lucru interzis, și atunci e nevoit să-l facă iute.

Rostise frazele cu atâta curaj, că Ana își simți inima luând-o la trap în corpul bătut. Cu numai un an în urmă, Naomi locuia cu familia ei în Salonic și se îndrepta fără îndoială în fiecare dimineață spre școală sub razele blânde ale soarelui grecesc, cu marea sclipind în apropiere și urându-i veselă să aibă o zi bună. Luptele păruseră atunci ceva îndepărtat, însă războiul intrase acum în toate casele din lume și-i dezrădăcinase pe oameni.

— Ar fi trebuit să ne spui, Naomi.

— De ce? Ca să vă faceți griji pentru mine?

Ana se aplecă și o luă din nou în brațe.

— Ca să ne facem griji alături de tine.

Naomi scoase un sunet înăbușit, pe jumătate oftat, pe jumătate hohot de plâns, și Ana simți cum se lipește de ea.

— Ce porcărie! șopti mica grecoaică. Ce porcărie nemaipomenită, ce încurcătură nenorocită!

Era un eufemism atât de ridicol pentru situația în care se aflau, că Ana se pomeni că izbucnește în râs, urmată de Ester și mai apoi de Naomi, și rămaseră toate trei agățate una de cealaltă în întunericul care începea să se aștearnă și râseră cu lacrimi până ce dădură de-a binelea în plâns.

Cele două tinere adormiră mai târziu, dar Ana rămase trează, întinsă între ele și cu brațele înfășurate în jurul umerilor lor slabi. Naomi ar fi. Trebuit să se întoarcă în baraca ei, dar cui îi mai păsa? în lagăr, viețile apăreau și dispăreau cu atâta ușurință, încât un corp aflat într-un alt pat decât cel alocat nu avea prea mari consecințe.

Le strânse pe cele două lângă ea și se gândi la diamantul care sclipise în praful de pe podeaua barăcii și la Klara, care se târâse lacomă în patru labe ca să-l ia. „Tâmpenia ta de piatră nu face nici a zecea parte din cât valorează femeia asta minunată”, așa spusese Naomi, și avusese perfectă dreptate. Naomi era un copil, Ester era și ea foarte tânără, dar ambele dăduseră dovadă de un curaj incredibil în locul acesta îngrozitor, și Ana își simți corpul îmbătrânit inundat brusc de un val de mândrie. Le ducea dorul lui Bartek și băieților în fiecare zi, însă cele două fete și celelalte femei aflate în grija sa erau acum familia ei, iar în timp ce stătea întinsă în pat, cu fiicele adoptive încolăcite lângă, jură să facă tot ce avea să-i stea în putință ca moașă, ca mamă și ca prietenă pentru a le ține în siguranță.

DOUĂZECI

SEPTEMBRIE 1943

ESTER

Ester stătea rezemată de marginea patului, legănându-și pântecul și urmărind-o curioasă pe Pfani, care lucra cu acul de tatuaj pe propria coapsă pală. Imaginea începuse să se formeze, iar Ester remarcă intrigată că era un arbore al vieții ce părea inspirat dintr-o legendă scandinavă. La baza pomului erau veverițe și arici, iar pe crengi, păsărele, și oricât de ciudată i se părea ideea de a-ți grava ceva pe piele cu cerneală, recunoscu că arăta destul de frumos.

— Te pricepi foarte bine.

Pfani își ridică surprinsă privirea.

— Mersi! mormăi ea. Ca să treacă timpul mai repede.

Ester se uită în jur. Era duminică – ziua lor oficial liberă – și cu soarele de toamnă ce strălucea, toate femeile capabile să se scoale din pat încercau să profite la maximum. Deunăzi, când se treziseră pentru apelul de dimineață, avuseseră surpriza de a da peste un strat de chiciură așternut pe pământ și o parte dintre deținutele mai vechi începuseră să murmure despre ororile iernii la Birkenau, așa că lumea se grăbise acum să se bucure, atât cât se mai putea, de căldură. Ester intrase doar pentru că se simțise un pic amețită și voise să scape pentru un moment de strălucirea orbitoare, însă se pomenise privind fascinată acul lui Pfani.

— Te-ai ocupat mult cu arta înainte de, știi tu, înainte de…?

— Un pic. Când eram mică, îmi plăcea să desenez, dar după aia a murit mama și în casa în

care m-au azvârlit apoi, nimeni nu se dădea în vânt după „mâzgălitul de tablouri aiurite”.

— O, Pfani!

Ester își aminti cu drag de copilăria ei și a lui Leah, de modul sever, dar plin de iubire în care fuseseră crescute, și întinse un braț spre fata roșcată din fața ei, însă Pfani respinse cu o mână gestul de compasiune.

— A fost de mult. Din fericire, madame Lulu s-a purtat mai drăguț cu mine.

— Madame Lulu…?

— Matroana bordelului. M-a luat la ea când aveam paisprezece ani. Eram deja dezvoltată la vârsta aia.

Rosti toate frazele pe un ton lipsit de orice inflexiune, pragmatic, și Ester se abținu să-și arate șocul. Știa că Pfani fusese adusă în lagăr ca prostituată, dar niciodată nu se întrebase de ce.

— Și acolo la… te-ai ocupat tot cu arta?

— Da, cu pereții. Madame Lulu a vrut să fie vopsiți, așa că am pictat pe ei niște peisaje mari. Apusuri de soare și pomi toamna, și chestii dintr-alea de la tropice. Îi plăceau roșul și portocaliul. Culorile senzuale, dacă mă înțelegi.

— Sigur.

Ester o urmări cum își tatuează o frunză care cădea din copac. Mărgele de sânge se strânseră când acul pătrunse în piele, dar Pfani păru să nu bage de seamă. Își ridică brusc ochii.

— Știi, am fost în lagăre de diverse feluri de când aveam opt ani, dar ăsta e cel mai rău dintre toate. Aș fi dispusă să accept perversiunile sexuale ale oricărui idiot, numai să scap de aici.

— La Auschwitz I au un bordel, se auzi o voce din pragul ușii, iar Ester își înălță privirea și o descoperi stând în picioare acolo pe Naomi.

— Un bordel? întrebă mirată Ester.

Din când în când le parveneau povești despre Auschwitz I, primul lagăr de concentrare transformat la începutul războiului din barăcile

unde obișnuiau să lucreze pe timpul verii muncitorii sezonieri polonezi. Comandantul acelui lagăr era șef și peste cel de la Birkenau, și ocazional se făceau schimburi de deținuți între cele două. Închisoarea pentru deținuții politici se afla la Auschwitz I, la fel și un soi de simulacru de tribunal, poziționat în chip convenabil lângă un zid unde erau executați prizonierii, dar altceva Ester nu mai știa.

Naomi confirmă dând din cap.

— Mala mi-a povestit de curând despre bordel. Se numește Puff și l-au amenajat pentru bieții SS-iști văduviți de sex și blocați aici, doar cu noi, niste evreice murdare, pe care să le poată viola.

Ester merse la ea și-i înconjură umerii cu un braț.

— Neamțul tău tot mai…

— Da. Dar îmi face rost de mâncare.

— Asta e prostituție, rosti plină de înțelepciune Pfani.

— Ba nu, protestă Ester, dar Pfani nu o auzi.

Se concentrase și desena pe coapsă o a doua veveriță, dar, în timp ce o privea, Ester își dădu seama că a doua veveriță se acupla cu prima.

— Pfani! Vei avea tatuajul ăsta pe coapsă toată viața.

— Și ce dacă? Clienților le va plăcea.

— Dar știi, nu e nevoie să te întorci la vechea meserie. După război, vor fi. Multe alte oportunități…

— După? râse Pfani, adăugând ultimele tușe veveriței mascul. Nu mă gândesc la ce va fi după război. Se uită iar la Naomi și adăugă: Puff, așa ai zis? în Auschwitz I? Fascinant!

Se ridică brusc în picioare și țâșni spre celălalt capăt al barăcii, lăsând trusa de tatuaj pe scaun. Ester se holbă la ea, dar nu vedea veverițele ridicole din mintea distrusă a lui Pfani, ci șirul nesfârșit de numere săpate de ea în coapsele micuțe ale nou-născuților. Pruncii evrei, destinați

doar vieții de apoi, nu erau tatuați, și nici pruncii destinați „germanizării”. Ei trebuiau să rămână neînsemnați, neidentificabili.

O idee i se formă în minte. Păși spre instrument, îl luă în mână și testă acul pe dosul palmei. Trebui să apese mai tare decât se așteptase, dar cerneala mușcă în cele din urmă și un mic punct albastru îi apăru pe piele.

— Oprește-te, Ester!

Naomi se repezi și-i smulse acul din mână. Ester se răsuci cu fața spre ea și îi zâmbi.

— Roagă-te ca Pfani să fie acceptată în bordel, Naomi! Am un plan. Chiar dacă ne vor lua copiii, într-o bună zi, când totul se va termina și viețile noastre nu vor mai fi îngrădite de garduri din sârmă, îi vom găsi.

— Cum?

Ester luă acul din mâna ei și se întoarse la scaun. Pentru întâia oară după foarte mult timp, simțea ceva asemănător cu speranța.

— Marcaj secret, scumpa mea Naomi, marcaj secret!

— Poftim?

Ester o trase mai aproape.

— Vom lua toți bebelușii puși pe lista pentru programul Lebensborn și îi vom tatua cu numărul mamei mic și citeț, într-un loc unde să nu fie observat de către autorități. Și pe urmă, când războiul se va termina, vom avea o modalitate de a-i identifica, de a-i găsi și a-i ține din nou în brațe.

Naomi o privi cu admirație.

— Ce idee deșteaptă! exclamă ea, însă Ester clătină din cap cu tristețe.

— Nu, Naomi, nu-i deloc deșteaptă, doar disperată.

DOUĂZECI ȘI UNU

ESTER

— Ce vrei să faci? țipa Klara.

— Să plec, răspunse calm Pfani în timp ce își făcea sul salteaua aspră pe podeaua din camera privată a temutei *kapo.*

— Unde pleci?

Corpul solid al Klarei zvâcni în încercarea de a o înșfăca pe Pfani, însă roșcata se eschivă și o zbughi spre ieșirea din baracă.

Ester le înghionti pe Naomi și Ana, care își ridicară capetele de deasupra Zofiei, o tânără poloneză oribil de slabă care intrase în travaliu pe soba din cărămidă. Toată vara, trenuri după trenuri pentru transportul vitelor aduseseră femei în lagăr, multe dintre ele însărcinate. O parte nu trecuseră de prima selecție, fiind trimise fără milă în anticamerele morții, însă altele scăpaseră și sfârșiseră în salonul de maternitate al Anei, alături de bietele fete pe care gardienele le pândeau pentru a le smulge pruncii.

Veniseră de peste tot, multe din Rusia și Belarus, fiind luate ostatice în cursul înverșunatei retrageri germane. Măcar ele mai aveau ceva putere, însă a da naștere în condițiile precare de la Auschwitz punea la încercare până și cele mai sănătoase corpuri. Biata Zofia, mutată din ghetoul desființat de la Rejowiec în urmă cu câteva luni, avusese dificultăți încă din primele faze ale sarcinii. Ester se mișcă pentru a o ascunde de Klara, care se luase furioasă după Pfani.

— Unde vrei să te muți, Pfani? Știi că n-ai cum să dai de o *kapo* care să te trateze mai bine ca mine.

— Da, știu, rânji Pfani, dându-și părul pe spate. Mă duc la Puff, unde mă așteaptă paturi moi, haine

frumoase și căzi pline cu apă fierbinte oricând am chef să fac baie.

Celelalte femei oftară de invidie.

— Ce-i cu Puff ăsta? întrebă Jana, apropiindu-se dinspre capătul îndepărtat al spitalului.

— Este bordelul pentru naziști, o informă concis Naomi.

— Nu! exclamă Jana, privind-o oripilată pe Pfani. Nu poți să mergi acolo… Monștrii ăia se vor urca pe tine. În tine!

— Și ce? N-ai auzit ce am spus? Paturi moi, haine frumoase și căzi pline cu apă fierbinte oricând am chef să fac baie. Pentru toate astea merită să suport un pic de cârnat nemțesc.

— Nu, Pfani! Cum rămâne cu demnitatea ta? N-ai pic de mândrie?

Pfani îi râse în nas doctoriței.

— Demnitatea și mândria nu te țin în viață. Am învățat asta în urmă cu mult timp, și acum se dovedește că e și mai valabil. Plec.

— Mă părăsești?

Klara părea atât de tristă, încât lui Ester aproape că i se făcu milă de ea, dar imediat își aminti cum *kapo* înălțase biciul deasupra pântecului ei umflat și își împietri inima.

— Normal că te părăsesc, râse Pfani. Ce mi-ai oferit tu, Klara? Un loc de dormit pe podeaua camerei tale și șansa să-ți fac treburile murdare? Ei bine, mersi frumos, a sosit momentul să-ți găsești altă sclavă! Plec ca să mă ocup de propriile treburi murdare.

Și, cu o fluturare de mână spre Blocul 24, Pfani ieși cu pași mari fără să arunce o privire înapoi, cu părul roșu arzând ca o flacără pe fundalul soarelui, așa cum se zărea prin ușa deschisă. Auziră motorul puternic al unei mașini naziste pornind, după care se așternu tăcerea.

— Auuuu! scânci Zofia, aducându-le înapoi cu picioarele pe pământ.

— Te descurci foarte bine, o asigură pe un ton alinător Ana.

Ester nu era foarte convinsă de adevărul acestor spuse. Când fusese adusă în lagăr, Zofia cea firavă era în doliu după moartea prin împușcare, chiar în fața ei, a soțului și trimiterea direct la gazare a unei surori; practic, de atunci nu-și mai revenise, iar nașterea îi putea stoarce și ultima picătură de viață. Totuși, Ana nu pierduse încă nicio femeie aflată în chinurile facerii, așa că lui Ester nu-i rămânea decât să aibă în continuare încredere în abilitățile prietenei ei, cu atât mai mult cu cât acum avea alte lucruri pe cap. O mângâie pe viitoarea mamă și se forță să se salte pentru a o înfrunta pe Klara, grăbită să profite de momentul de slăbiciune al nemiloasei supraveghetoare.

— Of, Doamne! rosti ea pe un ton domol. Cine îi va mai tatua de acum încolo pe nou-născuți?

— Tatuaj? îi aruncă Klara o privire încețoșată. Despre ce vorbești? A, nu eu. Nici vorbă! Urăsc acele!

Ester își înfipse unghiile în palme. Ar fi dat orice ca să găsească cele mai potrivite cuvinte.

— Nici eu. Bieții prunci! Mă trec fiorii de fiecare dată când văd cum sunt însemnați cu acul.

Klara își miji ochii la ea.

— Serios? Da' ce slabă de înger ești, Numărul 41400!

— Păi da, însă…

Klara luă trusa de tatuaj lăsată de Pfani pe scaun și o azvârli în direcția ei.

— Tocmai te-ai ales cu o slujbă nouă, evreico. Începând de azi.

— Dar, Klara, eu…

— De azi, am zis! Și nu vreau să aud că te văicărești!

Ester luă trusa și trase aer în piept adânc și cu satisfacție.

— Bine, Klara!

Kapo plecase însă deja, bocănind pe coridor și trântind în spate ușa camerei ei private. Peretele subțire din lemn nu-i putu înăbuși hohotele de plâns, și Ester zâmbi mulțumită. Planul ei funcționase.

Copila Zofiei veni pe lume mică, dar zbierând cât doi. Ana o binecuvânta, așa cum făcea cu fiecare nou-născut, iar Zofia o rugă să-i pună numele Oliwia, după cel al surorii ei. Femeile se strânseră pentru ceremonia improvizată, și Zofia acoperi cu sărutări puful de pe capul fiicei – puful blond. Deși cu ochii înroșiți și încețoșați, și clătinându-se pe picioare, efect al șnapsului al cărui miros îi răzbătea din fiecare por al corpului, Klara ieși imediat din camera ei la auzul zbieretelor copilului.

— Încă unul pentru programul Lebensborn, din câte văd. Excelent!

Zofia o lipi pe Oliwia și mai strâns de ea.

— Te rog, Klara! bolborosi ea în polonă. Nu-mi lua fetița!

— Vorbește în germană, țăranco! Ar trebui să-i mulțumești lui Dumnezeu că părul blond al copilei i-a salvat viața nenorocită de evreică. Și că va avea șanse mai mari în viață decât tine.

— Dar eu sunt mama, bâigui Zofia în germana ei rudimentară. Eu dat viața.

— Și o să stea cu tine, dar numai pentru o zi sau două, jubilă Klara. E pe lista mea. Cât despre tine…, arătă ea cu un degete tremurător spre Ester. Nu cumva să îndrăznești să tatuezi copilul! Va fi trimis neîntinat Reichului.

— Sigur că da, Klara.

Klara își miji ochii, și Ester se blestemă în gând pentru lejeritatea răspunsului, însă din fericire *kapo* avea mintea prea tulburată pentru a prinde din zbor vreun semnal, așa că se retrase bombănind și clătinându-se în dormitorul ei.

Ester înghiți în sec și se uită în jos spre Zofia.

— Trebuie s-o facem, îi șopti ea în polonă. Trebuie să o tatuăm.

Zofia dădu din cap și, cu lacrimi în ochi, așeză prețioasa legătură în brațele lui Ester.

— Da, însemneaz-o pe Oliwia mea, și eu o voi găsi. Voi da de ea într-o bună zi.

— Exact.

Totul păruse simplu în vorbe, însă când Ester o așeză pe Oliwia pe sobă lângă ea și luă acul, văzu că îi tremura mâna. Nu era deloc în regulă. Conveniseră că locul cel mai bun pentru a ascunde marcajul era subsuoara, însă tatuajul trebuia să fie de mici dimensiuni pentru a nu fi descoperit și, pe de altă parte, cât se poate de clar pentru a fi de folos la acel moment imposibil de precizat din viitor când aveau să fie libere să-și caute copiii.

Toată seara, în timp ce Ana o îndrumase pe Zofia în etapele travaliului, Ester se antrenase pe brațul unei femei moarte lăsate să zacă în afara barăcii. Fusese o muncă înfiorătoare, însă era convinsă că biata femeie nu ar fi avut nimic împotrivă să îi cedeze pielea lipsită de viață dacă ar fi avut cunoștință de importanța misiunii, așa încât perseverase. Acum însă, cu un copil viu în față, era ceva complet diferit.

— Nu pot, șopti.

Ana apăru imediat lângă ea.

— Ba da, poți, Ester! Ești o femeie curajoasă, bună și puternică. N-o să o doară decât o clipă pe Oliwia și îi va da șansa de a-și revedea cândva mama, așa că merită efortul. Știi bine asta.

Ester dădu din cap, își înghiți nodul din gât și ridică acul. Ochii albaștri ai nou-născutei se ridicare spre ai ei și Ester îi privi direct, imaginându-și că era propriul copil. Ana avea dreptate – merita tot efortul, și mult mai mult.

— Îmi pare rău pentru ceea ce urmează, îi șopti ea pruncului, însă mă rog ca într-o zi să apreciezi ce am făcut pentru tine!

Ana ridică brațul Oliwiei cu blândețe, ținând strâns corpul micuț, în timp ce Ester luă acul și verifică numărul Zofiei: 58031. Dumnezeule, își spuse ea, de ce nu putea fi ceva mai ușor de tatuat, însă își imagină șirul de cifre săpate în pielea femeii moarte de afară (al cărei braț fusese tăiat între timp pentru a evita suspiciunile) și, trăgând aer adânc în piept, se aplecă în față. La prima atingere a acului, Oliwia scoase un mic țipăt de durere și Zofia icni, dar Ester o auzi îngânându-i copilei cuvinte liniștitoare și de încurajare, pe care le lăsă să o cuprindă și pe ea în timp ce, cu limba între dinți, scrijeli cifrele mici și clare în îndoitura uneia dintre axile.

— Am terminat.

Se îndepărtă, copleșită de ușurare. Ana verifică numărul și dădu din cap aprobator.

— Frumos!

— Asta înseamnă frumusețe aici, la Birkenau? se încorda Ester la auzul laudei.

— Nu în mod direct, recunoscu Ana, dar asta, da.

Ester îi urmări degetul, îndreptat către Zofia, care își dusese copila la sân, sărutând-o pe creștet în timp ce fetița îi căuta sfârcul, acul fiind deja dat uitării, și știu că prietena ei avea dreptate. Zâmbi la gândul micului însemn, știut numai de ele, menit să devină firul călăuzitor spre un viitor la care trebuiau toate să viseze în continuare.

DOUĂZECI ȘI DOI

AJUNUL CRĂCIUNULUI, 1943

ANA

— Te simți bine? Fătul e și el bine acolo, înăuntru?

Ana străbătu salonul de maternitate în viteză, încercând cu disperare să-și încălzească picioarele și mâinile înghețate în timp ce verifica starea viitoarelor mame. Cum putea să ajute la nașterea unui prunc din moment ce degetele i se albăstriseră de frig? Se uită cu jind la soba de cărămidă întinsă pe toată lungimea barăcii, solidă, eficientă și total lipsită de combustibil. Temperaturile se mențineau de săptămâni în șir sub zero grade și, de când începuse frigul, rămăseseră până și fără micile cantități de cărbune și lemn pe care naziștii le consideraseră suficiente pentru aprovizionarea de iarnă.

Uneori, membrii Rezistenței poloneze aruncau bușteni peste gard, dar trebuia să te miști foarte repede pentru a-i aduce la tine în baracă, și cum Blocul 24 era plin de femei bolnave și însărcinate, slabe șanse să pună mâna pe lemnul prețios. Naomi, care din fericire nu rămăsese însărcinată deocamdată, izbutea din când în când să înșface niște bușteni sau să facă schimb cu vitalele chibrituri găsite în Kanada, însă burta lui Ester crescuse enorm, iar Ana, ale cărei oase bătrâne scârțâiau din cauza gerului, nu putea rivaliza cu celelalte femei, oțelite de condițiile vitrege din lagăr. Mormăi și-și frecă furioasă mâinile, încercând să le dezmorțească. În acel moment nicio femeie nu era în travaliu, însă existau cel puțin trei gravide cărora li se apropia sorocul, și, cum a aduce pe lume un copil în aceeași zi ca pruncul Hristos era întotdeauna o binecuvântare,

nu putea decât să spere că avea să fie capabilă să le ajute la naștere.

Clătină din cap uitându-se pe geam la zăpada care cădea din cerul înstelat, perfect vizibil mulțumită becurilor de pe stâlpii înalți care inundau cu lumina lor lagărul în fiecare noapte. Se apropia momentul apelului de seară, când toată lumea urma să fie nevoită să părăsească protecția relativă oferită de pereții subțiri ai barăcilor pentru a ieși în aerul înghețat ce pătrundea până la oase prin îmbrăcămintea străvezie, în timp ce zăpada se aduna nemilos la picioarele lor goale, încălțate în saboți din lemn, iar tremuratul devenea atât de puternic, încât Ana ar fi putut să jure că auzea oasele descărnate zgâlțâindu-se. Naziștilor nu le păsa. Toți cei care se prăbușeau, morți sau doar inconștienți la pământ, erau aruncați în grămada de cadavre înghețate pentru a fi apoi expediați în căruțele morții.

Ana și Ester erau norocoase, căci Naomi le organizase pulovere călduroase de purtat pe sub uniforme, însă cum corpurile lor își pierduseră cea mai mare parte din carne, ar fi avut nevoie de câte cinci straturi de haine pentru a se încălzi cu adevărat. Pe de altă parte, în Kanada zăceau munți de vesminte confiscate de la deținuți la sosirea în lagăr și care erau sortate pentru a fi transportate înapoi în Reich și purtate de cetățenii germani, și asta era o adevărată bătaie de joc. Cei care munceau pe câmpurile înghețate îmbrăcați în uniforme subțiri, fără paltoane, căciuli sau măcar ciorapi care să îi protejeze, erau nevoiți să vadă defilând zi după zi prin fața lor camioane încărcate cu blănuri, pulovere de lână, șaluri moi și mănuși destinate celor care aveau deja prea mult. O dovadă de cruzime clară și mai dură decât orice bătaie, iar Ana nu avea idee cum aveau să supraviețuiască până la primăvară.

— Te simți bine? Fătul e și el bine acolo, înăuntru?

Ce întrebări prostești! își zise Ana supărată în timp ce le repeta la nesfârșit, căci nimic nu era bine la Birkenau și în ultima vreme i se întâmplase să se uite aproape cu invidie la fumul întunecat care se înălța din crematorii – măcar acolo era cald. Se scutură furioasă. Viața era un dar de la Dumnezeu, și, din moment ce El considerase de cuviință să o tină în viață, asta însemna că avusese un motiv, iar ea trebuia să-l accepte cu dragă inimă.

Deunăzi, primise un nou pachet de la Bartek, și atâta timp cât între ei mai exista acea legătură firavă, trebuia să reziste. Pachetul conținuse cârnați, uscați în timpul postului îndelungat, dar o delicatesă atât de suculentă și savuroasă după supele din ce în ce mai lungi din napi putreziți ce păreau a fi. Unicul fel de mâncare pe care autoritățile lagărului erau dispuse să-l prepare pentru a le ține de cald deținuților. Și mai îmbucurător fusese însă ţţ ţ micul mesaj ascuns cu grijă în mijlocul cârnatului: „Te iubesc!” în pachet fusese și o scrisoare cenzurată la greu și cu aceleași cuvinte șterse fără niciun alt motiv decât din răutate, dar important era că Bartek reușise să strecoare cele două mici cuvinte care ţ aveau o putere de mii de ori mai mare. O putere pe care naziștii cei sadici nu aveau să o înțeleagă niciodată.

Uitându-se la ninsoare, Ana înțelese că în oricare alt an ar fi întâmpinat cu bucurie fulgii din Ajunul Crăciunului, remarcând cât de frumos arătau pe fundalul decorațiunilor de sezon și al bradului mare ţ ţ din piața orașului. Ar fi râs la vederea oamenilor de zăpadă ridicați de copii în parcuri și ar fi mers pe dealul Widzewska pentru a-i urmări pe băieții care se aruncau în jos pe pantă pe tobogane improvizate făcute cu propriile mâini. Și pe urmă s-ar fi grăbit cu toții să intre în casă pentru un pahar de vin fiert și câteva îmbucături de colaci dulci. Anei în veni apă în gură la amintirea

vinului aromat și a prăjiturilor și pentru o clipă se lăsă purtată înapoi în timp. Dumnezeu s-o ajute, știuse că acelea erau vremuri bune, dar până ajunsese la Birkenau, n-avusese idee cât de imensă putea fi. Nefericirea.

Nu, nu nefericirea, se corectă ea cu asprime, ci disconfortul permanent, imposibil – frigul care o pătrundea până la oase, foamea atât de mistuitoare, încât cu greu se putea gândi la altceva decât la următoarea coajă de pâine, și durerea continuă din coaste, rezultatul bătăii încasate cu aproape un an în urmă în sala de interogatoriu, din care se temea că nu-și revenise pe deplin. Resimțea lipsa familiei ca pe o gaură în suflet, însă le avea pe Ester și pe Naomi, și pe femeile care se perindau prin secția de maternitate. Existau și momente de bucurie, subminate însă de durerea pierderilor. Până acum ajutase la nașterea a peste o mie de copii în lagăr și, în afara celor luați de naziști pentru „germanizare”, doar unul supraviețuise.

Actul creației își păstrase frumusețea, dar nașterea devenise un act dulce-amărui. Unele dintre rusoaicele mai puternice reușeau să-și alăpteze pruncii timp de câteva săptămâni, dar imediat ce erau trimise înapoi la muncă, micuții își pierdeau forțele. În unele zile îi puteai auzi urlând neîncetat în barăcile unde erau lăsați singuri în timp ce mamele lor construiau drumuri sau mutau cărămizi de colo-colo, fără niciun rost, și în cele din urmă până și cei mai viguroși dintre ei nu mai rezistau.

Multe dintre mamele care trecuseră cu bine prin chinurile facerii, ajutate de Ana, nu făcuseră apoi față durerii pierderii copilului. Oliwia, fetița Zofiei, fusese luată la două zile după naștere, iar femeia zăcuse întinsă în pat, refuzând să se scoale. Ester o ținuse în brațe în timp ce bietul ei suflet chinuit îi părăsise trupul, iar Ana se temea acum pentru momentul când Ester avea să nască. Ținea

la toate pacientele care nășteau în asemenea condiții cumplite, dar Ester era specială.

„De acum încolo, ea va fi fiica ta.”

Doamne, se rugă ea, *dă-mi puterea să o ajut când îi va veni sorocul!*

Știa însă că, oricât de grea era sarcina, adevărata luptă avea să-i urmeze nașterii, și în fiecare noapte se ruga la Dumnezeu, cerându-I un miracol de Crăciun pentru pruncul lui Ester. Își trăgea speranța de la unicul nou-născut supraviețuitor, cel puțin după știința ei. Fiul violistei fusese dus pe ascuns în „tabăra familială”, o zonă nouă, creată cu două luni înainte pentru a adăposti fluxul de prizonieri din lagărul dezafectat de la Theresienstadt. Acolo, mamele și copiii, uneori și tații, erau lăsați să stea împreună. Primeau munci mai puțin grele și rații mai generoase, iar copiii săreau coarda și se jucau cu cercul. Nimeni nu înțelesese de ce acești evrei fuseseră privilegiați, până ce gașca de bandiți de la serviciile de publicitate ale lui Goebbels aduseseră camere de filmat în sectorul idilic de la Birkenau și ceilalți prizonieri, stând cu fețele lipite de garduri, pricepuseră că scopul era acela de a înfățișa lumii o imagine acceptabilă a lagărului.

— Asta înseamnă măcar că lumea e interesată să vadă ce se întâmplă în lagărele naziste, comentase Mala, eterna optimistă. Nu trebuie decât să se uite cu atenție ca să vadă că nu toți trăim în asemenea huzur.

Numai că lumea era în război și, foarte probabil, mult prea ocupată pentru a examina filmul nazist mincinos. Cert era că nimeni nu venise să studieze problema mai în amănunt, iar celorlalți deținuți nu le rămăsese altceva de făcut decât să se uite cu invidie la „tabăra familială” ale cărei privilegii relative însemnau totuși o bătaie de joc la adresa greutăților prin care treceau ei. Dar, din moment ce fiul violistei trăia acolo, la câțiva pași de mamă, poate că și pentru pruncul Ester se putea aranja

ceva similar? Era, fără îndoială, un fir de speranță subțire, dar existent, și Ana se agăța de el din toate puterile.

Se auziră strigăte de chemare la apelul de seară și un mormăit colectiv se înălță în secția de maternitate. Pacienții din spitalul Janei erau cruțați de statul în picioare în fața SS-iștilor, dar femeile însărcinate erau considerate suficient de sănătoase, așa că una după alta se ridicară de pe paturile unde se cuibăriseră, cu umflăturile din pântece ieșite în afară precum un lanț muntos, și se lipiră unele de altele ca să își tină de cald.

— *Raus, raus!* Haideți afară, doamnelor! strigă Irma Grese, vârându-și capul de o frumusețe de gheață înăuntrul Blocului 23. E Crăciunul și v-am pregătit un cadou!

Nu se lăsă nimeni păcălit. În Birkenau nu existau cadouri și, cu o groază la fel de rece ca degetele ei noduroase, Ana își târșâi picioarele afară din baracă după ce-și termină rondul. Ester o luă de braț, iar ea încercă să-i răspundă cu un zâmbet care se transformă rapid în grimasă sub fulgii care îi biciuiau fața.

— Ce crezi că face acum Bartek? îi șopti Ester.

Era cel mai nou truc al lor. Dacă vorbeau despre Łódź, despre oamenii dragi și ceea ce ar fi mâncat de Crăciun și ce ar fi. Făcut de sărbători, se îndepărtau de lagăr și își păstrau o mică parte din minte pe jumătate sănătoasă.

— Coace colaci, răspunse fără să ezite Ana, iar în minte îi apăru imaginea desertului sclipind de gemuri în culorile nestematelor.

— Știe să gătească?

— Nu foarte multe feluri, dar colaci, da. Obișnuia să spună că ei sunt contribuția lui de Crăciun și-și punea șorțul meu și se apuca de treabă. O, Ester, Bartek era așa de neajutorat! Îi lua o veșnicie să-i coacă și lăsa bucătăria acoperită cu făină și ouă. Pe podea, pe masă, și în părul lui, îi veni Anei să râdă, însă vântul înghețat transformă

sunetul în ceva mai asemănător unui hohot de plâns. Se strânse și mai mult lângă prietena ei și adăugă: Ester, crezi că ne vom întoarce vreodată la casele noastre?

— Sigur că da, răspunse tânăra. Sfântul Nicolae al tău ne va lua cu sania și ne va purta pe sus până acolo.

Naomi se strecură lângă ele.

— Fantastic! exclamă ea. O să pun vinul să se încălzească pe sobă.

Îi aruncă Anei un rânjet rujat plin de tupeu, iar Ana se uită în sus spre cer și-i mulțumi Domnului că îi trimisese aceste două tinere minunate, căci fără ele Birkenau ar fi. Adus-o în mod cert la disperare. În martie viitor, dacă trăia până atunci, urma să împlinească 58 de ani, și în unele zile numai forța voinței îi punea în mișcare bietul trup slăbit.

Singura noastră armă este supraviețuirea, își repetă, tropăind peste pământul înghețat.

— Poftim! zise Naomi îndesându-i ceva în mâini. La mulți ani de Hanuka!

Ana clipi, amintindu-și că era sărbătoarea evreiască a luminilor, o ironie oribilă în întunericul de la Birkenau, însă Naomi era ea însăși lumină, și asta era de ajuns. Ana simți foșnet de mătase pe degete și icni.

— E un furou, îi șopti Naomi. O chestie drăguță. Pun pariu că ar costa o avere, dar aici nu prea ai ce face cu așa ceva. Dantela nu e de niciun folos, dar mătasea știu că tine de cald.

— Fii binecuvântată, Naomi! spuse Ana, bucuroasă să constate încă o dată bunătatea fetei.

De așa ceva trebuiau să se agate. Doar așa ceva le putea garanta supraviețuirea. Doar așa ceva…

— Ia uitați-vă! strigă Irma Grese, smulgând-o din visare. Asta-i cadoul de Crăciun de care vă spuneam!

Gesticula și, spre uimirea lor, femeile aliniate în șir în zăpadă văzură că cineva târâse un brad în mijlocul lagărului și paznicii SS aprindeau cu solemnitate lumânările de pe crengi, de parcă s-ar fi adunat pe pajiștea satului ca să cânte împreună colinde. Femeile se uitară una la alta, nesigure de modul în care trebuia interpretat gestul. Era, firește, doar un simulacru de cadou, cu mult mai puțin util decât un polonic de supă în plus la cină, însă, pe măsură ce lumânările începură să pâlpâie cu vitejie în noaptea înzăpezită, câteva dintre femei oftară ușor, îmbătate de amintirea vremurilor mai fericite.

Ana se întoarse cu gândul la acel Ajun de Crăciun decisiv din urmă cu trei ani când ea, Bartek și băieții luaseră ospățul care îi aștepta pe masă și traversaseră cu el orașul pentru a li-l oferi sărmanilor evrei din ghetou. În ziua aceea luaseră o hotărâre: hotărârea de a nu se culcuși în traiul lor tihnit, ci de a lua atitudine și a-și ajuta semenii. Știuseră cu toții că așa era drept, însă nu bănuiseră implicațiile. Dacă le-ar fi cunoscut, oare ar fi acționat diferit? Ana spera că nu, însă era conștientă că, dacă ar fi petrecut chiar și o singură noapte la Birkenau înainte de luarea deciziei, ar fi. Avut nevoie de toată credința și tot curajul ei pentru a păși pe drumul care o adusese aici.

— Crăciun fericit! strigă voioasă Irma Grese, bocănind încolo și încoace prin fața lor în paltonul imens și cizmele îmblănite. Mai ales vouă, dragi evrei! V-a fost dor de bradul împodobit, nu-i așa? Nu ați văzut semnele, dar nu vă faceți griji, nici creștinii nu le-au văzut. Nici ei n-au înțeles. Nimeni n-a înțeles. Încă mai credeți în Dumnezeu? Se opri din vorbit și împunse aerul cu bastonul, apoi adăugă: Dumnezeu nu există. Suntem singuri pe pământ și numai cei mai puternici înving. Noi învingem.

Își aruncă pe spate părul auriu și hohoti ca un înger nebun, apoi se îndreptă cu pași apăsați spre

brad și trase deoparte cearșaful întins sub pom. Câțiva oameni se uitară cu jind la cearșaf, dar, imediat după aceea, întreaga oroare a ceea ce se afla sub el se dezvălui privitorilor, care nu putură face altceva decât să se holbeze. Sub bradul sclipitor, naziștii construiseră un morman din cadavre și pe cele de deasupra le împodobiseră cu funde roșii, dezgustătoare.

— Un cadou pentru voi din partea noastră! strigă Irma.

Li se alătură apoi celorlalți SS-iști care zâmbeau aroganți la gluma lor neagră, uitându-se de-a lungul șirului de deținuți înghețați și tremurând de frig în fața prietenilor lor morți. Ana se simți cuprinsă de un val de ură pură, curată. Își aminti de momentul când Ester se aruncase cu ghearele scoase în fața ofițerilor responsabili cu programul Lebensborn și îi veni să procedeze la fel cu femeia aia malefică ce le fusese desemnată șefă nu datorită puterii personale superioare, ci pentru că avea puști și tancuri, și o întreagă descendență de rău absolut în spate. Ei bine, poate că victoria nu însemna întotdeauna ceea ce-și închipuiau ei.

Deschise gura și intona primul vers al „Nopții liniștite". Nu era cine știe ce cântăreață, așa cum fiii ei ar fi. Fost primii care să depună mărturie, dar ce importanță avea? Celelalte deținute o priviră la început cu ochi temători, care se umplură însă apoi cu ceva mai cald și mai profund, și în timp ce Ana păși în rândul al doilea, un cor de voci i se alătură, șovăielnic la început, apoi din ce în ce mai puternic. Până și femeile evreice cântau, poticnindu-se în cuvintele nefamiliare, dar lăsându-și vocile să plutească spre lumânările din brad, nu spre cadavrele de sub el, muzica înălțându-se tot mai sus și mai departe în lagăr.

SS-iștii începură să se foiască, iar Grese își miji ochii, însă melodia părea să-i fi țintuit pe loc și nici unul dintre ei nu-și ridică arma. Muzica crescu, se roti și învălui trupurile emaciate ale

femeilor într-un nimb de respirație caldă, și din ea se revărsă umanitatea acelor suflete chinuite, unitatea lor, refuzul de a se întinde în țărâna regimului nazist și a muri. Ana își simți inima umflându-se în piept și pompând, în sfârșit, sânge în degetele înghețate. Simți mătasea cadoului de la Naomi și căldura brațului lui Ester în jurul propriului braț. Îl simți pe Bartek zâmbindu-i de undeva din Varșovia, unde, chiar în clipa aceea, complota împreună cu alții pentru a pune capăt nenorocirii pe care o trăiau.

„Singura noastră armă este supraviețuirea."

Colindul se apropia de final și Ana se agăță de ultimele note, prelungindu-le, dorindu-și ca muzica să le țină pe toate femeile lumii în pace, dar Irma Grese păși în față și scutură pomul până ce lumânările se rostogoliră peste acele de brad, care luară foc. O undă de soc traversă mulțimea de prizoniere și lângă Ana, Ester scoase un țipăt ascuțit.

— Nu-i chiar așa de rău, spuse Naomi. Măcar e… O, nu!

Apucă brațul Anei, arătând în jos spre pământ, unde fluidul care țâșnea dintre picioarele lui Ester se scurgea pe zăpadă într-un nor de aburi. Ana icni.

— Șșt! o preveni ea pe Naomi, strângând și mai tare brațul lui Ester.

Când li se permise să se întoarcă în barăci, o zoriră pe Ester cât putură de tare către Blocul 24. Cu SS-iștii retrași în căldura petrecerilor de Crăciun, cele mai îndrăznețe dintre prizoniere țâșniră spre bradul care ardea pentru a smulge crengi din el și a le aduce la sobă. Naomi luă conducerea, urmată până și de femeile cu sarcini avansate, dornice să-i ofere un pic de căldură tinerei care ajutase la atâtea nașteri și căreia îi venise acum sorocul. Târâră crengile de brad în secția de maternitate din capătul barăcii și, încet-încet, pe măsură ce frecvența contracțiilor lui Ester creștea, soba de cărămidă porni să emită căldură.

Nu foarte multă, doar o flăcăruie în mijlocul gerului, însă așternuseră pe sobă o pătură pe care Ester se putea odihni între spasmele dureroase. Toată lumea se trase aproape și cineva reîncepu să cânte colinde pentru ca Ester să-și ducă travaliul pe fondul unor melodii liniștitoare despre pace și dragoste.

Numai că biata Ester, deși tânără, era mult prea slabă și lipsită de energie, și travaliul se prelungi până ce focul se stinse în sobă și celelalte femei adormiră. Ana și Naomi rămaseră treze, vorbind cu Ester, frecând-o pe spate și șoptindu-i încurajări. Ana scoase din ascunzătoare ultima bucată de cârnat de la Bartek, iar Ester supse din ea cu recunoștință în timp ce contracțiile se îndesiră. Sosi momentul apelului de dimineață și fură obligate să iasă, însă era ziua de Crăciun, cel puțin pentru SS-iști, iar femeia ofițer de rang inferior însărcinată cu apelul își îndeplini îndatoririle energic și rapid, așa încât, slavă Domnului, totul se termină într-o jumătate de oră. Ana fusese nevoită să stea deoparte fără să intervină în timp ce viitoarele mame intraseră în travaliu stând în picioare în șir pentru apel, strângând din dinți ca să nu țipe și să fie bătute cu bastonul. O femeie chiar născuse și-și scăpase copilul în noroi și pe urmă fusese bătută pentru că îndrăznise să se aplece ca să-l ia pe micuț în brațe. Fusese o scenă îngrozitoare, dar ceea ce urma pentru Ester avea să fie un adevărat iad.

— Nu mai durează mult, o liniști Ana în timp ce o ajuta să se întoarcă în baracă și să urce pe sobă. Dilatarea e aproape maximă. Pruncul va ieși foarte curând.

— Nu vreau.

— Poftim?

— Nu vreau să iasă. Vreau să îl țin înăuntru. Cu mine.

Ester avea o sclipire de om nebun în ochi. Corpul îi obosise de la eforturile de a le face față

durerilor, însă se agăță de Ana cu o forță surprinzătoare.

— Ține copilul în mine, Ana! Ține-l acolo în siguranță!

— Asta e singurul lucru pe care nu-l pot face, scumpa mea, spuse Ana. Pruncul vrea să te vadă, și noi trebuie să ți-l punem în brațe.

— N-o să-l pot ține, brațele mele nu sunt puternice.

— Ba da, ai să vezi! promise Ana.

Nu din pricina brațelor prietenei sale își făcea griji, ci din cauza inimii. Dar sorocul sosise și, la fel ca milioane de femei înaintea ei și alte milioane care aveau să vină după, Ester nu avea de ales și trebuia să suporte durerea și să aducă pe lume copilul.

— Hai, Ester, împinge! împinge tare!

Ester închise ochii. Îi veni să plângă de spaimă.

— Mamă! urlă ea. Leah!

Ana ar fi vrut și ea să plângă de mila bietei fete aflate atât de departe de cei care ar fi trebuit să-i fie sprijin în aceste momente vitale, însă Naomi, eliberată de îndatoririle din Kanada timp de două zile întregi pentru „sezonul festivităților”, păși în fața ei.

— Suntem aici, Ester, zise ea. Eu și Ana suntem aici pentru tine. Îi luă mâinile lui Ester, și le așeză pe propriii umeri și-și lipi fruntea de fruntea prietenei ei, îndemnând-o: Hai, fată, o să facem treaba asta împreună! Acum, împinge!

Ester deschise ochii, îi aținti spre Naomi și dădu din cap. Apoi trase aer în piept tremurând de sforțare și împinse.

— Iese copilul, spuse Ana. Hai, Ester, împinge!

Se rugă în gând ca această fază a nașterii să nu dureze mult, căci Ester era deja epuizată, însă din fericire pruncul abia aștepta să vină pe lume și nu fu nevoie decât de alte două împingeri pentru a-i scoate capul la iveală.

— Iese! strigă Ana. Hai, Ester, încă o dată și gata!

Ester scoase un urlet și, sprijinită de Naomi, împinse din nou, iar celelalte femei, trezite din somn de zgomot, o încurajară puternic, și pe urmă în mâinile Anei apăru ceva – o fetiță micuță și perfectă – și acum nici măcar frigul nu îl mai simți în bătrânele ei oase.

— Ai reușit, Ester! Ai o fetiță, o fetiță frumoasă.

Ester se lăsă să cadă înapoi pe sobă, și Naomi se cuibări lângă ea pe post de pernă pentru capul obosit, iar Ana tăie cordonul ombilical cu forfecuța de unghii, singurul ei instrument, apoi așeză pruncul în brațele tinerei.

— O fiică, rosti gâfâind Ester.

— Născută în ziua de…, dădu să spună Ana, dar se opri, căci Crăciunul nu avea nicio însemnătate pentru tânăra mamă.

Chiar și așa, Ana înălță o rugăciune către Domnul pentru aducerea pe lume a copilului în ziua nașterii lui Hristos și alte cincizeci pentru viața nou-născutei.

— Cum vrei s-o numim? o întrebă ea cu blândețe pe Ester.

— Filipa, răspunse Ester fără să stea nicio clipă pe gânduri. Filipa Ruth.

— Perfect! zise Ana și se aplecă, prefăcându-se ocupată cu treburile post-naștere, dar în fapt ascunzându-și în fusta lui Ester lacrimile brusc apărute în ochi.

Filipa Ruth. Ce nume, ce strigăt după mama pierdută și după soțul care, spera Ana, lupta pentru libertatea lor în cine știe ce loc îndepărtat! Ana se rugă ca mama și soțul să audă cumva strigătul. Ester mângâie puful de pe capul fetiței și-i murmură cuvinte dulci, și toată spaima pieri, alungată de miracolul nașterii, iar frigul dispăru și el în căldura iubirii, și asta era deopotrivă minunat și terifiant de privit. Cele două zile de „sărbătoare” aveau să-i țină pe SS-iști departe de Blocul 24,

însă urmau să se întoarcă. Mult prea curând urmau să se întoarcă, și odată cu ei aveau să revină frigul și durerea, dar și dorința de răzbunare.

DOUĂZECI ȘI TREI

27 DECEMBRIE 1943

ESTER

— Da, scumpa mea. Mama e aici, cu tine. Ești în siguranță.

Ester sărută căpșorul Filipei și privi cum ochii fetiței se împotriveau somnului pentru a-i întâlni pe ai ei. Se uită adânc în ei, încercând să-i transmită toată dragostea, să-i umple cu ea până când…

Refuză să se gândească la ceea ce avea să urmeze în mod inevitabil. Avusese parte de două zile de vis cu fiica ei. Avusese și puțin lapte cu care să o hrănească, iar vestea nașterii se răspândise în lagăr și multe femei veniseră la Blocul 24 cu resturi din propriile rații, îmbucături mici, dar reprezentând enorm din ceea ce puteau să ofere. Erau mame pe care Ester le asistase la naștere, și, deși încercase să le refuze, ele insistaseră și-i îndesaseră în palmă coji de pâine sau bucăți de margarina și de sfeclă.

— Hrănește-o cât poți tu de bine, Ester! Hrănește-o și bucură-te de ea cât timp mai poți!

Aceste vorbe din urmă aduseseră amărăciunea fierii – în ofrandele pline de dragoste era înțelegerea cruntei realități că fericirea nu avea cum, nu putea să dureze. Toate acele femei își pierduseră copiii, dar toate îi spuseseră lui Ester că puținele zile petrecute cu ei le readuseseră speranța în bunătatea înnăscută a lumii și le fuseseră sprijin, în ciuda cumplitelor suferințe îndurate, împotriva spaimei și a urii, cele mai răspândite sentimente în lagăr. Ester le înțelesese abia când o ținuse pe Filipa în brațe.

Restul existenței sale chinuite se estompase, umbrit de lumina orbitoare a fetiței ei în care se

scăldase, însă umbrele începuseră deja să se târască înapoi.

— Noi două împotriva lumii, Pippa, șopti Ester spunându-i pe numele de alint derivat din cel al tatălui, dar semnalând acum noua și prețioasa identitate. Orice ne vor face, oriunde ne vor obliga să mergem, vom rămâne legate una de cealaltă, ca și cum cordonul ombilical dintre noi nu a fost tăiat, și ne vom reuni cu siguranță.

Ochii Pippei se închideau, dar degetele ei micuțe se încleștaseră de cele ale lui Ester, de parcă ar fi înțeles cât de greu urma să le fie amândurora să rămână agățate una de cealaltă în acea lume rea. Ester o sorbea din ochi. Fața copilei, ar fi putut să jure, avea trăsăturile tatălui, și în stânga gurii cu buze țuguiate îi apăruse deja o gropiță. Ester se rugă ca asta să însemne că fetița era pregătită să descopere bucuriile vieții, un lucru de care urma să aibă, cu certitudine, mare nevoie.

— Te iubesc, draga mea! murmură ea, aruncând o privire neliniștită spre ușă, unde Klara pândea în prag în așteptarea sosirii lui Wolf și Meyer cu cadourile pe care i le aduceau pentru osteneala de a le preda copiii altora.

Cu o zi în urmă, *kapo* ieșise din adâncimea sticlei ei de votcă de Crăciun și se uitase urât la Pippa, ca o vrăjitoare dintr-un basm.

— Ce fetiță drăguță, Numărul 41400! Bucată ruptă din taică-său, fără îndoială!

Remarca o arsese la inimă pe Ester, așa cum și intenționase Klara, însă tânăra mamă refuzase să comenteze. Dar Klara se aplecase apoi așa de aproape, încât izul de votcă i se prelinsese de pe limbă și o izbise, acru și puternic, drept în față pe Ester.

— Și ce păr blond are! cotcodăcise mai departe *kapo*. O s-o adaug pe lista mea.

— Nu, Klara! Te rog!

Ana îi povestise că fiului violistei îi mergea bine în tabăra familială. Acolo erau mame cu brațe

puternice și sâni plini de lapte care o puteau ține pe Pippa în viață până se sfârșea războiul. Inima lui Ester se frângea la gândul că o altă mamă i-ar putea alăpta pruncul, dar era o soluție preferabilă morții. Mala încerca să găsească o cale de a o duce pe ascuns pe Pippa în tabără, dar, dacă Wolf și Meyer ajungeau primii la ea, nu mai aveau ce face.

— Nu? se prefăcu surprinsă *kapo.* Atunci, vrei s-o arunc în găleată?

— Nu!

Ester o strânsese tare la piept pe micuță și Klara izbucnise în râs.

— Așa mă gândeam și eu. SS-iștii vor fi tare încântați! îi aștept să sosească din zi în zi, și frumusețea asta mică va fi cadoul perfect de Anul Nou pentru un cuplu drăguț. Ce zici? N-ar fi un început de an 1944 fericit pentru ei?

Nu aveai cum rămâne imun la o asemenea grozăvie, și numai faptul că o ținea pe Pippa în brațe o împiedicase pe Ester să se arunce asupra hidoasei supraveghetoare.

— N-ai pic de compasiune în tine, Klara? o implorase ea, dar *kapo* se mulțumise să ridice din umeri.

— Deloc. Poate că am avut cândva, dar s-a dus de mult… Slavă Domnului! Compasiunea nu valorează nimic aici.

— Greșești! șuierase Ester în timp ce Ana și Naomi veniseră să-i stea aproape. Flacăra urii poate fi mistuitoare, dar cea a iubirii arde mult mai mult.

— Presupun atunci că și durerea despărțirii va dura mai mult, îi aruncase peste umăr Klara, după care se îndepărtase pentru a nota numele Pippei pe lista ei și a o condamna să fie smulsă din brațele lui Ester.

— Va trebui s-o facem, scumpa mea, îi șopti Ester fiicei adormite acum. Mama va trebui să te tatueze. Să te însemne pentru a te regăsi și a te

ridica în brațe, indiferent cât de mare vei fi crescut între timp.

Un hohot de plâns îi scăpă printre buze la gândul lunilor, poate chiar al anilor, care o așteptau fără fiica ei, însă tatuarea numărului ei de deținută la subsuoara Pippei era singura cale de a lega o ață peste viitorul acela oribil către unul mai strălucitor ce avea să urmeze. Sosise vremea.

— Ana, rosti ea cu voce răgușită.

Ana se răsuci spre ea din locul unde se afla, ocupată cu o femeie cu pântec din ce în ce mai mare, căreia îi trecuse sorocul.

— Ester?

— Vrei, te rog, să o ții pe Pippa?

Ana o privi îndelung și dădu aprobator din cap. O bătu pe spate încurajator pe cealaltă femeie, traversă salonul și o luă în brațe pe Pippa pentru ca Ester să poată coborî din pat. Chiar și acele scurte momente fără fetița ei în brațe i se părură un chin lui Ester, care nici nu-și putea imagina gaura neagră pe care Pippa avea să o lase în urmă după plecarea pentru totdeauna din Blocul 24.

Clătinându-se groaznic pe picioare, luă acul de tatuaj. Ar fi trebuit să-și fi reluat deja lucrul. Câteva mame fuseseră trimise înapoi la ferme în ziua de după ce născuseră, cu sângele prelingându-li-se încă pe picioare, însă Ana și Jana îi preluaseră sarcinile și o menajaseră. De una dintre sarcini nu o putuseră totuși cruța.

Dădu din cap înspre Ana, care ridică ușor micul braț al Pippei și scoase la iveală spațiul moale, secret, de la subsuoară. Ester se uită la numărul tatuat grosolan pe propriul antebraț și-și impuse să nu plângă. Trebuia să se concentreze și să-și ducă treaba la bun sfârșit. Își mușcă buza, verifică tușul din ac și îl apăsă pe pielea Pippei. Acul ciupi, ochii Pippei se deschiseră brusc, în șoc, și fetița scoase un țipăt.

— Gata, nu plânge, scumpa mea! o liniști Ester. N-o să dureze mult. Și va merita. În felul ăsta vei

fi a mea cu adevărat.

Nimic din ce spunea nu avea sens, desigur, era doar o bolboroseală, dar continuă să împroaște vorbele în timp ce se forța să tatueze cifrele: 41400. Dublul zero arăta precum privirea nedumerită, plină de reproș, a Pippei, dar măcar cifrele erau ușor de tatuat și Ester persevera. Șterse mărgelușele de sânge cu partea cea mai curată a fustei, o ridică pe Pippa în brațe și o strânse cu putere la piept.

— Îmi pare rău, scumpa mea! îmi pare tare rău!

Pippa se liniștise deja și o iertase, iar inima lui Ester se strânse la gândul că necazurile micuței sale abia începuseră.

Sosiră două zile mai târziu în huruitul înfumurat de motor și se grăbiră spre Blocul 24, bocănind pe cărarea curățată cu mult efort, aducând cu ei de afară gerul ce învălui inima greu încercată a lui Ester. Biata femeie căreia îi trecuse sorocul, intrată, în sfârșit, în travaliu, se târî cât mai departe în fundul patului, mușcând dintr-o bucată de lemn pentru a nu țipa și a nu le atrage atenția nenorociților de naziști. Ester n-avea însă o asemenea șansă, căci numele ei fusese scris cu litere mari pe lista de numai trei femei a Klarei, așa că fu obligată să se ridice în picioare și să stea alături de celelalte în timp ce ofițerii cu chipuri împietrite le examinau pruncii ca pe niște fructe etalate pe tarabe în piață.

Ester se rugă în gând ca fiica ei să nu fie selectată pentru a încerca, oricât de mici erau șansele, să o treacă pe Pippa clandestin din Birkenau în relativa siguranță a taberei familiale, însă Wolf, cu un zâmbet intimidant lățit pe față, o împunse cu degetul pe micuță.

— Nu-i rea deloc. Își ridică privirea, o recunoscu pe Ester și un rânjet viclean i se ivi pe buze în timp ce spunea: O, ia te uită… pisica

sălbatică! Ce plăcere pentru noi să-ți îmblânzim pisoiașul! Hai, dă-mi-o!

Își așeză brațele în jurul Pippei și Ester le văzu ca mărite prin lupă. Pielea catifelată a lui Wolf deborda de sănătate, venele musteau de sânge și unghiile străluceau de la lacul cu care erau date, dar lui Ester i se păru că mâinile femeii erau cele mai urâte gheare de pe lume.

— Nu-i face rău! gemu ea.

— De ce i-aș face? răspunse Wolf pe un ton batjocoritor. Doar e o fiică bună a Reichului.

— E fiica mea! hohoti Ester. Te rog, nu mi-o lua! Sau lasă-mă să vin cu voi! Ca doică. Nu o să spun nimănui, promit! O să…

— Tu?! scuipă vorbele Wolf, întrerupând-o. De ce ți-am permite ție să intri într-o casă de nemți, evreico? Ești norocoasă că fiica ta a primit această șansă, dar, dacă nu-ți convine – dacă nu ești mulțumită – atunci putem să ne lipsim de ea. Avem de unde alege alți prunci.

Ester se înfiora din cap până în picioare și numai mâinile Anei, așezate blând pe umerii ei, îi insuflară forța de a-i da drumul Pippei. Se aplecă pentru a săruta căpșorul prețios, dar fusese deja împinsă deoparte cu brutalitate și se împiedică.

— O să îi fie mai bine fără tine, spuse Wolf și se făcu nevăzută într-o clipită, iar odată cu ea dispăru și Pippa.

Ester se lăsă să cadă în genunchi în noroiul înghețat din baracă, își prinse capul în mâini și plânse. Știa cu siguranță că pruncului ei nu avea să-i fie mai bine fără ea și că în lipsa lui risca să-și piardă mințile. Însă în clipa următoare brațe calde o cuprinseră și cineva începu să o legene și să-i mângâie perii aspri de păr blond și să-i șoptească vorbe de alinare.

— Mamă, murmură Ester când simți o sărutare pe creștet.

— O să am eu grijă de tine, Ester. Sunt aici, cu tine, și nu te voi părăsi. Nu uita – singura noastră

armă este supraviețuirea, iar pentru a rămâne în viață va trebui să iubim, să dăruim și, din păcate, și să suferim.

Ester dădu din cap și se lăsă dusă în pat și legănată până ce durerea fu distribuită în mod uniform în întreg corpul ei distrus, nu doar ca o gaură fără fund săpată în inimă. Tânjea cu fiecare fibră din ea după copila care îi fusese furată, dar știa în același timp că trebuie să lupte în continuare pentru propria viață și să se roage ca într-o zi să-l revadă pe Filip și, împreună, să o găsească pe Pippa pentru a deveni o familie. Era o speranță disperată, dar singura pe care o avea, și era hotărâtă să se agațe de ea în fiecare dintre zilele întunecate care o așteptau.

DOUĂZECI ȘI PATRU

24 IUNIE 1944

ANA

Ana ridică găleata ruginită și, cu spinarea gemând de durere, se întoarse să care apa către Blocul 24. Asta era de obicei treaba lui Ester sau a Janei, însă, cu tuberculoza care făcea din nou ravagii în lagăr, cele două erau prea ocupate cu îngrijirea femeilor muribunde. Măsură din ochi lunga potecă centrală pe care trebuia s-o parcurgă în arșița îngrozitoare și tot corpul îi protestă. Era totuși uimitor cât de multe putea îndura un om. Descoperise asta în ultimul an și jumătate petrecut la Birkenau. Rezistența organismului uman în fața suferințelor extreme ar fi. Putut fi ceva cu adevărat motivant, dar adevărul era că Anei începuse să i se pară puțin ridicol.

Poate că nu mai era întreagă la minte. Vremea era de prea mult timp foarte caldă, iar pielea ei, prea subțiată, așa încât putea să jure că organele interne îi luau foc de fiecare dată când ieșea afară chiar și pentru câteva secunde. Ar fi trebuit să fie mulțumită că nu era nevoită să muncească în aer liber, însă recunoștința, la fel ca motivația, era un lux greu de găsit în lagăr. Zi de zi ajuta femei să nască prunci care numai cu noroc aveau să supraviețuiască primei săptămâni de viață în condițiile din lagăr. Zi de zi pășea peste cadavre, lucru inevitabil în munca pe care o făcea. Zi de zi soseau trenuri în gara din Birkenau, unde peronul stătea mărturie eficienței mașinăriei de ucis germane, și zguduiau pereții Blocului 24 de parcă emiteau un avertisment.

Adăpostul tău se cutremură, protecția ta este slabă; tu ai putea fi următoarea.

Chiar ar fi avut vreo importanță?

De la Paști nu mai primise niciun pachet de la Bartek. Motivele puteau fi diverse, însă Mala, care era mereu la curent cu toate, îi spusese că pachetele nu erau blocate acolo, în Birkenau. Asta însemna fie că erau blocate în altă parte, fie că Bartek nu mai trimisese nimic. Iar dacă nu trimisese…

Ana așeză găleata jos și se forță să tragă aer în piept. Se mândrise întotdeauna cu puterea ei sau cu capacitatea de a munci din greu, de a se mulțumi cu puține ore de somn, de a-și menține sănătatea, dar Birkenau îi răpise toate aceste calități. Încă mai putea să muncească din greu, încă se mulțumea cu puține ore de somn și încă era sănătoasă, măcar prin comparație cu atâtea alte femei din lagăr, însă corpul îmbătrânit îi ceda treptat. Pentru a supraviețui, avea nevoie ca toate suferințele să înceteze cât mai curând.

Își îndreptă spinarea și se uită în sus, spre cer, rugându-se să vadă avioane. În lagăr ajunsese zvonul că Aliații invadaseră Europa. Cineva din lagărul de bărbați instalase în secret un radio care prindea frecvența BBC-ului. Naomi auzise vorbindu-se despre asta în Kanada, dar nu se știa dacă știrea era sau nu falsă. Nu se știa nici măcar dacă era adevăratul BBC, însă, judecând după comportamentul din ce în ce mai neliniștit al paznicilor, se părea că zvonul avea șanse să se confirme.

Era o speranță aproape prea încântătoare pentru a fi îndurată, și toți prizonierii se uitau acum mereu pe cer în speranța de a zări un avion al Aliaților prin fumul miilor de suflete trimise zilnic la moarte; în speranța de a privi cum primul, apoi următorul și următorul crematoriu se mistuie în propriile flăcări; în speranța de a vedea parașutiști plutind în jos și împușcându-i pe paznicii SS din turnurile de observație. Poate că văzuseră prea multe filme de acțiune în vremurile când cinematografele făceau parte din viața cotidiană

mai mult decât păduchii, șobolanii și cozile interminabile pentru supa râncedă.

— Dacă vor veni luna viitoare, îi spusese deunăzi Ester, Pippa nu va avea decât șase luni. Poate că mă va ține minte. Crezi că da, Ana? Crezi că mă va ține minte?

— Sigur că da, îi răspunsese ea. Un prunc își recunoaște întotdeauna mama.

N-avea idee dacă era sau nu o minciună. Avea îndoieli, dar știa că și Ester avea, așa că ce rost ar fi avut să le dea glas? Ester era o fată suficient de isteață pentru a ști ce adevăruri trebuie evitate dacă vrei să-ți păstrezi mintea măcar pe jumătate întreagă. În primele două luni ale acestui chinuitor an 1944, petrecuse mult timp lângă gardul dinspre șinele de cale ferată nu pentru a privi la nesfârșitul șir de trenuri cu nou-veniți, ci dincolo de ele, către tabăra familială, unde, preț de doar câteva zile, speraseră că urma să ajungă și Pippa.

Însă în martie, într-una dintre acele răsturnări de situație după care naziștii se dădeau în vânt, tabăra familială fusese complet golită, ocupanții ei fiind cu toții obligați să mărșăluiască spre crematorii. Violista uriașe atât de tare, încât o auziseră și deținutele din Blocul 24 și știuseră că se întâmplase ceva foarte rău. Fiul ei, care supraviețuise timp de nouă luni record la Birkenau, pierise. De atunci, Ester nu se mai apropiase de gard și în ultima vreme rătăcea de colo-colo prin lagăr ca prin ceață, ca și cum își pierduse o mare parte din propriul eu odată cu plecarea propriei fiice.

Singurul lucru care o mai adusese un pic la viață fusese pântecul umflat al lui Naomi. Sarcina tinerei devenise vizibilă când mugurii din copacii care înconjurau lagărul explodaseră sfidător, înflorind. Din câte se părea, Naomi nu suferise de grețuri și nu-și pierduse decât o mică parte din formidabila energie, așa încât, spre rușinea ei, Ana nu observase condiția în care se afla decât cu două

săptămâni în urmă, când fata se plânsese de tulburări la stomac. Examinarea confirmase că era deja însărcinată în aproximativ cinci luni, iar în ziua următoare neamțul ei o părăsise, îngrozit la aflarea veștii. Pentru Ana, gestul lui era o ușurare, însă Naomi se supărase.

— Nu pentru că mi-ar fi plăcut de el, le mărturisise ea Anei și lui Ester în întunericul nopții, căci acum dormea regulat la ele în baracă. Dar e plăcut să știi că cineva este de partea ta.

— Noi suntem de partea ta, ripostase vehement Ana, însă, cum fata era mai fragilă decât lăsase să se vadă, acum încerca să stea cât mai mult cu ochii pe ea.

Ana înțelegea că Naomi își transferase nevoia de afecțiune de la neamț la copilul din pântec, însă tatăl era un arian blond tipic, iar Klara le raportase deja copilul nenăscut ofițerilor Lebensborn drept „țintă a germanizării". Wolf și Meyer vizitau lagărul din ce în ce mai des, uneori chiar și o dată pe săptămână, iar Klara devenise expertă în lingușirea lor. Ana văzuse cum îi erau strecurate sticle în mâinile lacome și știa că în lumea strâmbă de la Birkenau vieți noi, fragile, erau vândute pe înghițituri de votcă. Singura lor speranță de a scuti copilul lui Naomi de soarta Pippei era eliberarea lagărului înainte de nașterea lui.

În aprilie, după luni întregi petrecute cu adunarea de dovezi privind uciderile în masă de la Birkenau, doi slovaci evadaseră din lagăr. Fuseseră ajutați de oameni curajoși. Deținuții care lucrau la crematorii copiaseră registre din camerele de gazare și subtilizaseră etichete de la sinistrele canistre cu gaz care erau livrate de ambulanțele Crucii Roșii furate, iar cineva reușise chiar să facă o fotografie și să le-o paseze slovacilor.

La momentul convenit, Rudolf Vrba și Alfred Wetzler se ascunseseră într-o grămadă de lemne din perimetrul exterior al lagărului, unde rămăseseră timp de trei zile, perioada pe care

paznicii o alocau de obicei căutării celor care încercau să evadeze. Toți deținuții își țineau respirația în așteptarea vestii că planul de evadare reușise, iar când aceasta sosise sau, mai bine zis, când cei doi nu fuseseră aduși înapoi pentru a fi executați public, așa cum se întâmplase cu toți ceilalți care avuseseră asemenea tentative înaintea lor, se bucuraseră în tăcere. Evident, în brigăzile de lucru și la cozile de mâncare și de la latrine se șoptise că, odată ce dovezile aveau să fie predate, Aliații urmau să alerge într-un suflet ca să-i salveze. Nu se petrecuse nimic imediat, până ce, în urmă cu o lună, fuseseră văzute avioane survolând lagărul. Avioane americane. Unii juraseră că zăriseră lentilele unor camere de filmare, iar zvonurile incitante se amplificaseră din nou. Deocamdată însă, nicio mișcare.

De atunci, alți doi bărbați reușiseră să evadeze, iar în săptămâna anterioară, Mala venise în Blocul 24 și, sub acoperirea urletelor unei mame în travaliu deosebit de zgomotoasă, le dezvăluise propriile planuri îndrăznețe. Urma să evadeze deghizată în bărbat, cărând deasupra capului o chiuvetă din porțelan pe care ar fi urmat să o instaleze sub supravegherea unui ofițer SS, adică Edek, care făcuse deja rost de uniformă și era pregătit să își asume orice risc pentru a fugi din lagăr împreună cu Mala.

— Deci chiar e ceva între voi! exclamase triumfătoare Naomi, și Mala clătinase sfios din cap și murmurase „Mda, așa se poate spune”.

Toate femeile din baracă scoseseră strigăte de încântare, cu gândul la vremurile fericite când dragostea înflorea tot timpul între oameni, iar Klara ieșise bocănind din camera ei pentru a vedea ce se întâmplă.

— Admiram noua coafură a Malei, îi spusese Naomi, iar Klara țâțâise nemulțumită.

— Evreicele ar trebui să fie toate rase în cap, zisese ea. Iar tu, Mala, nu ai ce căuta aici.

— Tocmai plecam, Klara, răspunsese aceasta cu dulceață în glas în timp ce ieșea pășind cu dezinvoltură și făcându-le cu ochiul celorlalte deținute, ale căror speranțe crescuseră până la cer.

Dacă cineva era să poată scăpa de la Birkenau, aceea era cu siguranță Mala, și tot ea era cea care avea puterea de a-i convinge pe oamenii de dincolo de gardurile de sârmă să facă ceva pentru nefericiții prizonieri. Ana își aminti de raporturile despre camioanele morții publicate de Rezistența poloneză pe care le citise în catedrală la începutul anului 1942. Își aminti de zvonurile care circulau cu privire la Auschwitz cu mult timp înainte ca ea să fie expediată aici. Asta se întâmplase în urmă cu doi ani și jumătate. De ce nu le venise nimeni în ajutor? Nu le păsa de ei? Nu crezuseră zvonurile? Ana nu i-ar fi învinovățit, căci la Birkenau dimensiunile inumanității întreceau imaginația oricărei ființe umane decente, însă nu ar fi fost nevoie decât de câteva zile pentru a număra trenurile care se îndreptau către acest loc pentru a înțelege că toți cei care ajungeau aici sfârșeau într-o baracă. Imaginația era ceva ce puteai pune la îndoială; nu și matematica însă. Cel mai probabil, oamenilor de afară nu le păsa de ei.

Oftă și luă din nou în mâini găleata, forțându-se să se întoarcă la Blocul 24. Era așteptată de către o mamă aflată într-o fază avansată a travaliului. După socotelile ei, Ana ajutase la nașterea a circa 2 000 de copii în Birkenau și nu pierduse nicio mamă și, totodată, niciun prunc pe mâna ei. Își închise ochii pentru o clipă și-și aminti de ziua când absolvise școala de moașe. Intrase în catedrala Sf. Florian din Varșovia, copleșită de solemnitatea ceremoniei, și căutase Capela Sf. Fecioare. Jurase în fața Maicii Domnului că, dacă avea să piardă vreodată un prunc, avea să renunțe la meserie. Când îi povestise mai târziu lui Bartek, el o certase, susținând că e un obiectiv imposibil de atins și că renunțarea la meserie nu urma decât

să aducă și mai multe pierderi de mici vieți, însă jurământul fusese făcut și, spre imensa ei mândrie, până acum nu avusese motive să-și trădeze vocația nici măcar aici, în lagăr.

Nu trebuia decât să pună un picior în fața altuia și să ducă apa în baracă, să scoată copilul din pântecul mamei și să o consoleze apoi când fiul sau fiica urma să fie văduvit sau văduvită de viața pe care ea se luptase să i-o dea, pruncii evrei prin mâna ucigașei de Klara, iar cei nonevrei prin inaniție, o moarte mai blândă, dar mai dureros prelungită. Dacă Dumnezeu asta cerea de la ea, atunci asta avea să facă.

Totuși, de ce nu mai primise vești de la Bartek?

Unde era soțul ei? Unde erau fiii? Avea să-i regăsească în cazul în care Aliații rezolvau exercițiul de matematică și veneau să îi elibereze? Un tren sosi zdrăngănind și se opri la mai puțin de cincizeci de metri de ea. Ușile se deschiseră scârțâind și din vagoane se revărsară pe peron oameni confuzi și înspăimântați. Ana îl văzu pe dr. Mengele călcând cu pași mari pentru a-și lua în primire locul. Bieții oameni! Mengele era singurul doctor care făcea selecția deținuților, nefiind băut, și părea să savureze momentul precum un om de știință care studiază niște bacterii la microscop. Ana auzise zvonuri oribile despre laboratoarele înființate de el în lagărul pentru țigani, despre experimentele pe care le efectua pe femei și copii și despre obsesia lui față de gemeni. Nu cu mult timp în urmă, Ana asistase la o scenă în care o femeie evreică, proaspăta mamă a doi băieți gemeni, îl sufocase pe unul dintre ei pentru a-l scăpa de atențiile lui Mengele. Celălalt prunc murise și el curând, dar măcar nu de lama bisturiului.

Ana se scutură, încercând să-și revină – nu-și permitea să-și ocupe timpul gândindu-se la astfel de tragedii cotidiene, altfel risca să-și piardă bruma de voință care-i mai rămăsese. Grăbi pasul spre

Blocul 24, dar altceva îi atrase atenția și se opri din nou, de data asta gâfâind nu atât de oboseală, ci de spaimă. Sau poate de emoție?

O siluetă se îndrepta târșâindu-și picioarele spre poartă cu o chiuvetă mare ținută deasupra capului, sub supravegherea unui paznic SS înalt. SS-istul îl zorea pe deținut, apucându-l strâns sub cot, și ceva din felul cum își poziționase mâna o alertă pe Ana, care îi privi pe cei doi cu mai mare atenție. Deținutul era Mala, da, ea trebuia să fie, își zise. Era îmbrăcată în haine largi și mergea încovoiată sub greutatea chiuvetei, dar, dacă priveai mai bine, descopereai curbura șoldurilor și faptul că ofițerul w care o însoțea nu doar o zorea, ci o și sprijinea. Asta să fie deci Edek?

Ana îngheță și-i urmări pe cei doi cu răsuflarea tăiată în timp ce se apropiau de poartă. Edek, la fel ca Mala, vorbea fluent limba germană, dar oare accentul lui avea să treacă neobservat la inspecție? Și oare paznicul urma să ceară să vadă fața deținutului? Nu putea decât să-și imagineze cât de tare le băteau inimile celor doi pe sub hainele furate, și se aplecă în față urmărindu-i și împingându-i înainte cu puterea minții, în timp ce paznicul ieși din gheretă.

Cei doi bărbați se salutară, Edek părând foarte însuflețit, după care porniră să discute. Edek o prinse din nou de cot pe Mala și se răsuci cu capul către celălalt bărbat, cu care schimbă probabil cuvinte de batjocură din repertoriul nazist pe seama bietului deținut care stătea între ei. Ana își dădu seama că își ține respirația și se forță să tragă aer în piept. Văzu cum paznicul le face semn să treacă și cum Edek salută din nou și o împinge pe Mala să meargă, și cum ieșeau cei doi din lagăr. Ana știa că Mala poartă o rochie frumoasă pe sub uniforma „organizată” de Naomi din Kanada. După ce aveau să se îndepărteze suficient, planul era să se transforme din cărător de chiuvetă în iubita elegantă a unui ofițer SS. Urma să-l ia de

braț pe Edek și să se îndepărteze mergând în pași de plimbare, ca orice cuplu fericit, până ce aveau să se facă nevăzuți.

— Mergi, Mala! șopti Ana. Mergi! Pleacă de aici și cere ajutor!

Poate că Dumnezeu o auzi, căci Mala continuă să înainteze și până și chiuveta albă dispăru din raza vizuală a Anei. Moașa luă găleata și dintr-odată se pomeni mergând în pas vioi, ignorând soarele arzător, ignorând tremurul din picioare și durerea din umeri, ignorând-o până și pe mama aflată în chinurile facerii care o aștepta. Dădu buzna în Blocul 24 și, aruncând o privire către Klara, care stătea încolăcită în patul ei, așa cum făcea tot mai des în ultimul timp, o înșfăca de braț pe prima femeie care îi ieși în cale.

— Mala a evadat, îi șopti.

Femeia făcu ochii mari și se întoarse către vecina ei, care se răsuci către vecina sa și așa mai departe, până ce, aidoma șoaptei unui vânticel de vară ce destrăma aerul bolnav și sufocant din lagăr, vestea se răspândi în tot blocul și de acolo, fără îndoială, către cea mai apropiată baracă. Mala evadase și flacăra speranței se aprinse în tăcere în fiecare dintre deținute. Poate, își zise Ana în timp ce ducea, în fine, apa pacientei, faptul că Bartek nu-i mai trimisese pachete nu conta, fiindcă peste câteva săptămâni ea se putea afla în drum spre Varșovia ca să îl caute.

— Haide, scumpa mea! i se adresă ea mamei. Haide să scoatem copilul și să sperăm că ăsta va fi începutul a ceva minunat pentru noi, toate!

Trei zile mai târziu, SS-iștii îi aduseră pe Mala și Edek înapoi în lagăr legați în lanțuri. Ana îi urmări din priviri în timp ce erau împinși, plini de sânge și bătuți, pe lângă Blocul 24, și își simți propriul corp inundat de o durere sfâșietoare, de parcă ea era cea care purta mărturiile brutalității naziste – vânătăile purpurii. Crezuse că Mala

scăpase. Crezuse că ieșise din Polonia și găsise pe cineva dispus să o asculte. Crezuse că avea să bată la ușile birourilor unor oameni importanți pentru a le povesti despre atrocitățile de la Auschwitz-Birkenau, iar ei aveau să se grăbească să le vină în ajutor. Cât de naivă fusese, cât de ridicol, de prostesc, de insuportabil de naivă!

Dintr-odată, simți că nu mai poate îndura. Îi veni să se sfâșie singură, luând-o înaintea naziștilor nemiloși, și alergă înapoi înăuntru, unde porni să se izbească repetat de peretele din lemn din partea din spate a simulacrului barbar, murdar și înghesuit, numit pompos „salon de maternitate". Auzi voci care strigau la ea, văzu mâini întinse ca să o tragă înapoi, dar continuă să se izbească iar și iar de perete până ce se prăbuși la podea. Când întunericul o învălui în cele din urmă, simți o adevărată ușurare, și tot ce auzi în timp ce se lăsă în voia lui fu glasul dulce al lui Ester.

— Ana, sunt aici. Am eu grijă de tine. Ești în siguranță.

Erau cuvintele pe care le auzise rostite de atâtea ori de gura lui Ester către Pippa în cele cinci zile cât fuseseră împreună și care nu erau decât niște minciuni. Minciuni dulci, poate, minciuni bine intenționate, dar tot minciuni. Nimeni nu era în siguranță la Birkenau, și nici în afara lui, din câte se părea.

DOUĂZECI ȘI CINCI

5 AUGUST 1944

ESTER

Astăzi, Pippa împlinea șapte luni și unsprezece zile, își zise Ester în timp ce freca geamurile cu o cârpă mică. Bucata de țesătură ruptă înfășurase un prunc până ce acesta murise cu o oră înainte și încă păstra umezeala lacrimilor mamei, dar măcar avea ceva efect asupra mizeriei. În dimineața aceea, înainte de a pleca la muncă în Kanada, Naomi îi ordonase lui Ester: „Fă nițică lumină în nenorocitul ăsta de bloc”, și, deși nici Ester și nici Ana nu considerau o problemă întunecimea prietenoasă, Ester se conformase. Așa era cel mai bine.

Îi era din ce în ce mai greu să gândească și să ia decizii de capul ei. În ultima vreme, creierul său părea să funcționeze ca în ceață, un amestec nefericit de foame, singurătate și suferință. Familia îi părea acum ceva atât de îndepărtat, încât numai sforțându-se putea să-și amintească fetele mamei și tatălui, chiar și pe cea a surorii ei cu ochi luminoși. Singura imagine care îi rămăsese clară în tot acest talmeș-balmeș era cea a ochilor fetiței sale îndreptați în sus către ea, la fel de mari și de rotunzi precum cei doi zero tatuați la subsuoară, însă până și aceasta se perimase de mult. Pippa împlinea șapte luni și unsprezece zile, își spuse Ester din nou, și în mod cert arăta complet diferit, poate chiar de nerecunoscut. Oare era posibil? Nu, cu siguranță ceva dinlăuntrul ei avea să reacționeze instinctiv, făcând-o să-și recunoască fiica. Dar, pe de altă parte, cândva crezuse că sufletul ei rezona atât de puternic cu cel al lui Filip, încât avea să știe dacă el murea, și totuși nu mai primise nicio veste de la el.

Până și iubirea pentru soțul ei, atât de pură și de luminoasă cândva, acum i se părea la fel de soioasă ca geamurile. Atunci când închidea ochii și încerca să și-l imagineze pe treptele catedralei Sf. Stanislav, nu putea trece cu mintea de șirul brutal de barăci și paturi care îi străbăteau viziunea. Se temea că, și dacă reușea cumva să scape din lagăr și să îl regăsească, iubirea pentru el urma să fie la fel de greu de curățat și lustruit ca nenorocitele de geamuri pe care le spăla acum.

Frecă și mai tare, dar nu izbuti decât să împrăștie murdăria pe geam. O îmbunătățire minusculă a condițiilor de trai din baracă avusese loc atunci când o brigadă de lucru fusese însărcinată cu placarea podelei cu cărămizi. Lespezile erau aspre și ciobite, dar rețineau praful și, când vremea avea să se înrăutățească, aveau să rețină și noroiul. Ester se înfiora la gândul unei a doua ierni la Birkenau și lăsă cârpa să-i cadă din mână. Ce rost avea să spele geamurile? Avea nevoie de apă și săpun pentru a le curăța, dar era criză de amândouă, cu soarele care încă ardea puternic și tifosul făcând ravagii în continuare. Deunăzi, când cărase încă un cadavru afară din baracă împreună cu Janina, Ester se pomenise dorindu-și să se îmbolnăvească – măcar febra i-ar fi făcut sângele să pompeze în vene așa cum obișnuia pe vremuri – însă, cum în ultimul an și jumătate îngrijise atâtea bolnave, cu siguranță se imunizase.

— Dumnezeu nu vrea să mă vadă în grămada de cadavre, le spusese ea Anei și lui Naomi cu o noapte în urmă.

— Foarte bine! comentase energic Naomi.

Ana nu spusese nimic. În ultima vreme tăcea mult, cu excepția momentelor când asista o naștere, încă își practica meseria cu calmul și blândețea ei obișnuite, dar astea păreau acum mai degrabă o spoială, ceva de suprafață. Încă îi păsa de pacientele ei, Ester era convinsă. Fiecare prunc

era și acum o binecuvântare, dar viața lui era scurtă, și încetul cu încetul înțeleseseră cât de periculos era să pui suflet. Câtă pierdere putea îndura o femeie? Ceva părea să se fi sfărâmat în Ana în ziua când biata Mala Zimetbaum fusese adusă înapoi în lagăr. Mala dispăruse; se părea că fusese închisă în temnița de la Auschwitz I. Cineva le spusese că ea și Edek erau auziți cântându-și unul celuilalt din celulele lor, ceea ce era aproape sigur o minciună. Cine cânta în lagăr?

Un tren intră zdrăngănind în gara din Birkenau și Ester îl urmări într-o doară prin micile porțiuni de geam șterse de murdărie. Nu intenționa să curețe ochiul de geam care dădea spre Blocul 25, căci era preferabil să blocheze vederea spre sărmanele femei din anticamera crematoriilor, cu toate că acum, cu trei sau patru trenuri venite zilnic, anticamera era rareori plină până la refuz. O procesiune părea să se îndrepte permanent către cuptoare, așa că nimeni nu mai era nevoit să aștepte până se forma o „șarjă completă".

Nou-veniții proveneau în majoritate din Ungaria. Nimeni nu știa cu certitudine motivul pentru care această țară decisese brusc să le dea evreilor săi un brânci în gropile naziste, însă se părea că hotărârea avea ceva de-a face cu invadarea Franței de către Aliați. Vestea acestui miracol străbătuse în șoaptă tot lagărul ca o briză plăcută și tot mai multe radiouri apăruseră clandestin în barăci. Cu puțin timp în urmă, cineva îi spusese lui Ester că e o chestiune de zile până ce Parisul să fie eliberat, însă ea se temea că toate mințile din lagăr fuseseră la fel de afectate ca și a ei și că adevărul devenise o speranță deșartă.

Tot ce știa era că Polonia se afla în continuare în ghearele naziștilor, tot mai vicioși pe zi ce trece, și că gloatele de unguri aduși zi și noapte în camioane pentru transportul vitelor erau extenuați și disperați să facă un duș. Auzise că paznicii SS le cereau să își agațe hainele în cuiere numerotate și

că le dădeau până și prosoape și săpun pentru a-i face să intre în camerele de gazare fără a face tărăboi. În mod ironic, cei care erau trimiși direct la moarte erau mai bine tratați decât cei care se luptau să rămână în viață. Un prosop și o bucată de săpun ar fi fost realmente de ajutor la curățarea geamurilor.

Ester își apăsă fruntea de geam, dezgustată de propria cruzime și indiferență, de propria blestemată de letargie, însă, atunci când erai nevoit să privești moartea în ochi zi după zi după zi, nu te mai lăsai impresionat atât de ușor. Începuse să semene cu ei, devenise la fel de rea.

„Fă nițică lumină în nenorocitul ăsta de bloc!”

Vocea lui Naomi, clară și fermă, îi răsuna în cap. De acum pântecul fetei se umflase, și deja Klara îl trecuse pe pruncul nenăscut pe lista ei odioasă, încântată să vâre în traista stăpânilor de la programul Lebensborn un copil cu sânge nemțesc veritabil. Naomi îi spusese lui Ester că tatăl copilului fusese promovat. Din câte se părea, asta îi înmuiase inima și, deși nu-și reluase atențiile față de ea fiind, în fapt, ocupat să livreze patriei-mamă copii făcuți cu alte biete fete, intervenise pentru ca Naomi să beneficieze de haine călduroase și porții suplimentare de mâncare. Pe care fata le împărțea cu Ana și Ester în fiecare noapte, fiind însă singura dintre ele care le devora cu poftă.

— Supraviețuirea este singura noastră armă, încă mai repeta uneori Ana, mestecând cu furie o bucată de cârnat unguresc, însă Ester începuse să se întrebe spre cine era îndreptată arma și pentru ce se zbăteau, la urma urmei, să rămână în viață?

Trenul își descărca acum marfa și îi urmări fără tragere de inimă pe bieții oameni coborâți din vagoane, remarcând curioasă că erau aproape la fel de emaciați ca deținuții din lagăr. Deci nu erau unguri. Frecă și mai tare geamul și zări prin el o încăierare în ultimul vagon – țipete și bătăi, dar nu

din partea paznicilor, ci a prizonierilor. Trezită din letargie, lăsă cârpa să-i cadă din mână și alergă spre ușa Blocului 24. I se alăturară și alte deținute, atrase de zgomot, și se grupară toate cât de aproape de gard îndrăzniră, cu toate că SS-iștii, cu ochii fixați la spectacolul bizar, nu le acordau nicio atenție.

Un bătrân fusese îmbrâncit afară din tren și se ghemuise la pământ în timp ce prizonierii care coborau împleticit în urma lui îl loveau rând pe rând cu picioarele. Lângă el, o femeie care bocea încasă și ea câteva lovituri.

— Uită-te la tine… Te-ai îngrășat pe spinarea noastră!

— V-am ținut în viață… până acum! strigă sfidător bărbatul, dar cu un glas sfâșiat de durere.

— Pentru ce? Ca să murim în camerele de gazare, în loc să ne găsim sfârșitul în brațele familiei?

— Ca să supraviețuim războiului.

— Ba nu, ca te îmbraci tu cu haine elegante, să bei vinuri alese și să te plimbi în trăsuri trase de cai frumoși. Nu te-am văzut arzându-ți mobila Ludovic al XVI-lea ca să te încălzești. Nu te-am văzut scărpinându-te ca să alungi păduchii de pe corp sau bătându-te pentru un nap putrezit.

Încet-încet, Ester începu să priceapă despre ce era vorba. Se apropie și mai mult de gard.

— O, nu! urlă căpetenia celor care îl loveau pe bătrân. Ne-ai exploatat, asta ai făcut tu, Rumkowski! Poate că ne-ai ținut în viață, dar sigur e că pe unii i-ai ținut mai vii decât pe alții!

Și loviturile reîncepură. Deși bărbații și femeile arătau cu toții oribil de slăbiți, furia le dădea putere, și Rumkowski, decanul de vârstă al evreilor din Łódź, rămas chircit pe peronul gării din Birkenau, fu bătut cu bestialitate. Unul dintre ofițerii SS aplaudă și Ester se lăsă să cadă în genunchi. Așadar, la asta se ajunsese – naziștii să ovaționeze brutalitatea evreiască; Hitler ieșise deja

învingător, indiferent ce se susținea la știrile ascultate la radiourile clandestine.

Încet-încet însă, în timp ce îl privea pe Rumkowski, bărbatul pe care îl văzuse ultima oară intrând într-o trăsură albă în piața Bałuty, fărâme de ceva ce aducea cu rațiunea începură să se strecoare în creierul ei leneș. Din moment ce Rumkowski era aici, atunci oamenii aceștia erau din Łódź, și dacă erau din Łódź…

— Filip! Sări în picioare și alergă spre gard, strigând: Filip!

Prizonierii își întoarseră capetele ca să se holbeze la ea, paznicii își întoarseră și ei capetele ca să se holbeze la ea, dar lui Ester nu-i păsa. Iubirea pentru soțul ei nu se întinase și nu se micșorase, era la fel de vie și aprinsă ca întotdeauna, și asta o încuraja să continue:

— Ești aici, Filip? Filip!

— Ester?

Încremeni și se împiedică în propriile picioare în clipa când se răsuci pe călcâie pentru a căuta din priviri vocea. Nu semăna cu cea a soțului, dar cine știe prin ce trecuse el în ultimul an și jumătate. Cercetă din ochi disperată chipurile din mulțime și un bărbat păși în față. Vederea lui o secă la inimă.

— Tomaz?

Prietenul lui Filip veni în fața ei. Cândva, un zdrahon de bărbat, era acum oribil de slab și își țâra piciorul stâng. Ester se uită nerăbdătoare în jur, dar nimeni nu i se alătură bărbatului.

— Unde e Filip, Tomaz?

— Nu e aici, Ester.

În spatele lor, SS-iștii se plictisiseră să asiste la omorârea în bătaie a lui Rumkowski și începuseră să îi împingă pe nou-veniți și să îi alinieze în rânduri, așa cum era procedura. Nu aveau deci prea mult timp la dispoziție.

— Unde e? E…?

— Nu!

Inima lui Ester făcu un salt de bucurie.

— Adică, nu știu. A fost luat în aprilie și trimis la Chełmno.

— Chełmno?

Incandescența iubirii reînnoite păru să se transforme înlăuntrul ei într-o flacără întunecată. Chełmno era locul unde evreii erau gazați în camioane. Genunchii îi cedară și se prăbuși peste gard. Sârma ghimpată îi crestă mâna, dar nici nu observă.

— Atunci înseamnă că Filip a murit! hohoti ea.

— Nu! Nu neapărat. A fost dus acolo cu o brigadă de muncă. Știi tu, ca să construiască barăci, așa au zis, și să sape… gropi.

— Ca să ce…?

— Tu, ăla de acolo… Mișcă, intră în rând!

Tomaz se uită în jur derutat. Un SS-ist se îndreptă cu pași mari către ei, cu pușca în mână, și Ester se forță să se salte în picioare.

— Nu șchiopăta, Tomaz!

— Imposibil! își ridică marginea roasă a pantalonilor și-i arăta laba piciorului, cu degetele transformate în cioturi negre, apoi adăugă: Degeraturi. Iarna trecută.

— Tu… treci în rând! Imediat! Ultima șansă!

Tomaz privi înnebunit în jur, însă ochii i se ațintiră din nou asupra lui Ester. Și începu să vorbească repede:

— Filip m-a rugat să-ți spun, în caz că te întâlnesc, că te iubește și că atunci când te-a văzut întâia oară și-a zis că ești cea mai frumoasă nestemată de pe lume. Că cele câteva luni pe care le-a trăit căsătorit cu tine au fost cele mai fericite din viața lui, chiar și în ghetou. Și că nu a suferit în acea perioadă fiindcă pentru a supraviețui nu avea nevoie decât de dragostea ta.

— Pe care încă o are.

— Atunci, înseamnă că va supraviețui. Și tu trebuie să faci la fel. Ester, vor veni curând. Aliații.

Am auzit vestea de prea multe ori ca să o pun la îndoială.

— Tu… Porc obraznic ce ești! Mișcă-te!

Paznicul se apropie și ridică pușca.

— O să mă omoare, nu-i așa?

Ester aruncă o privire spre piciorul lui și dădu afirmativ din cap. Pentru prima oară după mult timp, simți lacrimi în ochi.

— Atunci, prefer să mor aici, lângă tine. Trăiește, Ester! Trăiește, iubește și…

Glonțul îi curmă vorbele; îi trecu prin cap, ieșind pe partea cealaltă, și ricoșa din stâlpul gardului, la picioarele lui Ester. Femeia sări în spate, cu mâinile ridicate, în timp ce ofițerul SS se încrunta la ea. Cu numai câteva minute în urmă poate că ar fi stat nemișcată, așteptând să fie împușcată, dar lucrurile se schimbaseră. Simți un val de energie crescând în ea, ca și cum electricitatea din gard o zdruncinase și o readusese la viață.

N-avea cum ști ce altceva intenționase Tomaz să-i mai spună, dar ceea ce auzise îi era de ajuns. Dacă giganticul ghetou din Łódź era dezafectat, asta însemna că nemții aveau probleme. Că se retrăgeau. Și că Aliații se pregăteau să intervină curând. Dintr-odată, abilitatea de a supraviețui redeveni o armă și, întorcându-se cu spatele la cadavrul sărmanului Tomaz, Ester îi mulțumi lui Dumnezeu pentru că îi oferise o moarte rapidă prietenului lui Filip, după care porni să alerge cât mai departe de coșurile de fum, departe de mașina de ucis germană, înapoi la Blocul 24, unde slujba ei era aceea de a aduce vieți pe lume.

„Trăiește și iubește!” O îndatorire de care merita, din nou, să se agate.

DOUĂZECI ȘI SASE

22 AUGUST 1944

ANA

— Va avea loc mâine la apelul de seară! răsună vocea Irmei Grese în tot Blocul 24. Ai grijă să fie toată lumea prezentă!

Ana se opri din mers în fața ușii Klarei exact la timp ca s-o audă pe *kapo* răspunzând:

— Sigur că da, *Aufseherin* Grese! Cu plăcere! Trebuie să facem un exemplu din femeia asta și… Oh!

Ana își mușcă buzele ca să nu jubileze la auzul vocii Klarei, care se pierdu când Irma Grese ieși țanțoș din încăpere fără să îi aștepte replica lingușitoare. După plecarea lui Pfani, Klara începuse să se țină ca o marionetă după frumoasa supraveghetoare. Ar fi fost amuzant, numai că, în încercarea ei zadarnică de a-și impresiona superiorul sadic, *kapo* devenise tot mai violentă. Și oricum nu era amuzant nimic în Birkenau.

Anei i se strânse inima. De când Mala Zimetbaum fusese adusă înapoi la Auschwitz, îi era tot mai greu să își convingă sărmanul organ intern să continue să pompeze sânge și putea să jure că inima i se contracta de la zi la zi. Până și dragostea pentru Ester, care o ținuse în viață atâta timp, începuse să semene mai mult cu un efort decât cu o bucurie – o responsabilitate de care nu mai era atât de sigură că se poate achita – iar între timp tot nu primise alte pachete de la Bartek.

— Probabil că nemții au blocat toate scrisorile, îi repeta Ester. Pentru că au fost puși pe fugă, Ana. Așa mi-a spus Tomaz.

— Dar Tomaz a trăit într-un ghetou, îi răspundea de fiecare dată, obosită, Ana. A fost la

fel de prizonier al blocadei naziste a știrilor ca noi, cei de aici.

— Atunci, cum de au ajuns la urechile lui știrile despre înfrângerile nemților? replica triumfătoare Ester.

Ester se schimbase complet de la transportul din Łódź în care Rumkowski fusese descărcat pe peron pentru a fi omorât în bătaie de ai lui. Întâlnirea cu prietenul lui Filip îi reaprinsese amintirile legate de soțul ei și starea de letargie, atât de asemănătoare cu cea a Anei, fusese înlocuită cu una de așteptare aproape obsesivă a eliberării de care Ana se temea că este și mai periculoasă. Speranța dădea naștere la suferințe.

— Ce cauți aici? Mă spionezi? scuipă vorbele Klara, ieșind din camera ei și făcând-o pe Ana să tresară.

Kapo ridică mâna pe jumătate și Ana se dădu instinctiv în spate; totuși, deși Klara le lovea pe multe din bietele paciente din Blocul 24, pe Ana n-o lovise niciodată. Poate pentru că Ana era singura care, cu germana ei excelentă, îndrăznea să-i înfrunte pe naziști. Deunăzi, dr. Mengele intrase cu mare pompă în baracă pentru a anunța „dizolvarea" taberei de țigani și promovarea sa ca medic-șef peste femeile din Birkenau. Ana nu se lăsase impresionată.

— „Dizolvare"? Adică ucidere în masă? îl provocase ea, tremurând din tot corpul la alegerea lașă a cuvintelor de către Mengele.

Doctorul își mijise ochii, însă se postase calm în fața ei.

— Crezi că semantica e de vreun folos în cazul de față, moașă?

— Da, *Herr Doktor.* În pregătirea mea medicală, am învățat să mă exprim cu precizie, așa că sunt de părere că în orice împrejurare trebuie să spunem lucrurilor pe nume.

Mengele căzuse pe gânduri.

— De acord! Unde am ajunge dacă le-am categorisi pe toate femeile din spital ca fiind pur și simplu „muribunde”? Cum ne-ar ajuta asta la studierea simptomelor și la diagnosticare? Ana fusese obligată să-i dea dreptate încuviințând din cap, așa că doctorul continuase cu aceeași nonșalantă: La fel e și cu tabăra pentru țigani. Țiganii sunt o scursură ce trebuie drenată din societate. Trăiesc după propriile legi și din roadele pământurilor muncite de alții. Nu valorează la fel de mult ca ființele umane în toată puterea cuvântului și, prin urmare, dacă e să ne luăm după litera legii, nu pot fi „uciși”. Semantica, moașă! zâmbise el. Vezi cât de utilă ne poate fi?

Logica lipsită de inimă a argumentării ar fi putut să-i înghețe Anei sângele dacă nu ar fi fost deja înghețat de persecuțiile naziste. Chiar și așa, vorbele „ființele umane în toată puterea cuvântului” aruncate de doctor într-o doară îi produseseră pe piele o mâncărime mai gravă decât omniprezenții păduchi.

— Să înțeleg, așadar, *Herr Doktor,* că nu mă considerați o ființă umană în toată puterea cuvântului?

Mengele, care se pregătea să se îndepărteze și să iasă, țâțâise nerăbdător din buze, iritat de întârziere.

— Nu mă plictisi cu lucruri dintr-astea, moașă! Ești poloneză prin naștere și catolică pe deasupra, și, din câte știu, te afli aici doar sub suspiciunea de a fi opus rezistență. Așa că ai potențial; nu-l risipi!

— Dar femeia asta, această soră medicală…, o împinsese Ana în față pe Ester, încremenită de uimire, însă Mengele plecase deja, întorcându-le amândurora spatele elegant de SS-ist.

— Ana! șuierase Ester, trăgând-o deoparte. Ce faci? Mengele trimite oamenii la moarte pocnind din degete. Ai fi putut să ne omori pe amândouă.

— Ar fi avut vreo importanță?

— Pentru mine, da. Ana, am crezut că ești o luptătoare. Am crezut că părerea ta este că oamenii se nasc buni – mă rog, majoritatea. Am crezut că îți dorești să rămâi în viață în pofida bărbaților și a femeilor care ne țin prizoniere ale idealurilor lor bolnave.

Ana închisese ochii, lăsându-se cuprinsă de oroarea a ceea ce s-ar fi putut întâmpla.

— Și eu credeam asta despre mine.

Ester lăsase să-i scape un oftat, însă o cuprinsese imediat în brațe și o ținuse atât de strâns, încât Ana se întrebase care din ele era mama și care fiica. Se simțea bătrână, foarte bătrână.

— Tu ești cea bună, Ester, murmurase ea cu fața îngropată în umărul osos al fetei.

— Atunci, luptă pentru mine, Ana! Iar eu voi lupta pentru tine.

Fusese de acord, firește, cu toate că îi era foarte greu. Atunci când sosise în lagăr, fusese mândră să lupte pentru dreptul de a ajuta femeile să-și aducă pe lume pruncii, însă în ultima vreme începuse să aibă suspiciuni că permisiunea câștigată cu dificultate nu fusese altceva decât o glumă bolnavă de-a naziștilor. Li se alăturase profesioniștilor din sfera medicală pentru a salva vieți, nu pentru a le azvârli în vânturile aspre, care iată, continuau să sufle peste Birkenau. Iar acum naziștii se pregăteau să facă un exemplu dintr-o sărmană femeie.

— Klara, ce se va întâmpla mâine? întrebă ea.

Klara rânji odios.

— Mâine, Ana? Mâine, ratata voastră prețioasă, cea care nu a izbutit să evadeze, va fi executată.

— Mala?! icni Ana, clătinându-se pe picioare de la noua lovitură încasată de inima ei mult prea încercată.

— Chiar ea. Și, ghici ce? Veți asista toate.

Se adunară într-o grămadă lungă, cu câinii SS-iștilor sărind să le înhațe de spinare și o spânzurătoare profilată clar pe cerul cenușiu. Ploua, o ploaie slabă, dar hotărâtă ce le pătrundea până la piele ca un avertisment zeflemitor al iernii ce le aștepta. Aflaseră că Edek fusese spânzurat în dimineața aceea în tabăra bărbaților, iar acum îi venise rândul sărmanei, generoasei Mala. Era aproape imposibil de îndurat, însă Ana simți brațul lui Ester încolăcit pe după al ei în dreapta și pe cel al lui Naomi în stânga, așa că se lăsă în voia tinereții lor. Nu voise să vină, dar Ester spusese că îi erau datoare Malei să-i stea alături în ultimele clipe de viață, așa că cedase. Nu că ar fi avut oricum de ales. Nu mai existau opțiuni.

— Atenție, prizoniere!

SS-iștii făceau asta câteodată ca să se amuze: îi împușcau pe toți cei care nu stăteau drepți ca lumânarea în hainele lor rupte și saboții crăpați. Astăzi însă ordinul fu ascultat cu un zel neobișnuit de femeile care se îndreptară de spate nu pentru persecutori, ci în onoarea femeii care era deja împinsă afară dintr-un camion, cu mâinile legate, în fața lor. Mala purta un furou alb subțire și nimic în picioare, dar părul negru, bogat, îi fusese ridicat pe cap într-un coc superb, care o făcea să arate mai degrabă ca o vedetă de cinema decât ca o prizonieră. Ana o urmări vrăjită cum se ridică de la pământ și rămâne în picioare, privindu-le pe toate. Maria Mandel, care prezida înfiorătoarea procedură, îi făcu semn unui paznic să o împingă în față către spânzurătoare, însă Mala opuse rezistență.

— Omoară-mă aici! o luă ea peste picior pe dura *Lagerführen.* Haide, omoară-mă… Ce aș avea de pierdut?

Aruncă o privire în batjocură spre spânzurătoarea care aștepta „să facă un exemplu" din ea și paznicul se mulțumi să o lovească în tibie. Mala se clătină, dar nu se prăbuși și continuă

să-și plimbe privirea peste mulțime. Dintr-odată, Ana se bucură că fusese obligată să vină. Nu dorea moartea acestei femei bune și curajoase, dar, dacă era să moară, n-avea să moară singură.

— Te iubim, Mala! strigă ea în polonă.

Paznicii se repeziră în față, dar n-aveau cum să identifice persoana care strigase. Între timp, Mala se îndrepta spre spânzurătoare cu un zâmbet mare întipărit pe față, așa că paznicii se grăbiră să își întoarcă atenția către ea.

— Vă mulțumesc! rosti Mala cu o voce care răsună clar peste seara ploioasă. Și eu vă iubesc pe toate! Dragostea este un sentiment atât de minunat, nu-i așa? Cu mult mai tămăduitor decât ura.

Un paznic veni să o împingă pe treptele spre eșafod, dar nu era nevoie, căci Mala le urcă repede.

— Am încercat să evadez! strigă ea tare. Am încercat și nu am reușit. Paznicii râseră pe înfundate, însă Mala se îndreptă de spate și mai mult, apoi continuă: Dar alții au reușit. Alții au trecut de gardurile de sârmă și chiar în clipa asta le povestesc Aliaților despre acest lagăr. Dragile mele, ajutorul va veni. Va veni cu siguranță. Parisul a fost eliberat astăzi și-i vor urma și alte orașe, tot drumul până la Berlin. Germania va pierde războiul.

Mandel scoase un urlet de furie și paznicii o înșfăcară pe Mala, încercând să-i vâre capul în ștreang, însă ea se zbătu.

— Vor pierde pentru că sunt niște ticăloși inumani și răi, și Dumnezeu îi va face să plătească!

Se smuci din mâinile paznicului aflat în dreapta ei și-și duse mâna la păr. Urmă un moment ciudat: Ana crezu că își va despleti cocul pentru a-și lăsa părul să cadă pe umeri ca o vedetă, însă Mala scoase un obiect din el și, cu iuțeala fulgerului, îl trecu peste îndoitura ambelor brațe. Sângele de o nuanță stacojie șocantă țâșni ca niște maci în floare peste furou și împroșcă fețele paznicilor.

— Mala! strigă Ester cu voce dulce și blândă, și altele i se alăturară.

Unul după altul se înălțară glasurile prizonierelor care îi scandau numele.

Pe eșafod, Mala se clătină, dar întinse o mână și se agăță de ștreang pentru a-și păstra echilibrul, zâmbind în timp ce sângele i se scurgea din corp.

— Rezistați! le strigă ea. Vremea voastră va veni! Populația din Varșovia s-a răsculat. Am auzit asta în închisoare, mi-au spus cu gura lor naziștii… naziștii înspăimântați!

Ana se holbă, încercând să pună cap la cap vorbele în creierul ei amorțit. Răscoală. Varșovia. Clipi mărunt. Bartek era în Varșovia. La fel și Bronislaw, însemna că amândoi luptau. Și că urmau să se afle în fruntea celor care aveau să vină să le elibereze. Își fixă ochii asupra Malei, care se zbătea în timp ce paznicii încercau să o împingă mai aproape de spânzurătoare.

— Sunt lupte de stradă! le asigură ea pe deținute, și era ca și cum i se adresa direct Anei. Sovieticii mărșăluiesc cât pot de iute spre vest, iar britanicii spre est, și populația din Varșovia se pregătește să-i întâmpine. Camaradele mele, războiul se va termina. Suferințele voastre se vor sfârși.

Numele Malei era în continuare scandat de prizoniere ca o incantație, însă Mandel se săturase și sări pe eșafod, trăgând două gloanțe în aer. Se așternu tăcerea. *Lagerführen* se uită încruntată în jur și își aținti privirea asupra Anei.

— Tu… Moașă! Leagă rănile femeii! Acum!

Ana se grăbi să iasă în față, bucuroasă că Ester venea în urma ei.

— Am nevoie de bandaje, *Lagerführen.*

— Ia astea! Mandel smulse furoul Malei dintr-o singură mișcare și îl rupse în două, apoi adăugă: Repede!

Ana urcă împleticit treptele eșafodului și se aplecă deasupra Malei, care căzuse pe scândurile

din lemn de sub spânzurătoare. Nu îndrăzni să se uite în sus la ștreangul ce își legăna umbra întunecată deasupra capetelor lor, iar mâinile îi tremurară în timp ce încolăcea fâșia de bumbac subțire în jurul brațelor condamnatei.

— Nu foarte strâns! îi șopti Mala.

Ana se holbă la ea. Înțelegea ce o ruga prietena ei să facă, dar nu știa cum să procedeze; în ochii Domnului, toate viețile erau prețioase.

— Mala, nu…

— Te rog… Lasă-mă să mor așa cum vreau eu, nu cum vor ei!

Ana o privi nesigură, dar Ester o dădu la o parte, luă bandajele și rosti cu voce tare:

— Lasă-mă pe mine, moașă! Mă pricep mai bine decât tine să bandajez rănile.

Ana își înghiți nodul din gât, dădu din cap în semn de încuviințare și se trase în spate pentru a urmări fascinată modul expert și total ineficient în care Ester lega țesătura în jurul brațelor Malei. Bumbacul se îmbibă imediat de sânge, iar Mala zâmbi.

— Aici voi aplica presiune, rosti Ester tare pentru ca Mandel să audă și să presupună că încerca să oprească sângerarea, însă, chiar în timp ce vorbea, se aplecă peste prizoniera prăbușită și apăsă tare pe vene pentru a face sângele să curgă.

— Rănile sunt prea adânci! strigă Ana, luând-o în brațe pe Mala, care se încovoiase în fața ei. Te țin eu, îi șopti. Ești în siguranță.

Pleoapele Malei fluturară o clipă și un zâmbet firav îi apăru în colțul buzelor.

— Of, pentru numele lui Dumnezeu!

Mandel le împinse deoparte pe Ana și Ester și o prinse pe Mala de încheietura mâinii pentru a-i verifica pulsul. Aruncă o privire spre femeile aliniate în sir care se foiau și mormăiau între ele din ce în ce mai tare. Paznicii SS păreau neliniștiți, iar Ana se înfiora brusc, înțelegând că se temeau de o revoltă. Oare să încerce? Cu ce șanse de

reușită? Se uită în jur. Erau circa o mie de prizoniere și mai puțin de o sută de paznici. Câte gloanțe avea o pușcă? Și câte femei trebuiau să moară pentru ca restul să poată scăpa?

Aceleași gânduri îi treceau în mod clar prin minte și lui Mandel, căci, cu o precizie rece, își scoase pistolul, trase un glonț direct în mijlocul capului Malei, între ochii ei curajoși, după care se îndepărtă cu pași mari și țanțoși. Corpul Malei rămase inert și glonțul se opri în lemn, la câțiva centimetri de brațul cu care o sprijinea Ana. Aceasta înghează, holbându-se la el. Ar fi putut să o nimerească pe ea, încă mai putea. Și dintr-odată știu cu limpezime, cu limpezimea unei zile de iarnă în Birkenau, că nu voia să moară.

Se aplecă și depuse o sărutare pe fruntea Malei, exact în punctul de intrare a glonțului, după care îi dădu drumul din brațe și se ridică. Picioarele îi amorțiseră și se forță să stea dreaptă, însă Ester o luă de braț și coborâră împreună poticnit treptele pentru a se întoarce la siguranța oferită de șirurile de prizoniere. Acum femeile începuseră să se liniștească și momentul revoltei trecuse, iar SS-iștii le zoriră să se întoarcă în barăci, să se îndepărteze de Mala, goală și cu corpul înroșit de propriul sânge, întinsă sub spânzurătoarea care fusese destinată să-i ia viața cu binecunoscuta eficientă nazistă.

Maria Mandel spumega de furie. Mala le răpise azi mândria germană și, făcând asta, le oferise ceva deținutelor care încă se mai agățau de viață în lagărul de la Birkenau. Ana își înălță privirile spre cer și se rugă ca Dumnezeu să-l ia pe îngerul de fată la El, căci tânăra îi dăruise speranță și, deși pierderea ei o durea ca o tăietură adâncă de lamă, nu avea să o sugrume precum un ștreang nazist.

— Să mergem! spuse ea, luând-o înainte spre Blocul 24. Avem de adus pe lume prunci care vor trăi și vor scăpa din lagăr.

Meseria de moașă era singurul lucru pe care știa să-l facă bine și singurul pe care avea să-l facă până ce toți urmau să fie, în sfârșit, eliberați.

DOUĂZECI ȘI ȘAPTE

7 OCTOMBRIE 1944

ESTER

— Împinge, Naomi! Așa, foarte bine, fată… împinge!

Ester rosti ordinul în șoaptă, încercând cu disperare să nu se facă auzită de Klara. Travaliul lui Naomi progresase atât de rapid, încât o luase prin surprindere până și pe Ana, care ieșise să aducă apă când pruncul scosese deja, literalmente, capul în lume. Ester, care fusese nevoită să vină în grabă din celălalt capăt al salonului, cel în care lucra Jana, pentru a-i lua locul, răsuflată ușurată când o văzu pe moașă revenind în Blocul 24.

— Dumnezeule! exclamă Ana aproape zâmbind. Repede te mai miști, Naomi! Bun, acum hai să scoatem pruncul, da?

— Șșt! o îndemnă Ester, arătând cu capul spre ușă.

Klara era afară și încerca să o atragă într-o conversație măruntă pe Irma Grese, recent promovată la gradul de caporal. Nici ea nu se aștepta la o naștere atât de rapidă și poate că reușeau cumva să o țină secretă. Ester se uită cu disperare prin baracă, complet goală acum, cu excepția paturilor suspendate din lemn, a saltelelor subțiri ca hârtia și a păturilor rupte. Niciun scrin, nicio noptieră, niciun coș de rufe și de ce ar fi existat așa ceva din moment ce rezidentele nu posedau altceva decât lucrurile de pe ele? Și totuși…

Dacă priveai cu atenție, descopereai niște umbre în partea din spate a paturilor de jos. Și multe femei erau pregătite să ajute. În fiecare zi soseau vești despre noile victorii ale Aliaților și în aerul nemțesc plutea panica. Trenurile încă opreau zilnic

în gară, însă paznicii îi zoreau pe aproape toți nou-sosiții direct în camerele de gazare și păreau că o fac pe furiș, ca și cum știau că aveau să fie prinși și demascați pentru rolul jucat în a ceea ce urma cu siguranță să fie consemnată drept cea mai cumplită crimă din istoria omenirii.

În ultima vreme, toată lumea de la Birkenau se uita pe cer și la gardurile de sârmă, în speranța salvării venite de la trupele Aliate care avansau. Sirenele de raiduri aeriene începuseră să sune din nou și zăriseră avioane dând roată. Încă nu-și deschiseseră trapele pentru a arunca bombe peste lagăr, dar se putea întâmpla în orice clipă, așa că operațiunile din crematorii încetiniseră – ce ironie amară! – pentru a lăsa camerele de gazare subterane libere și la dispoziția SS-iștilor ca să se ascundă atunci când auzeau sirenele. În ultima vreme, de fiecare dată când camioanele se apropiau de poartă, lumea se uita la ele sperând ca dinăuntru să sară soldați britanici sau americani care să dea buzna înarmați cu mitraliere ce scuipau foc și cu conserve de carne în buzunare. Încă nu se întâmplase, dar se putea întâmpla în orice clipă.

— Hai, împinge, Naomi! încă puțin și termini.

Bebelușul lui Naomi era cu adevărat foarte grăbit și, în clipa când tânăra se aplecă deasupra sobei și lăsă să-i scape un șuierat sugrumat de la efortul depus, Ana scoase un strigăt triumfător, urmat de urletul viguros al pruncului. Radiind de fericire, fata se răsuci imediat pentru a-și lua nou-născutul în brațe.

— Ai răbdare! râse Ana. Mai întâi trebuie să tai cordonul ombilical.

Naomi râse și ea, dar Ester nu auzi decât plânsetul hotărât al pruncului, care o străpunse ca un cuțit. Își aminti cum stătuse și ea acolo, pe sobă, împingând-o pe Pippa să iasă din uter. Dintr-odată, strângea din nou în brațe corpul micuț și roșu al fiicei ei, care protesta energic împotriva lumii în care fusese adusă, și cine ar fi putut s-o

învinovățească? Ochii i se încețoșară și Ester bâjbâi după marginea sobei. O găsi și se așeză recunoscătoare, dar brațele i se încrucișară automat la piept, în locul unde fiica ei se aflase cândva, și nu reuși să-și înăbușe plânsul.

— Ester? întrebă îngrijorată Naomi peste capul fiului ei, care scâncea.

Ester clipi furioasă ca să-și alunge lacrimile.

— Sunt lacrimi de fericire, Naomi.

Însă Naomi nu se lăsă păcălită. Se aplecă în față, plină de solicitudine.

— Uite, ține-l tu!

Ester își aruncă brațele în aer.

— Nu. E fiul tău. Trebuie să te bucuri de el cât mai poți. Să te bucuri de fiecare minut, de fiecare fărâmă de secundă cât îl vei mai avea cu tine.

Aruncă o privire temătoare spre ușă, dar deocamdată nici urmă de Klara. O zări pe Grese în apropierea gardului, chinuind un grup de bărbați care făceau niște reparații, iar silueta care se ținea scai de ea semăna cu *kapo.* Inima lui Ester păru că se frânge din nou când privi în jos, la fiul lui Naomi, stând în brațele bunei sale prietene, și simți că nu poate îndura gândul că și el urma să fie luat și dat unor părinți anonimi. Birkenau era un iad, însă era iadul lor. Trebuia să fie ceva ce puteau face.

— Ce nume vrei să-i pui, Naomi? întrebă Ana.

— Isaac, răspunse prompt fata. E numele tatei. Îi va face plăcere să audă că așa îl cheamă pe nepotul lui atunci când îl va cunoaște.

„Când.” Chiar și după doi ani petrecuți la Birkenau, Naomi părea să nu-și fi pierdut optimismul cu strălucire de ruj de buze. Ester o admira pentru asta, însă știa că optimismul avea nevoie de o mână de ajutor. În întunecimea iernii trecute, ea nu reușise să-și păstreze pruncul, dar între timp lucrurile se schimbaseră. Aliații se apropiau și nemților le era frică. Frica pentru propria viață îi făcea să fie neglijenți în

îndeplinirea îndatoririlor, așa încât în disciplina cândva rigidă de la Birkenau apăruseră fisuri. Pe care trebuiau să găsească o cale să le exploateze de dragul lui Isaac.

Afară, Grese se plictisise să se joace cu prizonierii și se îndepărta. Klara urma să se întoarcă în Blocul 23 și, imediat ce îl vedea pe Isaac, avea să-l pună pe lista ei. Părul pruncului putea fi catalogat în cel mai bun caz drept castaniu, dar nu conta. Dacă era să dea crezare zvonurilor, trupele Wehrmachtului erau zdrobite atât pe Frontul de Est, cât și pe cel de Vest, iar ofițerii Lebensborn erau nerăbdători să pună mâna pe orice carne proaspătă care putea servi viitorului imaginar al Reichului.

Ester se forță să se salte de pe sobă și alergă spre ușă. Klara, abandonată de Grese, își târșâia acum picioarele înapoi la baracă, dornică să se răzbune pentru micul afront, luându-i pruncul lui Naomi.

— Trebuie să-l ascundem, spuse Ester, fugind înapoi la prietenele ei, numai că silueta masivă a Klarei se ivise deja în prag și Naomi stătea așezată la vedere, pe sobă, fix în mijlocul barăcii.

Ester păși în fața ei, însă în clipa aceea un bubuit puternic răsună peste lagăr. Pereții subțiri din lemn ai barăcii se zgâlțâiră, iar Klara se răsuci pe călcâie și o luă la goană pentru a-și salva pielea în cazul când se dărâma coșmelia.

— Ce Dumnezeu a fost asta? întrebă Ana.

Janina veni în fugă dinspre capătul îndepărtat al spitalului, urmată până și de cele mai slăbite paciente care se sculaseră din paturi. Toată lumea se îmbulzi afară și-și întoarse ochii cu speranță spre cer, unde nu se zărea însă niciun avion.

— Ia uitați-vă acolo! strigă Janina, arătând spre zona din spate a lagărului.

Ester se răsuci și văzu flăcări țâșnind din Crematoriul IV, însă nu flăcările obișnuite care se

înălțau din cuptoarele alimentate cu combustibil uman, ci unele copleșitor de uriașe.

— Ce a fost? O bombă? întrebă ea, și femeile care se aflau deja afară atunci când bubuise explozia clătinară din cap.

— Nu, n-a fost o bombă. Doar dacă a fost detonată dinăuntru.

Ester se uită înnebunită în jur. Strigăte sălbatice, furioase, în germană răsunau de pretutindeni și paznicii SS ieșeau alergând din fiecare ungher și ascunzătoare. În apropierea crematoriului care ardea, un grup de prizonieri tăiase o gaură în gard și acum alergau toți spre pădure. Paznicii se luaseră deja după ei, cu câinii lăsați liberi din lese țopăind nerăbdători după pradă cu boturile mânjite de bale.

— Sunt cei de la crematoriile *Sonderkommando,* spuse cineva. De luni bune pun la cale o revoltă și se pare că, în sfârșit, se întâmplă.

Ester se uită după unul dintre primii evadați, care reușise să ajungă la liziera pădurii înaintea paznicilor. Speră să găsească suficiente tufișuri care să-i ofere o șansă. *Mergi!* îl împinse ea înainte cu puterea minții. *Fugi, cațără-te, ascunde-te!* Dar acum femeile aveau propriile probleme, căci alți paznici se îndreptau către ele, strigându-le să se întoarcă în barăci, și nimic nu o mai putea împiedica pe Klara să-l găsească pe pruncul Isaac. O furie la fel de fierbinte precum flăcările de la Crematoriul IV o cuprinse pe Ester. Pe Pippa nu o putuse proteja de naziștii malefici, însă avea să facă tot ce îi stătea în putință pentru a-l proteja pe Isaac.

Ochii îi căzură pe omniprezenta grămadă de cadavre care așteptau să fie luate din fața barăcii. În vârful mormanului fusese așezat, ca o cireașă grotescă pe o prăjitură, un prunc mort în zorii zilei. Să îndrăznească oare? Ce avea de pierdut? Aruncă priviri în jur, se apropie de ușa barăcii și, în ultima clipă, înșfăca micul cadavru. Era nemișcat și rece,

și ea se cutremură la atingerea lipsită de viață, dar Auschwitz te deposeda de toate scrupulele normale și singurul lucru care conta în acel moment era salvarea fiului lui Naomi.

În spatele ei, paznicii împingeau lumea înăuntru, în timp ce Janina încerca să țină pacientele departe de bicele care șfichiuiau aerul toamnei. Cu siguranță urmau să fie încuiate, dar, cum Grese îi dăruise zilnic Klarei o sticlă de șnaps pentru servicii despre care Ester nu voia să știe, spera că mai rămăsese suficientă băutură cât să o țină pe *kapo* în camera ei. Da, era posibil ca planul să funcționeze. Cu condiția să o convingă pe Klara că bietul copil mort era pruncul lui Naomi.

— Ia-l!

Alergă spre Naomi, îl luă pe Isaac și-i îndesă în schimb în brațe micul cadavru. Naomi se dădu în spate, înspăimântată, însă era o tânără isteață și când Klara intră clătinându-se în baracă, țipând la femei să se urce în paturi, dădu iute din cap spre Ester în semn de înțelegere. Ana se prinse și ea repede și o îmbrățișa pe Naomi care, cu măiestria unei actrițe experimentate, izbucni în hohote de plâns zgomotoase.

— Ce se întâmplă aici? întrebă Klara, identificând imediat sursa nefericirii.

Ester se târî, cu Isaac strâns tare la piept, spre partea din spate a celui mai de jos pat. Era plin de femei și murdar de la fluidele acumulate de la prea multe paciente, însă de data asta lui Ester condițiile oribile i se părură o binecuvântare, căci Klara nu avea în mod cert să-și vâre nasul într-o asemenea mizerie.

— Ia să văd! o auzi ea pe Klara răstindu-se.

Ester aruncă o privire furișă printre femeile care se urcaseră în pat și se strânseseră una în alta ca să o ascundă, apoi o auzi pe *kapo* cum trage de brațele lui Naomi, le desface și-i smulge copilul. Își ținu respirația. Oare Klara avea să recunoască

pruncul pe care îl aruncase mai devreme în grămada de cadavre? Aparent, nu.

— Ce urâțenie! exclamă *kapo.* Deși nu-i de mirare.

— De ce? Fiindcă are un tată neamț? ripostă Naomi cu vocea îngroșată de la pretinsele lacrimi.

— Nu crezi că e dovada că sângele evreiesc n-ar trebui să se amestece cu cel bun, nemțesc?

— Nu. Cred că fiul meu și-a pierdut viața din cauza condițiilor de aici.

— Fiul? întrebă suspicioasă Klara. Dar pruncul ăsta e fetiță.

Ester își ținu respirația. Nu avusese timp s-o prevină pe Naomi. Și nici ea nu apucase să verifice sexul copilului.

— Biata Naomi! susură Ana pe un ton liniștitor. E tulburată din cauza supărării. Era convinsă că va naște un fiu. Așa îi promisese tatălui pruncului.

Klara lăsă să-i scape un hohot de râs ascuțit.

— Ei bine, Naomi, acum va trebui să-i dai o veste de două ori dezamăgitoare… E fetiță, și moartă, pe deasupra.

Ester răsuflă ușurată, iar Isaac se foi în brațele ei, căutându-i sfârcul. Sânii o durură brusc, ca și cum se umpluseră cu laptele ce se scurseseră din ei după plecarea Pippei, însă știa că e o durere-fantomă, așa că-i oferi degetul mic. Pruncul porni să-l sugă și Ester se târî și mai adânc în spatele femeilor înghesuite pe pat, rugându-se ca fiul lui Naomi să păstreze tăcerea. În salon erau și alți nou-născuți care se agățau de viață, în ciuda împrejurărilor nefavorabile, dar chiar și așa, nu putea risca să trezească și mai multe bănuieli din partea Klarei.

Klara însă avea alte gânduri. Bălăbănind micul cadavru ca pe un iepure jupuit, se îndreptă spre Ana.

— Of, dragă Număr 41401! Teamă mi-e că prețiosul tău record nu mai e valabil. Ai pierdut, în sfârșit, un prunc, și ce mai prunc… cel al bunei

tale prietene grecoaice! Biata Naomi! Și-a pus încrederea în tine și tu ai trădat-o. Toată experiența ta de moașă, toată implicarea, toată credința ta în Dumnezeu s-au dovedit inutile!

— Un singur prunc, Klara! ripostă Ana. Am pierdut un singur prunc din peste 2 000 aici, în… Gesticula spre baracă rudimentară și murdară, după care completă: Cred că e o performanță cu care pot să mă mândresc.

— Absolut! îi dădură dreptate celelalte femei, aplecându-se afară peste paturi.

Ester n-avea idee câte dintre ele își dăduseră seama de înșelătorie, însă era sigură că nu avea să le trădeze nimeni.

— Dar n-ai făcut tu jurământ în fața dragii tale Fecioare, Maica Domnului? o luă peste picior Klara pe Ana. Se pare că te-a lăsat de izbeliște. Sau tu pe ea. Oricum… ce eșec!

Ester suferea de dragul Anei, dar acuzația nu era reală și se simți cuprinsă de mândrie văzând-o pe moașa mai vârstnică înfruntând-o pe *kapo.*

— Accept „eșecul” meu față de „succesul” tău.

— Se pare că nu ai încotro.

Klara scutură pruncul în fața Anei, dar Naomi sări brusc din pat și-l smulse din mâinile ei.

— Dă-mi fiica! Trebuie să o hrănesc.

Prin micul spațiu dintre deținutele așezate pe pat Ester o văzu pe Naomi luând cadavrul, apoi legănându-l și cântându-i. Klara rămase pe loc o clipă, urmărind-o și ea, după care clătină din cap și se întoarse cu spatele.

— Sunteți nebune toate, nebune de legat. Ar trebui să te bat pentru asta, Număr 39882. Pentru că ai văduvit patria-mamă de un prunc cu uterul tău slab și sângele tău murdar.

Naomi continuă să îngâne un cântec de leagăn în ritm vioi și, clătinând din nou din cap, Klara se îndepărtă. Trânti ușa camerei ei și pacea se așternu în baracă. Naomi își încheie cântecul și așeză cu blândețe pruncul mort pe sobă.

— Mulțumesc, micuțule! șopti ea în timp ce acoperea corpul cu o bucată de pătură. Se lăsă să cadă lângă el, după care strigă încet: Ester?

— Vin!

Femeile așezate în fața ei pe pat îi făcură loc, și Ester le mulțumi, apoi se târî afară, cu Isaac încă sugându-i degetul, de parcă ar fi știut că în felul acesta se salva. Naomi întinse brațele și Ester îi așeză cu grijă fiul în ele. Preț de o clipă, scena păru să o reproducă pe cea în care o dăduse pe Pippa SS-iștilor, dar Naomi nu era nazistă și copilul ei avea șansa de a supraviețui. Era o șansă firavă, dar oricum o șansă, și Ester își jură că avea să-l salveze pe pruncul Isaac din războiul care se apropia de sfârșit. De dragul prietenei ei. Și pentru a-și păstra ea însăși uzul rațiunii.

DOUĂZECI ȘI OPT

30 NOIEMBRIE 1944

ANA

Ana se plimba încolo și încoace prin fața Blocului 24, încercând să-și dezmorțească picioarele. Căpătase o pereche de bocanci ce fuseseră îndepărtați cu blândețe de la o femeie moartă de către o mamă recunoscătoare, sau mai corect spus, fostă mamă. În acest ultim an atât de detestabil, Ana se întrebase de nenumărate ori de ce nu exista un cuvânt care să descrie mama care își pierduse copilul. Dacă îți pierdeai soțul, erai văduvă. Dacă îți pierdeai soția, deveneai văduv, dar cum se numea părintele care-și pierdea copilul? Ester le spunea mame pierdute și Ana înțelegea motivul, însă Ester avea măcar șansa de a-și regăsi pruncul dacă reușeau să scape din iadul de la Birkenau.

În fiecare zi se rugau să fie eliberate, convinse că rugăciunile aveau să le fie ascultate în cele din urmă. Paznicii SS deveneau tot mai apatici pe zi ce trecea, iar acum crematoriile erau, în chip miraculos, goale. Gazările încetaseră brusc cu două săptămâni în urmă și de atunci cerul rămăsese, din fericire, nepătat de fum uman. Niciun tren nu mai intra zdrăngănind în gară și singurul fluierat care se auzea venea de la vânturile aspre care aduceau dinspre est zăpadă viscolită, dar nu și soldați ruși, cel puțin deocamdată. Paznicii stăteau cuibăriți în turnurile de pază, făceau apelul de dimineață mai devreme și pe cel de seară mai târziu și abia dacă își adunau suficientă energie pentru a-i pocni scurt pe deținuți cu bastonul. Pericolul imediat al morții dispăruse, din câte se părea, însă însoțitorii săi, inaniția și vulnerabilitatea, bântuiau în voie prin lagăr.

Cu toate acestea, la Birkenau încă se mai nășteau prunci.

Peste vară, naziștii făcuseră o ultimă încercare de a curăța Europa de popoarele „inferioare ca rasă”, și, odată cu transporturile masive, sosiseră femei purtând în pântece muguri noi de viață care scăpaseră până și ochiului experimentat al lui Mengele. Poate că pruncii din utere le dădeau o energie, o strălucire care le făceau să pară apte de muncă, însă, pe măsură ce se apropia iarna, tot mai multe femei veniseră la Blocul 24 pentru a fi examinate de Ana. La început, munciseră pentru a se feri de Mengele și de ceilalți doctori care se plimbau prin barăci în căutare de potențiale victime, ca și cum acel mic gest de cruzime avea să le ia de pe umeri povara fricii. Însă acum, crematoriile erau aruncate în aer, într-o încercare jalnică de a ascunde crimele teribile petrecute la Auschwitz-Birkenau, așa încât pentru femei devenise mai sigur să se declare însărcinate, motiv pentru care maternitatea era mai plină ca oricând.

Era în mod clar o delicioasă ironie faptul că, pentru întâia oară în istoria sa, la Birkenau urma probabil să fie aduse pe lume mai multe vieți decât luate. Supraviețuirea noilor deținute rămânea totuși o problemă uriașă. Mâncarea se împuținase mai mult ca oricând, iar vremea dădea semne de înrăutățire. În aceste foarte posibil ultime zile de existență a lagărului, tot mai multe lucruri erau subtilizate din Kanada și majoritatea prizonierelor beneficiau acum de cel puțin o geacă și o haină de pus peste uniforma subțire. Însă în lipsa totală a combustibilului pentru alimentarea sobelor și doar cu porții infime de mâncare livrate de bucătării, bătălia părea a fi pierdută.

Anei îi venea să urle de frustrare. Radiourile clandestine difuzau știri cum că Aliații se aflau la mai puțin de 150 de kilometri de Auschwitz, ceea ce se însemna că sfârșitul războiului era aproape, iar asta nu făcea decât și mai dureroasă senzația că

supraviețuirea putea să le scape printre degetele tot mai descărnate.

— Ana!

Nici măcar nu întoarse capul la auzul strigătului răgușit și penibil. Klara căzuse la pat cu o săptămână înainte și de atunci îi striga numele întruna. Sau pe cel al lui Ester.

— Ajută-mă! Ai grijă de mine! Salvează-mă!

— De ce? o întrebase deunăzi Ester.

— Din compasiune, cârâise Klara, și Ester izbucnise în râs.

— Compasiunea nu valorează nimic aici, Klara, și pe tine nu te-am văzut niciodată dând dovadă de așa ceva.

— Dar de ce te-ai coborî la nivelul meu? ripostase Klara, înecându-se și dându-și părul lipit de sudoare de pe obrajii înroșiți de febră.

Fusese o scenă de-a dreptul ridicolă, dar cu o anumită doză de umor negru, și Ester îi adusese Klarei apă pentru a-i alina febra, însă nu zăbovise ca să îi șteargă fruntea încrețită. Klara avea TBC într-un stadiu prea avansat pentru a exista vreo speranță de vindecare, asta în cazul în care cineva ar fi sperat așa ceva. Boala se prelungise la ea mai mult decât în majoritatea cazurilor mulțumită „darurilor” SS care îi ajutaseră puțin corpul să reziste, însă oricum era pe moarte.

— Ana, te rog! scânci Klara. Credeam că ești creștină.

— Sunt creștină.

— Atunci, fii o bună samariteană și adu-mi niște vodcă, doar ca să-mi mai aline durerea!

— Nu avem vodcă.

— Voi nu, dar eu, da.

— Nu o să te ajute cu nimic.

— Ba da.

— Atunci, hai să mă exprim altfel: eu nu o să te ajut, nu în felul ăsta.

— Ba cred că ar trebui.

Amenințarea din vocea slăbită a Klarei trezi un sentiment de rău augur în Ana, care se apropie și mai mult de ușa camerei acesteia. *Kapo* o privi batjocoritor din pat.

— Știu, croncăni ea. Știu de prunc. Știu că îl țineți ascuns.

Inima Anei își încetini ritmul bătăilor. De o lună îl țineau ascuns pe Isaac cu ajutorul femeilor din barăci, care făceau cu schimbul jucându-se cu el, mângâindu-l și ținându-l în brațe atunci când dormea. Vestea despre Isaac, devenit un soi de simbol al speranței pentru toate femeile pierdute, se răspândise în lagăr și multe tinere ale căror copii fuseseră luați își găsiseră timp să vină în Blocul 24 pentru a da o mână de ajutor. Dacă reușeau împreună să scoată din Birkenau chiar și un singur prunc evreu, asta ar fi fost o victorie a iubirii asupra nepăsării, însă, dacă afla Klara, totul se putea duce de râpă. Ana se forță să-și păstreze expresia impasibilă.

— Ce tot vorbești, Klara? Ce prunc ascuns?

— Acela care… Restul cuvintelor se înecă într-o criză de tuse, dar, când horcăiala se potoli, reuși să îngaime: Pruncul lui Naomi.

Ana scrâșni din dinți.

— Pruncul lui Naomi s-a născut mort! ripostă ea aprig. Știi asta.

Klara se ridică pe perne și trase aer adânc în piept.

— Orice ai crede, află că nu sunt proastă! Mi-am dat seama de înșelătorie. Și aveam de gând să-i spun Irmei, dar nemernica nu mai vine pe aici, și pe urmă m-am îmbolnăvit. Dar să știi că încă vă mai pot turna, chiar și de aici, din patul meu.

— Naziștii nu se apropie de spitale, știi asta foarte bine, Klara.

— Nu acum. Dar o vor face, atunci când… când…

Tușea o înecă din nou. Ana rămase nemișcată, urându-se pentru pasivitatea de care era capabilă în

fața unei muribunde. Dar Klara nu era o femeie oarecare. Era femeia care îneca prunci în găleată fără a sta o clipă pe gânduri, femeia care râdea de mamele care nu aveau lapte pentru a-și hrănii nou-născuții ce scânceau de foame, femeia care i-ar fi smuls lui Ester fetița din pântec dacă nu ar fi. Fost tentată de diamantul furat de Naomi.

— Când ne vor muta, reuși Klara să scuipe vorbele într-un final.

— Ne vor muta?

— Da, se poate întâmpla din clipă în clipă. Chiar și azi. O să închidă partea asta din lagăr și vor muta femeile dincolo de șine pentru a-i ține laolaltă pe mizerabilii de evrei și degenerați. Vor veni și, dacă nu mă ajuți, o să vă torn.

Ana se uită în jos la ea. Sărmana, biata Klara avea ochii mijiți în anticiparea triumfului! Ana clătină încet din cap.

— Ai halucinații, țâțâi ea ușor. Trist, dar nu nemaiîntâlnit printre suferinzii de TBC, așa mi-a spus Ester. Biata de tine, ești de atâta timp înconjurată de copii care plâng, încât acum îi auzi în mintea ta bolnavă!

— Ba nu! protestă vehement Klara, ceea ce declanșa o nouă criză de tuse, iar o mică picătură de sânge stropi pătura. În baraca asta e un prunc. Știu că e. Și o să le spun și vor veni să-l caute.

— Iar când nu vor găsi niciun prunc, o să-și dea seama că aiurezi.

— Dar vor găsi.

— Ba nu, nu vor mai găsi, zise Ana făcându-i cu ochiul. Mulțumesc că ne-ai prevenit, Klara!

Și cu asta părăsi camera și se întoarse în baracă, unde Naomi și Ester se cuibăriseră în partea din spate a celui mai de jos pat și îi cântau lui Isaac.

— Au de gând să ne mute! șuieră Ana. Avem rapid nevoie de un plan.

Ester se încruntă, apoi rosti:

— Ruj.

Ana și Naomi se holbară la ea.

— Ruj? întrebă Naomi. Asta e planul tău? Să-mi mânjesc buzele cu ruj sclipitor ca să-i seduc pe SS-iști și să mă strecor pe lângă ei?

— Nu! Nu ți-aș cere așa ceva, chiar dacă ar fi posibil, dar spune-mi dacă ai ruj!

— Știi că am.

Naomi scoase ciotul de un roz întunecat din gaura pe care o făcuseră scoțând o lespede de cărămidă din podeaua recent placată.

— Uite-l! Dar nu știu cum ar putea să ajute.

— Dă-mi-l și scoate-ți bluza!

— Poftim?

— Grăbește-te!

Naomi se uită spre Ana, care sesiză privirea oțelită a lui Ester și-i făcu semn să o asculte. Naomi i-l dădu pe Isaac Anei și, tremurând, își scoase puloverul, apoi bluza de uniformă și pe cea de mătase pe care o purta pe dedesubt. Ana știa că, de când fuseseră nevoite să o mituiască pe Klara, Naomi „organizase” din Kanada mai multe bijuterii pe care le păstra, în ideea de a le putea folosi cândva. Un diamant ar fi fost un bun început de viață pentru o „văduvă” și fiul ei. Dar mai întâi trebuiau să scape de acolo.

Cu limba între dinți de concentrare, Ester luă rujul și începu să traseze răni roșii de tifos pe umerii lui Naomi, mai jos pe brațe și în sus pe gât, plus câteva puncte pe maxilarul inferior. Apoi se frecă ea însăși pe pomeți și în jurul ochilor cu ruj pentru a simula febra, după care se retrase mulțumită.

— Arăți dezgustător, declară ea încântată.

— Mulțumesc!

— Asta, plus respirația îngreunată, câte o tuse și poate un pic de clătinare, și niciun SS-ist nu se va apropia de tine. Acum, îmbracă-te la loc… Stai așa… nu-ți pune puloverul!

— Ce? De ce să nu mi-l pun?

— Pentru că vei avea nevoie de unul mai larg. Ana?

Îi aruncă o grimasă de scuză, dar Ana dădu bucuroasă din cap. Puloverul care fusese sustras pentru ea îi aparținuse unui bărbat și atârna pe ea ca o rochie. I-l dădu pe Isaac lui Ester și-și trase pe ea puloverul mai mic al lui Naomi. Îi venea ridicol de strâmt peste pieptul îmbătrânit și descărnat, dar cui îi păsa? La Birkenau, toată lumea arăta ciudat, dar după război urmau să aibă timp să se ocupe și de modă.

După război.

Asta era expresia aflată acum pe buzele tuturor, nu numai ale prizonierilor. Deunăzi, când ieșise pentru a aduce apă, Ana îi auzise pe doi paznici SS discutând între ei cu voce joasă despre posibile căi de fugă din Europa. Se zvonea că dincolo de gardurile din sârmă se aflau polonezi care făceau bani frumoși cu acte de identitate false pentru naziști. Ana rămăsese scârbită la auzul zvonului. Dragul ei soț, Bartek, riscase mult făcând același lucru pentru evreii nevinovați, ajutându-i să scape de persecuții îngrozitoare, care depășeau orice imaginație, și toată familia avusese de suferit pentru asta. Iar acum niște localnici lipsiți de scrupule păreau dispuși să facă la fel pentru cei care aduseseră teroarea în Polonia. Și pentru ce? Pentru bani. Oftă și-i dădu înapoi bluza lui Naomi, pipăind bijuteriile dure ascunse în tiv. Diamante din sânge. Oare deveniseră și ele la fel la fel de rele ca dușmanii? Oare războiul erodase orice precepte morale?

Se scutură. A medita asupra problemelor de etică nu avea niciun rost în acest moment. Treaba ei era, ca întotdeauna, aceea de a ține mamele și viitoarele mame în siguranță, și avea să-și îndeplinească îndatorirea până ce porțile urmau să se deschidă și lumea reală urma să inunde din nou locul. După aceea, avea timp și să mediteze.

Naomi își trăsese pe ea puloverul, cu „spuzeala” de pe brațe și gât la vedere, iar cu pieptul urcând și coborând în chip expert în respirații greoaie, părea

personificarea bolnavei de tifos. Un singur detaliu mărunt mai rămânea de rezolvat.

— Isaac? o întrebă pe Ester.

— Isaac va fi ascuns pe dedesubt, prins într-o chingă.

— O chingă…?

— O să improvizăm noi ceva.

De afară se auzi un strigăt – era probabil chemarea la apelul neprogramat.

— Să ne grăbim!

Înșfăca iute câteva fâșii de pânză din prețioasele lor rezerve. Cu Klara căzută la pat, nimeni nu mai supraveghea îndepărtarea cadavrelor apărute și acum, din păcate, în mod regulat în fața barăcii, așa că femeile reușeau de obicei să sustragă cel puțin un articol de îmbrăcăminte înainte ca trupurile să fie luate. Acesta putea fi rupt apoi și transformat în feșe sau, așa cum era cazul acum, într-o chingă improvizată. Naomi își ridică puloverul larg, îl lipi pe Isaac la piept și, cu degetele bâjbâind, Ana și Ester legară fâșiile de pânză cât putură de strâns în jurul pruncului.

— Blocul 24 la raport! se auzi de afară un ordin lătrat.

Ana merse la ușă.

— La raport, domnule?

— Apelul. Veți fi mutate, deținuto. Acum!

— Da, domnule, sigur, domnule! O să le spun femeilor să se dea jos din paturi, dar unele dintre ele au sarcina foarte avansată.

— Care nu va mai avansa deloc dacă nu se zoresc.

— Da-da, firește! Iar altele sunt foarte bolnave. De tifos. Avem din nou epidemie.

— Poftim? Ofițerul se dădu brusc înapoi și întrebă: A revenit tifosul? Pe vremea asta?

— Din când în când am reușit să încălzim soba. A fost plăcut și cald, însă se pare că păduchilor le-a plăcut la fel de mult.

— Femeie proastă ce ești!

Ofițerul ridică mâna ca să o plesnească, însă nu îndrăzni să se apropie suficient pentru a-i trage o palmă. SS-iștii luaseră teama tifosului. Chiar și cu spitalul bine dotat pe care îl aveau la Auschwitz I, ghinioniștii care se molipseau de boală sufereau, iar spuzeala era considerată o adevărată insultă pentru mândra lor piele ariană.

— Poate că ar fi bine să le trimitem pe femeile infectate la…

Lăsă restul frazei în aer, uitându-se ușor nostalgic în sus, spre locul unde crematoriile se înălțaseră cândva.

— Nu vă faceți griji! rosti Ana pe cel mai blând ton de moașă de care fu în stare, deși toată pielea o furnica la gândul că trebuia să se poarte frumos cu acel monstru. O să le ținem noi la distantă.

— Mda, bine, ocupă-te! Acum… toată lumea afară!

În spatele Anei, Ester începuse deja să le scoată pe femei din Blocul 23. Cele din secția de maternitate aveau burțile umflate, dar erau perfect capabile să meargă, însă unele dintre pacientele Janei din celălalt capăt al spitalului erau foarte slăbite și era nevoie ca viitoarele mame să le sprijine. Naomi se descurca foarte bine jucând rolul uneia dintre ele, așa cum șchiopăta cu capul plecat, respirând greu și iute în aerul rece și înfofolită nu numai în puloverul Anei, ci și într-o haină largă la care probabil renunțase cineva, sub care ascundea, gârbovită, pruncul legat la pieptul mâzgălit cu ruj pentru a da impresia de răni de tifos.

Ana o urmări cum iese afară înconjurată de celelalte paciente și îl văzu pe SS-ist strâmbându-se dezgustat. Femeilor li se ceru să-și dezgolească antebrațele pentru a fi trecute pe lista prețioasă a nemților, iar Ana se rugă în gând ca semnele de tifos făcute de Ester să funcționeze. Dacă înșelătoria era descoperită, aveau să moară toate. Chiar dacă nu mai aveau camerele de gazare,

naziștii dispuneau de alte mijloace de exterminare – gloanțe, injecții sau pur și simplu buna, vechea, îndelung exersata bătaie. În ultimii doi ani, Ana văzuse deținute murind în mai multe feluri decât își putuse imagina vreodată și nu-și făcea iluzii cu privire la siguranța lor. Adeseori oamenii își arătau adevărata față hidoasă exact în clipa în care erau puși cu spatele la zid.

Își ținu respirația, însă ofițerul însărcinat cu identificarea femeilor abia dacă se aplecă în față pentru a desluși numărul lui Naomi, după care îi făcu semn să plece. Din câte se părea, Klara avusese dreptate și urmau să fie mutate dincolo de șine. Acea porțiune din lagăr existase până acum doar la orizontul micii lor lumi, și Ana se trezi nevoită să se sprijine de ușa de la Blocul 24, cuprinsă brusc de amețeală la gândul de a merge atât de departe. Se dojeni singură, dar tot se răsuci pentru a arunca în urmă o ultimă privire aproape nostalgică spre baraca lor.

Ce ridicol! Locul acesta nu era decât un infern, un infern plin de nefericire și suferință în care femeile și pruncii veneau pentru a muri. Și totuși… Ana ajutase la aducerea pe lume a aproape trei mii de prunci și nu pierduse nicio mamă și niciun nou-născut. Singura moarte la naștere raportată fusese o minciună – o minciună minunată și importantă. Pe de altă parte, adevărul era că, din cei trei mii, doar șase erau încă în viață – cinci născuți în ultima lună din mame nonevreice și unul ascuns sub puloverul lui Naomi – dar alți mai bine de șaizeci fuseseră luați pentru a fi „germanizați", și Ester reușise să-i tatueze pe cei mai mulți. Totuși, numerele urmau să rămână cu siguranță însemnate cu tuș pe pielea inocentă a nou-născuților. Cu siguranță cineva urma să se întrebe la un moment dat ce semnifică acele cifre, iar după terminarea războiului, grupări precum Crucea Roșie aveau să vină să îi ia pe prunci. Cu siguranță mamele care supraviețuiseră urmau să poată să-i

găsească pe baza numerelor tatuate identice. Multe mame rămăseseră în viață și asta în sine era o mică victorie.

Se forță să-și arunce privirea spre femeile pe care încă le avea în grijă și care erau împinse să stea în șiruri rigide, așa cum insistau chiar și acum cei care le țineau captive, și în clipa aceea dădu cu ochii de Klara, întinsă pe patul din camera ei, neobservată de cei doi paznici tineri care făcuseră un rond rapid prin baracă.

— Ana! horcăi Klara, întinzând un braț moale spre ea.

Arăta jalnic, o femeie aproape complet împuținată la trup, ca și cum ura i-l secase de viață. Dacă Ana se întorcea cu spatele la ea, își arăta numărul tatuat pe braț paznicilor și trecea dincolo de gard, Klara avea să fie lăsată singură acolo ca să moară fără mâncare, fără apă, fără îngrijiri medicale. Și exact asta merita, era convinsă Ana, dar… oare Hristos nu predicase iertarea? Nu îi învățase el pe fiii Săi să-și întoarcă celălalt obraz și să-i trateze pe ceilalți așa cum voiau să fie ei tratați? Acestea erau preceptele sfinte din rugăciunea Tatăl nostru, și Ana nu s-ar fi iertat niciodată dacă le-ar fi. Nesocotit.

— Hai, Klara!

Merse la patul Klarei, își înfășură brațele în jurul corpului ei și o ajută să se ridice în picioare. Klara se sprijini cu putere de ea, cu respirația șuierătoare ieșindu-i greoi din plămânii găunoși.

— Mulțumesc! reuși să rostească.

— Nimic deosebit! Doar un pic de compasiune umană, răspunse sec Ana, conducând-o afară, pe lângă SS-iști, pentru a se alătura cozii.

Fură mânate, împreună cu bărbații rămași în lagăr și cu o încetineală binecuvântată, de-a lungul drumului și peste șinele de cale ferată, către porțile noului lor sector. Era pentru întâia oară când Ana sau Ester părăseau incinta micii secțiunii din Birkenau în cei doi ani de când fuseseră aduse

acolo, rase pe cap și deposedate de tot ce aveau. Până și pasul făcut pe aleea centrală părea amețitor de eliberator, și Ana aproape că se bucură că o avea agățată de braț pe Klara în clipa când trecu prin întinsul gard din sârmă.

Erau ultimii supraviețuitori. Când Ana ajunsese în lagăr, la Birkenau erau închiși mult peste 10 000 de oameni; acum numărul părea să se fi. Redus la cel mult a douăzecea parte. Încă erau mulți, dar păreau doar o mică adunătură prin comparație cu mulțimile imense care bântuiau cândva pe afară, stând la coadă la mâncare și latrine, și la camerele de gazare.

Aruncă o privire spre clădirile uriașe, acum prăbușite sub propria greutate, în jurul cărora prizonierii lucrau pentru a acoperi urmele barbariei.

— Mașini de ucis, murmură.

Klara privi și ea.

— Odată, am văzut o fetiță care era dusă acolo, rosti ea cu o voce răgușită și întristată. Venise cu trenul în vara aceea. Stătea pur și simplu acolo…, arătă Klara spre un loc pe alee. Stătea cu mâna îndepărtată de corp, ca și cum încă mai ținea în ea valijoara care îi fusese smulsă. Avea cosițe castanii prinse cu funde și o fustă plisată pe sub haina de sibir frumos încheiată cu nasturi. Semăna cu mine când eram tânără… Am fost și eu tânără cândva, Ana.

— Nu mă îndoiesc.

— M-am uitat la copilă și m-am gândit, dacă în locul ei, eu și alții ca mine am fi fost cei trimiși la camerele de gazare atunci când eram de vârsta ei, oare toate acestea ar mai fi fost aici? Toate astea s-ar mai fi putut întâmpla?

Ana clipi mărunt, surprinsă.

— Vrei să zici că ai regrete, Klara?

Kapo scoase un hohot de râs ascuțit, întrerupt de o tuse urâtă.

— Ce să regret? Locul ăsta? Nu; când am ajuns aici, deja era prea târziu pentru regrete. Am luat-o pe căi greșite de foarte tânără, imediat ce am terminat școala de moașe. Am rămas însărcinată, am fost părăsită de iubit și dusă la o femeie, pe o stradă dosnică. Ea m-a scăpat de copil.

— Îmi pare rău!

— N-ai de ce. Nu-i o poveste pentru care să merite să plângi. Părinții mei au plătit-o cu bani grei, și atunci am înțeles că uciderea nou-născuților era mai profitabilă decât aducerea lor pe lume. N-am nicio scuză. Dar, da, dacă m-ar fi trimis pe mine la camera de gazare în locul fetiței ăleia, nimic din toate astea nu s-ar fi întâmplat.

— Sau, poate, dacă te-ar fi lăsat să îți păstrezi copilul.

Klara o privi și preț de o clipă ochii ei părură să se limpezească, dar clătină din cap și obloanele căzură la loc.

— Nu fi sentimentală, femeie! Ah… se pare că am ajuns la patul meu de moarte. Ce drăguț!

Își flutură ironic mâna spre baraca din fața lor, identică în toate privințele cu cea pe care o părăsiseră. În clipa când intrară, Ana constată însă surprinsă că se aflau într-o încăpere deschisă, cu pereți zugrăviți în alb, pe care erau prinse desene desene făcute de copii cu creioane colorate în nuanțe vii, înfățișând curcubeie, leagăne și țânci jucându-se cu căței, ca o viziune a unei lumi de mult uitate.

— Unde suntem? icni ea.

— Fostul lagăr pentru țigani, mârâi un paznic. Asta era grădinița lor. Mengele a zis că va fi un loc tocmai bun pentru niște scroafe gestante. De asta a fost ales. Veți dormi pe jos.

— Grădiniță? gâfâi Ana.

Nici nu visase că un asemenea loc putuse exista la Birkenau, însă dovada se afla aici, chiar sub ochii ei.

— Țiganii au dus-o bine aici, mormăi paznicul. Au fost lăsați să-și păstreze copiii și toate celelalte lucruri. Ana simți o înțepătură de invidie, însă în clipa următoare paznicul se aplecă spre ea rânjind și zise: Precum cei din tabăra familială… Îți amintești?

Își amintea. Cândva, cu ceea ce părea o veșnicie în urmă, speraseră să o poată duce acolo pe ascuns pe Pippa. Paznicul râse batjocoritor.

— Până la urmă nu le-a folosit la nimic grădinița, nu-i așa? Au sfârșit cu toții în camerele de gazare. Călătorie sprâncenată, hoți și nemernici de țigani!

Ana simți o mie de replici care îi stăteau pe limbă, așteptând să-i fie azvârlite în fața nazistului. Cei ca el răpiseră totul de la atât de mulți oameni – pământul, libertatea, bunurile și, în final, viețile. Dar n-ar fi ajutat la nimic să riposteze. Singura lor armă era supraviețuirea.

— Mulțumesc! rosti ea în schimb și păși înăuntru, lăsând-o pe Klara întinsă pe jos și mergând să o caute pe Naomi.

Janina și pacientele aflate în stare gravă fuseseră îmbrâncite în baraca alăturată, însă doctorița o zorise cu blândețe pe Ester spre secția de maternitate, iar Ana se simți recunoscătoare. O văzu stând cu Naomi, înconjurate protector de celelalte femei, care scoaseră un mic strigăt de triumf și se îndepărtară după ce paznicii ieșiră trântind ușa după ei. Ana o urmări fascinată pe Naomi cum își leapădă haina largă, apoi puloverul larg, după care desface încet chinga improvizată și îl dă la iveală pe Isaac, care dormea mulțumit, lipit de pieptul mamei lui, cu nimic altceva decât o dâră de ruj pe obraz drept, dovadă a aventurii prin care trecuse.

— Am reușit! Cu ajutorul lui Dumnezeu am reușit, spuse Naomi, cu ochii sclipindu-i.

Și, în timp ce se uita în jur la femeile care aclamau succesul cu voci scăzute, de teamă ca

naziștii să nu le prindă în toiul bucuriei, Ana știu că, indiferent de ceea ce urma să se întâmple, acest moment avea să fie prețuit pentru totdeauna. Pentru că dragostea avea să învingă ura. Nu trebuiau decât să aștepte și să se roage, iar într-o zi porțile aveau să se deschidă cu siguranță și să le lase să iasă în lumea curcubeielor.

DOUĂZECI ȘI NOUĂ

17 IANUARIE 1945

ESTER

— Doare! De ce doare așa de tare? Nu m-a mai durut niciodată așa de tare.

În lumina difuză a mucului de lumânare Ester aruncă o privire spre Ana și observă ușurată că moașa nu părea deloc tulburată. Femeia în travaliu aflată în fața lor născuse de două ori în urmă cu ceva ani, iar copiii îi fuseseră duși la camera de gazare imediat ce sosiseră în lagăr. Pruncul din uter fusese singurul lucru care o ținuse în viață în suferința prin care trecuse, însă acum, când momentul nașterii sosise, femeia se stingea. Ana păși în fața lui Ester, își așeză câte o mână pe fiecare umăr al unguroaicei și îi vorbi în germană, singura limbă pe care o cunoșteau amândouă:

— Doare atât de tare, Margarite, pentru că pruncul e îndreptat cu șezutul înainte, sau cel puțin așa cred. E mai dureros pentru că stați cu șirele spinărilor lipite, dar asta nu înseamnă că vei avea probleme la naștere. Înțelegi ce-ți spun?

— Pruncul va ieși?

— Sigur că da. O să am eu grijă.

— Viu?

— Nu am pierdut niciun prunc la naștere, nici măcar aici, la Birkenau.

— Niciunul?

— Niciunul, și n-am de gând să încep acum.

Ester o văzu pe Margarite dând din cap aprobator la siguranța calmă afișată de Ana și pregătindu-se să îndure contracțiile care îi zguduiau dureros trupul slăbit. Ester nu o invidia deloc, dar știa că, după nașterea copilului, avea să sufere din nou la amintirea Pippei. Fiica ei împlinise un an. Oare noii ei „părinți” știau la ce

dată se născuse sau o inventaseră, așa cum inventaseră și un nume nemțesc pentru ea și o identitate nemțească?

Gândul la amprenta pe care ei și-ar fi putut-o pune asupra prețioasei sale fiice îi făcea sângele să clocotească, dar după aceea își zise că nu era neapărat vina lor. Greu de crezut că Reichul îl informase pe cuplul respectiv că Pippa se născuse într-un lagăr de exterminare dintr-o mamă evreică. Poate că naziștii născociseră cine știe ce poveste plauzibilă – un tată dat dispărut pe frontul rusesc, o mamă moartă la naștere, o istorie tragică menită să-i facă pe noii părinți să se simtă bine cu decizia adoptării unui copil. Asta era varianta pe care o prefera Ester, căci alternativa, aceea că Pippa fusese dusă într-o casă doar ca slujitoare pentru a fi scuipată și disprețuită precum Cenușăreasa fraților Grimm, ar fi fost de neîndurat. Știa că ideea era lipsită de sens, însă, așa cum văzuse de nenumărate ori, Reichul lucra după o logică foarte strâmbă și gândul că fiica ei era prinsă în rotițele unui asemenea mecanism îi frângea inima.

Oare Pippa avea un pătuț moale, așezat într-o cameră călduroasă? Oare pseudomama ei o dezmierda, îi citea povești și-i murmura cântece de leagăn? Ester aproape că putea accepta că melodiile erau nemțești, cu condiția să fie cântate cu dragoste. Dar câteodată, de obicei în orele cele mai reci și mai întunecoase ale nopții, se întreba cum interpretase femeia necunoscută cifrele pe care le descoperise, fără îndoială, la subsuoara micuței și cum îi afectaseră acestea tratamentul aplicat asupra sărmanei, nevinovatei Pippa. Dacă numărul pe care Ester îl tatuase pe pielea fiicei sale pentru a o salva era cel care o condamnase la rele tratamente, dacă nu și mai rău?

Oprește-te, Ester! se certă aspru, încercând să se concentreze asupra bietei Margarite, care se urca pe pereți de durere. Nu avea niciun rost să se gândească la ceea ce se putea întâmpla dincolo de

gard. Trecuseră aproape două luni de când fuseseră mutate în fostul lagăr pentru țigani de dincolo de șine; anul 1944 trecuse, înlocuit de 1945, și nu venise nimeni să le elibereze. La sfârșitul anului ce tocmai se încheiase, naziștii începuseră să-i expedieze pe prizonieri mai adânc în interiorul Reichului, dar după aceea șinele de cale ferată fuseseră bombardate și până și acele transporturi încetaseră. Cei rămași la Birkenau, deținuți și paznici deopotrivă, rămăseseră captivi în câmpiile vântoase și mocirloase până la venirea cuiva care să îi elibereze. Dar și când urma să se întâmple, cine știa cum mai arăta lumea de afară, răvășită de război?

Sirenele de alarmă aeriană sunau din ce în ce mai des și avioane cu burțile încărcate de bombe zburau huruind pe deasupra lagărului către ținte necunoscute. Paznicii abia dacă se mai oboseau să facă percheziții în căutarea de radiouri clandestine, iar în tabăra alăturată, bărbații le fixaseră pe BBC și pe câteva posturi poloneze ilegale ce ofereau informații de mai aproape de casă. Veștile ajungeau la femei în buletine informative șoptite și într-unul din acestea Ester auzise rostit cuvântul „Chełmno", întinsese mâna printre firele de sârmă ghimpată ale gardului și-l înșfăcase de braț pe bărbat.

— Ce au spus despre Chełmno?

— Că a fost complet dezafectat.

— Complet? Și muncitorii?

— Duși.

— Duși?

Bărbatul trăsese o linie imaginară peste gât și lumea lui Ester se învârteji, însă el adăugă:

— Toți cu excepția câtorva lăsați în urmă ca să curețe mizeria. Vreo cincizeci de oameni. Bărbați din Łódź.

— Cincizeci?

Ester se agățase de acel număr. Cincizeci de bărbați! Toți din Łódź! De ajuns cât să-i mențină

vie speranța. Se agățase de acel număr mai mult decât toate celelalte știri despre înaintarea Aliaților în Germania și a sovieticilor în Polonia. Pentru ea, era mai important decât gândul eliberării Parisului sau al Bruxelles-ului. Și-l imagina pe Filip în pădurea de la Chełmno, lucrând împreună cu un grup de prieteni. Era o muncă dură și grea, știa asta. Auzise ce însărcinări primiseră bărbații din *Sonderkommando* acolo, în Birkenau, și ura gândul că soțul ei cel blând și bun fusese nevoit să ardă grămezi nesfârșite de cadavre. Dar, dacă Filip trăia, urma să aibă ea grijă să-i panseze rănile și să îl vindece, după cum urma să-și panseze și să-și vindece propriile răni. Împreună, aveau să-și îngrijească sufletele și trupurile. Urma să fie proces lung, dar aveau să-l ducă la bun sfârșit.

Cu o săptămână în urmă, bărbații alergaseră la garduri ca să le anunțe că rușii eliberaseră Varșovia. Ana plânsese la aflarea veștii și Ester o ținuse în brațe. Din câte știau, soțul și fiul cel mai mare al Anei se aflau în Varșovia, supraviețuiseră revoltei. Se zvonea că unii membri ai Rezistenței reușiseră să fugă din tunelurile în care se ascundeau și scăpaseră străbătând poteci secrete, și asta fusese de ajuns ca să mențină vie speranța.

Dar n-aveau idee dacă acum Armata Roșie se îndrepta în marș către Cracovia, iar de acolo spre Oświęcim, la numai trei kilometri de lagăr. Germanii care se mutaseră în sat fuseseră evacuați și se părea că locul devenise un soi de oraș-fantomă. Poate că rușii ajunseseră deja acolo și Ester se rugă să nu se oprească în sat, să nu se odihnească în casele frumoase și goale, pline de confort nemțesc, ci să vină în iadul de la Birkenau. Auziseră că un lagăr de la Majdanek fusese deja eliberat și că, înaintea retragerii, nemții dăduseră foc tuturor clădirilor, inclusiv celor cu prizonieri înăuntru, așa că toată lumea era acum în alertă. Pentru moment însă, nu aveau de ce să-și facă griji.

— Copilul ăsta mă sfâșie! țipă Margarite. Jur că mă sfâșie în două!

Se prinse cu mâinile de perete, dărâmând un desen drăguț cu un copac, iar Ester se repezi și-l ridică de pe podea.

— Nu te sfâșie, o asigură Ana pe femeia aflată în chinurile facerii. Doar ai impresia asta. Dacă te ajută cu ceva, să știi că probabil pruncul nu suferă.

— Asta spui tu fiindcă ești moașă, rosti Margarite printre dinții încleștați, și Ester o mângâie pe braț în clipa când o nouă contracție îi străbătu corpul.

Acum femeia se putea odihni un pic.

— Poate că, se aventură Naomi să spună, ridicându-se din patul de pe podea cu Isaac culcușit în îndoitura cotului, poate că pruncul nu vrea să iasă până ce lumea nu va fi eliberată.

— Atunci, spune-le nenorociților de sovietici să se grăbească! icni Margarite când corpul i se convulsiona din nou.

— Secția de maternitate la raport! se auzi de afară un răcnet care le zgârie urechile, iar Ester o privi nedumerită pe Ana.

Nu mai fuseseră chemate la apel de câteva zile. Mulți paznici SS părăsiseră lagărul, profitând de ocazie pentru a-i însoți pe deținuți în drumul spre vest. Mandel o întinsese înainte de Crăciun și Grese cu o săptămână în urmă, iar paznicilor rămași le lipsea devotamentul față de sadismul activ de care dăduseră dovadă cele două. Singurele clădiri unde mai patrulau acum erau cele din Kanada, unde Naomi și colegele ei continuau să sorteze bunurile rămase de la ultimele gazări din noiembrie, și bucătăriile. Acum însă, de afară răsună clar bocănitul inconfundabil și rău prevestitor al cizmelor pe pământul tare, acoperit de o pojghiță de gheață, și femeile care nu fuseseră trezite de urletele bietei Margarite clipiră somnoros din ochi și se săltară în șezut.

— Ieșiți la raport! E vremea să plecați, doamnelor… să părăsiți lagărul.

Să părăsească lagărul!

Brusc, lanterne începură să se aprindă în barăci, razele lor încrucișându-se nebunește pe deasupra desenelor făcute de copiii trimiși la gazare în urmă cu mult timp, iluminând albul ochilor speriați al grupului de cincizeci de femei. Ester o văzu pe Naomi încercând să-l acopere pe Isaac, însă paznicii se grăbeau și nu zăboviră cu privirea asupra nimănui.

— Să mergem!

— Unde? întrebă Ester.

— Spre vest, veni răspunsul scurt.

— Dar trenurile nu mai circulă.

Bărbatul rânji la ea.

— Atunci e bine că-ți poți folosi picioarele, evreico. Vom mărșălui până la gările din Gleiwitz și Wodzisław Śląski.

— Dar sunt la kilometri buni de aici, protestă cineva.

— Și de aceea trebuie să ne grăbim… Haideți!

Paznicul începea să-și piardă răbdarea și-și scoase pistolul ținut la spate, însă aerul de afară era negru ca tăciunele și pământul, letal de alb, iar femeile încă ezitau.

— Să înțeleg că nu vă place gerul? le repezi el. Ei bine, atunci vă spun eu ce o să facem: o să vă încălzim. Ce ziceți? *Aufseherin…* chibriturile, te rog!

Toată lumea se ridică împleticit în picioare la această amenințare. Oricât de înspăimântătoare era noaptea, nimeni nu-și dorea să ardă precum sufletele amărâte de la Majdanek, așa că femeile înșfăcară iute pături cu care să se înfășoare în timp ce erau mânate afară. Ester privi spre Ana, care la rândul ei privi spre Margarite, apoi făcu un pas în față.

— Femeia asta nu poate mărșălui. E în travaliu.

Paznicul o măsură din cap până în picioare.

— Bine! Va rămâne aici. La fel și toate cele prea slăbite ca să se ridice. Celelalte…

— Nu pot rămâne singure, insistă Ana. O să mă îngrijesc eu de ele.

— Tu? o măsură din nou din ochi paznicul. Vrei să rămâi aici? Cu ele?

— Sunt pacientele mele.

— Sunt ca și moarte. Curentul electric se va opri, la fel și alimentarea cu apă. Nu veți avea combustibil, nici mâncare și nici pe nimeni care să vă apere când vor veni rușii. N-ați auzit ce le fac ei femeilor? Dacă vă închipuiți că o să vă salveze, gândiți-vă mai bine! Vă va fi mult mai bine dacă veți pleca împreună cu noi.

Ana se uită la Ester. Îi putea citi gândurile – ce putea fi mai rău decât atât? Dar, pe de altă parte, cine își putuse imagina înainte cum arăta acest loc, așa că ce știa ea? Un fior o străbătu pe Ester pe șira spinării la gândul că „eliberatorii” lor puteau aduce un nou soi de iad la Birkenau, după care își zise că cel care vorbise era un nazist. Și toți naziștii erau niște mincinoși croiți după chipul și asemănarea lui Goebbels, și dacă idiotul de paznic se amăgea cu iluzia că le oferea „protecție”, atunci nu merita să stea să-l asculte. Chiar și așa, nu putea să o lase singură pe Ana.

— O să rămân și eu. Am în îngrijire paciente care nu-și pot părăsi paturile.

— Tu? Ești nebună. Nu cred că…

În clipa următoare, de afară se auzi zgomot de ceartă. Cineva lătră:

— De ce durează atât? Cât de incompetenți puteți să fiți cu toții?

Paznicul se uită în jur, panicat.

— Bine! se răsti el la Ester. N-ai decât să rămâi aici cu femeile astea moarte! Restul… afară!

O înșfacă de braț pe Naomi, iar Ester se mișcă iute pentru a-l acoperi cu pătura pe pruncul Isaac, încă adormit, din fericire, pe patul de pe podea.

— Și ea e soră medicală, îi spuse paznicului, care se săturase însă.

— Gata, am terminat cu voi! Ea nu rămâne. Afară!

Naomi îi aruncă o privire înnebunită lui Ester, însă paznicul o împungea cu pistolul în coaste și n-avu încotro, trebui să se supună ordinului și să se îndrepte, împreună cu celelalte femei, către ieșire. De afară se auziră strigăte și planșete, plesnete de bice și lătrat de câine. Naomi se opri în prag și se uită în urmă, făcându-i semn din ochii disperați lui Ester către Isaac. Ester îi întâlni privirea și încercă să îi transmită promisiunea sinceră că urma să aibă grijă de prunc, însă totul se întâmpla prea repede. De ce nu prevăzuseră o asemenea mișcare? De ce nu-și făcuseră planuri pentru cazul în care aveau să fie despărțite? Tot ce știa de fapt Ester despre prietena ei era că se născuse într-un loc oarecare din Grecia numit Salonic. Nu era suficient.

— Łódź! strigă ea în urma lui Naomi. Catedrala Sf. Stanislav!

Era tot ce-i venise în minte în acel moment, și nici măcar nu știa dacă Naomi o auzise, căci larma făcută de grupul de prizonierii adunați la un loc era acum atât de mare, încât acoperi până și plânsul brusc al lui Isaac, care se trezise din somn și era singur pe podea. Ester alergă la el, îl luă în brațe și-l legănă, încercând să-l facă să tacă și să adoarmă la loc, însă pruncul se molipsise în mod clar de la spaima ce vibra în aerul nopții și nu se lăsă consolat.

— Du-l acolo! o îmboldi Ana, arătând spre spațiul din partea din spate a barăcii care servise drept cameră privată pentru *kapo*.

Klara murise, expirând încet și cu o lacrimă curgându-i pe obraz, la numai două zile după sosirea în fostul lagăr pentru țigani. Moartea ei fusese primită cu ușurare și nimeni nu dorise să preia comanda barăcii și nici camera privată.

— Și nu ieși de acolo până ce nu-l liniștești! adăugă Ana.

Ester o ascultă și se închise în spațiul îngust cu pruncul, care acum se zbătea mânios în brațele ei.

— Șșt, Isaac! Fii cuminte! Am eu grijă de tine.

Numai că ea nu era mama lui Isaac. Oricât de mult îl iubea, oricât de mult însemna el pentru ea, nu era mama lui. Nu mirosea ca Naomi, nu avea pielea ei și nici laptele, iar Isaac știa. Dumnezeule mare, ce făcuseră?

Auzea forfota mulțimilor pornite în marș și, înălțându-se pe vârfuri, aruncă o privire afară prin geamul crăpat. Imaginea era una dintre cele mai groaznice pe care le văzuse la Birkenau, dacă asta mai era acum posibil. Încă nu se luminase de ziuă, și nici nu urma pentru încă o vreme, însă reflectoarele își aruncau lumina nemiloasă peste mulțimea de pe drum. De-a lungul său erau mânați de la spate oameni în zdrențe și încălțați în resturi de pantofi atât de scâlciați, încât mulți renunțaseră la ei și mergeau în picioarele goale. Vântul bătea cu putere, fluturându-le hainele subțiri pe care le purtau și azvârlindu-le zăpadă în fețele uluite.

Paznicii SS înfofoliți în cele mai groase paltoane, cu căciuli pe cap și mănuși, îi forțau să iasă pe porți pocnind din bice și să mărșăluiască spre câmpia stearpă de dincolo de ele. Erau probabil mai puțin de zece grade sub temperatura de îngheț, și până și câinii fioroși schelălăiau de frig, însă paznicii nu arătau pic de îndurare. Toți cei care se prăbușeau la pământ erau împușcați pe loc, așa că bieții deținuți evacuați încercau să se strângă cât mai mult unul în altul, respirațiile lor amestecate înălțându-se în noaptea întunecată precum un strigăt primitiv de ajutor.

Ester rămase în picioare, atât de șocată, încât până și Isaac simți și scânci ușor, lipit de pieptul ei. Cât de departe intenționau să-i ducă naziștii? Nu aveau să ajungă niciodată. Nici măcar oamenii sănătoși, bine hrăniți și îmbrăcați, nu puteau

mărșălui pe o asemenea vreme, așa că ce șanse avea acest grup de prizonieri emaciați? Iar Naomi se număra printre ei.

O auzi pe Margarite în cealaltă cameră ajungând la momentul critic al travaliului, dar nu fu în stare decât să stea pe loc, să îl legene pe Isaac și să se roage pentru Naomi în timp ce lagărul se golea sub ochii ei. De atâta timp tânjea să vadă porțile de la Birkenau deschizându-se, dar nu așa, nu pentru un marș forțat către neant. Când ultimii participanți la marșul chinuitor își târșâiră picioarele, șir după șir, pe sub arcadă, pășind în noaptea neagră, auzi cum porțile erau împinse zdrăngănind la loc și încuiate. Urmă un pocnet zgomotos și curentul electric se întrerupse, iar în clipa aceea Ester știu cu o certitudine îngrozitoare că fuseseră lăsate acolo să moară.

Traversă înapoi încăperea principală și în lumina foarte slabă a începutului de zori de zi o văzu pe Ana ridicând un bebeluș vioi dintre picioarele lui Margarite.

— E fetiță, anunță ea. O fetiță frumoasă și sănătoasă.

Margarite își luă fiica în brațe și o sărută cu infinită tandrețe.

— Bună, fetița mea! spuse ea. Bună, scumpo… Bine ai venit pe lume! La tanc ca să mori împreună cu mama ta.

— Nu, Margarite! protestă Ester.

Mama răspunse gesticulând obosită cu mâna spre baracă goală.

— De unde ne vom lua hrana?

Ester îl înveli și mai strâns pe Isaac în pătură și se apropie de ușă. Lagărul era cufundat într-o tăcere stranie. În fața ei se întindeau, rând după rând, barăci acoperite de zăpadă, golite și abandonate. Zări o mână de paznici în apropiere și un mic grup de muncitori care încă mai dezasamblau crematoriile în liziera pădurii, dar în afara lor, Birkenau era pustiu.

Clădirile bucătăriei și ale latrinelor erau întunecate și singurul zgomot era cel al vaietelor muribunzilor. Nemții îi lăsaseră în urmă pe toți cei pe care îi consideraseră ca fiind la un pas de moarte, plus Margarite, Ana, Ester și, bineînțeles, Isaac. Ester se uită în jos la băiețel. Nu avea să-l lase să moară. Chiar dacă Naomi fusese gonită din lagăr în noaptea nemiloasă, ele erau aici, în locul pe care îl cunoșteau atât de bine, și își păstrau șansa de a supraviețui.

— Kanada! rosti ea pe un ton categoric. Vom intra în Kanada.

— Bună idee! o aprobă Ana, venind alături. Imediat ce se va lumina de ziuă, ne vom instala acolo și ne vom ruga ca rușii să fie pe aproape. Trebuie să fie, nu-i așa, din moment ce nemții și-au luat tălpășița?

Ester își aminti ce le spuse paznicul despre ruși, dar își alungă gândul; când și dacă avea să se întâmple ce le povestise el, urmau să treacă și peste asta.

— Cum ajungem în Kanada? întrebă ea. N-am fost niciodată acolo.

— Am avea nevoie de Naomi, răspunse Ana.

Ester aruncă o privire spre lagărul acoperit de zăpadă și pustiu, legănându-l pe Isaac în sus și în jos pentru a-i potoli urletele.

— La fel și micuțul, rosti ea tristă.

— Atunci e bine că sunt încă aici! se auzi o voce extrem de familiară.

Încremeniră.

— Naomi?

— Dați-mi o mână de ajutor, vă rog!

Omniprezenta grămadă de cadavre de lângă ele prinse să se miște, iar Ester făcu un salt în spate, speriată. De sub siluetele scheletelor ieși târându-se Naomi, vie și nevătămată, și gata de acțiune, și dintr-odată fu ca și cum soarele se coborâse peste Birkenau.

— Naomi!

Ester alergă către ea, o strânse în brațe și, lipit între ele, Isaac scoase un gângurit nerăbdător când își simți mama.

— Cum de ai…?

Naomi ridică din umeri.

— Foarte simplu. Era întuneric și haos total. Nu ne numărase nimeni, așa că m-am tras într-o parte și m-am ascuns sub… sub… Șovăi o clipă uitându-se la macabra ei ascunzătoare, apoi se scutură și adăugă: Sub doamnele acestea. Ele m-au ținut în siguranță.

— În siguranță?

Ester se uită în jur la lagărul întunecat și gol.

— Da, în siguranță, repetă Naomi, și asta fiindcă sunt cu tine, cu Ana și cu Isaac. Ce altceva mi-aș mai putea dori?

Ester ar fi putut să enumere câteva lucruri, dar cu Naomi sculată aproape literalmente din morți, speranța revenise și acum era convinsă că urmau să supraviețuiască.

TREIZECI

20 IANUARIE 1945

ANA

— Nu!

Ana se agăță de Ester și amândouă priviră cum flăcările izbucneau în aer în spatele gardurilor, iar bogățiile din Kanada începeau să ardă.

— Nu se poate, nu se poate să fi făcut așa ceva!

Bătu cu furie în poartă, însă paznicii erau prea ocupați să alimenteze focul din următoarea din cele treizeci de barăci pline cu lucruri prețioase. Toată acea bogăție evreiască fusese prea mult pentru naziști, care nu rezistaseră tentației și lăsaseră în urmă o mână de paznici ca să sorteze în continuare, plus niște lacăte mari. Mai mult decât atât, după ce prizonierii fuseseră mânați în marș spre interiorul Germaniei, sosiseră camioane care să încarce cele mai valoroase bunuri. Bijuteriile și blănurile fuseseră tratate cu mult mai mare grijă decât oamenii, dar asta nu era nicio surpriză din partea celui de-Al Treilea Reich.

Ana și Ester încercaseră să pătrundă în Kanada timp de două zile. Îi lingușiseră pe paznici, făcuseră tentative de a săpa pe sub gard și chiar de a-și strecura trupurile scheletice prin găurile din sârma ghimpată, dar în zadar. Și acum naziștii dădeau foc la tot – ardeau hainele și păturile în timp ce prizonierii rămași tremurau de frig în barăcile goale, lăsau carnații și biscuiții uscați să se perpelească vesel în timp ce ei mureau de foame. Din nou, nicio surpriză din partea celui de-Al Treilea Reich.

Ana își apăsă fruntea de betonul rece al stâlpului de gard pentru a-și redobândi uzul rațiunii. Le era o foame îngrozitoare. Ca să își potolească setea, aveau apa din zăpada care acoperea pământul, dar

stomacurile le chiorăiau, și Isaac supsese tot laptele lui Naomi în prima zi. Intraseră în baraca alăturată, în speranța de a da de Janina, însă pesemne că fusese forțată să plece împreună cu pacientele capabile să se țină pe picioare, așa încât în „spitalul” ei nu rămăseseră decât cadavre. Tot ce putuseră face era să se cuibărească una în alta și să aștepte, însă acum sunetul oribil al flăcărilor le scosese afară.

Ultima din cele treizeci de barăci luase și ea foc, și căldura devenea sufocantă. Pentru prima oară de când octombrie adusese iarna în lagăr, Ana simți căldura strecurându-i-se pe piele, dar cu ce preț? Paznicii se pregăteau să părăsească lagărul, iuțind pasul pe măsură ce flăcările se înălțau tot mai sus. Ajunseră la poartă și ieșiră râzând ca niște nebuni. Ana și Ester se retraseră. Poate că acum, cu ei plecați, aveau să îndrăznească să alerge până la ultimele barăci ca să ia de acolo, din infern, câteva lucruri, numai că paznicii rânjiră la ele și încuiară lacătul mare.

— Ia uitați-vă ce foc drăguț am făcut pentru voi! le aruncă peste umăr unul dintre ei în timp ce se îndrepta, alături de camarazii lui, toți cu brațele pline de ultimele capturi, către intrarea principală.

— Gata, au plecat, spuse Ester. Au plecat toți.

Într-adevăr, așa se părea. Camioanele tocmai opreau de cealaltă parte a porții cu arcadă și ultimii paznicii săreau în ele, lăsând în urmă Birkenau ca și cum nimic nu se întâmplase acolo.

— Nenorociții! icni Ana, apoi își acoperi gura cu palma.

Nu era obișnuită să înjure, dar, pe de altă parte, nici nu era obișnuită să fie lăsată să moară în spatele unui gard nemilos.

Din baraca lor se auzi un scâncet slab și Ester se răsuci instantaneu spre el cu o expresie de om bântuit. Ana știa că tânăra detesta să-l audă pe Isaac plângând, că îi simțea fiecare vibrație de

suferință ca pe o reamintire a propriei nefericiri după pierderea fiicei.

— Nu ne vom lăsa învinse! strigă acum Ester, și vocea ei reverberă printre barăcile din lemn care le înconjurau. Nu acum, nu după ce am ajuns până aici. N-aveți decât să plecați! urlă ea după camioanele care se îndepărtaseră. Cărați-vă, luați-vă de aici sufletele murdare! Nu veți scăpa. Vin rușii. Vin rușii, și, când vor ajunge aici, ne vor găsi în viață. Și…

De furie, o tuse urâtă îi zgudui trupul slab și Ana o sprijini cu un braț, însă în clipa următoare un sunet ca de strigăt de răspuns răsună în aerul rece. Un strigăt de răspuns foarte firav, foarte tânăr.

Ester își înăbuși tușea și-i aruncă o privire Anei.

— Ce-a fost asta?

Ana își încorda auzul.

— Par să fie…

— Copii?

Strigătele răsunară din nou, firave și în mod clar de copil. Ester o luă la fugă de la o baracă la alta, în căutarea vocilor, și Ana se strădui să țină pasul. Genunchii o dureau, gleznele o dureau, șira spinării o durea, dar Ester avea dreptate – nu aveau să se lase învinse tocmai acum.

— Aici!

Ester ajunsese la una dintre barăcile cele mai îndepărtate, identică în toate privințele cu celelalte, în afara strigătelor dinăuntru. Împinse ușa, care nu cedă însă.

— Au încuiat-o. Nemernicii au încuiat-o!

Nici Ester nu obișnuise să înjure. Birkenau făcuseră niște barbari din ei toți; dar nu atât de barbari, încât să încuie niște copii pe dinăuntru.

— Ajută-mă!

Ana veni lângă ușă și strigă la cei aflați în baracă să se dea deoparte.

— Acum! Amândouă!

Dădură cu picioarele în ușă. Își descărcară toată furia și frustrarea, și spaima adâncă și neagră

asupra ușii din lemn. Balamalele scârțâiră, iar dinăuntru răzbătu un strigăt de încurajare ce părea ieșit dintr-o sută de piepturi mici.

— Din nou!

Loviră iar ușa, și de data aceasta lemnul crăpă în jurul balamalei de jos. Plămânii Anei cerșeau îndurare după efortul fizic neobișnuit pentru ea la care îi supunea și fu nevoită să facă o pauză pentru a trage aer în piept, însă Ester continuă să lovească ușa cu picioarele până ce, cu un scârțâit de protest, lemnul cedă, și ea se împletici înăuntru. Ana păși în urma ei și se uită, nevenindu-i să creadă, la cetele de puști rămași captivi în baracă. Birkenau încă mai avea puterea de a o ului. Copiii aflați cel mai aproape de ușă, care își întinseră disperați brațele spre Ester, erau cei mai puternici dintre ei, însă mulți alții zăceau slăbiți pe podea. Oare stăteau închiși aici, fără mâncare și apă, de două zile?

Împinse ușa cu mai multă forță.

— Ieșiți! îi îndemnă ea pe copiii care stăteau în picioare. Mergeți și luați zăpadă, și beți apa! Și aduceți și pentru ceilalți! Trebuie să ne ajutăm între noi dacă vrem să trăim.

O priviră cu ochi goi, așa că Ester repetă frazele în germană și îi văzu cum clatină din cap.

— Am înțeles, spuse un băiat, cel mai înalt dintre ei, autoproclamatul lor lider. Numai că… Numai că nu știm… își înghiți nodul din gât și adăugă: Nu știm dacă afară am fi în siguranță.

Inima Anei se frânse. Cine știe prin ce suferințe brutale trecuseră micuții.

— Da, veți fi în siguranță. Promit!

Băiatul se apropie poticnit de ea și o strânse atât de tare în brațe, încât aproape că o dărâmă, după care ieși și porni să-și îndese cu lăcomie zăpadă în gură.

— Nu luați decât zăpada proaspătă! îi preveni Ana, ieșită în grabă după ei. Nu luați decât zăpada proaspăt căzută, cea de la suprafață!

Sub pojghița albă inocentă se aflau noroi, șobolani și nenumărate cadavre; zăpada putea la fel de bine să salveze vieți, dar să și ucidă. Ester ieși pentru a-i supraveghea pe copii, așa că Ana își umplu mâinile cu zăpadă și intră înapoi în baracă. Nu erau atât de mulți copii pe cât crezuse. Probabil că disperarea le dăduse puterea de a striga atât de tare, când de fapt înăuntru nu erau decât vreo cincizeci, cel puțin jumătate din ei fiind prea slăbiți pentru a putea striga.

Îngenunche lângă o fată slăbuță și-i oferi zăpada din mâini. Fata își săltă capul și linse delicat, ca un pisoiaș.

— Mulțumesc! rosti ea în polonă cu o voce dogită.

— Cu plăcere! Uite, mai ia! încet! Foarte bine!

Fata linse restul de zăpadă și un mic zâmbet, ca o nălucă, îi străbătu buzele crăpate.

— Cum te cheamă?

— Tasha.

— Ce nume frumos! Și câți ani ai, Tasha?

— Șaisprezece.

Răspunsul o făcu să tresară pe Ana, căci fata părea mai degrabă de doisprezece ani, dar bănui că asta le făcuse viața în lagăr bieților copii și se strădui să-și mascheze surprinderea.

— Și de unde ești?

— Din Varșovia.

Inima Anei făcu un salt.

— Varșovia?

— Ne-au aruncat afară din casă când părinții noștri au fost răi.

— Cum adică, răi?

— Așa au spus nemții. Mama zicea că e ceva „curajos și puternic, și necesar”, dar nemții nu au fost de aceeași părere.

După privirea aruncată mâinilor ei, Ana își dădu seama că încă nu-și potolise setea, așa că se ridică greoi și dureros și ieși ca să mai aducă zăpadă. Mai avea mulți alți copii de care să se ocupe, dar întâi

trebuia să afle mai multe. Tasha lipăi a doua mână de zăpadă și se săltă sprijinindu-se de perete.

— L-au omorât pe tata.

— Îmi pare foarte rău!

— Iar pe noi ne-au urcat în tren, cu mama. Ne-au luat pe toți. Tot orașul.

— Nu a scăpat nimeni?

— Nu știu. Tata avea niște prieteni care fugiseră și se ascundeau pe dealuri, iar acolo voia să ne trimită și pe noi, dar n-a mai apucat fiindcă l-au omorât nemții. Ne-au găsit în ascunzătoare și l-au împușcat pe loc, în fața noastră.

Ochii fetei sclipiră, dar nu avea în corp suficientă umezeală ca să poată plânge.

— Și pe urmă ne-au urcat în tren.

Ana o strânse de mână.

— Îmi pare foarte rău! repetă ea. Nu îi venea ușor să insiste, dar trebuia să întrebe: Ai cunoscut cumva vreun bărbat pe nume Bartek, Tasha?

Fata ridică din umeri.

— Da, mai mulți.

— Sigur că da, iartă-mă. Bartek Kaminski și fiul lui, Bronislaw. I-ai cunoscut? Tasha se încruntă și Ana o strânse de mână, insistând totodată: I-ai văzut? Știi ce s-a întâmplat cu ei?

Tasha deschise gura și Ana se aplecă nerăbdătoare în față, însă obloanele căzură peste ochii fetei, care clătină din cap.

— Nu știu. Nu știu ce s-a întâmplat cu nimeni. Iar acum nu o mai am nici pe mama.

Ana o luă în brațe. Nu voia să se gândească la ezitarea de mai devreme a fetei, care nici nu avea importanță acum, când tot ce conta era Tasha.

— Unde e mama ta?

— Nu știu. Au împins-o afară în zăpadă și i-au spus că trebuie să mărșăluiască. A vrut să ne ia cu ea, dar i-au spus că nu poate lua copiii. Le-am spus că am șaisprezece ani și că nu mai sunt copil, dar n-au vrut să mă creadă. M-au împins înăuntru cu ceilalți și au încuiat usa. Am încercat să ieșim, să

știi că am încercat. Georg a zis că trebuie să ieșim, că trebuie să o facem pentru copiii mai mici.

Arătă din cap spre primul băiat cu care vorbise Ana și care aducea acum de afară zăpadă pentru cei mai mici dintre copii.

— Chiar am încercat. Dar a fost mult prea greu.

— Cred și eu! o consolă Ana, supărată că Tasha se învinovățea. Ați făcut tot ce ați putut, sunt convinsă. Ați fost foarte curajoși.

— Dar nu foarte puternici, observă cu tristețe Tasha.

— Nu e adevărat. E nevoie de putere ca să rămâi în viață. Mai ales aici.

Tasha își ridică spre ea ochii mari, temători, dar sclipind cu un început timid de încredere.

— Crezi că vom ieși de aici? întrebă fata.

Ana inspiră adânc.

— Sigur că da, răspunse ea ferm. Sigur că vom ieși de aici.

Singura întrebare era cum.

TREIZECI ȘI UNU

27 IANUARIE 1945

ANA

Șapte zile interminabile mai târziu, Ana stătea în mijlocul unei barăci foarte aglomerate și amesteca într-o oală cu supă pe care se străduia cu disperare să o fiarbă pe soba de cărămidă. Găsirea copiilor fusese imboldul de care ea, Ester și Naomi avuseseră nevoie pentru a relua vânătoarea de provizii, și cu ajutorul Tashei, al lui Georg și al celorlalți copii mai mari, făcuseră o nouă tentativă de pătrundere în Kanada. Georg dovedise o aptitudine pentru spart lacătele despre care Ana nu dorise să afle mai multe, și mulțumită lui ajunseseră să dea buzna nerăbdători în blocurile unde se sortaseră bunurile deținuților.

Majoritatea depozitelor fuseseră transformate în grămezi de jar, dar șase dintre ele, situate mai în spate, rămăseseră în mare măsură intacte, căci flăcările nu reușiseră să le cuprindă. Căraseră de acolo brațe pline cu haine pentru a le ține cald tuturor celor din lagăr. Mai mult decât atât, izbutiseră să scoată scânduri de pereți pe jumătate arse cu care, adăugând tăciunii, alimentaseră sobele din fiecare capăt al barăcii, încălzind-o atât cât se putea.

Încântat de acest rezultat și ușurat că aveau companie, Georg își organizase ceata de copii pentru a ține permanent soba aprinsă și a le ajuta totodată pe Ester și Naomi să-i care pe bolnavii din alte barăci în singura clădire încălzită din Birkenau. Dacă erau cumpătați, urmau să aibă combustibil pentru câteva zile, dar problema mâncării tot nu era rezolvată.

Căutările din Kanada nu se soldaseră cu cine știe ce capturi, iar Ana începuse să dispere, până

ce, la un moment dat, Naomi și Tasha se întorseseră în baracă purtând în brațe cutii mari. Drept răspuns la întrebările puse de copiii în putere care alergaseră să cerceteze conținutul, cele două fete anunțaseră pline de mândrie că descoperiseră în capătul șinelor de cale ferată un vagon încărcat cu mărfuri. Se intenționase probabil trimiterea lui în interiorul Reichului, dar după bombardarea șinelor fusese lăsat acolo și uitat. După ce Georg spărsese lacătul, găsiseră înăuntru două lăzi cu cârnați uscați și pachete cu biscuiți râncezi, dar perfect comestibili. Un adevărat festin.

Descoperirea fusese întâmpinată cu exaltare, iar lupta pentru o bucățică din carnea prețioasă fu aprigă. Ana fusese nevoită să intervină folosindu-se de tonul ei cel mai aspru de moașă pentru a-i împiedica pe copii să se ia la bătaie pentru o înghițitură de mâncare, căci, deși faptul că găsiseră vagonul era cu adevărat minunat, în baracă era multă lume, iar proviziile nu aveau să țină mult timp. Le împărți biscuiți tuturor și luă în primire cutiile așezându-se cu hotărâre pe ele împreună cu Ester pentru a opri încăierările, trimițând apoi copiii să spargă și lacătele de la bucătării. Rezultatul fu o grămăjoară de cepe, cartofi și napi, toate legumele fiind veștede, dar suficiente cantitativ pentru ca, aruncate în găleți cu zăpadă, să producă o supă care avea să tină mult mai mult decât niște bucăți mari de cârnat și să fie cu mult mai blândă cu burțile goale.

De atunci se hrăniseră cu supă și proviziile se împuținau din nou în chip periculos. Trecuse o săptămână de când ultimii paznici abandonaseră Birkenau, iar asupra lagărului continuau să nu se năpustească dinspre est decât vânturile înghețate. Pentru Dumnezeu, de ce nu venea nimeni?

Ana amestecă iar și iar în supă, urmărind bucățelele de cârnați care se roteau în lichid. În stânga ei, o biată mamă intrase în primele stadii ale travaliului și curând trebuia să o asiste, dar pentru

moment își putea permite să nu facă altceva decât să urmărească, pur și simplu, vârtejurile din mâncarea apoasă. Cele șapte zile fuseseră primele din ultimii doi ani când gătise, și descoperise că efortul era deopotrivă dătător de satisfacții și surprinzător de solicitant. Chiar dacă venea cineva să îi salveze din hăul în care trăiau, oare aveau să se poată readapta la viața normală?

Se gândi la ezitarea Tashei atunci când menționase numele lui Bartek și Bron și amestecă mai repede în supă. Oare amintirile fuseseră prea mult pentru fată sau știa ceva ce nu voise să-i spună? Și ar fi avut vreo importanță atâta timp cât nu puteau scăpa din lagăr? Discutase în repetate rânduri cu Ester și Naomi dacă să încerce sau nu să spargă lacătul de la poarta principală pentru a ieși și căuta ajutor, însă zăpada continua să cadă și n-aveau idee ce le aștepta afară. Ar fi putut să dureze zile întregi până ce găseau ajutor și printre ei se aflau mulți bolnavi. Ester se ocupa cât era ziua de lungă cu îngrijirea bolnavilor de tuberculoză, și, în pofida slabei călduri degajată de sobă, încă se murea pe capete. Nu avuseseră de ales și așezaseră cadavrele în zăpada din spatele barăcii, și era imposibil să eviți să-ți arunci privirea spre grămada în creștere și să nu te întrebi cât urma să mai treacă până ce ajungeau cu toții acolo.

Un strigăt venit dinspre viitoarea mamă o scoase pe Ana din starea de melancolie și își forță oasele scârțâitoare să se ridice pentru a o ajuta. Travaliul progresa mai repede decât se așteptase și se aplecă pentru a o freca pe femeie pe spinare.

— Te descurci foarte bine, Justyna. Hai, vino să te întinzi pe sobă!

Goni câțiva copii pentru a face loc. Micuții rămaseră însă prin preajmă și o priviră curioși pe Justyna, care gâfâia din cauza contracțiilor tot mai intense, dar Ana nu îi băgă în seamă, concentrată asupra lucrului pe care se pricepea cel mai bine să-l facă – să aducă prunci pe lume. Ar fi fost cel

puțin al trei miilea copil a cărui naștere o asista la Birkenau, și, chiar dacă nemții abandonaseră lagărul, nu știa ce șanse de supraviețuire avea pruncul. Ce fel de moșit mizerabil practica ea acum? Și totuși, miracolul nașterii nu încetase să o copleșească de fiecare dată; miracolul acesta încă aducea lumină în întuneric și speranță în disperare. Atâta timp cât se mai nășteau copii, viitorul exista. Așa că se pregăti să o ajute pe femeie să aducă o viață nouă în baraca aglomerată din mijlocul pustietății.

— Foarte bine, Justyna! Curând va trebui să împingi.

O zări pe Naomi mergând să se ocupe de supă cu Isaac prins într-o legătură la piept și prinse curaj. În curând Isaac urma să împlinească patru luni. Nu numai că trăia, dar îi mersese chiar bine cu atâtea „mame pierdute” care ajutaseră la creșterea lui, iar noul prunc urma să trăiască și el.

— Nu mai durează mult, Justyna, o liniști ea pe femeie. O să îl scoatem pe prunc și pe urmă salvatorii noștri vor veni și…

Un strigăt puternic se auzi de afară și toată lumea din baracă tresări. Georg dădu buzna înăuntru cu Tasha după el, amândoi cuprinși de entuziasm și împrăștiind în jur așchii de lemn.

— Au venit! Soldații sunt aici!

Justyna aruncă o privire spre Ana.

— Te-ai mișcat repede, spuse Ana cu un zâmbet obosit, dar o nouă contracție veni și fu nevoită să se concentreze asupra femeii în timp ce toți cei capabili să meargă ieșiră afară în urma lui Georg.

Naomi se grăbi să iasă și ea, dar Ester se opri lângă Ana.

— Asta să fie, Ana? Asta să fie eliberarea?

Ana își lăsă capul pe un umăr și-și încorda auzul.

— Da, așa se pare.

— Mi-e frică, recunoscu tânăra. Dacă au intenții… Ana o strânse de mână.

— Dacă au intenții libidinoase față de noi, spuse ea gesticulând spre femeile emaciate și extenuate, înseamnă că lumea s-a întors cu susul în jos și ne-ar fi mai bine departe de ea. Hai să ieșim împreună!

Se ridică. Momentan, Justyna se putea descurca singură. Trebuia să vadă cu ochii ei. O luă de braț pe Ester, apoi merseră împreună spre ușă, făcură câțiva pași în albul de afară și rămaseră holbându-se.

Porțile gigantice ale intrării se deschiseseră și soldați îmbrăcați în uniforme sovietice stacojii năvăliseră în lagăr. Era temuta Armată Roșie, numai că bărbații și femeile care înaintau către ele pe marea alee centrală nu arătau înspăimântător, ci mai degrabă speriați. Se uitau tot timpul în jur cu ochi mari ca de copil pentru a cuprinde din priviri vastitatea lagărului, șirurile nesfârșite de barăci, despărțiturile respingătoare din sârmă, cadavrele scheletice și bărbații și femeile vii, dar la fel de scheletici, care strigau după ajutor.

— Mai ții minte ziua când am sosit aici? murmură Ester întorcându-se spre Ana. Nici mie nu mi-a venit să cred ce vedeam.

Ana își amintea chiar foarte bine. Își amintea cum fusese îmbrâncită, învinețită și cu dureri în tot corpul după cruda interogare, în trenul pentru transportul vitelor. Își amintea cum tot mai mulți oameni erau împinși înăuntru și cât de îngrozită fusese la vederea feței plăcute a lui Ester în mijlocul mulțimii bruscate. Își amintea de moartea bietei Ruth în brațele fiicei ei și de călătoria lungă, fără mâncare și apă, care sfârșise aici. În iad.

— Asta să fie eliberarea? repetă întrebarea pusă de Ester, fără să-i vină să creadă că ceea ce așteptau de atâta vreme se întâmpla cu adevărat.

Soldații se apropiau acum de secțiunea lor din lagăr, atrași de strigătele lui Naomi, Georg și Tasha, iar Ana le putu citi pe chip oroarea, le văzu zâmbetele de pe fețe când se aplecară spre tineri

căutând în buzunare mâncare pe care să le-o îndese în mâini, îi văzu cum le privesc pe femei cu tandrețea unor tati și frați. Se părea că lumea nu se întorsese totuși cu susul în jos și bunătatea încă nu murise.

— Da, asta e eliberarea, confirmă Ester, și priviră amândouă lung la porțile lagărului, larg deschise pentru întâia oară după șase ani.

— Am reușit! spuse Ana agățându-se de Ester. Am supraviețuit până la capăt.

— Așa e, o aprobă Ester, apoi o trase aproape și se îmbrățișară atât de strâns, încât Ana se temu pentru o clipă să nu-i crape coastele prea subțiri, deși în clipa aceea prea puțin îi păsa.

Prin zăpada viscolită, prin vântul care bătea și prin strigătele fericite ale copiilor, auzi vocea lui Ruth: „De acum încolo, ea va fi fiica ta.” Se lăsă să cadă în genunchi.

— Am reușit, Ruth, șopti ea. Am avut grijă de ea. Am ținut-o în siguranță, așa cum ți-am promis.

— Ana? o trase de mânecă Ester. Ana, uită-te!

Ana își luă ochii de la mama imaginară a lui Ester la Ester însăși. Fata arăta spre locul unde camioanele intrau pe poartă. În spatele lor venea o ambulanță, o ambulanță de la Crucea Roșie adevărată, care nu aducea gaz letal, ci ajutoare pentru cei bolnavi. Ester începu să plângă, iar Ana se săltă împleticit în picioare și o luă iar în brațe, însă un urlet venit din interiorul barăcii le făcu să se îndepărteze pe amândouă.

— Justyna! strigă Ester, și alergară înăuntru împreună, unde mama, roșie la față, urla.

— Cred că a venit vremea să împing, reuși ea să spună printre dinții încleștați.

— Așa cred și eu, o aprobă Ana, grăbindu-se spre ea în timp ce râsul ce bolborosea în ea explodă într-un val de bucurie. Eliberarea e aici și pruncul tău vrea să o vadă.

TREIZECI ȘI DOI

28 FEBRUARIE 1945

ESTER

Ester se uită de jur împrejur, nevenindu-i să creadă că lucra din nou într-un spital adevărat. Cu o săptămână în urmă fuseseră transferate în lagărul principal de la Auschwitz I, unde descoperiseră cu uimire clădiri frumoase din cărămidă, ocupate acum de Crucea Roșie Poloneză, care se umpleau rapid cu produse de lux precum pături, saltele și medicamente. Condițiile încă erau rudimentare, dar opulente, comparativ cu viața din lagărul de la Birkenau, și Ester întinse mâna pentru a atinge stocurile de antibiotice recent livrate, simțindu-se de parcă făcuse un salt într-un alt secol.

Timp de doi ani, trăise cea mai primitivă viață posibilă, la fel ca animalele ținute captive în cuști, doar că beneficiase de camaraderia și sprijinul femeilor din jur. Întoarcerea la civilizație era ca scufundarea mâinilor înghețate în apa fierbinte, deopotrivă plăcută și dureroasă. Încetul cu încetul, înregistra tot ce-i fusese răpit în ultimii doi ani, și, odată cu înțelegerea care o furnica pe piele, veni și furia.

Își încleșta mâinile pentru a se împiedica să bată cu pumnii în pereți de frustrare și se uită pe fereastră în jos la forfota fostei tabere. Rușii se mutaseră înspre est pentru a pregăti capitularea totală a germanilor și în urma lor sosiseră organizațiile poloneze. Tot mai mulți studenți la Medicină și voluntari veneau zilnic, și pentru prima oară după prea mult timp Ester își putea folosi limba maternă în mod regulat. Ordinele lătrate în germană fuseseră înlocuite cu inflexiunile blânde ale limbajului utilizat de personalul polonez din spitale și, cu toate că era

imens de recunoscătoare, asta îi alimenta dorul de casă.

Casă! Ce loc îl mai putea numi acum acasă?

Muncitorii îi spuseseră că Łódź fusese eliberat și că gardurile ghetoului fuseseră dărâmate. Oamenii încercau să se întoarcă la casele unde locuiseră înainte de război sau la cele noi confiscate de la nemții puși pe fugă, iar orașul era într-o mișcare continuă. Oare tatăl ei și cel al lui Filip se aflau în oraș? Oare Leah se întorsese din sat? Sau se căsătorise cu fermierul care îi făcea curte? își aminti de unica scrisoare a lui Filip în care îi dădea vești despre sora ei și simți din nou durerea pierderii prețioaselor lui vorbe în pasta de dezinfectant nazistă. Dar acum, că războiul era pe cale să se termine, putea merge să-l caute pe Filip. Oare soțul ei era în viață? Se întorsese în orașul lor natal? Poate o căuta chiar în clipa aceea? Cum ar fi putut el să știe unde să o găsească?

Zâmbi scurt. Da, Filip ar fi știut unde să o găsească pe treptele de la biserica Sf. Stanislav, acolo unde își mâncau ei prânzurile în capetele opuse ale scării în urmă cu șase ani. Din prima clipă când Ester își ridicase privirea și îl văzuse stând acolo pe Filip, care răscolea cu degetele lui lungi prin aluatul sfărâmicios de langoși și-și încrunta minunatul chip, concentrat asupra ziarului din poală, lumea ei luase o turnură care i se păruse a fi importantă – care se dovedise a fi importantă. Problema era aceea că alte forte cu mult mai mari dăduseră și ele lumii o altă turnură, una catastrofală.

De un singur lucru rămânea totuși convinsă: că iubirea lor și fiica născută din acea iubire erau tot ce avea pe lume și că urma să lupte pentru amândouă.

Asta cu condiția să se poată întoarce. De fiecare dată când o frântură de informație îi ajungea la urechi, pricepea cât de ruptă de realitate fusese în lagăr, iar foamea după știri despre bărbatul pe care

îl iubea o rodea mai tare decât orice gol din stomac.

Și pe urmă mai era și Pippa.

Numele fiicei i se încolăci în jurul inimii, ca de fiecare dată, și se apropie și mai mult de fereastră pentru a se uita peste poartă la lumea de dincolo de ea. Nu se deplasase decât trei kilometri, de la Birkenau la Auschwitz I, și, deși fusese minunat să se vadă ieșind prin poarta întunecată cu arcadă a lagărului pentru femei, adevărul este că nu înaintase deloc mult. Fiica ei se afla undeva în lumea cea mare. De fiecare dată când se gândea cum avea s-o găsească, dorul îi cuprindea corpul ca o durere fizică.

— Soră, poți să dai o mână de ajutor aici?

Întoarse spatele ferestrei, lăsându-și deoparte propriile griji pentru a merge să se ocupe de femeia bolnavă din patul alăturat. Atâția oameni se aflau într-o stare mult mai proastă decât ea și pentru moment trebuia să se concentreze asupra lor! Dar, oh, cu fiecare persoană pe care o vedea ieșind pe porțile atât de detestate, dorința de a se îndepărta de acest loc oribil creștea în ea. Deunăzi o zărise pe Pfani, toată numai volănașe și blănuri, plecând din tabără așezată pe bancheta din spate a mașinii unui ofițer polonez. Era clar ce preț plătise Pfani pentru a scăpa de la Auschwitz, dar, chiar și așa, Ester o invidiase. Pfani o zărise și ea, icnise de surpriză și îi făcuse entuziasmată cu mâna, de parcă erau vechi amice; Ester reacționase prostește, făcându-i și ea cu mâna. În fond, cine era ea ca să îi judece pe cei care găseau mijloace de a se salva de aici? în fiecare seară, stătea cu Ana și depanau amintiri din Łódź, și își jurau că urmau să revină cât de curând posibil, însă, cu atâta lume aflată în mișcare, găsirea unui loc la tren sau la autobuz, chiar și într-o căruță, ieșea momentan din discuție.

— Ester!

Naomi intră în fugă în salon, cu Isaac sprijinit de sold și chicotind la fiecare smucitură. Ester merse să îi întâmpine, luă băiețelul și-l ridică sus în aer, făcându-l să chicotească și mai tare.

— Bună, Isaac! Ce mai faci, scumpule?

Răspunsul fu încă o chicoteală și o tragere de păr. Isaac avea aproape cinci luni și începuse să-și testeze mădularele. Îi plăcea să stea pe podelele aspre ale spitalului și-și murdărea tot timpul hainele, dar acum aveau lucruri de schimb și apă cu care să le spele, așa că lui Naomi nu-i păsa.

— Să-l lăsăm să se joace! ceruse ea. Să dea din picioare cât vrea. A avut suficient de mult timp parte de restricții.

Acum Isaac se zvârcolea ca să fie lăsat jos și Ester îl așeză râzând pe podea și se ghemui lângă el ca să îl vadă cum se răsucește de pe o partea pe alta.

— Curând se va târî, spuse ea.

— Da.

Prietena ei o privea cu o expresie ciudată întipărită pe față.

— Ce e, Naomi? E totul în regulă?

— Da, totul e în regulă, Ester, numai că…

Se foi de pe un picior pe celălalt și, atras de zgomot, Isaac își întoarse capul și începu să se zbată pentru a se apropia de ea. Ester se îndreptă de spate.

— Ce s-a întâmplat?

Naomi își înghiți nodul din gât și se uită la copilul care trăgea de șireturile noilor ei bocanci.

— Am obținut un loc în tren.

Vorbi atât de încet, încât lui Ester i se păru că nu auzise bine.

— Tren?

Naomi o prinse brusc de mâini.

— Un tren cu care să plecăm de aici, Ester. Nu merge până la Salonic, doar până la Budapesta. Ungurii se străduiesc să își aducă în țară cetățenii și mi-au asigurat și mie un loc. Din Budapesta vom

putea să ne îndreptăm spre sud, către Grecia, către… casă.

— Dar e minunat, Naomi! reuși să bălmăjească Ester, însă restul frazei i se opri în gât.

Privi din nou în jos spre Isaac, care încerca să mănânce șireturile mamei, și lacrimi îi țâșniră din ochi. Naomi pleca și-l lua pe Isaac cu ea. De când se născuse băiețelul, Ester își canalizase energia spre menținerea lui în siguranță. Și-i reușise. Iar acum, el avea să meargă acasă. Atunci, de ce se simțea atât de pustiită?

— Ester, nu vreau să te părăsesc, spuse Naomi.

Ester o privi printre lacrimi și văzu că mai tânăra sa prietenă plângea și ea.

— Nu fi prostuță, Naomi! Trebuie să profiți de ocazie. Și să te întorci acasă.

— Mi-e teamă.

— Tuturor ne e. Am fost ținuți prea mult timp departe de tot ce e vital și real, așa că nu e de mirare că ne este teamă, dar nu putem să îi lăsăm să ne facă asta. Ții minte cum spuneam mereu că singura noastră armă este supraviețuirea?

Naomi dădu din cap.

— Ei bine, acum e vorba de mai mult decât atât; de a ne regăsi viața… viața noastă cea adevărată.

Naomi se repezi să o îmbrățișeze, uitând de Isaac și făcându-l să se răstoarne. Privirea lui surprinsă le făcu pe amândouă să izbucnească în râs, apoi din nou în plâns. Ester se aplecă și-l luă de jos și-l strânse tare, până ce pielea lui moale de bebeluș se lipi de fața ei amuzată.

— O să îi fie dor de tine, spuse Naomi, îmbrățișându-i pe amândoi.

— Și mie de el. Și Anei. Dar ne putem scrie, Naomi. Putem – trebuie – să păstrăm legătura, iar atunci când ne vom regăsi familiile, când o voi găsi…

Fraza rămase suspendată în aer, și Naomi îi acoperi fața cu sărutări.

— Când o vei găsi pe Pippa, rosti ea pe un ton ferm, ne vom reîntâlni.

— O, Naomi, spuse Ester trăgând-o aproape, cum de reușești să-ți păstrezi optimismul?

Tânăra grecoaică ridică din umeri, și Ester înregistra fascinată gestul familiar, încercând să-și imprime în memorie imaginea lui Naomi înainte de plecarea ei. Birkenau fusese un loc îngrozitor, însă îi oferise prietene minunate și simțea deja un gol în stomac în fața pierderii iminente.

— Este destul de simplu, îi explică Naomi pe un ton lejer. Reușesc pentru că, fără optimism, m-aș prăbuși. Lumea este un loc terifiant. A devenit așa din clipa când naziștii au început să ne calce în picioare și se menține așa și acum, când noi suntem cei care îi călcăm pe ei în picioare, în schimb. Naziștii ne-au răpit trecutul și ne domină și acum prezentul, și cine știe în ce moduri ascunse și urâte ne distrug viitorul?! E atât de nedrept, atât de îngrozitor de nedrept, iar dacă m-aș gândi prea mult la asta, m-aș înfuria și mi-ar veni să țip și să mă tăvălesc pe podea ca un țânc! Dar ce rost ar avea? N-avem decât o viață, și naziștii au stricat-o îndeajuns.

Ester își șterse lacrimile.

— Mare dreptate ai, Naomi! Ești așa de puternică! Sunt convinsă că tu și Isaac veți fi bine. Când plecați?

Naomi se foi din nou și inima lui Ester se strânse.

— Diseară.

— Diseară?

— Îmi pare rău! Au atașat un vagon la tren și așa au apărut locurile noi. Am fost întrebată dacă vreau să plec și am simțit că trebuie să accept.

Ester se strădui să-și stăpânească valul de emoții.

— Foarte bine ai făcut! Sigur că ai acceptat. Sigur că trebuia să accepți. Dar…

Se trase cu un pas în spate și se priviră. Ester o sorbi din ochi pe fata mai tânără, prietena și sora ei, împreună cu care trecuse prin coșmar, și cu greu își imagină că de a doua zi nu avea să-i mai fie aproape. Trebuia să facă ceva orice pentru ca ea și Ana să se întoarcă acasă la Łódź.

Bărbatul veni în tabără două zile mai târziu. Avea trei căruțe mari trase de cai voinici și străbătu aleile din jurul clădirilor care adăposteau spitalul strigând un singur cuvânt:

— Łódź!

Ester îl auzi prin geamul salonului și alergă într-un suflet.

— Merg la Łódź, îi spuse bărbatul. Am făcut ocolul satelor din împrejurimi și i-am luat pe bărbații ăștia și căruțele pe care le vezi, și voi fi bucuros să-i iau cu mine pe toți cei care vor să ajungă acolo.

— Cât costă?

Omul o privi jignit.

— Nimic. Vreau să ajut oamenii să scape din iadul ăsta și să am companie pe drum. Atât. Apropo, sunt Frank.

Își întinse mâna și Ester i-o strânse. Înțelese că era pentru întâia oară în doi ani când atingea mâna unui bărbat.

— Mă bucur să te cunosc, Frank! Foarte amabil din partea ta!

Frank făcu o grimasă.

— Nu știu ce să zic. Va fi o călătorie grea. Łódź e la 250 de kilometri de aici și nu ne vom putea deplasa iute, așa că va dura câteva săptămâni. Dar m-am săturat să aștept trenuri și mă gândesc că polonezii ne vor ajuta pe drum, așa că… merită riscul. O privi și adăugă: Ești din Łódź?

— Da.

— Și vrei să te întorci acasă?

— Da! Foarte mult.

Frank ridică din umeri și-i aruncă dintr-odată un zâmbet.

— Atunci, ce mai aștepți?

Era o întrebare potrivită. Ester își imagină orașul natal și, pentru prima oară, i se păru îndeajuns de apropiat cât să-l atingă. Se uită în spate la clădirea spitalului și se gândi la Ana. Moașa avusese mult de lucru, căci alte și alte femei care scăpaseră de la Birkenau ca prin urechile acului nășteau, însă Ester știa că gândul la casă și familie o chinuia și pe ea la fel de mult.

— Pot să aduc cu mine o prietenă?

— Sigur că da, zâmbi Frank din nou. Plecăm mâine-dimineață la prima oră și, cu ajutorul lui Dumnezeu, sper să fim în Łódź la timp ca să prindem copacii înfloriți.

Ester își închise ochii și își imagină cireșul de lângă catedrala Sf. Stanislav, care își lăsase petalele să cadă peste trepte în zilele idilei ei cu Filip. Dacă bărbatul acesta avea dreptate, cât de curând putea fi din nou sub cireș, în căutarea lui Filip. Era convinsă că trăia. Drumul care o aștepta era greu și rece, însă pavat, în sfârșit, cu speranță. Avea să scape de aici și să se întoarcă în Łódź. Avea să îl găsească pe Filip și să reușească împreună să își găsească fiica, apoi să fie din nou o familie.

— Deci ce zici? o întrebă Frank. Vii cu mine?

— Da! răspunse Ester hotărâtă și alergă să o caute pe Ana.

A doua zi în zori erau amândouă prezente, înfășurate în haine groase, cu bocanci noi în picioare și cu pachete de mâncare primite de la Crucea Roșie în rucsacurile purtate pe spinare. Ceata curajoasă cuprindea în jur de treizeci de oameni care se adunară bătând din picioare ca să se încălzească și se aliniară în mod mecanic ca în lagăr, după care, cu râsete stânjenite, rupseră

rândurile și urcară în căruțe, iar Frank îi scoase din Auschwitz, ieșind pe drum.

La câteva minute după aceea, printr-o înțelegere mută, opriră ca să privească înapoi. Ester oftă. Sumbrul Birkenau, locul unde ea și Ana își petrecuseră ultimii doi ani hidoși, nu se mai zărea, însă contururile clădirilor golite din lagărul principal erau la fel de amenințătoare, iar Ester știa că unele părți din ea fuseseră iremediabil distruse de ororile pe care le trăise în inimaginabil de maleficul plan nazist. Li se spusese că avuseseră noroc să rămână în viață, și așa era, desigur, deși ceea ce trăia acum nu i se părea a fi noroc. Nici măcar nu simțea că trăiește; era mai degrabă ca și cum găsise cochilia goală a ceea ce fusese cândva viața ei.

— Blestemate să fiți! urlă Frank la clădirile joase și întunecate, și tovarășii săi de călătorie îl aprobară scurt, după care întoarseră hotărâți spatele iadului.

Îi aștepta un drum lung și greu.

PARTEA A TREIA

ŁÓDŹ

TREIZECI ȘI TREI

MARTIE 1945

ANA

— Łódź!

Ana auzi strigătul înălțându-se din grupul de oameni aflați în fruntea caravanei lor greu încercate și-și săltă cu greu capul din căruța unde Ester o convinsese, după multe parlamentari, să urce cu câteva zile înainte. Reușise să meargă pe jos în cea mai mare parte a celor șaisprezece zile cât durase drumul, însă bietele ei oase bătrâne protestaseră și Ester pusese piciorul în prag în cele din urmă. Îl înduplecase pe Frank, vorbindu-i cu blândețe, să o lase în căruța în care fuseseră încărcate puținele bunuri ale călătorilor și proviziile primite de la Crucea Roșie și, chiar dacă se rușinase pentru că cedase, adevărul era că pentru Ana fusese minunat, își petrecuse cea mai mare parte din timp dormind, culcușită în pături și legănată de mișcările cailor, și trebuia să admită că experiența avusese ceva care îi amintea în chip straniu de copilărie. Aproape că nu-și mai dorea să ajungă, înfricoșată de perspectiva a ceea ce putea găsi acasă, însă, când ieși dintre pături, dădu cu ochii de Ester, care o privea entuziasmată.

— Am ajuns, Ana! Am ajuns acasă!

Ana se săltă în șezut și se uită în jur uimită. Uitase cât de mare e Łódźul și cât de frumos. Nu se gândise niciodată la el ca la un oraş deosebit, mai ales comparativ cu Varșovia, însă, după doi ani în care nu văzuse decât barăci identice și sârmă ghimpată, acum i se părea că înoată în bogății. Când pătrunseră în partea de jos a străzii Piotrkowska, se holbă la palatele frumoase și înalte care o mărgineau, construite de pionierii revoluției

industriale în secolul anterior, și admiră porticurile elegante și ferestrele înalte. Înăuntru se zăreau oameni – o servitoare care ștergea praful într-o încăpere, un bărbat așezat la birou într-alta și o tânără adâncită în lectură, activități care i se părură toate amețitor de exotice.

— Este așa de… așa de…

— Normal, completă Ester. Așa de minunat, de incitant de normal!

Merse lângă Ana și-i întinse mâna, iar Ana i-o prinse, și jalnica lor caravană înainta acum și mai încet decât în călătoria lungă și dureroasă prin zonele rurale ale Poloniei. La un moment dat li se păruse că nu aveau să ajungă niciodată, iar acum iată-le aici, și dintr-odată era ca și cum nu ar fost plecate nicio clipă. Probabil că orașul fusese cruțat de bombardamente, căci era perfect intact și, mai mult decât atât, aspectul i se îmbunătățise. Naziștii se pricepeau, fără îndoială, să ridice construcții impresionante atunci când aveau interes, și Ana zări câteva clădiri noi, uimitoare. Furia se aprinse în ea și brusc îi veni să sară din căruță și să acopere noile și impertinentele ziduri cu vopsea înmuiată în sânge, după care își zise că acum toate le aparțineau lor.

Sărmana Polonie fusese intimidată, dar nu cedase. Pe drum, avuseseră ocazia să audă tot felul de povești. Gospodine amabile le aduseseră pâine și supă, ba chiar – ce incredibilă binecuvântare pe cerul gurii – prăjituri și plăcinte. Stătuseră cu ei cât timp mâncaseră, le puseseră întrebări despre viața în lagăr și le împărtășiseră propriile povești cu bărbații lor care plecaseră să lupte în regimentele poloneze sub comandă britanică sau sovietică. Și care continuau și acum să lupte, încercuind încetul cu încetul Berlinul, de unde Hitler încă își conducea trupele împuținate ce se retrăgeau în fața armatelor restului lumii.

— O să îl prindem! așa le promiteau toți cei care le ieșiseră în cale în clipa în care se ridicau de pe

iarba primăvăratică pentru a porni la drum. O să îl prindem, o să-l facem să plătească și o să vă facem dreptate!

Le mulțumiseră și încercaseră să zâmbească, dar fiecare dintre acele familii minunate începuse să înțeleagă că experiențele de război ale prizonierilor din lagărele de exterminare nu aveau să fie niciodată dezvăluite în întregime. Le povestiseră cum dormiseră pe stinghii din lemn, câte cincisprezece în pat. Le povestiseră despre foamea îndurată, despre gerul care le pătrunsese până la oase, despre umilințele la care fuseseră supuși la nenumăratele apeluri, despre brutalitatea paznicilor și, desigur, despre oroarea imenselor camere de gazare, cu fumul uman înălțându-se neîncetat deasupra capetelor lor zi și noapte. Iar oamenii îi ascultaseră cu gurile căscate de uimire și exclamaseră „ce îngrozitor”, și chiar vorbiseră serios, dar fără a fi în stare să înțeleagă pe deplin. Și ăsta era probabil un lucru bun.

Care îi durea totuși.

— Dar nici măcar nu ești evreică, îi spuneau ei Anei, ca și cum asta ar fi avut vreo importanță, ca și cum poporul evreu era cumva imun la suferință.

Însă nimeni nu putea să se imunizeze vreodată la ororile îndurate în lagăr, și în timp ce privea în jur la orașul ce forfotea de oameni convinși că statul în zăpadă timp de douăzeci de minute în stația de tramvai e un lucru dificil, Ana se temu că nu avea să se readapteze niciodată la viața normală. Asta dacă o aștepta o viață normală în Łódź.

În urmă cu două zile cunoscuseră un cuplu care reușise să fugă din Varșovia. Ana îi luase imediat la întrebări, disperată să afle informații, însă cei doi se închiseseră în ei și îi spuseseră că le e prea greu să vorbească despre asta. Din puținele lor mărturii, Ana înțelesese că vajnicii locuitori ai capitalei fuseseră păcăliți de ruși să se răscoale pentru a întâmpina trupele Armatei Roșii, care nu

fuseseră însă trimise acolo. Atacul inițial se soldase cu un succes răsunător, cucerirea unei părți mari din oraș și dărâmarea ghetoului, însă asediul, care fusese gândit pentru a dura doar câteva zile, se prelungise la săptămână după săptămână înfiorătoare, până ce, într-un final, amenințați să moară de foame și boli, localnicii fuseseră forțați să se predea din nou nemților.

Fusese o lovitură de două ori amară, iar inamicul se purtase în felul său sadic obișnuit, trimițând întreaga populație de-a valma, evrei și nonevrei, în lagăre. Familia pe care o întâlniseră scăpase împreună cu alți câțiva atunci când trenul se împotmolise la o linie de triaj acoperită cu frunze și săriseră din vagon. Nu știau nimic de Bartek sau Bronislaw și recunoscuseră că numărul victimelor era ridicat, însă reușita evadării lor trezise un licăr de speranță de care Ana se agăța acum.

— Cum ne vom găsi familiile? o întrebă ea pe Ester în timp ce se ridica privind cu disperare la străzile pline de oameni.

— O să vă ajutăm noi.

Ana tresări și, uitându-se, descoperi un mic grup care se apropia de ele. Erau bărbați îmbrăcați în hainele negre purtate de evreii hasidici și, cu pălăriile lor cu boruri late așezate frumos pe cap și perciunii care le încadrau fețele bărboase, păreau o viziune din trecut.

— Cum anume? întrebă ea cu prudență.

— Avem multe mijloace. Ne ocupăm de asta încă de la eliberare. Comitetul Central al Evreilor Polonezi – CCEP – se străduiește din greu să-i ajute pe cei din Łódź care se întorc acasă. Ați fost prizoniere în lagăr?

— La Auschwitz, răspunse Ester, și bărbații se înfiorară.

— Atunci, sunteți un miracol viu, spuse șeful lor, făcând o plecăciune.

Ana deslușí stinghereală în ochii prietenei ei.

— Și voi ați fost prizonieri? întrebă ea.
Clătinară din cap.
— Nu, noi ne-am ascuns. Am fugit pe dealuri. Am dus-o foarte greu acolo.
— Serios? nu se abținu să comenteze pe un ton sumbru Ester.
Ana o strânse tare de mână.
— Cum ne puteți ajuta? întrebă ea blând.
O măsurară din priviri.
— Sunteți evreică?
— Nu.
— Dar a fost cu noi tot timpul cât am stat în lagăr, se grăbi să spună Ester. Ne-a ajutat, ne-a însuflețit și ne-a fost prietenă adevărată.
— Și pentru asta vă suntem recunoscători, spuse bărbatul, făcând din nou o plecăcicune caraghioasă. Dar nu vă putem ajuta – pur și simplu nu avem contactele necesare. Dumneavoastră însă, se întoarse el spre Ester, sunteți evreică?
— Da.
— Atunci, trebuie să mergeți pe strada Śródmiejska. Comitetul evreiesc de ajutorare se ocupă de repartizarea apartamentelor către evreii care se întorc în oraș și tot acolo puteți lăsa bilete pentru rude și obține informații.
Ana văzu cum Ester se luminează la față, dar cum se uită apoi la ea șovăitoare.
— Și prietena mea ce poate face?
Bărbatul ridică din umeri.
— De unde am putea să știm? răspunse el, după care își dădu seama și adăugă: Poate că veți găsi ajutor la biserică.
Făcu semn spre trotuarul de vizavi, iar Ana își răsuci capul și-și dădu seama că tocmai treceau prin fața catedralei Sf. Stanislav. Se simți instantaneu năpădită de imagini ale interiorului bogat și inima îi crescu în piept. Aproape că putea adulmeca mirosul de tămâie, auzi incantațiile molcome ale preoților și vedea pe binecuvântatul Hristos răstignit pe cruce chemând-o acasă. Cu

ochii minții, zări și tinerii adunați în Capela Sfintei Fecioare atunci, în când intrase în biserică pentru a-și potoli furia pe naziști și găsise grupul din Rezistență care o ajutase să lupte împotriva lor… până ce fusese dusă la Birkenau.

Se înfiora. Nu regreta nicio clipă vocația căreia își dedicase viața, dar Dumnezeu îi era martor că îi fusese tare greu și cine știe cât de greu putea să-i fie în continuare. Căută privirea lui Ester ca să se liniștească, însă fata rămăsese încremenită, cu ochii la treptele catedralei, și Ana își aminti că locul însemna foarte mult și pentru prietena ei. Se părea că religiile lor se întrepătrunseseră în chip straniu, la fel și viețile, și, uitându-se în urmă către catedrală, se rugă, așa cum se ruga și Ester, mai mult ca sigur, ca Filip să fie acolo, așteptându-și soția. Dar treptele erau goale.

Ana dădu deoparte păturile și întinse mâna spre marginea căruței.

— Acum trebuie să cobor. Îți mulțumesc, Frank!

Strigă ea, însă Frank și ceilalți din grup se adunaseră în jurul evreilor mai vârstnici și puneau întrebări despre rude și prieteni, și primeau îndrumări către centrul de repatriere.

Ana rămase să admire comunitatea evreiască atât de energică. Și o invidie. Ea cum avea să-și găsească o casă?

— Sprijină-te de mine ca să cobori, Ana!

Ester se smulsese din reverie și se grăbise să-i vină în ajutor.

— Mulțumesc, draga mea! Ana își așeză mâinile pe umerii femeii mai tinere, dar, în chip ciudat, se trezi că ezită și adăugă: O să-mi lipsești.

— Nu plec nicăieri.

— Știu. Orașul ăsta e casa amândurora și sper că va rămâne așa, ca să ne vedem des, dar de acum încolo va fi altfel. O să…

— Vreau să spun că nu plec nicăieri în clipa asta, poate doar o să intru în catedrală cu tine.

— Nu! Trebuie să mergi la centrul evreiesc. Trebuie să-ți găsești familia.

— Așa o să fac. Dar e timp. Sunt de atâta vreme pe drum, încât o zi în plus n-o să conteze. Vin cu tine!

Ana simți cum lacrimile îi înțeapă ochii și se sprijini de Ester, care o îmbrățișa.

— Ana, fără tine n-aș fi ajuns atât de departe. Nu ești evreică și lupta asta nu a fost a ta, însă ți-ai însușit-o. Ne-ai dăruit ajutorul tău în ghetou și speranță în lagăr. Nu voi uita asta niciodată și vreau, în schimb, să te văd reunită cu familia ta.

— Oh, Ester!

Tot ce altceva ar fi vrut să adauge se pierdu în valul de emoții care o copleși, și nu reuși decât să se agațe de prietena ei – de fiica ei – și să încerce să nu plângă prea tare. O auzi pe Ester cum chicotește ușor și sunetul rezona în ea mai puternic decât cel scos brusc de clopotele catedralei.

— Hai, Ana… Hai să mergem să-i găsim pe băieții tăi!

Câteva ore mai târziu, se apropiară de strada Zgierska. Primul drum îl făcuseră pe Bednarska, la apartamentul repartizat de naziști familiei Kaminski, dar îl găsiseră ocupat, așa că acum reveneau la fosta casă în care locuiseră la început Ana cu soțul și copiii. Gardul care împrejmuise ghetoul fusese dărâmat, dar urme urâte rămăseseră pe pământ în locul în care se aflase, iar Ester și Ana pășiră peste ele cu prudență exagerată. Se obișnuiseră prea mult cu îngrădirile și depășirea lor părea un act de cutezanță amețitoare. Odată ajunse de partea cealaltă, se opriră, dar, cum nu se întâmplă nimic, îndrăzniră să meargă mai departe. Zona era plină de stricăciuni, dar și de viață. Lumea mișuna în toate direcțiile: unii făceau curat în case, alții reparau străzile sau cărau vopsea, mobilier și covoare, și totul semăna cu activitatea frenetică dintr-un stup de albine. Trecură pe lângă un grup de bărbați tineri care vopseau la exterior

un șir de case și cântau cu foc un cântec popular polonez tradițional.

— Ziua bună, doamnelor! le strigară ei de pe scările pe care erau cocoțați, ducându-și mâinile la pălării, dar fără a lăsa să le scape vreo notă.

Ana se însufleți și-și duse și ea o mână la pălăria imaginară în chip de răspuns, însă strada următoare era cea pe care locuise și genunchii i se înmuiară de nerăbdare și neliniște. Ester îi strânse și mai tare brațul ca să o liniștească și înaintară împreună. Fiecare casă pe lângă care treceau îi era familiară Anei. În spatele multor uși ajutase la aducerea pe lume a unor prunci în vremurile mai bune, în spatele multor uși luase masa împreună cu prietenii sau îi dusese pe Bronislaw, Zander și Jakub să se joace. Imediat după colțul următor se afla școala spre care băieții tropăiseră în fiecare dimineață timp de atâția ani, iar la câțiva metri mai încolo era biserica unde obișnuiau să meargă duminica la slujbă. Fusese închisă odată cu amenajarea ghetoului, cu sărmanii evrei ținuți captivi înăuntru, și auzise că fusese transformată în fabrică de saltele.

— Ave Maria, Preacurată Maică a Domnului!

Își duse degetele la brâu pentru a pipăi rozariul găsit de Georg în molozul fumegând din Kanada. Fusese extrem de mișcată atunci când băiatul i-l oferise, zicându-i cu voce răgușită: „Ester mi-a zis că v-ar plăcea să aveți mărgelele astea, doamnă.” Unde o fi acum băiatul? Copiii fuseseră luați din Birkenau aproape imediat. Una dintre surorile medicale îi spusese că orfanii erau expediați peste tot în Polonia și că fusese lansată o „operațiune de salvare” pentru găsirea unor familii dispuse să-i adopte. Crucea Roșie Poloneză și Departamentul Educațional al Comitetului Central al Evreilor Polonezi se implicaseră. În plus, o nouă organizație americană – Administrația Națiunilor Unite pentru Ajutorare și Reconstrucție (ANUAR) – intenționa să instituie un „program de căutare a

copiilor”, denumire care suna deopotrivă intimidant, dar și promițător. Ana îi aruncă o privire lui Ester. Nutrea ceva speranțe că operațiunea aceasta de salvare putea ajuta la găsirea Pippei, dar înainte de a afla amănunte nu voise să-i spună nimic prietenei ei mai tinere pentru a nu-i alimenta iluziile. De un lucru era însă sigură: că avea să facă tot ce-i stătea în putință pentru a o găsi pe micuță. Dar mai întâi trebuia să se gândească la propriii copii.

Ajunseră în fața vechii ei case și se opriră, iar Ana se simți copleșită de un nou val de amintiri atât de puternice, încât simțurile îi fură inundate de sunetele și mirosurile a treizeci de ani de viață de familie. Casa era în picioare și aceleași două trepte urcau spre ușa vopsită într-o nuanță închisă de verde. Treptele erau ciobite și vopseaua, scorojită, dar mai important era ceea ce se găsea înăuntru. Ester o conduse spre ușă, însă, odată ajunsă în fața ei, Ana porni să tremure și se trase înapoi. De partea aceasta a ușii încă exista speranța; de partea cealaltă era posibil să nu o aștepte decât suferință.

— Nu pot, murmură ea.

— Atunci, lasă-mă pe mine!

— Nu, o să…

Dar Ester bătea deja în ușă cu ciocănelul din alamă pe care Bartek îl montase cu atâta dragoste în urmă cu 29 de ani, când se mutaseră aici ca tineri căsătoriți. Ana auzi ecoul rezonând în interior și-și imagină holul, hainele agățate în cuierul din spatele ușii, iar dedesubt trusa ei de moașă, întotdeauna pregătită. Niciun zgomot. Poate că nu erau acasă, își zise. Sau poate că nu mai locuiau acolo. Dacă nu venea nimeni să răspundă? Unde putea să meargă în acesta caz? Dacă…?

Încremeni. Dinăuntru se auziră pași. Îi auzi apropiindu-se pe holul placat cu gresie, poate cam încet, cam nesiguri, dar continuând să înainteze. Ester veni în grabă lângă ea și o luă din nou de

braț, iar Ana o privi în timp ce, de undeva de departe, de pe șinele de cale ferată, spre ea răzbătură vorbele lui Ruth: „De acum încolo, ea va fi fiica ta.” Măcar o avea pe Ester. Orice s-ar fi întâmplat cu băieții, o avea pe Ester. Totuși, inima îi tânjea atât de tare după…

— Mamă?

Lumea se opri în loc. În pragul casei se afla un bărbat. Un bărbat slab, cu păr ciufulit și în mod cert între două vârste, însă sunetul dulce care ieși din gura lui o făcu pe Ana să îl privească mai atent și să îi recunoască ochii albaștri blânzi.

— Bron!

Și pe urmă bărbatul se repezi spre ea, iar Ester se trase în spate pentru a-i face loc să își îmbrățișeze mama. Bronislaw o luă și o ridică și o învârti ca pe un copil, repetând întruna:

— Mama, mama, mama!

Când, într-un final, o lăsă jos, Ana întinse mâna și-i mângâie obrazul drag, însă în clipa următoare alți doi bărbați coborâră în goană scările și o înconjurară, iar în timp ce îi privea în ochi cu bucurie și cu dragoste, Ana se simți din nou ca o tânără mamă cu țâncii agățați de fusta ei.

— Zander, Jakub! Sunteți aici. Trăiți!

Un iureș de fericire o străbătu și simți că venele stau să-i plesnească în trupul obosit. Îi îmbrățișa pe toți pe rând.

— Ce ați făcut? Unde ați fost?

— Eu și Jakub am fost duși într-un lagăr de muncă la Mauthausen-Gusen, îi explică Zander. În ultimii doi ani am cărat pietre… Ia uite ce puternic sunt!

Își încorda brațul și Ana îi văzu mușchii sub pielea subțire ca hârtia și știu că nu-i spunea totul, însă înțelegea. Aveau timp de povești. Dintr-odată, aveau foarte mult timp.

— Dar tu, Bron?

— Eu am fost în Varșovia cu…. Cu…

Lăsă fraza suspendată în aer, își aținti ochii în pământ și în clipa aceea Ana știu. Privi în ochii fiului ei cel mai mare, atât de asemănători cu ai tatălui lui, și citi în ei doar suferință. Bucuria de mai devreme se transformă într-o tristețe bolnavă și întunecată și se agăță de mâinile lui Bron.

— Tata nu a scăpat?

— Îmi pare rău, mamă! Am încercat să-l țin în siguranță. Îți jur că am încercat! însă era atât de curajos, de neînfricat! Un lider înnăscut. Mergea la toate întâlnirile, elabora planuri împreună cu ceilalți. A condus unul dintre atacurile inițiale și a făcut parte din grupul care a capturat clădirea poștei centrale, transformată apoi în baza noastră de operațiuni. Jubila, mamă, noi toți jubilam. Credeam că izbândiserăm. Credeam că Varșovia era a noastră. Tot ce trebuia să facem era să așteptăm venirea Armatei Roșii ca să ne sprijine și să ne garanteze libertatea. Ce păcat că nu l-ai văzut pe tata așa cum era atunci, mamă! În noaptea aceea a dansat pe masă, așa cum obișnuia să facă de Anul Nou acasă, și tu îl certai, și el râdea și te trăgea și pe tine sus ca să dansezi cu el.

Lacrimile curgeau pe fața lui Bronislaw și frații săi se apropiară și-și aruncară brațele în jurul umerilor lui.

— Nu-i vina ta, Bron! Ai făcut tot ce ai putut.

Jakub se răsuci spre Ana.

— Sovieticii nu au ajuns în Varșovia. Și-au făcut tabăra la marginea orașului și i-au lăsat pe rebeli singuri să se lupte cu armata germană, nu-i așa, Bron?

Bronislaw dădu din cap. Se întunecase la față.

— Tata a fost în mijlocul luptelor până aproape de sfârșit. A refuzat să-i lase pe naziști să captureze Bulevardul Ierusalimului, a zis că preferă să moară decât să se predea a doua oară, dar nemții au început să intre din casă în casă și să-i scoată pe civili dinăuntru și să-i împuște pe toți – bărbați, femei, copii, pentru ei nu conta. Așa au murit mii

de oameni, iar armata noastră de amatori a fost nevoită să riposteze, să facă ceva. Să atace.

— Cum a murit? reuși să îngaime Ana.

— A fost împușcat în timpul primului asalt. Le-a fost foarte ușor. Tata era în frunte, și ei erau înarmați cu mitraliere. În ziua aceea au murit mulți oameni. Și eu ar fi trebuit să mor, și eu ar fi trebuit sa…

— Nu, Bron! Nu spune asta! Cea mai mare bucurie a tatălui tău ar fi fost să te vadă trăind.

— Am ajuns totuși la el, să știi, mamă. M-am prefăcut mort și, când nemții au plecat spre ținta următoare, m-am târât printre cadavre și am ajuns la el. Tata…. Tata a murit în brațele mele.

— Oh, Bron!

Mama își întinse propriile brațe și Bronislaw își îngropa capul în ele. Ana îi simți corpul cutremurându-se de suferință.

— A murit liniștit, mamă. Mi-a spus că Dumnezeu îl chema la el și că trebuie să-L asculte. Că mă iubește pe mine și pe ceilalți, adăugă Bronislaw, aruncându-le o privire fraților săi, care îi zâmbiră. Și pe urmă mi-a zis că, oricât de mult ținea la noi, pe tine te iubește mai mult decât orice pe pământ. Că ești cea mai bună, cea mai curajoasă, cea mai frumoasă femeie pe care o cunoscuse vreodată și că își întregise viața căsătorindu-se cu tine. Că și o singură zi cu tine i-ar fi adus fericirea, dar Dumnezeu îi oferise mulți ani minunați de conviețuire. M-a implorat să te găsesc și să am grijă de tine, iar acum… iar acum ești aici. Îmi pare rău că nu sunt el, mamă, îmi pare tare rău, dar voi avea grijă de tine! Îți promit! Noi toți vom avea grijă de tine.

O luă în brațe, și Ana se topi lipită de el. Bartek, iubitul ei Bartek, nu mai era. Dumnezeu îl chemase la El și acum se odihnea acolo, dar băieții lor erau cu toții lângă ea. Tristețea și bucuria se amestecau în ea și nu mai știu care dintre cele două o domina, dar important era că trăia și era cu ei.

Era liberă și, la fel ca toți ceilalți, le datora o parte din libertate bravului ei soț și celor care luptaseră ca el, așa că trebuia să stea dreaptă în picioare și să ducă o viață demnă de sacrificiile lor.

— Intră în casă, mamă! spuse Jakub, trăgând-o înăuntru, iar Ana dădu să-l urmeze, dar se opri în prag, amintindu-și.

— Ester. Fata stătea deoparte și zâmbea, dar Ana văzu că lacrimile îi brăzdau obrazul și-și zise că acum nicio bucurie nu venea neînsoțită de tristețe, apoi adăugă: Hai înăuntru, Ester!

Îi întinse mâna. Tânăra o privi cu ochi goi.

— Te rog! insistă Ana. Vino înăuntru și rămâi cu noi până îți vom găsi familia!

— O, nu, nu se poate…

Făcu un pas în spate, dar Ana nu se dădu bătută. Ester spusese că o ajutase să supraviețuiască în lagăr, dar și fata o ajutase pe ea, și n-avea de gând să o abandoneze acum. Se smulse din îmbrățișarea fiilor ei, merse ca să o ia de mâini pe Ester și o trase înăuntru.

— Tu m-ai ajutat, Ester, iar eu te voi ajuta pe tine. Băieți, rosti Ana, împingând-o pe Ester în față, faceți cunoștință cu sora voastră, Ester Pasternak, femeia care m-a adus înapoi la voi.

Ester continua să ezite, însă băieții își întinseră imediat brațele spre ea.

— Bine ai venit!

TREIZECI ȘI PATRU

APRILIE 1945

ESTER

Ester coti și intră pe strada Śródmiejska. Începu să meargă încet de-a lungul cozii mari de oameni care așteptau să fie înregistrați de comitetul de ajutorare a evreilor. Cercetă cu atenție fiecare chip, așa cum făcea zilnic de două săptămâni, rugându-se să vadă o față cunoscută. Erau puțini vârstnici, bărbați sau femei, și avea slabe speranțe să îl găsească pe tatăl sau socrul ei, însă se oprea, cu inima în gât, la fiecare bărbat înalt, pentru a vedea dacă nu cumva era Filip. Deocamdată avusese parte doar de dezamăgiri, dar nu renunța.

Se uita și după tinere blonde. În ziua de după sosire, Ana îl trimisese pe Jakub la țară ca să o caute pe verișoara ei, Krystyna, la care se ascunsese Leah, dar niciuna dintre ele nu era acolo, iar casa fusese închisă. SS-iștii ajunseseră probabil în sat și fie le împușcaseră pe loc, fie le luaseră prizoniere. Era posibil ca sora lui Ester să fi fost trimisă la Auschwitz și împinsă pe rampă spre moarte la numai câțiva metri distanță, fără ca ea să aibă habar.

Sau ar fi putut scăpa.

Ester începuse să înțeleagă cât de posibil era să-și petreacă tot restul vieții fără a ști ce se întâmplase cu cei dragi, și asta i se părea aproape cel mai îngrozitor lucru. Așa că venea în fiecare zi aici pentru a studia oamenii aflați la coadă și a aștepta în curte, alături de mulți alții, căutând cunoștințe în mulțime. Avusese totuși noroc. Ana insistase să stea cu ea și cu băieții, așa că nu fusese nevoită să-și caute o cameră, ceea ce nu o împiedica totuși să se simtă dezrădăcinată.

Primăvara învăluise tot orașul Łódź; așa cum le promisese Frank, ajunseseră la timp pentru a vedea primii copaci înfloriți. Curtea deschisă a centrului de ajutorare era inundată de soare în fiecare dimineață, dar fără a le lumina viețile celor disperați să-i găsească pe cei dragi. Ester trebuia să-și croiască drum cu greu pe coridorul care ducea la Departamentul de repatriere, unde panourile din plută de pe pereți erau pline de anunțuri fixate cu ace, scrise pe tot felul de bucăți de hârtie:

Moishe Lieberman – soția ta, Rachel, și fiul, Ishmael,
sunt teferi și tânjesc să te vadă. Ne găsești pe strada
Szklama, la numărul 18.

Dragul meu Abel. Mă rog să citești asta și să vii să
mă cauți pe strada Przelotna la numărul 21.
A ta pentru totdeauna, Ruthie.

Soț mult iubit și dorit. Îmi pare rău că ne-am certat
în seara de dinaintea venirii nemților, scumpul meu
Caleb Cohen. De atunci mă gândesc mereu la tine.
Stau la Grand Hotel și abia aștept să te țin din nou în brațe.

Uneori un anunț era smuls de pe perete cu câte un strigăt de bucurie și toți ceilalți se răsuceau cu invidie spre cel care o făcuse, însă mult prea adesea anunțurile optimiste se învecheau și se încrețeau la margini, nevăzute și nebăgate în seamă. Ester prinsese și ea un anunț pe panou, scris pe un rest de hârtie roz găsită de Jakub în vechea tipografie:

Îmi caut cu disperare soțul mult iubit, Filip Pasternak, și pe prețioasa mea soră, Leah Abrams.

Mă găsiți la numărul 99 pe strada Zgierska, în casa familiei Anei Kaminski.

Își putea vedea anunțul chiar din capătul coridorului, era încă acolo și se încrețea la margini, precum celelalte bucăți de hârtie. Nicio mână nerăbdătoare nu îl smulsese de pe perete, niciun soț mult iubit și nicio soră prețioasă nu se repezise să-i afle adresa, așa că biletul continua să stea acolo la fel de disperat ca și ea. Se apropie totuși și în clipa aceea zări un bărbat care întindea mâna și-i atingea colțul. Inima lui Ester își încetă pentru o secundă bătăile și începu să înghiontească lumea pentru a ajunge la el.

Pe coridorul îngust erau prea multe corpuri. N-avea să ajungă. Bărbatul urma să plece înainte să apuce să discute cu el. Își dăduse seama că nu e Filip, căci era mult mai scund și mai îndesat decât soțul ei, însă interesul manifestat față de anunțul afișat de ea însemna cu siguranță ceva.

— Lăsați-mă să trec, vă rog!

O doamnă amabilă despărți mulțimea și Ester se strecură și întinse mâna pentru a-i atinge brațul bărbatului.

— Bună ziua! L-ați cunoscut cumva pe Filip?

Bărbatul se răsuci cu fața spre ea și o privi, iar Ester icni. Slăbise atât de mult, încât era aproape de nerecunoscut, însă buclele negre îl făceau inconfundabil.

— Noah? Noah Broder?

Bărbatul îi prinse mâinile în ale lui și Ester îi simți degetele cu pielea îngroșată de la munca fizică grea.

— Doamna Pasternak! Trăiți… Ce miracol!

Ester nu putu să nu zâmbească la această izbucnire de compasiune.

— Ester, te rog! N-a fost tocmai un miracol, dar fără îndoială am avut noroc.

Bărbatul îi răsuci palmele de pe o parte pe alta, ca pentru a se asigura că sunt adevărate.

— Martha mea nu a scăpat cu viață, și nici copiii. Cineva din Rezistență a pus mâna pe un teanc de înregistrări de la Chełmno și numele lor, scrise în grabă și aproape necitet, erau trecute pe lista celor care urmau să fie gazați.

Vocea gravă a bărbatului se frânse când lăsă mâinile lui Ester să cadă pentru a se freca la ochi.

— Îmi pare foarte rău, Noah!

Bărbatul se adună.

— Mulțumesc! Mult timp, mi-am dorit să fi mers cu ei și să fi murit cu ei, dar nu și acum. Acum vreau să trăiesc și să fac ceva bun pe lume pentru a le arăta nenorociților de naziști că nu ne-au distrus, oricât de mult au încercat.

— Asta e foarte bine, Noah! Să știi că ești oricând binevenit la noi…

Se bâlbâi, nereușind să rostească „acasă". „La noi acasă" nu exista decât dacă se întorcea Filip. Își înghiți nodul format brusc în gât și se forță să întrebe:

— Știi ce s-a întâmplat cu Filip?

— Am fost cu el, răspunse Noah, și Ester aproape că leșină la auzul timpului trecut folosit, dar bărbatul observă și o prinse de cot, conducând-o afară în curte. Am fost cu el la Chełmno. Am evadat împreună cu el.

— Ați evadat?

Soarele explodă, trimițând raze de foc strălucitoare peste curte, însă Noah ridică prevenitor un braț.

— Mai exact… am evadat în același grup cu el. Îmi pare rău, dar nu știu unde e acum soțul tău!

Era o cruntă dezamăgire, însă cuvântul „evadare" încă dansa în capul ei, așa că se așeză

nerăbdătoare lângă Noah și îl rugă să-i povestească tot ce știa.

— În aprilie anul trecut, am fost luați de pe străzile din ghetou. Am fost urcați în camioane și expediați la Chełmno ca parte a unui *Sonderkommando.* Doamne, Dumnezeule, ce speriați eram! Credeam că ne trimit direct la moarte. Tot drumul l-am auzit pe Filip cum se roagă și abia când am reușit să mă apropii, am auzit că repeta „Dumnezeu să o binecuvânteze pe Ester” și „Dumnezeu să o binecuvânteze pe Ester și să o țină în siguranță”. Noah o privi pe Ester și un zâmbet se lăți pe neașteptate pe fața lui muncită când adăugă: Și Dumnezeu l-a ascultat. Filip se va bucura foarte mult.

— Crezi că e în viață? se grăbi să-l întrebe Ester.

Noah îi apăsă mâna.

— Este posibil, draga mea. Foarte posibil. Vezi tu, în fapt, n-am fost trimiși la moarte, ci duși într-o casă dărăpănată dintr-un sat oarecare. Să fi văzut ce fețe îngrozite au făcut localnicii! Crezuseră că scăpaseră de mașinăria de ucis nemțească, dar naziștii reveniseră cu noi pe post de agenți ai lor. Ne-au obligat să construim două barăci imense în pădure, despre care știam că vor fi folosite ca adăpost pentru semenii noștri în drumul lor spre moarte. Am vrut să nu ne supunem, să opunem rezistență, dar cum am fi putut? Munceam sub amenințarea armelor.

— Înțeleg, îl asigură Ester. La fel era și în lagăre.

Noah o privi cu recunoștință și-și continuă povestea:

— Când au început să sosească primele camioane, a fost ceva înfiorător. Am fost forțați să stăm și să ne uităm cum bieții oameni erau împinși într-una dintre barăci ca să se dezbrace și mânați apoi în camioane ca niște vite. Știam cu toții ce îi aștepta.

La vremea aceea, în lagăr circulau deja tot felul de zvonuri, și jur că urletele sărmanilor oameni îmi vor bântui visele câte zile oi mai avea! Dar ceea ce era mai rău încă nu venise. Am fost forțați să aruncăm cadavrele în cuptoare de pământ și pe urmă să… să sfărâmăm toate oasele rămase lovindu-le cu măciuci ghintuite de o lespede mare de beton. Când se lăsa noaptea, trebuia să aruncăm rămășițele pământești în râul Ner și abia pe urmă ni se dădea voie să mergem la culcare.

— Îmi pare rău! spuse Ester. Bietul de tine! Bietul Filip!

Crezu că inima avea să i se frângă la gândul soțului ei blând nevoit să sfarme oase pentru a le transforma în pulbere, dar Noah clătină din cap.

— Filip nu a fost obligat să facă asta. A avut noroc. Nemții ridicaseră un cort imens pe terenul unei ferme din sat și unii prizonieri au primit sarcina de a căuta lucrurile de valoare prin haine. Filip a fost printre ei, dar într-o zi un ofițer SS și-a adus soția în lagăr ca să vadă cortul și femeii i-a căzut cu tronc o rochie. Una foarte frumoasă, probabil, dar prea mică pentru ea. Tipa a început să se plângă de „evreicele slăbănoage și proaste”, dar Filip a ieșit din rând și a spus că poate să ajusteze rochia. Femeia nu l-a crezut – cine mai auzise de haine ajustate la numere mai mari! dar ofițerul i-a adus o mașină de cusut și Filip a modificat rochia. Nu știu cum a făcut. A încercat să-mi explice în noaptea aceea – era ceva cu tăiatul altei rochii pentru a umple golurile de o parte și de alta și adăugarea de margini de aceeași culoare la tiv și pe talie pentru a masca însăilările – dar nu eram suficient de deștept ca să pricep. Ce contează e că femeia a fost încântată și, cât ai clipi din ochi, Filip și alți croitori au fost instalați într-un capăt al cortului și puși să modifice cele mai bune haine pentru familiile ofițerilor. Să știi că nu le făcea nicio plăcere, dar…

— Cu toții trebuie să ne găsim modalități de supraviețuire.

— Exact! Soțul tău era un croitor talentat.

— Este un croitor talentat, îl corectă energic Ester, și Noah își mușcă buza și dădu din cap aprobator.

— Scuză-mă! Sunt sigur că ai dreptate.

— Așa e, cum îți spun! Știu că Filip e în viață. Nu aș putea să văd culorile lumii dacă Filip n-ar fi în ea. Dar continuă, te rog – ce s-a întâmplat după aceea?

— După aceea…, ridică din umeri Noah. După aceea au urmat omorurile. A fost ceva îngrozitor, Ester. Toți cei aduși erau din Łódź și la fiecare transport ne adunam curajul să mergem ca să ne vedem familiile. Își acoperi ochii cu mâinile și Ester se simți groaznic pentru că insistase să-i povestească, dar apoi bărbatul își șterse lacrimile și-și înălță capul, dornic să ofere mărturie: Pe la jumătatea lunii iulie, anul trecut, transporturile au încetat în cele din urmă. Subit. Într-o clipă ardeam nenumărate cadavre, și-n clipa următoare… nimic. Camioanele au dispărut. SS-iștii ne-au spus că nu suntem buni de nimic și că naziștii, străluciți la minte cum sunt ei, găsiseră o metodă de exterminare mai eficientă.

— Auschwitz, interveni Ester pe un ton grav, amintindu-și de sosirea bietului Tomaz și de moartea lui, drept în fața ei.

— Așa se pare, deși la vremea aceea noi nu știam nimic. Eram înspăimântați. Credeam că vom fi următorii trimiși la moarte, dar nemții intraseră în panică din cauza înaintării rușilor. Au vrut să dezgroape cadavrele din primele operațiuni de exterminare, cele din ’42, și să le dea foc. Și ne-au pus pe noi să facem asta. A fost o muncă îngrozitoare, dar măcar scheletele acelea erau prea vechi și își pierduseră toate trăsăturile vizibile.

— Și Filip?

— Filip și croitorii lui și-au continuat treaba. Dormeam cu toții împreună într-o magazie din cărămidă din spatele cortului cu haine, și croitorii făceau tot ce puteau ca să ne asigure un pic de confort. Furau haine pentru noi și ne împărțeau din bunătățile primite în dar de la doamnele nemțoaice. Filip chiar a încercat să mă învețe să cos ca să pot să mă transfer la o muncă mai ușoară, dar n-am știut niciodată să-mi folosesc degetele cu dexteritate și seara eram prea obosit ca să învăț o meserie atât de grea. Așa că am rămas la cadavre. Chiar și așa, m-am considerat norocos pentru că încă eram în viață. Fuseserăm împărțiți în două grupe, câte una pentru fiecare crematoriu, și în toamnă au dezafectat celălalt cuptor și i-au împușcat pe toți, chiar la marginea fiecărei gropi săpate cu mâinile lor. La momentul acela, nemții deveniseră tot mai neliniștiți și trebuia să ne grăbim cu săpatul gropilor, dar la haine nu renunțaseră, nenorociți lacomi ce erau! Nu reușeam să facem față cu sortarea lucrurilor și Filip mi-a făcut rost de o muncă la tăierea tivurilor și scoaterea monedelor și a bijuteriilor ascunse înăuntru. Treaba asta a picat la tanc. Al doilea crematoriu a fost închis în ultimele zile din 1944, iar cortul la începutul lui ’45. N-au păstrat decât patruzeci de deținuți și ne-au pus să curățăm mizeria, însă în noaptea de 17 ianuarie, paznicii, atâția câți mai rămăseseră, s-au hotărât să plece și n-au vrut să ne lase în urmă.

Ester se holbă la el, încercând să pună cap la cap datele. La vremea respectivă, nu știuse în ce dată erau, căci la Birkenau pierduse șirul zilelor, dar de atunci aflase că noaptea de 17 ianuarie fusese cea în care nemții inițiaseră marșul morții afară din lagărul de la Birkenau. În timp ce ea se lupta ca să îi țină pe Naomi și Isaac în baracă, Filip se lupta să evadeze de la Chełmno pentru a rămâne în viață.

— Povestește-mi! îl îmboldi pe Noah, și el continuă în timp ce-și freca fruntea ca și cum

amintirile îi provocau fizic mâncărimi:

— Era noapte și intraserăm în magazie să ne culcăm când paznicii au început să bată în ușă ca să ne spună să ieșim și să ne încolonăm câte cinci. Știam exact ce voiau să facă și ne-am pregătit de apărare. Cam jumătate dintre noi dormeau la parter, dar eu și Filip dormeam la etaj, slavă Domnului! Pe sărmanii de la parter i-au îmbrâncit afară și i-au împușcat. Am auzit: bang, bang, bang, bang, bang! Și din nou: bang, bang, bang, bang, bang! Atât de lipsiți de scrupule, de eficienți! Știam că urmăm noi, dar nu puteau ajunge la noi decât printr-un chepeng, așa că am pus tot ce aveam peste el ca să-i împiedicăm. L-au trimis pe șeful poliției locale, dar l-am învins și i-am luat pușca. În viața mea n-am fost așa de speriat, Ester, și atât de însuflețit! După luni de rutină menită să ne distrugă sufletele, am fost încântat să fac ceva, să mă opun. Nemții erau furioși și au tot încercat să tragă în clădire, dar noi ne-am îndepărtat de geamuri, iar pereții erau făcuți din cărămidă poloneză solidă și au rezistat tuturor asalturilor. Credeam că aveam să scăpăm. Credeam că urmau să se plictisească și să plece, dar pe urmă au aruncat cu trasoare.

— Trasoare?

— Gloanțe trasor. Au aterizat spărgând ferestrele drept pe paiele pe care dormeam. Locul a luat imediat foc, flăcările au cuprins grinzile și scândurile din podea, încăperea s-a umplut de fum și ne-am trezit prinși în capcană. I-am auzit pe nemernicii de SS-iști cum râdeau afară… Scuză-mi limbajul! îți jur că eram gata să mă arunc în genunchi și să mor, dar Filip nici n-a vrut să audă! Nemții stăteau în fața clădirii și așteptau fie să ieșim pe ușă, fie să ardem sub ochii lor, numai că în partea din spate a magaziei se găsea o fereastră. Era amplasată sus, însă dădea spre un câmp și dincolo de el era o pădure. Tot ce trebuia să facem era să sărim…

Ester își ținu respirația. Își imagină scena cu magazia în flăcări și, cu puterea minții, îi îndemnă pe oameni să fugă.

— Și…

— Și am sărit. Eu, Filip și poate alți șase sau șapte. Am sărit și am luat-o la goană. Ninsese și zăpada ne-a amortizat căderea, dar ne și îngreuna fuga și lumina totul în jur. Flăcările se reflectau în ninsoare în timp ce alergam către pădure, dar aproape am ajuns acolo înainte să ne vadă. Au început să tragă în noi și, din acel moment, fiecare a fost pe cont propriu. Am alergat printre copaci și m-am pitulat printre tufișuri. M-am zgâriat ca naiba, dar am găsit o veche vizuină de viezure. Mulțumită naziștilor, care mă înfometaseră ani în șir, am încăput în ea și am rămas acolo. Timp de două zile. Nu am ieșit decât noaptea ca să sug zăpadă, până ce am fost convins că plecaseră. Când m-am simțit în siguranță, am ieșit, am străbătut pădurea până la râu și de acolo am mers pe jos până la Grudziądz.

— Și ceilalți?

Noah îi zâmbi trist.

— Nu știu. Îmi pare foarte rău, Ester, dar chiar nu știu! Mă rog să fi scăpat și ei cu viață, dar nu m-am întâlnit cu niciunul după ce am evadat. Vin aici în fiecare zi ca să caut anunțuri, dar deocamdată biletul tău e singurul pe care l-am găsit. Îi luă mâinile în ale lui și adăugă: îmi pare rău că nu-ți pot spune mai multe, dar ceva trebuie să știi: Filip te iubește mult. Dacă e viu și teafăr, cu siguranță se va întoarce să te caute. Nu trebuie decât să te rogi și să-ți păstrezi încrederea.

— Mulțumesc, Noah! Mulțumesc mult! Locuiești aici, în Łódź?

— Deocamdată. Mă crezi sau nu, dar înainte de război am fost actor și am fost invitat să mă alătur unui comitet care intenționează să înființeze un teatru evreiesc.

— Ceva bun de făcut pe lume? îl imită Ester.

— Exact! Orașul ăsta are mare potențial artistic. Varșovia este în ruine, din păcate, dar asta înseamnă că mulți oameni aleg să vină să trăiască în Łódź. Avem șansa de a transforma praful distrugerilor în creație, și abia aștept să fac parte din acest proces. Nu e același lucru cu a avea o familie, dar este totuși un act de creație, și trebuie să ne găsim alinarea oriunde putem.

Ester îi zâmbi.

— Ai dreptate, Noah. Și sunt convinsă că implicarea ta va duce la lucruri minunate. Abia aștept să asist la prima ta reprezentație!

— Împreună cu Filip?

— Împreună cu Filip, confirmă Ester cu fermitate, cu toate că îndoiala își făcea din nou loc în sufletul ei.

Ce fel de aroganță era aceea de a pretinde că deține puterea de a afirma că soțul ei trăia când atâția alții își puneau întrebări, aveau îndoieli? Noah era ultima persoană care îl văzuse pe Filip în viață, cu excepția neamțului care ar fi putut să-l împuște sau a oamenilor buni care ar fi putut să-l adăpostească. Trebuia să-și păstreze încrederea.

Își notă adresa lui Noah, își luă la revedere de la el și-și îndreptă pașii, ca întotdeauna, spre catedrala Sf. Stanislav. Dacă Filip trăia, ar fi fost prezent la momentul când clopotele băteau miezul zilei, așa cum se întâmplase când erau tineri și timizi, și pierduseră timp prețios mâncându-și prânzurile în capetele opuse ale scării.

— Oh, Filip, mi-e tare dor de tine! îi spuse ea pietrei în timp ce-și ocupa locul unde șezuse întotdeauna în pauza de prânz de o jumătate de oră de la spital.

Era conștientă că trebuie să reînceapă lucrul. Erau mulți oameni suferinzi. Aveau nevoie de ea, iar Ester le datora îngrijire, dar nu încă. Nu până nu îl găsea pe Filip. Și Filip urma să vină, nu-i așa?

Aruncă o privire spre locul unde stătuse el, încercând să-i cheme imaginea în aerul primăverii, însă trecuseră doi ani întregi de când fusese smulsă din Łódź și, spre rușinea ei, nu mai reușea să-și zugrăvească în minte toate detaliile prețioase ale înfățișării lui. Strălucirea iubirii era însă puternică și acum, iar Ester o privi și picură fiecare gram din ea în univers, în speranța că astfel avea să îl aducă înapoi pe Filip.

Trebuia să se întâmple. Totuși, dacă urma să-și petreacă tot restul vieții stând pe treptele goale în fiecare zi la prânz, așteptând ca o femeie nebună pe cineva care nu avea să vină niciodată? Se scutură ca să-și alunge gândurile negre. Prefera să facă asta în loc să își asume riscul de a rata chiar și cea mai mică șansă de a-l regăsi pe Filip, căci asta ar fi fost într-adevăr o nebunie.

— Ester? Dumnezeule mare… Ester!

Sări în picioare și se răsuci în grabă pe călcâie în direcția vocii.

— Filip?

Mulțimea de pe strada Piotrkowska păru să se răsfire pentru a-i face loc cuiva care purta o haină largă, un zâmbet mare pe față și o fundă elegantă în părul blond.

— Leah!

Durerea o împunse pe moment pe Ester, însă în clipa următoare cobora în fugă treptele pentru a-și lua în brațe sora. Nu era Filip, dar crezuse că Leah murise, așa că era o binecuvântare să o aibă aici, cu ea, și să o strângă în brațe. Și dacă cineva dintre cei dragi supraviețuise iadului, de ce nu și ceilalți? O lipi pe Leah de ea.

— Am fost acasă la Krystyna, icni Ester cu fața înfundată în pieptul frumos rotunjit al lui Leah. Nu am găsit pe nimeni acolo. Credeam că ai fost luată prizonieră. Credeam că te-au…

— Gazat? Nici vorbă! Bănuiesc că au ajuns la noi în sat, dar deja plecaserăm și eu căpătasem, hmm, o nouă identitate.

— O altă nouă identitate?

Leah chicoti.

— Mda. E o poveste lungă, dar vom avea timp mai târziu pentru ea. Acum vreau să aflu totul despre tine. Am venit în Łódź cât de des am putut ca să te caut, Ester.

Ester se încruntă la ea.

— Dar de ce n-ai mers direct acasă la Ana?

Leah făcu o mutră caraghioasă atât de dureros de familiară pentru Ester, încât îi veni să izbucnească în lacrimi la vederea ei. Sora sa devenise femeie în toată puterea cuvântului, asta îi era clar, însă preț de o clipă păruse fetița de trei ani de odinioară.

— Krystyna nu mai ținea minte adresa, dacă poți să-ți închipui! Mi-a spus că nu prea venea la Łódź pentru că urăște orașele. Eu aveam adresa de pe strada Bednarska a familiei Kaminski, dar altcineva locuiește acum acolo, așa că n-am avut încotro și am mers la comitetul de ajutorare ca să caut anunțuri. Și astăzi…

— Astăzi ai văzut anunțul meu.

— L-am văzut și l-am notat. N-am vrut să-l smulg de pe panou, în caz că Filip… își stăpâni cu greu emoția și adăugă: încă nu l-ai găsit pe Filip?

Ester clătină din cap și sora ei mai mică o strânse la piept.

— Nu-ți face griji! E timp. Oamenii s-au împrăștiat prin toată Polonia și dincolo de granițe. Unii s-au alăturat armatelor, alții sunt probabil internați în spitale și alții se ascund sau sunt pe drum înapoi spre casă. Filip o să vină, sunt convinsă.

— Mă rog pentru asta, îi dădu dreptate Ester, înghițindu-și nodul din gât. Știi ceva de tata? întrebă ea. Sau de Benjamin?

Leah privi în pământ.

— Au murit amândoi, Ester. Aceasta din urmă își plecă trist capul, acceptând inevitabilitatea dureroasă a realității, dar vorbele rostite apoi de

Leah o făcură să-l ridice brusc, uimită și îngrozită: Au fost spânzurați.

— Spânzurați? Amândoi? Pentru ce?

Leah își șterse o lacrimă din ochi.

— Pentru că au ucis un ofițer neamț. L-au așteptat la ieșirea din birourile din piața Bałuty și l-au atacat cu sticle sparte. Până la urmă sigur că au fost îndepărtați cu brutalitate, dar nu înainte de a-l răni mortal în tâmplă. Au fost spânzurați în aceeași după-amiază. Unul dintre bărbații care au fost lăsați în urmă ca să curețe ghetoul mi-a povestit că toată lumea s-a adunat ca să-i vadă și că numele lor au fost rostite în șoaptă de către mulțime, care îi considera eroi pentru că îndrăzniseră să li se opună naziștilor. Mi-a spus că mulțimea a aplaudat și i-a aclamat când ștreangurile le-au fost legate de gât și că au pășit ovaționați în Rai.

Picioarele lui Ester tremurară și se lăsă să cadă pe treptele catedralei, încercând să digere informațiile.

— Dar de ce? întrebă ea.

Leah se lăsă pe vine lângă ea.

— Numele ofițerului era Hans Greisman.

— Hans? se holbă la ea Ester. Vrei să spui că…?

Leah confirmă cu un gest din cap.

— Tata nu a fost luat pe sus și mânat ca vitele, și nici împușcat ca un animal, ci a plecat în glorie, răzbunându-se pe bărbatul care încercase să mă violeze.

— Și tatăl lui Filip l-a însoțit. Ce a fost, un act final de sfidare?

— Exact! Ester o auzi pe Leah cum înghite în gol și o privi cu mai mare atenție.

— Mai e ceva?

— Da. Tata mi-a scris. Probabil chiar în noaptea de dinainte de a muri, și a găsit pe cineva care să-mi aducă scrisoarea. Era o scrisoare scurtă – știi bine, Ester, că nu-i plăcea să peroreze – dar foarte frumoasă. Mi-a scris cât de mândru era de

amândouă, cum se ruga zilnic pentru noi și-l implora pe Domnul să ne țină în viață ca să avem parte de un viitor mai fericit. Și ne-a cerut să-l ținem pe el și pe mama în inimi și în sângele nostru și că spera ca într-o zi să avem copii care să ne ducă familia mai departe.

Lacrimile curgeau acum șuvoi din ochii lui Ester, iar ea nu se obosi să le ascundă. Pippa nu fusese răpită numai de la ea, ci și de la Filip și de la bunici, toți patru plecați acum la Domnul. Trebuia să o găsească.

— Leah…, dădu să spună, dar sora ei ridicase mâna ca să-i dea părul de pe față și soarele aruncă o sclipire pe ceva auriu de pe degetul inelar al fetei.

Ester îi prinse mâna și se uită mirată la verigheta simplă din aur.

— Te-ai căsătorit?

Leah se înroși.

— Da.

— Deci asta este noua ta identitate!

Leah dădu din cap.

— Adam e fermier, are pământ în apropiere de casa Krystynei. E evreu după tată, dar mama lui e prusacă și i-a făcut documente cu mult înainte să izbucnească războiul. Iar după măritiș, am căpătat și eu acte dintr-astea.

— Grozav, Leah! Când o să-l cunosc?

Leah păru să se sfiască brusc.

— Poate chiar acum, ce zici?

— Acum?

Sora ei se răsuci și îi făcu semn cuiva aflat pe trotuarul de vizavi, iar un tânăr roșcovan veni în mare grabă.

— El este Adam Wójcik, soțul meu.

Leah chicoti, și Ester îi mulțumi Domnului că măcar cineva rămăsese neatins de ravagiile războiului.

— Mă bucur să te cunosc! bâigui, încercând să cuprindă cu mintea toate noutățile bulversante.

— Plăcerea e de partea mea, Ester!

Tânărul îi scutură mâna și-și puse un braț protector în jurul lui Leah.

— Mă bucur mult că te-ai întors acasă teafără și nevătămată! Leah vorbește tot timpul despre tine. Sora ta mai mică te adoră.

— Ba nu! râse Leah, plesnindu-l în glumă.

Ester zâmbi, lăsându-se purtată de valul minunatei normalități a tachinărilor dintre cei doi.

În clipa următoare însă, haina lui Leah se deschise și Ester îi văzu pântecul rotunjit și suficient de mare pentru a împunge țesătura rochiei.

— Ești însărcinată!

Leah își prinse pântecul cu mâinile și se sprijini de Adam.

— Da. Tata ar fi fost bucuros, nu crezi?

— Foarte. Cât mai ai?

— Nu mult, aproape că se fac opt luni. Slavă Domnului că e Ana aici! Mai practică și acum moșitul?

Ester încuviință dând din cap, incapabilă să rostească vreo vorbă. Își aminti din nou de Pippa, se clătină pe picioare și se așeză greoi pe scară.

— Sper să nu fi ruginit prea tare! continuă să pălăvrăgească Leah. Presupun că nu prea a avut de lucru ca moașă în lagăr, nu-i așa?

Ester își cuprinse capul în mâini.

— Nici n-ai idee! răspunse.

Enormitatea a tot ceea ce trăise și ceea ce ratase o învălui brusc și leșină pe treptele catedralei Sf. Stanislav.

TREIZECI ȘI CINCI

IUNIE 1945

ANA

— Acum vă puteți odihni amândoi.

Ana îi zâmbi mamei culcușite în patul cald, cu pruncul sugând mulțumit la sân, și se gândi că nu avea să se sature niciodată să rostească aceste vorbe. Dintotdeauna crezuse că miracolul nașterii e o binecuvântare, dar niciodată nu se gândise că e o binecuvântare și să ai căldură, îngrijire și pace ca să te poți ocupa în voie de copil după naștere. Pruncul fusese poziționat cu șezutul înainte, așa că gravida fusese adusă la spital pentru a fi ținută sub observație. Îndatoritor, bebelușul se răsucise în ultima clipă și nașterea decursese bine, fără a fi nevoie de intervenție chirurgicală, dar simplul fapt că operația ar fi. Fost posibilă îi umplea Anei inima de recunoștință.

Cei trei mii de prunci aduși pe lume în mizeria și ura de la Birkenau aveau să o bântuie pentru totdeauna. Fuseseră bieții nou-născuți evrei înecați de Klara în găleată sau lăsați pur și simplu să se stingă în brațele mamelor lor distruse. Fuseseră cei cărora li se permisese cu generozitate să fie hrăniți, însă ale căror mame erau prea malnutrite pentru a avea lapte, așa încât muriseră oricum. Și fuseseră pruncii smulși din brațele mamelor…

Ana îi zâmbi din nou mamei și merse să-i dea vestea bună tatălui, care se plimba neliniștit pe hol. Ochii lui se luminară și bărbatul se repezi la patul soției ca s-o sărute tandru și să-și plimbe vârfurile degetelor, minunându-se, pe creștetul fiului său. Era exact așa cum trebuia să fie: Maria cu pruncul în iesle și Iosif veghindu-i. Cu asta fusese și ea binecuvântată de trei ori și, deși încă simțea lipsa

lui Bartek în fiecare fibră a ființei, faptul că îi avea pe cei trei fii alături era o consolare prețioasă. Sărmana Ester însă nu avea copil și nici soț, iar Anei i se frângea inima văzând-o cum se ofilește. În privința lui Filip nu putea face nimic decât să spere că e în viață și că avea să se întoarcă la soție. Dar în privința Pippei…

Inima îi făcu un salt când ieși din salonul de maternitate și îl văzu pe bărbatul de vârstă mijlocie, îmbrăcat în uniforma kaki a armatei poloneze, cu șapca ținută respectuos în mâini, stând și privind-o cu ochi blânzi.

— Rabine! Se grăbi spre el și-i prinse mâinile în strânsoare, apoi adăugă: Mă bucur că v-ați întors cu bine din călătorii!

Isaiah Drucker, rabin militar în armata poloneză, se dedicase sarcinii aproape imposibile de luare a urmei copiilor orfani evrei care supraviețuiseră războiului în ascunzători și de aducere a lor înapoi în comunitatea și la credința lor strămoșească. Un doctor amabil care lucra în spital o auzise pe Ana întrebând de modul în care puteau fi găsiți copiii pierduți în timpul războiului și sugerase că rabinul ar putea fi un bun contact pentru identificarea pruncilor „germanizați” la Birkenau.

Ana făcuse cunoștință cu rabinul cu două săptămâni înainte, în ziua în care fusese anunțată victoria Aliaților în Europa. Se întâlniseră într-o cafenea animată din centrul orașului, înconjurată de străzi pline de oameni care petreceau după aflarea veștii despre capitularea Germaniei. Erau amândoi bucuroși, însă problema pe care o discutaseră fusese una cât se poate de gravă. Chiar dacă războiul se încheiase, consecințele sale aveau să dăinuie pentru foarte mult timp, iar una dintre ele era soarta copiilor luați din sânul familiilor biologice și împrăștiați prin toată Europa. Copii ca Pippa.

— Aveți vreo veste? se grăbi să-l întrebe Ana pe rabin.

Rabinul Drucker ridică prevenitor un braț.

— Poate că nu tocmai vestea pe care o așteptați dumneavoastră, doamnă Kaminski, dar am găsit trei copii cu tatuajele pe care le-ați descris.

— Cu cifre însemnate la subsuoară?

— Exact.

— Ce cifre?

— 57892, 51294 și 47400.

— 47400, repetă Ana.

Cât de chinuitor de apropiat de numărul lui Ester!

— Sunteți sigur că numărul conține cifra șapte?

— Am fotografia. Uitați-o!

Scoase o poză pătrată în sepia și i-o întinse. Ana se mișcă pentru a lăsa lumina să cadă direct pe fotografie. Vederea începuse să o lase chiar dinainte de Birkenau, iar alimentația din lagăr înrăutățise situația, dar până și retinele ei obosite văzură linia care tăia cifra șapte săpată în pielea moale cu preciza cu care Ester îi tatuase pe toți copiii, chiar și pe al său.

— Autoritățile poloneze dețin documente, continuă Drucker, așa că putem găsi numele mamei, dar de aici încolo…, ridică el neputincios din umeri. Am reușit să-i aducem pe copii la orfelinatul de aici, din Łódź, iar când vom primi documentele vom încerca să găsim mamele.

— Și dacă nu reușiți?

Rabinul zâmbi trist.

— Dacă documentele arată că mamele au fost evreice, îi voi duce pe copii la orfelinatul pe care l-am înființat de curând la Zabrze ca să fie crescuți în credința noastră.

— Și dacă mama nu este găsită?

Drucker își plecă îngândurat capul.

— Pot să răspândesc vestea în sinagogi și să afișez anunțuri pe holurile de la comitetul de ajutorare, în speranța că le va citi vreo rudă, dar mai mult de-atât…

Își desfăcu larg brațele și Ana dădu din cap în semn de înțelegere. Urma să meargă mai târziu la orfelinat ca să îi vadă pe nou-născuții aduși de ea pe lume în Blocul 23 care scăpaseră cu viață ca prin minune. Dacă închidea ochii, vedea soba din cărămidă aspră pe care mamele suportaseră chinurile facerii, vedea privirea de pace desăvârșită a fiecărei mame care își ținuse în brațe pruncul și pe cea de suferință a mamelor din ale căror brațe nou-născuții fuseseră smulși de Wolf și Meyer. Fiecare dintre copiii însemnați la subsuoară avea în el o părticică din ea și era hotărâtă să afle numele mamelor prin intermediul rabinului și să dea de veste prin orice mijloace. Cunoștea oameni în Crucea Roșie și la ANUAR, iar fiii ei erau dornici să ajute.

Bronislaw și Zander lucrau acum în spitale și erau în legătură cu rețelele poloneze care luptau pentru restabilirea mândriei naționale. Cât despre Jakub, el își continua ucenicia la tipografia unde muncise tatăl său, însă își petrecea mare parte din timp în întruniri politice. Ana știa că fiii ei își făceau griji pentru viitorul Poloniei sub dominație sovietică și aveau dreptate să-și facă, dar bietul ei creier obosit nu reușea să se concentreze decât asupra unui singur lucru: aducerea pruncilor înapoi la mamele lor. Se săturase de politică, să se lasă purtată de valurile iscate de lumea cea mare, și acesta era lucrul pe care îl știa și înțelegea pe deplin. Dacă reușeau să reunească chiar și o singură mamă cu pruncul ei, avea să simtă că începe cumva să repare măcar o părticică din dezastrul provocat de Birkenau și de toate celelalte lagăre barbare. Atâta doar că își dorea ca acea unică mamă să fie Ester.

Își privi ceasul de la mână – era aproape miezul zilei.

— Veniți cu mine, rabine!

Îl luă de braț și îl conduse pe coridor la o fereastră mare. Soarele se strecura prin ea, iar pe

strada Piotrkowska oameni îmbrăcați în haine de vară viu colorate stăteau la mesele scoase pe trotuar ale cafenelelor, duceau acasă sacoșe burdușite cu cumpărături sau se opreau din drum să stea de vorbă cu prietenii întâlniți. Dar vizavi de spital, pe treptele catedralei Sf. Stanislav, ședea Ester. Era singură și stătea nemișcată, urmărind mulțimea din jur cu o speranță în ochi care îi frângea Anei inima. Ținea în poală un covrig, dar, deși degetele ei îl fărâmițau, nici o bucățică nu îi ajungea în gură. Ana i-o arătă rabinului.

— E acolo în fiecare zi. Își așteaptă soțul să vină să o găsească. Acolo s-au cunoscut. Și tot acolo el a cerut-o de soție.

— Crezi că va veni?

Ana oftă.

— Cu voia lui Dumnezeu. Știm că a fost dus la Chełmno și că a evadat spre sfârșitul războiului dintr-o magazie în flăcări, dar mai mult de atât nu am aflat. Am fost cu Ester să căutăm în pădure, în caz că a fost ucis și cadavrul i-a rămas acolo, dar n-am găsit nimic.

Ana privi pe fereastră în jos la tânăra ei prietenă și-și aminti de sumbra lor călătorie. Găsiseră locul barăcilor din lemn și pe cel unde se aflaseră crematoriile uriașe din lut unde atâția oameni din Łódź își găsiseră sfârșitul, precum și resturile arse ale magaziei din cărămidă din care bănuiau că evadase Filip. Scotociseră prin pădure toată ziua și Jakub chiar împrumutase câinele unui prieten, însă niciunul dintre ei nu găsise altceva decât clopoței și iepuri de câmp.

— Filip nu e aici, îi spusese Ana lui Ester pe cel mai blând ton posibil atunci când începuse să se lase asfințitul și fusese nevoită să o întrerupă din căutări.

— Presupun că e o veste bună, îi răspunsese Ester, dar ei nu i se păruse că gândea asta.

Ana își făcea griji că prietena ei începuse să creadă că Filip e mort. Și cine ar fi învinovățit-o,

dacă așa era? Chełmno nu era departe de Łódź și mult mai aproape decât Auschwitz, așa că, din moment ce ele izbutiseră să se întoarcă acasă în urmă cu trei luni, el de ce nu reușise?

— Poate că este internat într-un spital, îi repeta Ana lui Ester atunci când tânăra ridica aceeași problemă, însă posibilitatea părea din ce în ce mai îndepărtată.

Războiul se terminase. Spitalele erau acum deschise și primeau refugiați. Dacă Filip ar fi avut nevoie de îngrijire medicală, ar fi căpătat-o cu siguranță, și în acest caz numele său ar fi fost înregistrat în sistem. Asta, firește, dacă și-l amintea.

Ana își apăsă fruntea de geam. Întorceau mereu lucrurile pe toate părțile și analizau variantele, dar, indiferent ce își puteau imagina în privința sorții bietului Filip, de un lucru erau sigure: că nu se afla lângă soția lui. Iar asta îi frângea Anei inima bucată cu bucată.

— Am cerut la toate spitalele să fiu anunțată dacă au în îngrijire un Filip Pasternak, dar prea mult în plus nu pot să fac, îi spuse ea rabinului. Dar, dacă aș putea să-i găsesc fiica…

Rabinul Drucker o privi trist pe Ester și dădu din cap.

— Voi face tot ce-mi stă în putință, vă promit!

— Sunteți un om bun.

Drucker se răsuci cu fața către ea.

— Nu știu ce să zic, doamnă Kaminski. Teamă mi-e că în ultimii ani ștacheta binelui a fost mult coborâtă.

Ana îl prinse de mână.

— Nu e adevărat. Chiar dacă pare că naziștii ne-au sufocat cu o pătură a urii, pe măsură ce ea e ridicată, găsim tot mai multe exemple de curaj și bunătate. Copiii a căror urmă a fost luată au fost adăpostiți și ținuți în viață. Atât de mulți evrei au supraviețuit mulțumită vajnicilor cetățeni care i-au

ascuns, și tocmai această capacitate a noastră de a ne păsa de semeni ne va duce mai departe.

Bărbatul îi zâmbi.

— Îmi place lumea în care dumneavoastră aduceți prunci la viață, doamnă Kaminski.

Ana îi răspunse tot cu un zâmbet, dar ochii îi fugiră din nou spre Ester, care stătea în continuare rigidă pe treptele catedralei.

— Ce n-aș da să o aduc pe *ea* înapoi la viață, rabine.

— Ce număr ați spus? 41400?

— Exact.

Rabinul își apăsă mâna peste a ei în semn de încurajare.

— O să continui căutările.

Iar după aceea plecă, și Ana rămase singură să o urmărească pe Ester forțându-se să se ridice în clipa când ceasul catedralei bătu ora 12.30 pentru a se îndepărta târșâindu-și picioarele, cu capul plecat și firimiturile covrigului împrăștiindu-se în jur spre a fi ciugulite de păsările lacome.

TREIZECI ȘI ȘASE

1 SEPTEMBRIE 1945

ESTER

Ester stătea așezată pe scara catedralei și privea păsările care ciuguleau cu poftă din firimiturile de la langoșul ei. Ana făcuse un foitaj crocant în dimineața aceea, încercând să îi stârnească pofta de mâncare, și Ester încercase să mănânce, chiar încercase, dar stomacul ei părea să se fi micșorat fie de la privațiunile la care fusese supus la Birkenau, fie din cauza goliciunii chinuitoare a vieții pe care o ducea după ce scăpase de sârmele ghimpate. Știa că e norocoasă să aibă un loc sigur și iubitor în care să trăiască alături de Ana și de fiii ei și-și îndrăgea nespus prietena, dar casa Anei nu era acasă.

Își continuau cu toții viața și asta era bine. Bronislaw urma să se mute la Varșovia pentru a-și lua în primire postul de șef al unei secții de spital, Zander își dăduse ultimul examen la Facultatea de Medicină, iar Jakub se descurca bine la tipografie și-i făcea curte unei tinere încântătoare. Până și Ana își vedea de viața ei; muncea din greu și aducea pe lume alți și alți prunci. Ester se simțise privilegiată să-i însoțească la micuța ceremonie omagială organizată în memoria lui Bartek la biserica lor locală, revenită la funcția inițială după ce fusese transformată în fabrică de saltele, și înălțase propria rugăciune pentru Sarah, obligată să muncească acolo în perioada ghetoului, și pentru Ruth. Cum sinagogile se redeschiseseră, ea și Leah făceau planuri pentru a-i omagia într-o ceremonie pe Mordecai și Benjamin, care muriseră atât de eroic, însă voia să aștepte până când se întorcea Filip.

Ceasul bătu miezul zilei și Ester își ridică privirea spre el și mai sus, spre cerul albastru. Era 1 septembrie și se împlineau fix șase ani de când Germania invadase Polonia cu tancurile și mitralierele nemiloase ale nesățiosului Al Treilea Reich care le distruseseră viețile. Se împlineau fix șase ani și de când Filip se așezase într-un genunchi în fața ei și o ceruse de soție, iar ea răspunsese cu un „da” ce-i izbucnise din piept într-o explozie glorioasă de bucurie de care acum aproape că-i era imposibil să-și mai amintească. Fiecare zi care se scurgea fără vești de la el destrăma tivul căsniciei lor mult prea scurte și uneori Ester se întreba dacă nunta lor avusese loc cu adevărat.

Își duse o mână la burtă. Linii îi brăzdau acolo pielea distrusă de lagăr, linii care stăteau mărturie că purtase în pântec un prunc, pruncul pe care îl ținuse în brațe timp de trei zile minunate înainte de a-i fi smuls pentru a fi „germanizat”. Ester chiar nu voia să urască nimic și pe nimeni, dar Dumnezeu s-o ierte, tare greu îi era!

Își forță mintea să sară de la întunecimea nazistă la lucruri mai plăcute. Primise o scrisoare de la Naomi prin intermediul comitetului de ajutorare a evreilor. Fata reușise cumva să schimbe trei trenuri și ajunsese în sud, la Salonic, pentru a se reuni cu tatăl și surorile ei, cu toții, ca prin miracol, scăpați cu viață. Fuseseră foarte încântați să îl cunoască pe pruncul Isaac și aveau de gând să îi dea numele lui restaurantului pe care se pregăteau să-l deschidă. Ester trebuia să le facă o vizită, așa cum stabiliseră la Birkenau.

— Va trebui să vii să vizitezi Salonicul atunci când toate astea se vor termina, își aminti Ester că îi spusese draga ei prietenă chiar în ziua când se cunoscuseră în mizeria de la Birkenau.

Se holbase atunci la ea, uimită de optimismul său viguros.

— Chiar crezi că se va întâmpla? o întrebase.

— Sigur că da, într-un fel sau altul, și atunci ce rost ar avea să ne gândim la tot ce poate fi mai rău?

Ei bine, Naomi avusese dreptate, iar acum războiul chiar se terminase și Naomi era acasă și o invitase să vină în vizită. Însă nici vorbă să meargă în Grecia fără soțul ei. Își lăsă ochii să urmărească un nor alb care plutea inofensiv pe deasupra turnului cu ceas. Vremea fusese la fel la aceeași dată din 1939, însă abia dacă apucase să se sărute pentru întâia oară cu Filip, că avioanele spintecaseră, întunecate și amenințătoare, cerul strălucitor albastru.

— Grăbește-te! o zorise atunci Filip, luând-o mână și trăgând-o în sus pe scări spre intrarea în catedrală, iar Ester nu mai știa dacă asta fusese cea mai fericită ori cea mai nefericită zi din viața ei.

Era o întrebare pe care și-o pusese la nesfârșit în anii tulburi care urmaseră și de care se temea că avea să o bântuie pentru totdeauna. Era oare mai bine să fi cunoscut o fericire așa de frumoasă dacă absența sa ulterioară aducea atâta suferință? Măcar în lagăr emoțiile îi fuseseră amorțite, la fel ca toate celelalte funcții ale corpului, însă aici, la Łódź, locul unde ei doi fuseseră împreună, păreau să o înjunghie constant.

Scoase din buzunar propria copie a scrisorii pe care o găsise în dormitorul Anei cu o săptămână în urmă. Nu spionase, nici măcar nu știuse că există ceva de spionat. Doar căutase o fundă neagră cu care să-și lege părul la muncă și o găsise acolo, pe noptieră, vârâtă sub peria de păr a Anei. Chiar și așa, nu ar fi atins-o dacă n-ar fi văzut ștampila de pe plic: „Societatea pentru Regăsirea Orfanilor Evrei.” Îi fusese imposibil să reziste tentației și, trăgând cu urechea, plină de vinovăție, la zgomotele din casă, sfârșise prin a deschide plicul.

Scrisoarea era semnată de un oarecare rabin pe nume Isaiah Drucker, care relata rezultatele unei călătorii făcute în Germania în căutarea copiilor

evrei. Din câte se părea, Ana apelase la acest bărbat pentru a-i găsi pe pruncii tatuați cu numere la subsuoară, iar el îi descoperise pe câțiva. Mai precis cinci, pe lângă alți trei dintr-o călătorie anterioară, însă niciunul dintre ei cu numărul 41400 însemnat pe pielea delicată. Rabinul adăugase și fotografii de mici dimensiuni și întunecoase, dar suficient de clare pentru a distinge un șir de mici subsuori tatuate cu grijă în pliuri de mâinile lui Ester.

Ester se holbase îndelung la poze, încercând să-și readucă în memorie imaginile mamelor ce își ținuseră pruncii în brațe în timp ce ea îi însemna atât de hidos pe pielea proaspătă în pregătirea momentului de după război, când copiii urmau să revină pentru a fi găsiți. Și unii dintre ei chiar erau găsiți. Din scrisoare, reieșea clar că Ana îi scrisese rabinului destoinic pentru a-l informa că un copil 51294 fusese returnat mamei lui în Belarus. De când citise scrisoarea, Ester dezbătea dacă ar fi trebuit să se bucure pentru acea femeie. Câteodată însă singura emoție autentică pe care o putea simți era o gelozie furioasă, copleșitoare.

— Îmi pare rău! șopti către cer.

Alt nor pluti benign în văzduh, și încercă să discearnă în el măreața bunătate a Domnului. Naziștii nu mai erau. Auzise că atât Irma Grese, cât și Maria Mandel fuseseră prinse și urmau să fie judecate, împreună cu mulți alții, pentru crimele comise. Pentru a sfârși, mai mult ca sigur, în ștreang. O soartă mai blândă decât meritau, dar ceea ce conta acum era că pacea fusese instaurată și că familiile se reuneau. Atâtea motive pentru a fi recunoscătoare, dar, oh, cât de mult le ducea dorul îmbrățișărilor lui Filip, cât de mult își dorea să-i poată spune că au o fiică și cât de mult își dorea să-l aibă alături în încercările de a o găsi pe Pippa! Fără el, totul i se părea lipsit de sens.

Se forță să-și mute ochii de la cer în jos, spre spitalul aflat vizavi de catedrală. Nu totul era lipsit

de sens. Avea munca ei, pacienții ei, colegii. O avea pe Ana și pe noii ei „frați”, și o avea pe Leah. Fiul surorii ei mai mici se născuse la numai două zile de la capitularea Germaniei, ca și cum știuse că atunci era momentul pentru venirea în siguranță pe lume. Când începuse travaliul, Leah era acasă, la ferma lui Adam, și-i trimisese vorbă Anei, dar până ce Ana și Ester să ajungă acolo în căruța lui Jakub, pruncul se născuse deja și Leah se odihnea în pat, cu Adam făcându-și de lucru mândru prin preajmă.

— Uitați-vă la el! exclamase el emoționat. Uitați-vă ce a putut să facă Leah!

Fusese atât de dulce în entuziasmul lui, încât Ester izbucnise în lacrimi, și Leah o îmbrățișase și îi spusese că urma să fie o mătușă grozavă, iar ea nu voise să strice momentul vorbind de propriul copil pierdut, așa că tăcuse. Acum îi părea rău. Pierderea Pippei nu era un secret rușinos, ci o tragedie. Nu ea se făcea vinovată de această pierdere, care îi fusese impusă în cel mai crud mod cu putință. Și totuși… Cum ar fi putut să înțeleagă toate astea cineva care nu fusese acolo? Și de ce să fi mânjit fericirea lui Leah cu propria ei suferință?

Încă își amintea noaptea îngrozitoare când stătuse cu Ruth în umbră, urmărind căruța care ieșea pe porțile ghetoului cu Leah ascunsă sub sacii plini de uniforme ale Wehrmachtului. Încă își amintea de soldatul care-și scosese baioneta și o auzea pe mama ei strigând în timp ce se prefăcea că are o criză pentru a le distrage atenția SS-iștilor. Vânătăile pe care Ruth le căpătase atunci în bătaie o slăbiseră atât de mult, încât îi micșoraseră substanțial șansele de supraviețuire, însă se sacrificase de dragul lui Leah, pentru ca fiica ei mai mică să poată trăi în liberate și în siguranță, și în inocență, ceea ce se și întâmplase. Percepția naivă a lui Leah cu privire la adevăratele ravagii făcute de război era un lucru pentru care merita să se bucure, nu să aibă resentimente. Totuși, uneori

părea o povară prea greu de purtat de umerii slabi ai lui Ester.

O singură bătaie de clopot marcă jumătatea de oră. Pauza se terminase și trebuia să se întoarcă la lucru. Piatra de pe trepte era rece sub picioarele ei, așa cum fusese și în ziua când Filip venise spre ea și o ceruse de soție. În ziua aceasta de septembrie, pe cer nu erau avioane, dar nici Filip nu era lângă ea. Ester împrăștie pe jos ultimele firimituri și urmări porumbeii care aterizau și le ciuguleau, uguind recunoscători la picioarele ei. De câte ori mai putea continua să facă asta? Câte alte zile mai putea veni să stea aici, în rămășițele din ce în ce mai șterse ale fostei ei vieți? Poate că venise momentul să renunțe la optimismul său prostesc? Dar, dacă o făcea, ce altceva pentru care merita să trăiască îi mai rămânea? Ce…?

— Ester?

Clipi și se holbă la porumbei de parcă se aștepta ca ei să-i fi vorbit.

— Ester, tu ești?

Picioarele cuiva se iviră în raza ei vizuală, iar porumbeii scoaseră un cârâit indignat și-și luară zborul. Ester nu îndrăzni totuși să-și înalțe privirea. De prea multe ori speranțele îi fuseseră spulberate și nu se simțea capabilă să înfrunte o nouă dezamăgire. Însă un braț se întinse și îi cuprinse, oh, atât de blând bărbia, ridicându-i-o, și în clipa următoare se uita în cei mai dragi, cei mai calzi, cei mai iubitori ochi din lume.

— Filip, icni ea, apoi strigă tare: Filip!

Se agăță de el, se prinse de hainele lui ca să îl tragă aproape, ca să se asigure că ceea ce vede e real, că el se află într-adevăr acolo, în fața ei.

— Ester, repetă Filip iar și iar, după care se aplecă și o sărută pe buze, și lumea explodă în cele mai strălucitoare și mai vesele culori.

— Ești aici, șopti Ester cu buzele lipite de ale lui. Ești viu! Ești aici!

Lacrimile porniră să-i curgă șuvoi pe față, amestecându-se cu ale lui. Brațele lui o înfășurau, mâinile lui îi mângâiau spatele, buzele lui îi sărutau fața, și dintr-odată toată durerea se evaporă, întunecimea de la Birkenau fu împinsă în umbrele trecutului și lumina iubirii o orbi și aproape că o făcu să se clatine pe picioare, însă brațele lui o ținură strâns.

— Unde ai fost? reuși Ester să îngaime după ce se desprinseră într-un final din îmbrățișare și se putu uita la chipul lui iubit.

— Peste tot. Am evadat de la Chełmno. Oh, Ester, a fost cumplit!

— Știu, spuse ea, trecându-și cu tandrețe degetele peste bărbia lui puternică. Mi-a povestit Noah.

— Noah? A reușit și el să scape? Este aici?

— Da, e aici, în Łódź. Mi-a spus că ai evadat din magazia unde vă țineau închiși, dar nu știa dacă ai supraviețuit împușcăturilor nemților.

— Am scăpat ca prin urechile acului. Un glonț m-a nimerit în picior, dar nu m-am oprit din fugă. Am traversat pădurea, am ajuns la râu și m-am ascuns în tufișurile de pe mal, și pe urmă am mers prin pădure în aval.

— Și apoi?

Filip oftă, se așeză pe scară și o strânse la piept.

— Eram slăbit, foarte slăbit, Ester. Aș fi murit dacă nu m-ar fi găsit niște luptători din Rezistență. Mi-au pansat rana și m-au hrănit. Am stat cu ei până ce m-am întremat un pic și am putut să merg, iar atunci un ofițer recrutor din armata poloneză a venit și ne-a cerut să ne alăturăm soldaților pentru asaltul final asupra nemților. Și asta am făcut. Am luptat, am făcut tot drumul până la Berlin – am luptat pe străzile orașului. A fost ceva extraordinar, Ester, însă în bătălia finală pentru Reichstag am fost împușcat.

— Din nou?

— Scuze!

Îi aruncă un zâmbet strâmb, iar Ester râse și-i luă fața în ambele mâini.

— Nu te scuza, dragul meu, scumpul meu soț! Filip al meu!

Filip o trase și mai aproape și o acoperi cu sărutări până ce aproape că rămase așa de amețită, încât nici nu îi mai păsa de traumele prin care trecuse el. Într-un târziu, Filip se desprinse din îmbrățișare.

— Am fost internat un timp într-un spital al Crucii Roșii. Îmi pierdusem cunoștința. Dar și după ce mi-am revenit, a trebuit să duc muncă de lămurire cu doctorii ca să mă lase să plec să te caut, adăugă Filip și duse mâna la păr, trăgându-l agitat pe spate, iar Ester scoase un icnet.

Jumătatea de sus a unei urechi îi lipsea și o cicatrice zimțată pornea de la ea și-i brăzda scalpul.

— Nu e atât de rău pe cât pare, o asigură el.

— Slavă Domnului, fiindcă arată groaznic!

— Știu. O să mai poți să mă iubești, Ester?

Ester îl plesni peste mână.

— Iubirea pentru tine e singurul lucru care m-a ținut în viață în toți acești ani. Asta și… Se întrerupse, apoi completă: Și n-o să las o cicatrice să mă împiedice să te iubesc și de acum înainte.

Întinse mâna și urmări linia tăieturii, minunându-se. Știa că, dacă ar fi fost cu doar un milimetru mai adâncă, l-ar fi pierdut pe Filip. Astfel de diferențe minuscule deciseseră supraviețuirea în cumplitul război, iar soarta lor fusese una norocoasă.

Reușiseră amândoi să treacă peste toate obstacolele și viitorul era din nou al lor.

— Dar tu? o întrebă Filip pe cel mai tandru ton posibil. Tu unde ai fost?

— La Auschwitz-Birkenau.

Ochii lui se umplură de tristețe.

— Tot timpul? Și ai supraviețuit?

Ester zâmbi.

— Da. La fel și Ana, și poate că și… Făcu din nou o pauză, apoi: Filip, am ceva să-ți spun.

El o privi adânc în ochi și Ester clipi iar, nevenindu-i să creadă că ceea ce trăia e real.

— Avem o fiică.

— O fiică? Oh, Ester! Adevărat? Unde e? întrebă Filip, uitându-se în jur.

Ester se lăsă în voia lacrimilor și a suferinței și se rezemă de el.

— Nu știu unde e, Filip. Îmi pare rău, dar nu știu! Mi-a fost luată la numai patru zile după naștere.

Ochii lui Filip se umplură de durere. Încercă să o tragă spre el, dar Ester se opuse.

— Însă avem un mijloc de a o găsi, Filip. Știu că Ana a început deja să o caute, dar nu m-am simțit suficient de puternică pentru a ajuta și eu… până acum.

De data asta nu se mai opuse când Filip o îmbrățișa.

— Acum suntem din nou împreună, Ester. Ne-am regăsit și o vom căuta și găsi și pe fiica noastră.

EPILOG

APRILIE 1946

Oriunde întorci capul, dai de pătuțuri. Umplu sala cu podea din lemn și ecou puternic și, din fiecare dintre ele, un copilaș, numai ochi, ne urmărește cu atenție. În privirile lor nu citesc speranță, sunt prea mici pentru așa ceva, ci mai degrabă un soi de nevoie fierbinte, un dor aprig care mă atinge nu la corzile inimii, ci și mai profund, până în pântec. A trecut mult de când nu a mai fost un copil înlăuntrul ființei mele, însă poate că sentimentul nu te părăsește niciodată. Poate că fiecare prunc pe care l-am adus pe lume a lăsat în urmă o părticică din el, o fărâmă de cord ombilical care face ca orice pereche de ochi mari de copil să îmi înmoaie cu ușurință inima. Și poate că în același chip m-a afectat fiecare naștere la care am ajutat în cei 27 de ani de lucru ca moașă.

Fac câțiva pași înăuntru. Pătuțurile sunt grosolan construite și reci, dar curate și bine îngrijite. Într-unul dintre ele plânge un bebeluș, și aud o voce de femeie cum se înalță într-un cântec de leagăn dulce și alinător. Scâncetele se transformă în sughițuri și se opresc, și numai muzica rămâne. La fel ca toate celelalte lucruri din această încăpere imensă, cântecul nu e deosebit ori interpretat cu talent, ci cu dragoste. Zâmbesc și mă rog ca acesta să fie locul pe care l-am căutat.

— Ești pregătită?

Mă răsucesc spre Ester, care stă în prag cu degetele încleștate de lemnul văruit al tocului ușii și ochi la fel de mari ca ai orfanilor din sală.

— Nu sunt sigură, îmi răspunde.

Întind mâna spre ea.

— Ce întrebare prostească! Nu vei fi pregătită niciodată, dar ești aici, acum, și asta e de ajuns.

— Dar dacă nu e…?

— Atunci, vom continua căutările. Hai, vino!

O trag după mine pe când o femeie vârstnică, toată numai zâmbete, își arată fața prietenoasă, croindu-și drum printre pătuțuri.

— Văd că ați ajuns. Mă bucur mult! Sper că nu ați avut o călătorie dificilă.

Nu-mi pot înăbuși râsul amar. Călătoria de azi-dimineață nu ne-a pus probleme, însă anii care au precedat-o au fost un amestec cumplit de răni și suferințe. Am străbătut, animate de din ce în ce mai puțină speranță, acel gen de drum întunecat și murdar pe care nimeni nu ar trebui să fie nevoit să-l parcurgă pentru a ajunge într-un astfel de loc dărăpănat. Călătoria ne-a secătuit de puteri pe amândouă, și indiferent de ceea ce tocmai am spus, nu sunt sigură cât timp vom mai putea continua.

Femeia cea vârstnică pare să înțeleagă. Își pune mâna pe brațul meu și dă din cap.

— Anii cei grei s-au dus.

— Sper să ai dreptate.

— Cu toții am avut enorm de pierdut.

Mă uit după Ester, care s-a furișat între timp spre pătuțul aflat cel mai aproape de fereastră. În el stă o fetiță cu smocuri de păr blond care îi încadrează fețișoara serioasă, luminată de soare. Când vede pe cineva apropiindu-se, copila se saltă clătinându-se, însă cu hotărâre, pe piciorușe. Ester pare să se clatine și ea prin empatie, însă străbate în grabă ultimii metri care o despart de pătuț și își așază mâna pe bară. Fetița întinde brațul spre ea și inima mi se frânge la vederea gestului, căci prea multe opreliști, prea multe îngrădiri, prea multă segregare și divizare au fost.

— Ea e? bolborosesc.

— Are pe corp un semn care aduce cu cel descris de voi, zice și ridică din umeri, stânjenită, bătrâna.

„Aduce cu…” nu-i suficient. Mă întristez și, dintr-odată, eu sunt cea care se simte nepregătită,

cea care își dorește brusc ca drumul cel întunecat și murdar să șerpuiască înainte, pentru că, atâta timp cât vom avea motiv pentru a călători, speranța va rămâne.

Încetează! Îmi vine să plâng, însă plânsul mi se oprește în gât, căci acum Ester întinde brațele și o ridică pe fetiță din pătuț, iar dorul pe care îl citesc pe fața ei este mai sfâșietor decât cel al tuturor bieților orfani din sală la un loc. A sosit timpul să aflăm adevărul. Să aflăm dacă a meritat călătoria.

— Stai să te ajut!

Mă reped și, împreună cu Ester, iau copila din pătuț și o întind, cu mare blândețe, pe masa pentru schimbat scutecele poziționată în mijlocul încăperii. Deasupra ei stă atârnată o jucărie mobilă din lemn, iar fetița zâmbește la vederea ei și își întinde degețelele spre siluetele de animale. Zăresc o străfulgerare de negreală la subsuoara ei și înghit cu greu. Am petrecut atâta timp făcând căutări eu, rabinul Drucker, Ester și Filip. Am avut parte de multe piste false și de speranțe deșarte, însă fetița asta ne-a restabilit încrederea.

— Ce vrei să fac acum? Să…?

Ester își mușcă buza. Aruncă o privire spre celălalt capăt al încăperii, unde Filip stă în prag și-și răsucește la nesfârșit pălăria în mâinile tremurânde, apoi se întoarce cu fața către mine și dă din cap. Iau brațul fetiței de doi ani și i-l ridic încet deasupra capului. Copila se zvârcolește un pic, însă animalele îi atrag mai mult atenția, așa că reușim să-i ridicăm complet brațul și să-i dezgolim subsuoara pentru a da la iveală numărul.

Ester icnește. Ochii mei bătrâni se încordează, însă în clipa când o rază de soare se abate asupra copilei, văd cifrele cu claritate: 58031.

Ester mă privește cu ochi strălucitori.

— Ea e, zice. E Oliwia.

Îmi fac cruce. În urmă cu o lună, o doamnă americancă drăguță de la ANUAR l-a contactat pe rabinul Drucker pentru a-l informa că găsiseră o

fetiță blondă, probabil în jur de doi ani, cu un tatuaj la subsuoară. Mesajul a aprins speranța în Ester, însă când numărul ne-a parvenit, am știut instantaneu că nu e Pippa. Chiar și așa, cifrele 58031 ne-au deșteptat imediat amintiri: Oliwia, primul prunc tatuat de Ester. Îmi amintesc cum îi tremurase mâna când apăsase acul pe pielea proaspătă și frumoasă. Îmi amintesc cum își mușcase limba și-și adunase tot curajul pentru a săpa cu hotărâre și precizie numărul bietei, tinerei Zofia în mica subsuoară. De aici începuse totul, de aici pornise încercarea de a-i reuni pe prunci cu cei care îi iubeau. Căutarea încă nu s-a încheiat, încă e departe de a se fi încheiat, însă începutul a fost făcut așa cum trebuie.

Lacrimile îmi umplu ochii când Ester o ia în brațe pe fetiță.

— Oliwia! exclamă ea, îngropându-și capul în părul copilei.

Mă privește, și preț de o clipă suntem amândouă suspendate în timp, suntem din nou captive în Blocul 24 între paturile aglomerate, șobolanii lacomi și păduchii aducători de boli. Preț de o clipă, stăm din nou aplecate deasupra unui nou-născut cu acul unei prostituate în mâini, îmbarcate în misiunea disperată de a crea o verigă între mamă și copil, o misiune disperată pe care am îndeplinit-o.

Zofia e moartă și, în timp ce o privesc pe Oliwia, îmi vine să plâng din nou pentru tot ce au pierdut ele două, dar îmi iau seama că fetița asta va avea mamă. În ziua când am aflat numărul, am văzut tremurul buzei lui Ester când și-a amintit cum Oliwia fusese smulsă din brațele mamei de către Wolf și Meyer, exact așa cum Pippa fusese smulsă din ale ei. I-am văzut lacrimile sclipind în ochi în timp ce îmi vorbea despre Zofia, prăbușită de suferință după ce-și pierduse mai întâi soțul, apoi și copilul. Și am văzut hotărârea cu care a dat din cap când mi-a spus:

— Trebuie să mergem la ea! Oliwia nu are părinți.

Mai bine zis, nu a avut până astăzi. Actele de adopție sunt pregătite.

— Acum o să te duc acasă, Oliwia, îi spune Ester în polonă.

Fetița se străduiește să înțeleagă cuvintele.

Ester dă din cap scurt înspre mine, dar e un gest plin de semnificație. Apoi aleargă către ușă, unde Filip continuă să se foiască tulburat.

— Filip, spune ea cu o voce clară și voioasă, e timpul s-o cunoști pe fiica noastră, Oliwia.

Întinde brațele în care o ține pe fetiță spre Filip și cei doi adulți rămân pentru o clipă să se privească pe deasupra capului micuței nevinovate. Văd licărul de încordare. Văd durerea palpabilă că fetița ținută în brațe de Ester nu este Pippa… nu încă. Vor continua să o caute, vom continua cu toții, dar pentru moment Oliwia are nevoie de părinți și acești părinți au nevoie de ea. Suferințele pot fi vindecate în feluri diferite și adopția primului copil pentru care Ester a născocit o metodă ingenioasă de salvare e primul pas. Tensiunea dispare când Filip întinde mâna și mângâie buclele blonde ale fetiței.

— Bună, Oliwia! spune el. Eu voi fi tatăl tău.

— Tata? repetă mirată copila, și noii ei părinți izbucnesc în hohote de râs și se îmbrățișează, ținând-o strâns între ei.

Cu picioarele subit slăbite de ușurare, mă reazem de masa de schimbat scutecele și-i mulțumesc Domnului. Acest copil minunat s-a născut la Birkenau, cel mai întunecat loc de pe pământul lui Dumnezeu, și a fost luat din brațele scheletice ale mamei sale după numai două zile pline de iubire. Dar dragostea nu poate fi distrusă de mitraliere, de tancuri și de ideologii malefice. Dragostea nu poate fi distrusă de distanță sau de absență, de foamete sau frig, de bătăi și de umilințe. Dragostea este mai presus de sânge și

descendență, orice ar fi crezut naziștii, și poate crea legături de un milion de ori mai valoroase decât orice ideologie bolnavă.

Zâmbesc la amintirea lui Bartek cu mine și cu fiii ł noștri și mă rog pentru odihna veșnică a soțului meu drag pe care l-am pierdut și a cărui lipsă o resimt în fiecare zi. Mă bucur enorm că Ester a fost cruțată de o asemenea suferință și o binecuvântez pe fiica ce mi-a fost dăruită în mijlocul ororilor războiului. Ruth nu poate fi de față în calitate de bunică și de martoră a acestui nou dar pentru familia noastră cea neobișnuită, însă fericită, dar eu sunt prezentă. Și îi voi tine locul.

Femeia vârstnică se foiește primprejur și, ștergându-mi o lacrimă, îi împing pe Ester și Filip în față. Cu degetele tremurătoare, cei doi semnează actele de adopție prin care vor deveni o familie ce sper să se întregească într-o zi cu Pippa și cu alți prunci frumoși. Îi văd cum își semnează cu o înfloritură numele, o sărută pe Oliwia și-i mulțumesc femeii vârstnice. Îi vâră bani în mână bani – bani ce vor fi donați deopotrivă bisericilor și sinagogilor pentru ca și alți bieți orfani de război sași găsească drumul înapoi spre casă – la care adaugă un bilețel.

Pe bilețel stă scris citeț: *41400. Pippa Pasternak.*

Pippa e undeva în lume, și vom continua să o căutăm atâta timp cât vom mai respira. Femeia vârstnică le strânge mâinile cu cele cu care îngrijește de atâta timp copii, apoi merge și prinde cu un bold bilețelul pe perete. Ester își trece degetele peste el și Oliwia o imită, iar Ester râde, îi ia mânuțele și se răsucește spre mine. Mă privește în ochi.

— Îți mulțumesc, Ana! Acum suntem gata, gata să mergem acasă.

Dau din cap, îmi închei nasturii de la haină și-mi iau trusa de moașă. Voi însoți acasă noua familie,

care va trebui să învețe să fie împreună, după care va trebui să mă întorc la muncă. Sunt prunci care așteaptă să se nască și lumea pare să fi redevenit, în sfârșit, un loc potrivit pentru ei.

SCRISOARE DE LA ANNA

DRAGĂ CITITORULE,

Vreau să îți mulțumesc cu toată sinceritatea pentru că ai ales să citești *Moașa de la Auschwitz.*

Din clipa când am citit despre cei peste 3 000 de copii născuți într-un lagăr de exterminare, am știut că este o poveste care trebuie spusă. Sper că această versiune ficțională a ajuns la inima ta și, dacă dorești să fii la curent cu cele mai noi apariții editoriale ale mele, nu trebuie decât să te abonezi, accesând linkul de mai jos. Adresa ta de e-mail va rămâne confidențială și te poți dezabona oricând dorești.

www.bookouture.com / anna-stuart

Această carte nu a fost ușor de scris. Subiectul este, evident, unul tulburător, însă pe parcursul documentării am descoperit acte de camaraderie și curaj dătătoare de inspirație petrecute în mlaștina întunecată de la Auschwitz-Birkenau. Atunci când am vizitat Auschwitz și am văzut locul atâtor crime împotriva umanității, mi-a fost greu să îmi imaginez cum ar fi putut supraviețui cineva. Nu pot decât să presupun că, în ciuda tuturor acelor orori, prizonierii și-au păstrat omenia și așa au reușit să scape din iadul nazist cei câțiva supraviețuitori.

Recomand o vizită la Auschwitz. Nu va fi o zi veselă, ci una emoționantă și importantă. Într-o lume plină de turbulențe, trebuie să luptăm pentru omenie, bună-cuviință și toleranță, și sper ca *Moașa de la Auschwitz* să stea mărturie acestor virtuți și să fie totodată o poveste pe care ți-o vei aminti mult timp de acum încolo.

Dacă așa va fi, ți-aș fi foarte recunoscătoare dacă ai scrie o recenzie pentru această carte. M-aș

bucura să aflu ce gândești despre ea și i-ai ajuta în acest fel pe noii cititori să-mi descopere lucrările. Îmi face plăcere să țin permanent legătura cu cititorii și mă poți contacta pe pagina mea de Facebook, pe Twitter, Goodreads sau pe pagina mea de web.

Mulțumesc,
Anna

www. annastuartbooks.com
facebook.com/ annastuartauthor
twitter.com/annastuartbooks

REFERINȚE ISTORICE

A scrie despre holocaust e o onoare ce vine însoțită de o uriașă responsabilitate pentru păstrarea adevărului. Deși aceasta este o lucrare de ficțiune, m-am străduit să mă asigur că toate detaliile sunt cât mai apropiate de realitate pentru a prezenta fidel suferințele îngrozitoare îndurate de aceia care, aidoma personajelor mele, au fost închiși în ghetourile și lagărele de exterminare ale regimului nazist.

Persoane reale care apar în roman

Multe dintre personajele cărții sunt reale și cred că e nevoie să prezint mai în detaliu poveștile unora dintre cele care au constituit surse de inspirație pentru mine:

Stanisława Leszczyńka a fost sursa de inspirație inițială pentru acest roman și, cu toate că romanul nu urmărește povestea ei adevărată, multe detalii ale vieții ei uimitoare se regăsesc în scenele-cheie.

La momentul izbucnirii războiului, Stanisława lucra ca moașă în orașul Łódź. Împreună cu

familia, i-a ajutat pe evreii închiși în ghetou, cu rezultatul că au fost trimiși cu toții în lagăre. Soțul și fiul cel mare, amândoi purtând numele Bronislaw, au reușit să evadeze și să ajungă la Varşovia, unde soțul Stanislawei a murit spre sfârșitul războiului luptând în tragica revoltă din capitala Poloniei (vezi mai jos).

Stanisława a fost expediată la Auschwitz, unde le-a înfruntat pe moașa Klara și pe Pfani, refuzând să permită uciderea pruncilor pe care îi putea salva, și este un fapt documentat că a ajutat la aducerea pe lume a circa trei mii de copii la Birkenau, fără ca vreunul să moară la naștere. Din nefericire, cum condițiile în lagăr erau îngrozitoare, iar naziștii nu alocau hrană nou-născuților, foarte puțini dintre micuți au supraviețuit. Se ştie că Stanisława a îngrijit toate mamele cu multă dăruire și cu profesionalism și că s-a opus autorităților din lagăr, inclusiv temutului Josef Mengele, cerând să i se permită să-și facă meseria cât de bine putea și să-și folosească abilitățile remarcabile în cele mai înfiorătoare împrejurări.

După război, Stanisława s-a întors la Łódź și a continuat să lucreze ca moașă până în 1958. Nu îi făcea plăcere să discute despre experiențele trăite la Auschwitz-Birkenau, dar după un timp s-a lăsat înduplecată de fiul mijlociu să scrie un scurt raport despre viața în lagăr (postat în întregime pe internet). În acest raport, a povestit despre suferințele teribile îndurate de mame și nou-născuți și a dezvăluit faptul că, începând din mai 1943, bebelușii blonzi cu ochi albaştri erau luați în mod regulat din brațele mamelor pentru a fi incluși în programul Lebensborn (vezi mai jos) și că ea a născocit un mod de a-i tatua în secret, în speranța reunirii lor mai târziu cu mamele. Dezvăluirea aceasta a stat la originea poveştii fictive a lui Ester.

Așa cum am spus, multe detalii din roman se bazează pe ceea ce se cunoaște despre viața

Stanislawei, însă personajul Ana este unul fictiv. Câteva elemente din povestea acesteia diferă, și vreau să clarific următoarele aspecte:

Stanisława a avut o fiică, Sylwia, care a fost prinsă și trimisă la Auschwitz împreună cu ea. Tânăra studia medicina și a lucrat în lagăr atât ca asistentă la moșit pentru mama ei, cât și ca infirmieră în spital. Sylwia a fost sursa mea de inspirație pentru personajul Ester și sper ca relația din carte dintre Ester și Ana să demonstreze într-o bună măsură iubirea reală a Stanislawei pentru fiica sa. Un supraviețuitor a povestit că la un moment dat Sylwia era atât de slăbită din pricina tuberculozei, încât a fost selectată pentru a fi trimisă la camera de gazare, însă mama s-a agățat de ea și a refuzat s-o lase să plece, și astfel a salvat-o. Salvarea și supraviețuirea Sylwiei sunt dovada respectului pe care doctorii de la Birkenau îl aveau pentru remarcabila Stanisława.

Amănuntele referitoare la blocul în care a lucrat Stanisława sunt neclare, dar am găsit dovezi că a stat în Blocurile 17 și 24, așa că, pentru simplificare, am decis să fac referire numai la acestea două. Fapt interesant, la Birkenau se păstrează o colibă despre care vizitatorilor li se spune că a fost secția de maternitate, numai că nu are în mijloc soba din cărămidă despre care Stanisława a povestit că servea drept pat de nașteri. Am folosit așadar această colibă drept Blocul 17, cel în care au fost inițial aduse Ana și Ester, apoi, la scurtă vreme de la sosire, am mutat personajele în „secția de maternitate", un spațiu special alocat în Blocul 24.

Numărul de prizonier al Stanislawei a fost 41355. Am ales să nu-l folosesc pentru a-i onora identitatea față de moașa mea fictivă; în schimb, am atribuit numărul 41401 Anei și 41400 lui Ester. Aceste două numere au fost tatuate pe pielea altor evrei polonezi – Mayer Szac și Abraham Sukerman – amândoi uciși, din nefericire, la

Auschwitz. Sper ca folosirea numerelor lor pentru a spune această poveste vitală să scoată în evidență curajul celor care au îndurat ororile lagărelor de concentrare.

Stanisława Leszczyńka a fost o femeie cu adevărat deosebită, un model demn de urmat. A fost onorată în Polonia prin atribuirea numelui ei drumului din fața fostului lagăr de la Birkenau, iar Biserica Catolică a demarat în 1992 procesul de beatificare a sa. Ea rămâne un exemplu minunat de bunătate, profesionalism, modestie și curaj.

Irma Grese a venit la Birkenau de la lagărul pentru femei de la Ravensbrück în martie 1943, la vârsta de 20 de ani. Era o femeie pe cât de frumoasă, pe atât de sadică. Există mărturii privitoare la vanitatea ei exacerbată, la promiscuitatea și relațiile cu diverși doctori din lagăr și la plăcerea cu care îi tortura pe deținuți. O supraviețuitoare a relatat că despica sânii prizonierelor cu ajutorul unui bici, poveste pe care am folosit-o în roman pentru a ilustra sadismul oribil al ei și al celor de aceeași teapă. Grese a părăsit Birkenau în timpul marșurilor morții, însă a fost capturată de britanici, judecată și executată pentru crime de război în decembrie 1945.

Dr. Josef Mengele a rămas în istorie drept unul dintre cei mai malefici naziști, într-o companie extrem de numeroasă, probabil din cauza folosirii inumane în scop științific a evreilor aflați în „îngrijirea" sa pe post de cobai. Poreclit „îngerul morții", s-a făcut cunoscut pentru experimentele pline de cruzime efectuate mai ales asupra gemenilor. Se pare că era singurul doctor capabil să se ocupe de selecția deținuților nou sosiți pe peronul gării fără să fie beat și că procesul îi făcea realmente plăcere. Este posibil să fi avut câteva schimburi de cuvinte cu Stanisława și să o fi respectat (atât cât putea el) pentru curajul de a i se

opune. Contrar percepției generale, nu a fost singurul, și nici cel mai important doctor de la Auschwitz-Birkenau. Inițial a fost medic-șef (dacă acest termen poate fi aplicat, având în vedere condițiile) în lagărul de țigani și nu a preluat conducerea medicală a lagărului de femei decât în august 1933, după trimiterea la moarte a țiganilor.

Mengele și-a petrecut restul vieții în America de Sud și a murit în Brazilia în 1979, la vârsta de 68 de ani, în urma unui infarct suferit în timp ce înota, o moarte mult mai blândă decât cea pe care le-a administrat-o multora dintre bietele lui victime.

Mala Zimetbaum, o evreică născută în Belgia, a fost adusă la Auschwitz în septembrie 1942 ca prizoniera cu numărul 19880. Avea talent la limbi străine și a fost folosită ca interpret și curier, fapt care i-a adus anumite privilegii, ca de exemplu purtarea propriilor haine, netăierea părului și o alimentație relativ bună. În pofida acestor avantaje, Mala s-a dedicat ajutorării celorlalte deținute: obținea atribuirea unor munci mai ușoare pentru bolnave, prevenea prizonierele asupra următoarelor selecții și sustrăgea și aducea în lagăr fotografii trimise de rude deținutelor, așa cum am ilustrat prin scrisoarea lui Filip către Ester.

Mala a avut o „idilă” (în sensul că au conversat suficient de mult pentru a se îndrăgosti) cu **Edek Galiński,** care lucra ca mecanic în lagărul de femei. Povestea evadării lor este fidel relatată în roman. Cei doi au reușit într-adevăr să iasă din lagăr cu Edek îmbrăcat ca paznic SS și Mala ca prizonieră în drum pentru instalarea unei chiuvete, iar mai apoi ca iubita unui SS-ist ieșit cu el la plimbare. Planul a funcționat inițial, dar după trei zile Mala a fost arestată în timp ce încerca să cumpere pâine. Edek, care rămăsese să o urmărească de la distanță, s-a predat, respectând promisiunea pe care și-o făcuseră de a nu se despărți. Există, de asemenea, relatări pe care le-

am preluat în carte că cei doi și-au cântat unul altuia din celulele în care fuseseră închiși în lagărul principal de la Auschwitz.

Edek a fost spânzurat în timp ce striga „Trăiască Polonia”, iar, mai târziu, în aceeași după-amiază, Mala a fost dusă pentru a fi și ea spânzurată în fața deținutelor. A avut cu adevărat o lamă ascunsă în păr cu care și-a tăiat venele de la interiorul încheieturii cotului. Se pare că a existat o mică încercare de revoltă printre prizoniere și că a fost așezată într-o roabă pentru a fi dusă la crematoriu și a fi, probabil, arsă de vie. Există relatări care atestă faptul că infirmierele aflate de față i-au bandajat încet brațele pentru a-i permite să moară. Unele martore au susținut că ar fi sângerat de moarte în roabă, altele că a luat și otravă, iar altele că a fost împușcată de un paznic. Am ales să sintetizez aceste relatări într-un episod pe care l-am considerat a fi grăitor pentru personalitatea Malei, fără a insista asupra lui prea mult, în speranța că va fi privit drept un sfârșit curajos și demn pentru o femeie atât de nobilă.

Auschwitz-Birkenau

Am abordat ideea scrierii unui roman despre Auschwitz cu oarecare îngrijorare, perfect conștientă că este aproape imposibil de redat cu adevărat ororile vieții de prizonier în lagăr; vocabularul necesar pentru acest demers pur și simplu nu există. M-am străduit, în schimb, să le arăt cititorilor ce s-a întâmplat acolo și vreau să vă asigur că, deși o parte din personaje și toate dialogurile sunt fictive, fiecare aspect din carte a fost atent documentat. Iată câteva exemple menite să demonstreze că nu am exagerat cu nimic în descrierea cruzimii barbare a vieții de la Auschwitz-Birkenau:

Mâncarea cu care erau aprovizionați prizonierii era, așa cum au declarat numeroși martori, foarte

limitată și îngrozitoare: surogat de cafea la micul-dejun, zeamă lungă la prânz și o coajă de pâine la cină. Rămâne de neconceput cum cineva a putut supraviețui cu un asemenea regim alimentar după orele lungi de muncă fizică grea.

Condițiile în barăci era cumplite, așa cum le-am descris, cu prizonieri care dormeau înghesuiți, cel puțin câte zece pe un pat din scânduri tari, fiecare învelit cu doar un colț de pătură. Uniformele nu făceau față gerului hibernal, iar una dintre măsurile de o cruzime specială aplicate de naziști a fost înlocuirea pantofilor și a șosetelor deținuților cu saboți grei din lemn. La fel ca tatuarea numerelor pe piele și rasul pe cap, acesta era un mod de a-i dezumaniza pe prizonieri, iar în aceste condiții nu e deloc surprinzătoare înflorirea unei piețe negre, de obicei cu produse „organizate” din Kanada.

Spitalele erau într-o situația și mai rea. Din cauza răspândirii masive a bolilor și a diareii, precum și a lipsei de latrine, apă și dezinfectant, pacienții erau adesea lăsați să zacă în propriile fluide corporale și, dacă erau întinși pe paturile de jos, fluidele celorlalți se scurgeau peste ei. În lagăr se înmulțeau șobolani de mărimea pisicilor care îi mușcau deopotrivă pe cei vii și pe morți, iar păduchii erau imposibil de stârpit. Din nou, faptul că unii deținuți au supraviețuit e o dovadă a puterii de îndurare și a rezistenței umane.

Un pom de Crăciun a fost cu adevărat înălțat în lagăr de către paznicii SS, care i-au obligat pe prizonieri să stea aliniați în fața lui pentru a da apoi la iveală o grămadă de cadavre aranjată în chip de „cadou de Crăciun”, însă cântecul sfidător al deținuților este o invenție a mea.

„Selecția” este un alt adevăr bine documentat, deși aproape incredibil de oribil, despre Birkenau. Acesta a fost conceput ca lagăr de exterminare și nou-veniții erau împărțiți în două coloane, cei mai în putere fiind trimiși la muncă, iar cei bolnavi sau prea slăbiți, direct în camerele de gazare. De obicei, aceștia din urmă erau ademeniți înăuntru cu promisiunea mincinoasă a unui duș (din motive de eficiență, nu din bunătate), însă cei care munceau în lagăr nu nutreau asemenea iluzii. „Selecțiile” periodice sau cele efectuate la intervale întâmplătoare erau o realitate și toți deținuții selectați știau că vor merge la moarte.

Trenurile: în aprilie 1932 data la care personajele Ana și Ester au ajuns în lagăr, trenurile încă îi debarcau pe prizonieri în gara din afara porților de la Birkenau, dar în mai 1933 linia ferată a fost extinsă pentru a trece prin mijlocul lagărului – după cum am arătat în episodul cu sosirea lui Tomaz – cu scopul de a accelera procesul. „Peronul” interior poate fi văzut și astăzi de vizitatori.

Marșurile morții sunt o bine-cunoscută oroare finală a poveștii lagărului din Auschwitz, care dovedește amploarea cruzimii și a minciunilor naziste la finalul războiului. O parte dintre pacienții cei mai bolnavi au fost lăsați să moară în barăci, și Stanisława, împreună cu alte câteva femei, i-au convins pe naziști să le permită să-i îngrijească. Naziștii au acceptat, dar au închis alimentarea cu electricitate, au încuiat bucătăriile și au dat foc Kanadei cu niciun alt motiv decât acela de a le lipsi pe deținute de orice confort. Și copiii au fost lăsați în urmă, însă e greu de știut câte mame au rămas cu ei, însă există mărturii cu privire la prizonieri care au reușit să evite marșul, ascunzându-se sub grămezile de cadavre, așa cum a procedat personajul Naomi. Singurul lucru pe

care l-am adaptat un pic a fost cronologia evenimentelor. A fost nevoie, în fapt, de două zile întregi pentru a mâna toți prizonierii pe drumurile înghețate, însă am scurtat episodul din rațiuni de simplitate dramatică.

Duminicile: Se pare că prizonierii aveau într-adevăr duminicile „libere”, în sensul că nu erau trimiși oficial să efectueze sarcini.

Veștile despre lagăre: În primăvara anului doi prizonieri (la care fac referire în carte) au reușit să evadeze din lagăr și au ajuns în Slovacia, unde au prezentat adevărul despre Auschwitz-Birkenau în fața consiliului evreiesc. Dezvăluirile lor au fost transmise Congresului Mondial Evreiesc, care nu a luat însă nicio măsură, chiar și după ce informațiile au fost confirmate și suplimentate de alți doi slovaci evadați în luna mai a aceluiași an. Dosarul a ajuns în mâna Aliaților la mijlocul lui iunie și mai târziu până și în Suedia neutră și la Vatican, începând de la jumătatea anului 1933, BBC, presa elvețiană, ziarele și posturile de radio americane au relatat tot mai des despre atrocitățile comise în lagăr, iar avioanele de supraveghere americane au fotografiat Auschwitz-ul, fără ca Aliații să întreprindă ceva în această direcție.

Nici lagărul și nici linia ferată care îl traversa nu au fost bombardate. De ce? Nu sunt în măsură să comentez, dar este fără îndoială o tragedie că uciderile nu au fost curmate mai devreme. Poate că, în ciuda mărturiilor, crimele inumane perpetuate la Auschwitz și în celelalte lagăre de concentrare erau prea îngrozitoare pentru a fi crezute până ce nu erau văzute cu propriii ochi.

În afara Auschwitz-Birkenau

În afara oribilului lagăr de concentrare de la Auschwitz-Birkenau, în roman sunt prezentate alte

câteva aspecte care necesită clarificări suplimentare:

Ghetoul din Łódź

Spre rușinea mea, până a mă documenta pentru scrierea acestui roman, nu am știut mare lucru despre ghetourile unde au fost nevoiți să trăiască evreii din mai multe orașe europene, în special din Polonia. Łódź a fost unul dintre cele mai mari și mai longevive dintre acestea, funcționând între februarie 1940 și august 1944, în mare parte din cauza politicii de muncă promovate asiduu de liderul său, Chaim Rumkowski. Viața în ghetoul din Łódź este bine documentată mulțumită arhivelor oficiale și mai multor jurnale personale, interviurilor realizate cu supraviețuitorii și câtorva fotografii uimitoare. Vă îndemn să cercetați aceste surse, mai elocvente decât aș putea fi eu vreodată.

Deși majoritatea personajelor pe care le prezint în secțiunile dedicate ghetoului sunt fictive, m-am străduit să descriu cu exactitate condițiile de trai și evenimentele petrecute. Hrana era în cantități mici și de foarte slabă calitate, iar penuria de combustibil i-a forțat pe oameni să-și ardă mobilierul pentru a găti și a face căldură în case. Supraaglomerarea s-a înrăutățit considerabil odată cu aducerea altor evrei din ghetourile mai mici și mai puțin profitabile. Școlile au fost închise și locuitorii obligați să lucreze în ateliere, iar de pe la sfârșitul anului 1941, foarte, foarte mulți evrei au fost scoși din ghetou și trimiși mai întâi în camioane de gazare la Chełmno și mai apoi la Auschwitz, o mică parte din ei la muncă, dar mulți, direct la moarte.

Singurul lucru bun este că prezentarea pe care le-o fac celor care i-au ajutat pe evreii din ghetou este și ea fidelă realității, Stanisława și familia ei numărându-se printre polonezii curajoși care s-au alăturat Rezistenței în lupta împotriva naziștilor.

Programul *Lebensborn*

Acest program brutal a urmărit aducerea copiilor cu trăsături ariene în cămine nemțești pentru a fi educați în spirit nazist. Mii de prunci au fost răpiți de la părinți, în special în Polonia, și expediați fără milă în patria-mamă pentru a fi dați în grija unor cupluri germane sau a unor orfelinate speciale. Mulți dintre copii erau atât de mici, încât după război nu și-au mai amintit de părinții biologici și de viața pe care o duseseră înainte.

În afară de toate acestea, în cadrul unui uluitor program de prostituție sponsorizat de stat, tinere femei ariene din teritoriile ocupate de nemți au fost ademenite în case mari pentru a se împerechea cu bărbați arieni „buni” (în general soldați) și a livra Germaniei cât mai mulți copii. De obicei erau ținute în aceste case maternale până nășteau, uneori și după, iar copiii erau fie crescuți în orfelinate, fie dați spre adopție unor cupluri germane căsătorite. În chip tragic, după război, mulți dintre acești copii au fost respinși de societate și stigmatizați, mai ales în Norvegia, unde au fost văzuți drept dovada vie a colaboraționismului rușinos și au fost nevoiți să ducă vieți îngrozitoare.

Smulgerea nou-născuților considerați „corespunzători” de la sânul mamelor din lagărele de concentrare a reprezentat o parte relativ neînsemnată din programul *Lebensborn,* dar nu mai puțin dureroasă pentru femeile implicate. Inițial, numai pruncii nonevrei erau luați, însă există mărturii clare că, pe măsură ce autoritățile germane deveneau tot mai îngrijorate de numărul mare de tineri soldați uciși pe Frontul de Est, condițiile au fost revizuite în sensul acceptării tacite că nou-născuții blonzi nu puteau fi evrei.

Soarta multora dintre adulții supraviețuitori de la Auschwitz-Birkenau e dificil de trasat, și încă și

mai dificil în cazul copiilor. În ciuda eforturilor mele, nu am reușit să dau de povești concrete despre regăsirea cu mamele a niciunuia dintre nou-născuții tatuați de Stanisława și de ajutoarele sale. Din fericire, există povești emoționante de regăsire a unor alți copii incluși în programul *Lebensborn* de către părinții lor biologici, așa că cele petrecute la Auschwitz-Birkenau nu sunt imposibile. Totuși, oricât de mult mi-aș fi dorit să le reunesc pe Ester și Pippa la finele romanului, am considerat că un asemenea sfârșit nu ar fi în spiritul teribilei pierderi suferite de mamele din lagăr, așa că am ales să o înlocuiesc pe Pippa cu Oliwia. Sper din inimă ca personajul meu fictiv să-și fi găsit în cele din urmă fiica, dar e mai bine poate să las asta la latitudinea cititorilor.

Revolta din Varșovia

Curajoasa rebeliune poloneză a demarat la data de 1 august 1944, scopul insurgenților locali fiind cucerirea Varșoviei, capitala situată în centrul țării, pentru a deschide calea trupelor sovietice ce înaintau dinspre est. Polonezii și-au îndeplinit partea lor de înțelegere, însă sovieticii au ignorat încercările acestora de a-i contacta prin radio și nu au avansat dincolo de periferiile orașului. Nu se știe cu exactitate motivul, iar teoriile variază de la faptul că au fost luați prin surprindere de acțiunea polonezilor, până la acela că i-au lăsat deliberat pe polonezi la mâna nemților pentru a fi măcelăriți ca să preia ei puterea în țară după încetarea războiului. Indiferent de cauze, rezultatul a fost un asediu prelungit asupra Varșoviei, cu lipsa hranei și a apei devenită rapid o problemă gravă, iar în septembrie, nemții au recucerit orașul, însă cu pierderi masive.

Populația civilă a Varșoviei a fost în întregime deportată, în majoritate spre lagăre de muncă de pe tot cuprinsul Reichului, iar orașul a fost decimat.

Curajoșii rebeli, printre care s-au numărat cu adevărat soțul și fiul cel mare al Stanislawei, au fost trădați de presupușii lor aliați, iar revolta lor dârză, dar inutilă în ultimă instanță, a rămas una dintre prea numeroasele tragedii ale celui de-Al Doilea Război Mondial.

Întoarcerea acasă

Abia în timpul documentării pentru finalul romanului am fost șocată să descopăr numărul enorm de persoane aflate în tranzit prin toată Europa în lunile și chiar anii de după război. Au existat mulți refugiați, oameni evacuați, prizonieri de război, foști deținuți în lagăre și soldați care încercau să ajungă acasă, dar și nenumărați oameni care nu mai știau dacă au o casă sau o familie la care să se întoarcă.

M-a îmbărbătat descoperirea unui număr mare de organizații caritabile care au făcut o muncă extraordinară în facilitarea reunirii acestor oameni cu cei dragi. Una dintre foarte puținele trăsături bune și utile ale detestatului regim nazist a fost ținerea meticuloasă a evidențelor, ceea ce a dus la posibilitatea identificării persoanelor deportate în lagărele de concentrare. Au existat tentative de distrugere a registrelor în timpul retragerii germane, însă chiar și în mijlocul acelui haos multe s-au păstrat și le-au servit unor organizații precum Crucea Roșie, Comitetul de Ajutorare Evreiesc și Administrația Națiunilor Unite pentru Ajutorare și Reconstrucție.

Majoritatea orașelor au înființat birouri de repatriere care s-au concentrat asupra situației evreilor. În lunile de după război, Łódź a devenit un oraș vibrant – un înlocuitor al capitalei Varșovia, care fusese distrusă – și unul dintre lucrurile care m-au surprins a fost acela că refacerea unor clădiri precum teatrele începuse deja în mai 1945. Pentru Polonia, sfârșitul

războiului a venit mai devreme decât pentru Marea Britanie, dar oh, locuitorii săi chiar au avut mare nevoie de așa ceva. Biata Polonie avusese enorm de suferit, iar poveștile pe care le-am auzit despre anunțurile lipite pe pereții birourilor Comitetului de Ajutorare Evreiesc din Łódź mi-au frânt inima. Prea mulți oameni nu au avut parte de reunirea cu cei dragi și au rămas dezrădăcinați pentru totdeauna.

Pentru mine a fost important să fac cunoscută soarta unor personaje, cel mai însemnat dintre acestea fiind poate Filip. La fel ca Ester, și Filip e un personaj fictiv, însă experiențele trăite de el la Chełmno spre finalul războiului se bazează pe fapte cunoscute. Se știe că mai mulți bărbați din Łódź au fost duși la Chełmno în aprilie când au reînceput operațiunile de exterminare, și au fost ținuți acolo pentru a arde cadavrele. La fel de adevărat este și că a fost amenajat un cort enorm pentru sortarea bunurilor deținuților și că o mână de croitori talentați au fost puși să modifice hainele care erau pe placul familiilor ofițerilor SS. Așa au rămas în viață câțiva oameni, dar numai până la închiderea lagărului ca urmare a înaintării rușilor.

Povestea evadării lui Filip și Noah din magazia în flăcări are și ea la bază mărturii ale supraviețuitorilor, care au povestit cum prizonierii aflați pe paturile de jos au fost împușcați, în timp ce ceilalți i-au sfidat pe naziști și au fugit în pădure. Am considerat povestea aceasta drept o mică rază de speranță în mijlocul unor tragedii cumplite și am împrumutat-o cu bucurie pentru a-l aduce pe Filip în brațele lui Ester la finalul romanului.

MULȚUMIRI

Această carte nu a fost ușor de scris. Au existat momente când m-am îndoit că sunt persoana potrivită pentru a aborda subiectul, însă am fost convinsă că povestea trebuie spusă și doresc acum să le mulțumesc tuturor oamenilor minunați care m-au ajutat să o spun.

Primele în această lungă listă se cuvin a fi editoarea mea, Natasha Harding, și agenta mea, Kate Shaw. Aceste femei fantastice m-au ajutat să dezvolt conceptul din *Moașa de la Auschwitz* și să modelez narațiunea într-un mod care să stea mărturie teribilelor suferințe îndurate de atâția oameni în timpul Holocaustului, dar să spună totodată o poveste individuală. Deși romanul este inspirat de experiențele trăite de Stanisława Leszczyńka, Natasha și Kate m-au ajutat să le dau acestora o interpretare ficțională care să-i aducă omagiu, dar fără pretenții de biografie, și să creez personajul Ester care s-o însoțească și să deschidă calea uimitoarei istorii adevărate a tatuării în secret a nou-născuților, în speranța de a fi găsiți după război. Mulțumiri din inimă amândurora – fără voi, acest roman n-ar fi. Nici jumătate din ce e acum!

Mulțumiri la fel de calde întregii echipe talentate de la Bookouture, care a contribuit prin redactare, revizia de conținut ofensator și o copertă cu design fabulos, ducând povestea către cititori în cea mai reușită versiune posibilă. Sunt fericită și mândră că am lucrat cu voi!

Toată admirația mea pentru „echipa" de creație, în special Tracy Bloom și Julie Houston, care mi-au oferit sfaturi, încurajări și vin… Primul nostru refugiu scriitoricesc, cel de anul trecut cu încântătoarea Debbie Rayner, s-a concretizat în câteva zile cu adevărat pline de inspirație. E

uimitor câte poți realiza având în jur oameni care lucrează cu tine și pe deasupra atât de înțelepți, încât îi poți consulta atunci când îți vine să te dai cu capul de pereți! Mulțumesc, doamnelor, și să ne vedem cu bine la următoarea provocare!

Toată recunoștința mea „asistenților la documentare”, Brenda și Jamie Goth, care au acceptat cu amabilitate să ne însoțească pe mine și pe soțul meu la Cracovia. S-au dovedit imbatabili la testarea berilor, mâncărurilor poloneze și, cel mai memorabil, a scuterelor electrice! Revenind la lucruri serioase, au mers cu noi la Auschwitz și am străbătut împreună lagărul, locul atâtor suferințe, o experiență care ne-a întristat și îmbogățit totodată. Fie ca nimic de genul atrocităților de la Auschwitz-Birkenau să nu se mai întâmple vreodată pe acest pământ; să ne repetăm asta, vă rog, în timp ce în Ucraina au loc evenimente atât de îngrozitoare!

La Auschwitz, am avut norocul să cunoaștem un ghid extraordinar, David Kennedy. Foarte bun cunoscător al lagărului, el a răspuns cu amabilitate tuturor întrebărilor mele în ziua aceea și, mai târziu, via Messenger, și mi-a recomandat câteva surse excelente. M-a ajutat în acest fel să intru în pielea miilor de femei închise la Auschwitz-Birkenau, iar pentru asta îi rămân recunoscătoare.

Am păstrat la sfârșit cel mai mare mulțumesc, care se cuvine soțului meu, Stuart, cel care mi-a stat mereu alături în timpul scrierii acestei cărți și a tuturor celorlalte. El este cel nevoit să-mi suporte șovăielile din miez de noapte, frustrările de documentare și dorințele bruște de a mă consulta cu cineva. El este cel nevoit să mă asculte în timp ce trăncănesc despre idei noi, lucruri „fascinante” despre care am citit sau intrigi în care m-am încurcat, și o face cu nesfârșită răbdare și bună dispoziție. El este placa mea de rezonanță, senzorul meu de veridicitate și stâlpul meu; mulțumesc, Stuart!

[1] Fel de mâncare polonez făcut din varză murată fiartă și carne de porc amestecată cu alte feluri de carne, fructe și legume (carne de miel, mere sau ciuperci) (n. red.)

[2] *Biblia* sau *Sfânta Scriptură,* versiune diortosită după Septuaginta, redactată, adnotată și tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania (n. Red.).

[3] „Supraveghetoare”, în lb. Germană, în orig. (n. Tr.).

[4] „Soră”, în lb. Germană, în orig. (n. Tr.).

[5] „Cretinelor”, în lb. Germană, în orig. (n. Tr.).

[6] „Scârnăvii”, mot-â-mot, „rahat de porc”, în lb. Germană, în orig. (n. Tr.).

[7] „Nemernic”, „ticălos”, în lb. Germană, în orig. (n. Red.).

[8] „Cățea proastă”, în lb. Germană, în orig. (n. Tr.).

Table of Contents

Table of Contents